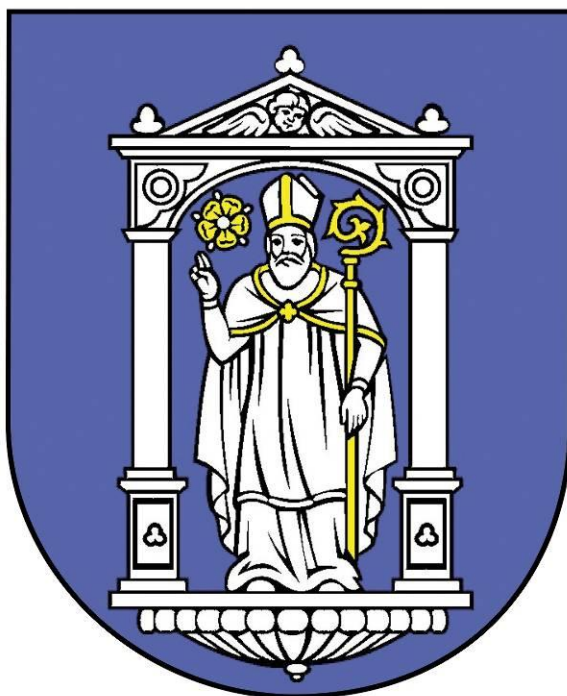

**KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD ŽILINA
PRACOVISKO MARTIN**

PAMIATKOVÁ ZÓNA OBCE KLÁŠTOR POD ZNIEVOM

**ZÁSADY OCHRANY
PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA**

TEXTOVÁ ČASŤ

MARTIN 2015

Na obálke je: Jedinečný erb obce tvorí v modrom štíte v striebornej nike sv. Mikuláš v striebornom zlatolemovanom plášti so zlatou striebrostromou ružou nad žehnajúcou pravickou a v ľavici so zlatou privrátenou berlou. Tento hagiografický motív s patrónom farského kostola sv. Mikulášom sa objavil už na gotickom pečatidle z 15. storočia a zopakoval sa aj na najpoužívanejšom pečatidle z prelomu 16. a 17. storočia, ktoré sa používalo ešte v 19. storočí. Žehnajúceho biskupa v edikule nepoužíva žiadna iná obec na Slovensku.

Symbol hovoriaceho erbu obce – . Táto podoba erbu platí aj v súčasnosti.

Krajský pamiatkový úrad Žilina
Pracovisko Martin

riaditeľ krajského pamiatkového úradu: Ing. Miloš Dudáš, CSc.

zodpovedný riešiteľ: Ing. arch. Karol Ďurian, PhD.

autorská spolupráca:

PhDr. Jana Slameňová - časť zásady a požiadavky na zásady diferencovaného prístupu pri ochrane, obnove a údržbe objektov v pamiatkovom území

Mgr. Martin Furman, PhD. - archeológia

JUDr. Ing. Miroslava Šichtová - historická zeleň

Mgr. Adriana Reťkovská, PhD. - významné osobnosti a pamiatkové hodnoty územia nehmotnej povahy

Mgr. Kristína Zvedelová, PhD. – spracovateľka čiastočného urbanisticko- historického výskumu

Obsah:

A.	VSTUPNÉ ÚDAJE	7
A.1.	POŽIADAVKA A DÔVOD SPRACOVANIA ZÁSAD OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA.....	7
B.	ZÁKLADNÉ ÚDAJE O ÚZEMÍ	9
B.1.	NÁZOV PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA.....	9
B.2.	NÁZOV OBCE, MESTA PODĽA ZÁKLADNEJ ÚZEMNEJ JEDNOTKY A KATASTRA, V KTOROM SA PAMIATKOVÁ ZÓNA NACHÁDZA	9
B.3.	ORGÁN, KTORÝ ÚZEMIE VYHLÁSIL, DÁTUM VYHLÁSENIA	9
C.	VYMEDZENIE HRANICE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA.....	10
C.1.	PARCELNÉ VYMEDZENIE HRANICE PAMIATKOVEJ ZÓNY OBCE KLÁŠTOR POD ZNIEVOM.....	10
D.	ÚDAJE O VÝCHODISKOVÝCH MATERIÁLOCH.....	11
D.1.	PREHLAD SPRACOVANÝCH ÚZEMNOPLÁNOVACÍCH DOKUMENTÁCIÍ A ŠTÚDIÍ S OVERENÍM ICH PRÁVOPLATNOSTI.....	11
	Územnoplánovacie dokumentácie a štúdie priamo súvisiace s územím PZ Kláštor pod Znievom :	11
D.2.	MAPOVÉ PODKLADY	11
D.3.	STARŠIE ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY ÚZEMIA	11
D.4.	ARCHÍVNE MATERIÁLY	11
D.5.	LITERATÚRA	16
E.	HISTORICKÝ A URBANISTICKO–ARCHITEKTONICKÝ VÝVOJ ÚZEMIA	22
E.1.	STRUČNÝ HISTORICKÝ VÝVOJ.....	22
E.2.	URBANISTICKÝ A STAVEBNÝ VÝVOJ PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA.....	36
F.	CHARAKTERISTIKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA	44
F.1.	PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA HMOTNEJ POVAHY	46
F.1.1.	OBRAZ KRAJINY – CHARAKTERISTICKÉ POHĽADY	46
F.1.2.	VONKAJŠÍ OBRAZ ÚZEMIA – PANORÁMA, SILUETA	48
F.1.3.	VNÚTORNÝ OBRAZ ÚZEMIA – PRIESTOROVÁ ŠTRUKTÚRA.....	49
F.1.3.1	Hmotová skladba zástavby.....	49
F.1.3.2	Strešná krajina	52
F.1.4.	FUNKČNÉ VYUŽITIE ÚZEMIA	53
F.1.5.	HISTORICKÝ PÔDORYS	53
F.1.6.	OBJEKTOVÁ SKLADBA ÚZEMIA	54
F.1.6.1	Dominanty a akcenty.....	54
F.1.6.2	Systém opevnenia.....	54
F.1.6.3	Priestory (námestia, ulice a voľné priestory)	55
	Objekty vytipované na zápis do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu	61
	Nehnutelnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia	66
	Nehnutelnosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia	66

F.1.7.	ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZISKÁ a miesta pod zemou ako pozostatky zaniknutých stavieb	69
F.1.8.	HISTORICKÁ ZELEŇ, plochy záhrad a parkov	78
F.1.9.	PRVKY ULIČNÉHO INTERIÉRU A ULIČNÉHO PARTERU	80
F.2.	PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA NEHMOTNEJ POVAHY	81
F.2.1	Súpis zistených historických názvov obce.....	96
F.3.	VYHODNOTENIE PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA A ODÔVODNENIE JEHO OCHRANY	97
F.3.1.	Urbanisticko – historické hodnoty štruktúr pamiatkového územia.....	97
F.3.2.	Architektonicko – historické hodnoty objektov pamiatkového územia.....	98
F.3.3.	Umelecko – historické hodnoty objektov pamiatkového územia	98
F.3.4.	Kultúrne a pamiatkové hodnoty archeologických nálezov a nálezísk	98
F.3.5.	Odôvodnenie ochrany pamiatkového územia	99
G.	NÁVRH ZÁSAD OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE HODNÔT ÚZEMIA PAMIATKOVEJ ZÓNY OBCE KLÁŠTOR POD ZNIEVOM. 100	
G.1.1.	VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA PRIMERANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE 101	
G.1.2.	VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE.....	101
G.1.2.1.	Požiadavky na zachovanie a ochranu historickej pôdorysnej schémy, verejných priestranstiev, námestí, hlavných a vedľajších uličných priestorov, uličných čiar	101
G.1.2.2.	Požiadavky na reguláciu novej zástavby a určenia a riešenie rezervných plôch 102	
G.1.3.	VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HODNOTNEJ OBJEKTOVEJ SKLADBY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA.....	105
G.1.3.1.	Požiadavka na ochranu charakteru tradičnej skladby zástavby	105
G.1.3.2.	Požiadavka na zachovanie a ochranu historických dominánt a akcentov ...	105
G.1.3.3.	Požiadavky na zachovanie, ochranu a prezentáciu systému opevnenia	105
G.1.3.4.	Požiadavky na zásady diferencovaného prístupu pri ochrane, obnove a údržbe objektov v pamiatkovom území :	105
	Objekty vytipované na zápis do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu	108
	Objekty s pamiatkovou hodnotou	116
	Nehnutelnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia	131
	Nehnutelnosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia	131
G.1.4.	VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU VÝŠKOVÉHO A PRIESTOROVÉHO USPORIADANIA OBJEKTOV	140
G.1.5.	VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU PRVKOV MESTSKÉHO INTERIÉRU A ULIČNÉHO PARTERU	141
G.1.5.1	Požiadavky na ochranu typických znakov prostredia a výber a použitie charakteristických stavebných materiálov.....	141

G.1.5.2	Požiadavky na zachovanie, ochranu, obnovu a údržbu pamiatkových hodnôt drobnej architektúry a výtvarných diel.....	142
G.1.5.3	Požiadavky na nasvetlenie a iluminácii historických priestorov a budov ...	144
G.1.5.4	Požiadavky na riešenie infraštruktúry vrátane jej technických zariadení.....	144
G.1.6.	VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV, SILUETY A PANORÁMY ÚZEMIA.....	145
G.1.7.	VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZÍSK.....	146
G.1.8.	VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU ĎALŠÍCH KULTÚRNYCH A PRÍRODNÝCH HODNÔT PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA.....	148
G.1.9.	ŠPECIALIZOVANÉ POŽIADAVKY ŠPECIFIKOVANÉ PRE BLOKY BL 1 AŽ BL 8 PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA PZ obce Kláštor pod Znievom.....	155
G.1.9.1	Požiadavky špecifikované pre bloky BL 1 až BL 8 pamiatkového územia PZ obce Kláštor pod Znievom.....	155
I.	Grafická časť Zásad ochrany pamiatkového územia PZ Kláštor pod Znievom.....	167
J.	Prílohy	168

A. VSTUPNÉ ÚDAJE

A.1. POŽIADAVKA A DÔVOD SPRACOVANIA ZÁSAD OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Požiadavka na spracovanie zásad ochrany pamiatkového územia – pamiatkovej zóny Oravský Podzámok - vyplýva z dikcie zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších zmien a doplnkov (ďalej aj „pamiatkový zákon“). V zmysle § 29 cit. zákona je definovaná Základná ochrana pamiatkového územia:

(1) Základná ochrana pamiatkového územia je súhrn činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkmi nehnuteľností zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb, areálov alebo urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia.

(2) Krajský pamiatkový úrad alebo osoba oprávnená podľa § 35 ods. 3 vypracúva zásady ochrany pamiatkového územia, ktoré sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany podľa odseku 1. Zásady sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.¹⁾

(3) Zásady ochrany pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk, prípadne ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia.

(4) Orgán oprávnený schváliť územno-plánovaciú dokumentáciu územia,²¹⁾ v ktorom sa nachádza pamiatková rezervácia, pamiatková zóna, ochranné pásmo alebo archeologické nálezisko evidované podľa § 41, si pred jej schválením vyžiada stanovisko miestne príslušného krajského pamiatkového úradu. Ak ide o archeologické nálezisko, krajský pamiatkový úrad vydá stanovisko po vyjadrení archeologického ústavu.

Zo znenia § 29 pamiatkového zákona vyplýva požiadavka na vypracovanie zásad ochrany pamiatkového územia. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky so sídlom v Bratislave zahrnul vypracovanie Zásad ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom do plánu hlavných úloh činnosti úradu.

Nutnosť vypracovať zásady ochrany pamiatkového fondu v Pamiatkovej zóne obce Kláštor pod Znievom vyplynula najmä z dôvodu neexistencie zásad ku pamiatkovému územiu, ktoré boli realizované vyhlásením predmetného pamiatkového územia "Pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom" Všeobecne záväznou vyhláškou Okresného úradu v Martine č. 1/1996 zo dňa 6.2.1996 (ďalej len „Vyhláška“), pozn. spracované zásady roky spracovania zásad 1985 a 1994, ktoré nie sú v súlade so schválenými podmienkami Vyhlášky. Taktiež nutnosť vypracovania zásad ochrany pamiatkového fondu v Pamiatkovej zóne obce Kláštor pod Znievom súvisí so zmenou legislatívnych predpisov, potrebou spresnenia resp. stanovenia podmienok pre riešenie aktuálnych problémov v predmetnom pamiatkovom území, na základe súčasnej úrovne poznania pamiatkového fondu pamiatkového územia a na základe získaných odborných, výskumných, vedeckých materiálov spracovaných od vyhlásenia

¹ Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov

predmetnej pamiatkovej zóny Všeobecne záväznou vyhláškou Okresného úradu v Martine č. 1/1996 zo dňa 6.2.1996 o vyhlásení pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom. Požiadavka na spracovanie Zásad ochrany pamiatkového fondu v Pamiatkovej zóne obce Kláštor pod Znievom vyplynula taktiež z ústneho príkazu riaditeľa Krajského pamiatkového úradu Žilina, Ing. Miloša Dudáša, CSc. pre rok 2014 a ústneho príkazu generálnej riaditeľky Pamiatkového úradu SR, PhDr. Kataríny Kosovej s termínom ich dokončenia do konca kalendárneho roku 2014.

B. ZÁKLADNÉ ÚDAJE O ÚZEMÍ

B.1. NÁZOV PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Pamiatková zóna obce Kláštor pod Znievom (ďalej aj „PZ Kláštor pod Znievom“, „pamiatková zóna“ alebo „PZ“)

B.2. NÁZOV OBCE, MESTA PODĽA ZÁKLADNEJ ÚZEMNEJ JEDNOTKY A KATASTRA, V KTOROM SA PAMIATKOVÁ ZÓNA NACHÁDZA

Obec: Kláštor pod Znievom

Katastrálne územie: Kláštor pod Znievom

B.3. ORGÁN, KTORÝ ÚZEMIE VYHLÁSIL, DÁTUM VYHLÁSENIA

Okresný úrad v Martine vydal Všeobecne záväznú vyhlášku č.1/1996 o vyhlásení Pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom zo dňa 6. februára 1996 (ďalej len „Vyhláška“). Vyhláška nadobudla účinnosť uverejnením oznámenia o vyhlásení pamiatkovej zóny vo Vestníku vlády Slovenskej republiky, r.1 č.1, dňa 14. 05. 1996.

B.4. ČÍSLO PAMIATKOVEJ ZÓNY

Pamiatková zóna obce Kláštor pod Znievom je zapísaná v registri Pamiatkových zón 73, typ mestská.

C. VYMEDZENIE HRANICE PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

C.1. PARCELNÉ VYMEDZENIE HRANICE PAMIATKOVEJ ZÓNY OBCE KLÁŠTOR POD ZNIEVOM

Hranica Pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom podľa parciel k dátumu právoplatnosti pamiatkovej zóny :

Hranica pamiatkovej zóny začína na rozhraní riečky Vríca a cesty, ktorá lemuje kláštornú záhradu č. parcely 274/1 od východu. Prechádza osou tejto cesty smerom na juhozápad. Pred jej koncom sa lomí v pravom uhle a prechádza osou parcely 1148, na krátkom úseku pretína cestu parcely č. 1150 a pokračuje osou parcely 1149. Pri križovaní s hlavnou ulicou parcela č. 1169/1 prechádza hranicou medzi pozemkami 463 a 458. Tu sa hranica pamiatkovej zóny stáča a od juhozápadu lemuje parcely č. 463, 464, 469, 474, 476/1, 486/2 až pretne komunikáciu parc. č. 1126. Potom hranica znovu lemuje od juhozápadu parcely č. 503, 509, 513, 514, 518, 519, 522, 523, 528, 531, 532, 539, 542, 543, 546, 547, 550, 551, 552, 556, 559, 563, 564, 567, 568, 574, 575, 581, 582, 586, 587, 592, 593, 597, 598, 604, 605, 610, 611, 617, 626, 627, 633, 634, 640, 641, 644, 645/3, 651, tu sa stáča a osou parcely č. 1127 sa dostáva k cintorínu parc. č. 943/1 lemuje ho z 3 strán a pokračuje po západnej hranici parciel č. 974/4, 947/1,7,8, ďalej lemuje od juhozápadu parcely č. 9, 10, 11, 12, 22, 21, 20, až sa dostane na komunikáciu parcely č. 1138/1 a jej osou prechádza až ku hlavnej ceste parc. Č. 1156. Po jej kolmnom preťatí lemuje parcelu č. 119, pokračuje západným okrajom parciel č. 138, 139, 142, 143, 146 a 147/1.

Hranica pamiatkovej zóny prejde kolmo cestu parcely č. 1139/1 a mlynský náhon parc. Č. 120/1 a pokračuje po západnej hranici parc. Č. 150, 149 a lemuje celú parcelu č. 151/1 až po cestu do Lazian, parcely č. 1140.

Pokračuje severnou stranou malého námestia parcelou č. 141 a osou ulice toho istého parcelného čísla. Ďalej lemuje z východnej strany parcely č. 183, 186, 188, 191, 195, 198/2 tu sa stáča a zo severnej strany lemuje parcely č. 206, 209, 210, 211, 217, 218/2, 219, 222, 223, 226, 27, 230, 234, 246, 245/1, 245/2. Tu vychádza na ulicu parc. č. 1144 a jej osou smerom severným pokračuje až po tok Vríce, kde sa stáča v smere toku a po jej osi parc. č. 1192 prechádza až do východzieho bodu.

Samostatnú enklávu pamiatkovej zóny tvorí Kalvária, ktorá je ohraničená od osi symetrie na každú stranu 50 metrov a v pozdĺžnom smere 30 metrov od prvej kaplnky smerom na severovýchod a 30 metrov od ohrady kaplnky smerom na juhozápad.

Objekt Kalvárie sa nachádza na rozmernej parcele č. 938 a kaplnka sv. Kríža Kalvárie s oplotením leží na samostatnom pozemku parcely č. 939/1 a 939/2.

D. ÚDAJE O VÝCHODISKOVÝCH MATERIÁLOCH

D.1. PREHĽAD SPRACOVANÝCH ÚZEMNOPLÁNOVACÍCH DOKUMENTÁCIÍ A ŠTÚDIÍ S OVERENÍM ICH PRÁVOPLATNOSTI

Územnoplánovacie dokumentácie a štúdie priamo súvisiace s územím PZ Kláštor pod Znievom :

- a) ÚPN-VÚC Žilinský kraj. Schválený uznesením vlády SR č. 359 zo dňa 26. 5. 1998. Závazná časť ÚPN-VÚC bola vyhlásená nariadením vlády SR č.223/98 Z.z.
- b) Zadanie pre územný plán obce Kláštor pod Znievom, autor Ing. arch. Ján Burian, november 2007
- c) Územný plán obce Kláštor pod Znievom - Prieskumy a rozbor, Ing. arch. Peter Krajč – autorizovaný architekt, Námestie Gen. M. R. Štefánika 5, 010 01 Žilina, august 2007
- d) Návrh ÚP Obce Kláštor pod Znievom z r. 2009, ktorého záväzná časť bola vydaná Nariadením č. 29/2009 z 23. 4. 2009.
KPÚ Žilina v rámci prípravy a posudzovania ÚP vydal 4. 5. 2007 stanovisko (č. ZA-07/0518-03/MAK) k obstarávaniu ÚPN obce a 27. 10. 2008 stanovisko (č. ZA-08/1089-02/MAK) k prerokovaniu návrhu ÚPN.

D.2. MAPOVÉ PODKLADY

- 1) Vojenská mapa – prvé vojenské mapovanie horného Uhorska 1782 – 1784, M=1:14 400, Hadtorténeti Intézet és Múzeum Budapest. Kópia mapy v Archíve PÚ SR Bratislava.
- 2) Vojenská mapa – druhé vojenské mapovanie Uhorska 1845 XXXI-37, M=1:28 800, Hadtorténeti Intézet és Múzeum Budapest. Kópia mapy v Archíve PÚ SR Bratislava.
- 3) Katastrálna mapa Kláštora pod Znievom z roku 1880, M 1:2880, Ústredný archív geodézie a kartografie Bratislava, sign Tu 94. Kópia v Archíve PÚ Bratislava
- 4) VKM – Katastrálne územie Kláštor pod Znievom, GKÚ Bratislava, stav k roku 2013.
- 5) <http://turistika.freemap.sk/#p=48.97725|18.81122|15|T> , podklad pre širšie vzťahy
- 6) Kláštor pod Znievom, kláštor premonštrátov, historický plán Jozepha Vogta pravdepodobne z roku 1791, foto : E. Czikkelyné Nagy, MOL Budapešť
- 7) Kláštor pod Znievom, kláštor premonštrátov, historický plán 2. Nadzemného podlažia konventu kláštora pravdepodobne z roku 1791, foto : E. Czikkelyné Nagy, MOL Budapešť

D.3. STARŠIE ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY ÚZEMIA

Stručné zhodnotenie výsledkov doterajšieho výskumu a súpis archeologických výskumov na území PZ Kláštor pod Znievom je uvedený v odseku F.1.7 tohto materiálu.

D.4. ARCHÍVNE MATERIÁLY

Prieskumy a výskumy

- 1) Kláštor Pod Znievom, Kláštor Premonštrátov, ÚZPF 557/1-3, hospodársky objekt, zámer pamiatkovej obnovy, Mlynarčík, 1982. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. T0013

- 2) Kláštor Pod Znievom, Historické jadro, zásady pamiatkovej starostlivosti, Danihel a kol., 1982. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. T 0014
- 3) Kláštor Pod Znievom, Návrh na vyhlásenie pamiatkovej zóny, Velšelényiová, 1989. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. T 0016
- 4) Kláštor Pod Znievom, Návrh na vyhlásenie pamiatkovej zóny, Ing.arch.Otto Gát'a, 1995. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. T0082
- 5) Kláštor Pod Znievom, Gymnázium pamätné, ÚZPF 562/1-2, správa o stave, Ing.arch.Otto Gát'a, 1995. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. T 0091
- 6) Kláštor Pod Znievom, Kláštor Premonštrátov, ÚZPF 557/1-3, Architektonicko – historický výskum, Kurthy, 2006. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. T 0108
- 7) Kláštor Pod Znievom, Fara, ÚZPF 556/0, Architektonicko – historický výskum, Ing. Gojdič, Mgr.K. Zvedelová , 2007. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. T 0119
- 8) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k., ÚZPF 555/0, Analýza murív, Mgr.K. Zvedelová , 2012. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. T 0135
- 9) T 488 – Kláštor pod Znievom – IBV Pri rybníkoch. VIA MAGNA, s.r.o., Dr. M. Horňák, Mgr. V. Krištofová, Mgr. J. Stehlíková
- 10) VD KPÚ Žilina 06/2009 Kláštor pod Znievom, stará fara.
- 11) VD Archeovýskum, s.r.o. 17/2013 Zámer obnovy NKP r.k. kostola sv. Mikuláša.

Reštaurátorská dokumentácia

- 12) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k. kláštorňý, oltár hlavný, ÚZPF 2246/1-19, nosná konštrukcia, návrh reštaurátorskej obnovy, 1985, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. R 0004
- 13) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k. kláštorňý, oltár hlavný, ÚZPF 2246/1-19, ideový návrh reštaurátorskej obnovy, akad.soch. Škvaril 1986, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. R 0005
- 14) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k. kláštorňý, Obraz hlavný oltárny, ÚZPF 2246/2, návrh reštaurátorskej obnovy, akad.soch. Chmeľová 1986, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. R 0006
- 15) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k. kláštorňý, Obraz hlavný oltárny, ÚZPF 2246/2, návrh reštaurátorskej obnovy, Michalová + kol. 1986, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. R 0007
- 16) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k. kláštorňý, empóra, ÚZPF 2245/1, návrh reštaurátorskej obnovy, akad.soch. Škvaril 1988-89, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. R 0008
- 17) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k. kláštorňý, kazateľnica, ÚZPF 4727/1-10, návrh reštaurátorskej obnovy, akad.soch. Vilím 1988-89, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. R 0009
- 18) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k. kláštorňý, Dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác, 1990, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. R 0010

- 19) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k. kláštorový, Štyri plastiky, doplňujúci prieskum a návrh na reštaurovanie, akad.soch. Poljak + kol., 1988-89, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. R 0011
- 20) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k. kláštorový, Dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác, akad.soch. Škvaril, 1991, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. R 0012
- 21) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k. kláštorový, oltár hlavný, ÚZPF 2246/1-19, dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác – kovové prvky, akad.soch. Lipták 1991, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin sign. R 0013
- 22) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k. kláštorový, oltárna architektúra a soch. Výzdoba, ÚZPF 2246/1-19, dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác, akad.soch. Poljak + kol., 1988, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin sign. R 0014
- 23) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k. kláštorový, Štyri plastiky, doplňujúci prieskum a návrh na reštaurovanie, akad.soch. Poljak + kol., 1991, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. R 0015
- 24) Kláštor Pod Znievom, Plastika sv. Floriána, ÚZPF 564/1-2, zámer na reštaurovanie, Mgr. Valkovič, 2000, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. R 0047
- 25) Kláštor Pod Znievom, Plastika sv. Floriána, ÚZPF 564/1-2, návrh na reštaurovanie, akad. soch. Mundier, 2001, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. R 0052
- 26) Kláštor Pod Znievom, Súsošie sv. Trojice na stĺpe, ÚZPF 11 708/1-3, návrh na reštaurovanie, Mgr.art. Ovsianka, 2012, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. R 0069
- 27) Kláštor Pod Znievom, Stĺp trojboký so sochou J.Nepomuckého, ÚZPF 11 706/1-2, návrh na reštaurovanie, Mgr.art. Ovsianka, 2012, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. R 0073

Zamerania, projektová dokumentácia:

- 28) Kláštor Pod Znievom, Kláštor Premonštrátov, ÚZPF 557/1-3, osobný výťah, , Dudinský, Koza, 1977. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0018
- 29) Kláštor Pod Znievom, Gymnázium pam., ÚZPF 562/1-2, GO, Lux, 1966. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0019
- 30) Kláštor Pod Znievom, Kláštor Premonštrátov, ÚZPF 557/1-3, Prístavba soc. a hyg. zariadení, , Koza, 1972. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0020
- 31) Kláštor Pod Znievom, Kláštor Premonštrátov, ÚZPF 557/1-3, viacúčelová stavba , Ing.arch. D.Mertl, 1983. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0021
- 32) Kláštor Pod Znievom, Gymnázium pam., ÚZPF 562/1-2, Rekonštrukcia, Husák + kol., 1988. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0022
- 33) Kláštor Pod Znievom, Gymnázium pam., ÚZPF 562/1-2, Zameranie existujúci stav, Ilčík, Synáková, 1988. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0023
- 34) Kláštor Pod Znievom, Umelecko – stolárska výroba, Novostavba, AŠ, Sedláková + kol., 1990, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0024
- 35) Kláštor Pod Znievom, Rekonštrukcia školy, Stránsky + kol., 1990, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0025

- 36) Kláštor Pod Znievom, Hrad, ÚZPF 554/0, Pôdoris, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0026 - Rolka
- 37) Kláštor Pod Znievom, Snímka z mapy M1 : 2000, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0027 - Rolka
- 38) Kláštor Pod Znievom, Gymnázium pam., ÚZPF 562/1-2, Architektonická štúdia obnovy, Bogár + kol., 1990, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0028
- 39) Kláštor Pod Znievom, Gymnázium pam., ÚZPF 562/1-2, Zadanie stavby - rekonštrukcia, Bogár + kol., 1991, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0247 – veľký formát
- 40) Kláštor Pod Znievom, Rodinný dom č. 53, Prípojka + plynoinštalácia, Mažgut, 1997, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0290
- 41) Kláštor Pod Znievom, Rodinný dom č. 70, Prípojka + plynoinštalácia, Králik, 1999, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0305
- 42) Kláštor Pod Znievom, Gymnázium pam., ÚZPF 562/1-2, Rekonštrukcia, Ing. Frola, 1996, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0324
- 43) Kláštor Pod Znievom, Gymnázium pam., ÚZPF 562/1-2, Doplnenie návrhu sanačných prác, Ing. Kohút, 1996, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0325
- 44) Kláštor Pod Znievom, Rodinný dom , Moyzesova č. 36, Plynofikácia RD, Ing. Halvoň, 1997, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0332
- 45) Kláštor Pod Znievom, Gymnázium pam., ÚZPF 562/1-2, Rekonštrukcia, Bogár, Králik, Urban, 1999, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0339
- 46) Kláštor Pod Znievom, Rodinný dom – Novostavba, Ing. Pšenšík, 2000, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0351
- 47) Kláštor Pod Znievom, Rodinný dom č. 199, Rekonštrukcia, Ing. Reichl, 2001, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0373
- 48) Kláštor Pod Znievom, Rodinný dom, Moyzesova č. 13, Zobytnenie podkrovia, Ing. Lukáč, 2002, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0393
- 49) Kláštor Pod Znievom, Rodinný dom , Moyzesova č. 54, Plynofikácia RD, Nemec, 1998, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0403
- 50) Kláštor Pod Znievom, Kláštor Premonštrátov, ÚZPF 557/1-3, Stavebné úpravy , Ing. Mikula, 2001. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0409
- 51) Kláštor Pod Znievom, Kláštor Premonštrátov, ÚZPF 557/1-3, Realizačný projekt , Ing. Mikula, 2001. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0410
- 52) Kláštor Pod Znievom, Kláštor Premonštrátov, ÚZPF 557/1-3, Plynoinštalácia , Ing. Mikula, 2001. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0411
- 53) Kláštor Pod Znievom, Rodinný dom č. 120, Rekonštrukcia, Ing. Maňáková, 2001, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0412
- 54) Kláštor Pod Znievom, Rodinný dom č. 120, Rekonštrukcia, Ing. Maňák, 2003, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0435
- 55) Kláštor Pod Znievom, Rodinný dom - novostavba, Ing. Maňáková, 2004, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0462

- 56) Kláštor Pod Znievom, Rodinný dom č. 120, Ing. Maňák, 2003, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0475
- 57) Kláštor Pod Znievom, Rodinný dom, Moyzesova č. 49, Ing. Maňák, 2004, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0487
- 58) Kláštor Pod Znievom, Objekt pre ubytovanie sestier, Ing. Arch. Gombarček, Trylč, 2005, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0491
- 59) Kláštor Pod Znievom, Objekt pre ubytovanie sestier, PD, Ing. Arch. Gombarček, Trylč, 2004, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0491
- 60) Kláštor Pod Znievom, Centrum „Pokoje“ Prekrytie a úpravy oplotení, PD, Ing. Arch. Maňák, 2006, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0510
- 61) Kláštor Pod Znievom, Ondrášová, Vrúcko, Lesné cesty – novostavba, Ing. Klein, 2006, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0522
- 62) Kláštor Pod Znievom, Cintorínska 77, Prístavba cukrárne a predajne potravín k budove pekárne, Ing. Štroncerová, 2006, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0526
- 63) Kláštor Pod Znievom, M. Čulena č. 184, Podkrovná bytová jednotka, Lučan, 2006, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0530
- 64) Kláštor Pod Znievom, Rodinný dom č. 28, Rekonštrukcia, Ing. Šajgalík, 2007, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0548
- 65) Kláštor Pod Znievom, Rodinný dom č. 28, Zameranie skutkového stavu, Ing. Šajgalík, 2007, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0549
- 66) Kláštor Pod Znievom, Fara, ÚZPF č. 556/0, Dokumentácia pre SP, Ing. Vojtáš, 2006, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0594
- 67) Kláštor Pod Znievom, Umelecko – stolárska výroba, Administr. – prevádzková budova – Stavebné úpravy, Ing.arch. Pavle, 2007, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0598
- 68) Kláštor Pod Znievom, Umelecko – stolárska výroba, Administr. – prevádzková budova – PD pre SP, Ing.arch. Pavle, 2008, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0627
- 69) Kláštor Pod Znievom, Hasičská zbrojnica, Ing.arch. Lučan, 2009, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0651
- 70) Kláštor Pod Znievom, Kláštor Premonštrátov, ÚZPF 557/1-3, rekonštrukcia soc. zariadení, Ing.arch. Haviar, 2009, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0661
- 71) Kláštor Pod Znievom, Kláštor Premonštrátov, ÚZPF 557/1-3, rekonštrukcia soc. zariadení, zdravotníctvo, Ing.arch. Haviar, 2009, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0662
- 72) Kláštor Pod Znievom, Kláštor Premonštrátov, ÚZPF 557/1-3, rekonštrukcia soc. zariadení, zdravotníctvo, Ing.arch. Haviar, 2009, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0663
- 73) Kláštor Pod Znievom, Kláštor Premonštrátov, ÚZPF 557/1-3, rekonštrukcia soc. zariadení, zdravotníctvo, elektroinštalácia, Ing.arch. Haviar, 2009, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0664

- 74) Kláštor Pod Znievom, Kláštor Premonštrátov, ÚZPF 557/1-3, stavebné úpravy, Ing.arch. Haviar, 2009. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0677
- 75) Kláštor Pod Znievom, Centrum Pokoj, stavebné úpravy, Ing.Klein, 2009. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0681
- 76) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k.,ÚZPF , vlhkostná sanácia, Ing.Bako, 2012. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0745
- 77) Kláštor Pod Znievom, Kostol r.k.,ÚZPF , rekonštrukcia, Ing.Ločej, 2012. Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin, sign. A 0748

D.5. LITERATÚRA

- 1) BEŇKO, J: Osídlenie severného Slovenska . Košice: 1985.
- 2) AVENARIUS, A. Problém pravosti privilégia pre turčiansky kláštor z roku 1252. In *Historica XVI. : zborník FFUK*. Bratislava, 1965, s. 111 – 129.
- 3) Az Osztrák-Magyar monarchia írásban és képen : Felső-Magyarország. 1. zväzok. Budapest : A Magyar Király Államnyomda kiadása, 1898, s. 44.
- 4) Balaša, G. Hrad Zniev (Turčiansky) vo svetle najnovších archeologických výskumov. In *Vlastivedný zborník Považia* 6, 1964, s. 262 – 271.
- 5) Balaša, G. Výskum na Znievskom hrade. In *Krásy Slovenska*, 1964, roč. 41, č. 3, s. 92 – 93.
- 6) BALOGH, A. F. Beatissima virgo Maria Hungaram Nationem diligit et Tutatur. 2. diel. *Agriae*, 1872, s. 481 – 483.
- 7) BEL, M. Turčianska stolica. Martin : Osveta, 1989. 97 s.
- 8) Beňko, J. K počiatkom kresťanstva a stredovekých kostolov v Turci. In *Slovenská Archivistika*. 1995, roč. 30, č. 2, s. 38 – 42.
- 9) Beňko, J. Starý Turiec. Martin : Osveta, 1996, s. 9, 18 – 19, 37 – 38, 40 – 46, 52 – 61, 70, 80, 90 – 92, 96, 100, 108, 117 – 118, 121, 133 – 134, 138, 140 – 142, 146 – 148, 159 – 160, 165, 176 – 178, 182 – 190, 194, 196, 215, 220, 224, 229 – 231, 233, 236 – 238, 240, 252 – 254, 256, 259, 261, 264. ISBN 80-217-0366-0.
- 10) Bóna, M. Archívny ikonografický prameň ako zdroj poznania zaniknutých prvkov fortifikačnej architektúry – príklad hradu Zniev. In *Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok* 16 : Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, 2005, s. 193 – 206.
- 11) BÓNA, M. Zniev. In PLÁČEK, M., BÓNA, M. *Encyklopédia slovenských hradov*. Bratislava : Slovart, 2007, s. 333 – 335. ISBN 978-80-8085-287-0.
- 12) Bóna, M., Šimkovic, M. Opevnené sídla do začiatku 14. storočia. In BURAN, D. et al. *Gotika : dejiny slovenského výtvarného umenia*. Bratislava : Slovart; SNG, 2003, s. 60 – 67. ISBN 80-8059-080-X.
- 13) BÓNISNÉ WALLON, E., SPRENGER, M. (ed.) *Acta Cassae Parochorum : egyházmegyék szerint besorolt iratok*. 6. füzet. Esztergomi egyházmegye 1733 – 1779, N – Zs. Budapest, 1976, s. 515. A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoportjának Forráskiadványai XII.
- 14) BORSA, I., TÓTH, C. N. *Zsigmondkori oklevéltár IX. (1422)*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 2004, s. 378 – 381. ISBN 963-631-162-5.

- 15) BURAN, D. (zost.) Gotika : dejiny slovenského výtvarného umenia. Bratislava : Slovart; SNG, 2003. ISBN 80-8059-080-X, Heslo Kláštor pod Znievom, premonštrátsky kláštor, s. 619 – 620.
- 16) Čičo, M., Kalinová, M., Paulusová, S. a kol. Kalvárie a Krížové cesty na Slovensku. Bratislava : Pamiatkový ústav, 2002, s. 186 – 191. ISBN 80-968632-1-5.
- 17) DUBOVSKÝ, J. M. Akcia rehoľnícky. Martin : Matica slovenská, 2001, s. 14 – 15, 60. ISBN 80-7090-597-2.
- 18) ĎURIAN, K. Premeny gotických klenieb v sakrálnych objektoch rímskokatolíckych kostolov v Turci. In Svorník 5/2007. Praha : Sdružení pro stavebněhistorický průzkum : Unicornis, 2007, s. 47 – 84.
- 19) Dvořák, P. (ed.) V kráľovstve svätého Štefana : Vznik uhorského štátu a čas arpádovských kráľov. Bratislava : Literárne informačné centrum Bratislava, 2003, 359 s. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov III. ISBN 80-88878-82-9.
- 20) EISNER, J. Slovensko v pravěku. Bratislava 1933.
- 21) Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska. Bratislava : Veda, 1995, 454 s. ISBN 80-224-0234-6.
- 22) Encyklopédia miest a obcí Slovenska. Lučenec : PS-LINE, 2005, s. 451. ISBN 80-969388-8-6.
- 23) Félix, J. a kol. Dôveryhodné miesto. Kláštor pod Znievom : pamätnica vydaná v roku kresťanskej kultúry 1999. Bratislava : Šport press, 1999, 189 s. ISBN 80-85742-13-6.
- 24) Fialová, H., Fiala, A. Hrady na Slovensku. Martin : Osveta, 1966. Heslo Zniev, strany.
- 25) Florek, P. Z dejín Turca a Znievského hradu. In Slovenské Pohľady, 1926, roč. 42, č. 9, s. 548 – 552.
- 26) FUXHOFFER, D., CZINÁR, M. Monasteriologiae regni Hungariae. 2. diel. Pestini, 1860, s. 58 – 61.
- 27) Fügedi, E. Vár és társadalom a 13 – 14. századi Magyarországon. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1977, 218 s.
- 28) FURMAN, M. Obhliadky stavebných činností v žilinskom regióne. AVANS v roku 2009. Nitra 2013, 97-100.
- 29) Gajdič, I. Prechádzka po znievskych pamiatkach. In FELIX, J (ed.) Dôveryhodné miesto. Kláštor pod Znievom. Bratislava : Šport Press, 1999, s. 150 – 163.
- 30) Güntherová-Mayerová, A. Príspevky k dejinám výtvarného umenia v Turci. In Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Turčiansky sv. Martin, 1940 – 1941, s. 44 – 80.
- 31) HANAKOVIČ, Š. Zrod novej historickej knižnice. In Pamiatky a múzeá, 2003, roč. 52, č. 3, s. 17 – 19.
- 32) Hološová, A. Činnosť hodnoverného miesta v Turci do roku 1350. In Slovenská Archivistika, 1990, roč. 25, č. 1, s. 56 – 81.
- 33) HORNÁK, M. – KRIŠTOFOVÁ, V. – KVIETOK, M. Výsledky záchranného výskumu v Kláštore pod Znievom. Zborník SNM CVII – 2013 Archeológia 23. Bratislava 2013, 125-136.
- 34) Houdek, I. Zniev-Blatnica-Sklabina. In Krásy Slovenska, 1930, roč. 9, č. 6, s. 164 – 169.

- 35) Hrušovský, F. Pamätná kniha obce Kláštor pod Znievom. In FELIX, J (ed.) Dôveryhodné miesto. Kláštor pod Znievom. Bratislava : Šport Press, 1999, s. 10 – 57.
- 36) [IPOLYI-STUMMER, A.] Schematismus historicus dioecesis Neosoliensis pro anno saeculari MDCCCLXXVI. Neosolii, 1876, s. 276 – 279.
- 37) JANKOVIČ, V. Uriel Majthényi (cca 1480 – 1546). In Biografické štúdie 15. Martin : Matica slovenská, 1988, s. 127 – 133.
- 38) JORDÁNSZKY, A.: Krátke opis Milost'ivích Obrazow blahoslawenég Panni Marie Matki Božég, ktoré w kráľowstwe Uherském, a w patricích k nemu částkác, a kragnách wereghe sa čtá. Prespurk, 1838, s. 48 – 51.
- 39) JORDÁNSZKY, A. Kurze Beschreibung der Gnadenbilder der seligsten Jungfrau Mutter Gottes Maria, welche im Königreiche Ungarn, und der zu demselben gehörigen Theile und Ländern öffentlich verehrt werden. Presburg, 1836, s. 60 – 62.
- 40) Kahoun, K. Gotická sakrálna architektúra Slovenska. Bratislava : Gerlach Print, 2002, s. 10 – 14. ISBN 80-968564-8-0.
- 41) KARTOUS, P., VRTEL, L. Heraldický register Slovenskej republiky. Zv. 1. Martin : Matica slovenská; Ministerstvo vnútra SR, 2000, s. 105. ISBN 80-7090-584-0.
- 42) Könyöki, J. A középkori várak különös tekintettel Magyarországra. Budapest : A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, 1905.
- 43) Krapka, E., Mikula, V. Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku. Cambridge : Dobrá kniha, 1990, s. 36 – 45.
- 44) Kürthy, L. Kláštorný kostol Turčianskych premonštrátov, príspevok k stavebným dejinám kláštora v 13. storočí : diplomová práca. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Katedra vedy o výtvarnom umení, 1998. 153 s.
- 45) Kürthy, L. Príspevok ku štýlovej charakteristike rastlinnej ornamentiky v architektúre tretej štvrtiny 13. storočia. In Ars, 1998, č.1 – 3, s. 95 – 103.
- 46) Kürthy, L. Úvod do problematiky – externé limity súčasného stavu bádania. Úvodná štúdia k dizertačnej skúške. Bratislava : SAV, 2002. 60 s.
- 47) LOMBARDINI, A. Zniov. Slovenské Pohľady, ročník XVI, 1896, 580-593, 669-673, 764-770.
- 48) MAJTÁN, M. Názvy obcí Slovenskej republiky : (Vývin v rokoch 1773 – 1997). Bratislava : Veda, 1998, s. 130. ISBN 80-224-0530-2.
- 49) Mencl, V. Gotická architektúra horného a stredného Považia. In Vlastivedný časopis, 1969, roč. 18, č. 3, s. 97 – 112.
- 50) Mencl, V. Lidová architektura v Československu. Praha : Academia, 1980. 630 s.
- 51) Menclová, D. Středověká architektura v Turci. In Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti 30. Turčiansky sv. Martin, 1936, s. 60 – 64.
- 52) MIŠÍK, M. K počiatkom turčianskeho prepoštvstva. In Dobrý pastier, 1962, roč. 37, č. 3, s. 59 – 60.
- 53) MIŠÍK, M. K počiatkom turčianskeho prepoštvstva. In Dobrý pastier, 1962, roč. 37, č. 4, s. 77 – 81.
- 54) MIŠÍK, M. K počiatkom turčianskeho prepoštvstva. In Dobrý pastier, 1962, roč. 37, č. 5, s. 98 – 101.

- 55) MIŠÍK, M. K počiatkom turčianskeho prepoštstva. In Dobrý pastier, 1962, roč. 37, č. 6, s. 115 – 116.
- 56) MIŠÍK, M. K počiatkom turčianskeho prepoštstva. In Dobrý pastier, 1962, roč. 37, č. 7, s. 138 – 139.
- 57) Mišík, M. Všeobecné dejiny. In ŠTILLA, M. (zost.) Zniev a okolie. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1963, s. 7 – 102.
- 58) MIŠÍK, M. Vznik a funkcia fár na území banskobystrického biskupstva : príspevok k cirkevnej historickej topografii. 1976. s. 160. Rukopis. V Archíve rímskokatolíckeho biskupského úradu v Banskej Bystrici.
- 59) Mišík, M., Kovačovičová, B. Kláštor pod Znievom. In Vlastivedný časopis, 1963, roč. 12, č. 3, s. 112 – 117.
- 60) NOVÁK, J. Pečate miest a obcí na Slovensku. Zv. I. A-M. Bratislava : FFUK, 2008, s. 434 – 435, 530. ISBN 978-80-89236-49-7.
- 61) NOVOTNÁ, M. Die Bronzehortfunde in der Slowakei. Bratislava 1970.
- 62) ONDROUCH, V. Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku. Bratislava 1964.
- 63) PAPCO, J. Barok v stredoslovenských banských mestách. In RUSINA, I. et al. Barok : dejiny slovenského výtvarného umenia. Bratislava : SNG, 1998, s. 63. ISBN 80-8059-014-1.
- 64) PETROVSKÝ-ŠICHMAN, A. Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej. Vlastivedný sborník Považia VII, 1965, 53-129.
- 65) Pomfiová, B. Počiatky gotickej architektúry. In BURAN, D. (zost.) Gotika : dejiny slovenského výtvarného umenia. Bratislava : Slovart; SNG, 2003, s. 619 – 620. ISBN 80-8059-080-X.
- 66) REVÚCKY, A. Katalóg farností banskobystrického biskupstva. 1976. Rukopis. Uložené v Diecéznej historickej knižnici biskupa Dr. Štefana Moysesu v Kláštore pod Znievom.
- 67) SASINEK, F. V. Kláštor pod Znievom. In Slovenský letopis pre históriu, topografiu, archeológiu a etnografiu, 1881, roč. 5, s. 210 – 218.
- 68) Sasinek, F. V. Znijovský hrad. In Slovenský letopis pre históriu, topografiu, archeológiu a etnografiu, 1876, roč. 1, s. 291 – 300.
- 69) SLANINÁK, M. Archeologická topografia Turca. Martin 1987. Nepublikovaný materiál uložený SNM v Martine.
- 70) Slovenský biografický slovník : od roku 833 do roku 1990. Zv. 1. A – D. Martin : Matica slovenská, 1986, s. 363 – 364.
- 71) Somogyi, G. A Znijóváraljai áll, tanítóképző-intézet értesítője az 1894-95. Tanév végén. Turócz Szt. Márton, 1895. 170 s.
- 72) Soós, E. A turóci vár története, hadi és műleirása, (rkp.). Országos Széchényi Könyvtár Budapest, Fol. Hung. 3105, XXIX. k., ff. 40 – 77.
- 73) SUCHÝ, Ľ., KRUSINSKÝ, P., BABJAKOVÁ, Z., ĎURIAN, K. Historické krovy sakrálnych stavieb Turca. Žilina : Miroslav Gibala, KNM v roku 2008, s. 28 – 31. ISBN 978-80-968847-9-7.

- 74) Súpis pamiatok na Slovensku, diel II., K-P, SÚPSOP. Bratislava: vydavateľstvo Obzor 1967, s. 44-47.
- 75) **BÓNA, M., CÓNOVÁ, I., ĎURIAN, K., KALINOVÁ, M., KAPIŠINSKÁ, V., LACKOVÁ, D., MAČUHA, M., MRUŠKOVIČ, Š., PETRÁŠKOVÁ, E., SZERDOVÁ-VELASOVÁ, E., ŠEVČÍKOVÁ, E., ŠKULAVÍK, P., TAKÁTSOVÁ, J., TURANSKÁ - LIESKOVSKÁ, E., THURZO, I., ZACHAR, J., ZVEDELOVÁ, K., Zostavili : ĽUBICA SZERDOVÁ-VELASOVÁ, VERONIKA KAPIŠINSKÁ : Národné kultúrne pamiatky na Slovensku okres Martin, Vydali Pamiatkový úrad Slovenskej Republiky a Vydavateľstvo Slovart spol. s.r.o., Tlač Neografia a.s. Martin, ISBN : 978-80-556-0784-9**
- 76) Šikura, J. Š. Miestopisné dejiny Turca. Bratislava : Slovenská akadémia vied a umení, 1944, s. 62 – 67.
- 77) ŠÁŠKY, Ladislav: Kamenná krása našich miest. Vydavateľstvo Osveta, Martin 1981.
- 78) ŠIŠAN, Vladimír. Miloš Štilla. *Obecný úrad v Kláštore pod Znievom, Trian, 2006, 82 s.*
- 79) ŠTILLA, Miloš – ŠIŠAN, Vladimír. *Kláštor pod Znievom v dejinách národa: história a osobnosti. Obecný úrad v Kláštore pod Znievom, 2004, 100 s.*
- 80) ŠTILLA, M. Z kultúrnej histórie Znieva. In Vlastivedný zborník Považia 5, 1962, strany.
- 81) ŠTILLA, M. (zost.) Zniev a okolie. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1963. 234 s.
- 82) ŠTILLA, M. *Prínos Znieva pre slovenské dejiny, Edícia Náš kraj, V Znieve : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1968.*
- 83) Takács, H. M. Magyarországi udvarházak és kastélyok. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1970.
- 84) Topographische Beschreibung der Thurotzer Gespanschaft. In Ungarisches Magazin, 1787, roč. 4, s. 430 – 443.
- 85) TURZO, J. Turiec. In Ľudová architektúra a urbanizmus vidieckych sídiel na Slovensku. Bratislava : MK SR; NPaKC; Academic Electronic Press, 1998 , s. 227 – 246, ISBN 80-88880-23-8
- 86) Váliné Pogány, J. (ed.) Az örökség hagyományozása : Könyöki József műemlékfelmérései 1869 – 1890. Budapest : Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 2000, s. 342 – 346. ISBN 963-7143-86-6.
- 87) Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. Zv. 2. Bratislava : Veda, 1977, s. 29 – 30.
- 88) ZÁBORSKÝ, J. Historické pamätnosti v Turci, Letopis matice Slovenskej. Ročník 1866 a 1867, Sväzok I, 10-14.
- 89) ZVEDELOVÁ, K. Obytná architektúra Turca – kúrie a kaštiele : dizertačná práca. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2010, s 135, 151 – 152.
- 90) ŽAŽOVÁ, H. Stredoveké premonštrátske kláštory v Slovenskej časti územia bývalého ostrihomského arcibiskupstva : dizertačná práca. Bratislava : Historický ústav SAV, 2008, s. 162 – 235.
- 91) Zborník na počesť Martina Čulena. Materiály z vedeckých a kultúrnych podujatí v Brodskom a v Čake. (Ed.) PARENÍČKA, Pavol. Brodské - Čaka, Obecný úrad Brodské - Obecný úrad Čaka v spolupráci s Biografickým ústavom MS v Martine 1994. 83 s.

- 92) http://www.obecklastor.sk/?id_menu=33264&limited_level=1&stop_menu=30341
- 93) <http://sk.wikipedia.org/wiki/>

E. HISTORICKÝ A URBANISTICKO-ARCHITEKTONICKÝ VÝVOJ ÚZEMIA

E.1. STRUČNÝ HISTORICKÝ VÝVOJ

Datovanie	Historická udalosť	Stavebná aktivita
eneolit	nálezy medeného sekeromlatu	dôkaz existencie osídlenia
neskorá doba bronzová	v intraviláne nálezy keramických fragmentov lužickej kultúry	dôkaz osídlenia v intraviláne súčasnej obce
neskorá doba laténska		na hradnom vrchu (asi) sídlisko púchovskej kultúry
10. - 11. stor.		na hradnom vrchu asi hradisko (zberový črepový materiál)
1113 Zoborská listina	Spomína sa osada sancti Ypoliti v majetku zoborských benediktínov	predpokladáme, že benediktíni mali na území dnešného Kláštora pod Znievom správnu budovu resp. rehoľný dom
1242 – 1247	Belo IV. usadil v Podhradí rehoľu <i>ordo praedicatorum</i>	objekty benediktínov kráľ daroval reholi kazetaľov, ich lokácia je neznáma
1243	Prvá písomná zmienka o existencii hradu Turiec	výstavba hradu pred rokom 1243 predpoklad vzniku Podhradia
1248	Belo IV. zakladá premoštrátsky kláštor	Výstavba kláštorného kostola Nenebovzatia Panny Márie a kláštora - sformovanie samostatného areálu
	premonštráti založili v okolí kláštora aj rybníky	sústava rybníkov sa nachádzala v bezprostrednej blízkosti kláštora, dnes sú v teréne viditeľné stopy po ich situovaní, premonštráti založili aj rybník Vädžer, v horách pod hradom Zniev
1252	Belo IV. vydáva definitívnu fundačnú listinu pre premonštrátov	
1253		Dokončenie stavebnej úpravy hradu

Datovanie	Historická udalosť	Stavebná aktivita
1260		Výstavba farského kostola sv. Mikuláša, v hornej SZ časti obce, ktorý zároveň určil situovanie zástavby Podhradia
1266	Belo IV. udeľuje občanom Podhradia mestské privilégia	rozvoj sídelnej štruktúry
1268	1. písomná správa o farárovi v Podhradí	Potvrďuje existenciu farského kostola i fary, ktoré spolu so školskou budovou vytvorili pri farskom kostole akýsi cirkevný okrsok
1440	Nepokoje v súvislosti s prechodom Husitov cez Turiec	Opevňovanie kláštora
1520		Zaklenutie lode kláštorného kostola sieťovou hrebienkovou klenbou a iné úpravy
1532	Cisársky generál Ján Katzianer obsadil a spustošil Turiec	dobytie a poškodenie hradu, vojská poškodili aj premonštrátsky kostol i kláštor – zrútenie veže kláštora, zničenie časti zástavby Podhradia
		zničenie systému rybníkov v okolí kláštora
1550	Úradný zánik kláštora premonštrátov	Opustenie kláštora
1586	Príchod Jezuitov do prepoštstva	Oprava kláštornej budovy a kostola (1593 dokončenie prestavby), rozšírenie areálu kláštora o nové budovy, založenie parku a záhrady
1586 – 1599	V kláštore zriadená lekáreň a výrobná liečiv	
1618		Spomínajú sa záhrady okolo budovy kláštora
1637	Ferdinand III. vracia kláštor s kostolom jezuitom	prestavba areálu stredovekého kláštora
1643	Ferdinand III. udeľuje mestečku trhové právo	impulz na rozvoj Podhradia

Datovanie	Historická udalosť	Stavebná aktivita
1656		v obci postavené dve papierne, jedna na hornom, druhá na dolnom konci
		v tom istom roku bol cez mestečko vytvorený prírodný kanál, pôvodne odrazený od potoka Vríca, nad obcou. Bol zriadený pre fungovanie dolnej papierne a neskôr využitý aj pri vzniku rybníkov na východnom konci obce (pri Slovanoch), ktoré po zániku rehole spravovala tzv. Univerzitná základina
1666	Dohodla o právach a povinnostiach obyvateľov Podhradia voči prepošstvu	V opise je potvrdená existencia: 2 ovocných záhrad pri rezidencii a 2 kuchynských záhrad na zeleninu, pivovar, liehovar na dvore rezidencie, na mýte stála panská krčma, 2 panské mlyny – horný bol aj pílou na vodný pohon. Na Jarku boli dva papiernícke mlyny.
1667	Prestavba farského kostola jezuitmi a jeho konsekrácia	Okolo kostola ohrada a cintorín
1678	Cez Turiec prechádzajú vojská I. Tökölyho	Vypálenie farského kostola
1682	Kurucké vojská rabujú Turiec	Dobytie hradu
1703	Povstanie Františka Rákocyho	Jezuiti utiekli na hrad, kláštor vypálený a poškodený
1705	Jezuiti vypovedaní z Uhorska	Jezuiti opustili kláštor a kostol
1709	Návrat jezuitov do Uhorska	Opätovné osídlenie rezidencie jezuitmi
1720	Spomína sa mestská tehelná na farskej pôde na výrobu nepálených tehál	Podľa nej lokalita Na tehelni (na hornom konci obce)
1728	V mestečku ničivý požiar	Zhorela podstatná časť domov, poškodený i farský kostol

Datovanie	Historická udalosť	Stavebná aktivita
1728		Spomína sa mestský dom tzv. ratúz (z nem. Rathaus) v strede mesta, údajne z dreva
1728 – 1729		Postavenie Kalvárie s kaplnkou sv. Kríža na kopci, JZ od obce
1730	Požiar na Riadku	Zhorelo 11 domov
Okolo 1730		Dolná papierenka zanikla
1741		Pod hradom postavená jezuitmi kaplnka sv. Margity Uhorskej
1742	Požiar v Podhradí	Zhorelo 33 portálnych a 5 kuriálnych domov, kostol, fara a mýto
1750	Požiar na Riadku	Zhorelo 8 domov
1755	Požiar na Riadku	Zhorelo 7 domov
1757	Požiar na Riadku	Zhorelo 8 domov
1768		Juraj Jelenffy dal postaviť v strede dediny sochu sv. Floriána
1770	Definitívne opustenie hradu	Začiatok jeho chátrania
1773	Zrušenie rehole jezuitov	Kláštor a kostol sa stali majetkom Trnavskej univerzity, po jej zrušení majetkom univerzity v Budíne
1780		Zriadenie súčasného cintorína
1780	Presun konventu – tzv. hodnoverného miesta do Banskej Bystrice	
1790	Požiar v kláštore	Zhorela strecha kláštorného kostola a 14 domov na námestí
18. stor.		Kanonické viziácie spomínajú Božie muky na rázcestí Kláštor – Slovany, na hornom konci Kláštora a na Obzovej - božia muka sv. Jána Nepomuckého

Datovanie	Historická udalosť	Stavebná aktivita
	začiatok olejkárov, ktorí cestovali po svete, postupne sa pretransformovali na podomových obchodníkov s drobným tovarom	neskôr vplyv na vzhľad domov, ktoré získavajú mestský charakter
1812	Požiar	Zničil všetky domy od sochy sv. Floriána až po farskú budovu
1813		Spomína sa kaplnka sv. Margity Uhorskej ako ruina
1816	Nitriansky biskup J. Kluch dáva peniaze na obnovu kalvárie	Obnova kalvárie
1822	Požiar pri farskom kostole	Zhoreli desiatky domov, veža kostola, roztopili sa zvony Na dolnom konci obce zhorelo 11 domov a 4 stodoly
1830		Farár Ernest Miškovič dal postaviť sochu Anjela – strážcu (pôvodne pri farskej škole). Dnes socha v areáli farského kostola.
1831		Matej Toček dal postaviť v dolnej časti obce kamenný kríž (pôvodne oproti mestskému domu)
1833		Matej Toček dal postaviť sochu sv. Jána Nepomuckého pred budovou 1. patronátneho gymnázia
1837		Martin Hanzel dal postaviť súsošie sv. Trojice pri odbočke z hlavnej cesty ku kláštoru (pred objektom tzv. starej lekárne)
1840		Vznikla socha sv. Vendelína, postavená v dolnej časti obce, pri odbočke na Slovany, podľa nej aj katastrálny názov Na Vendelíne. Dnes socha v areáli farského kostola

Datovanie	Historická udalosť	Stavebná aktivita
1. pol. 19. stor.	olejkári a obchodníci rozširujú svoje podnikanie, prísun kapitálu, ktorý sa odzrkadlil aj na vzhľadoch domov	vznikajú nové domy zlučovaním pôvodných úzkych parciel, šírko-vo komponované stavby s priečeliami doplnenými prejazdom, klasicistické a eklektické tvaroslovie
Okolo 1860		Horná papiereň zanikla
1867	Založenie poisťovne Generali	
1869	Založenie 1. slovenského katolíckeho gymnázia	Úprava tzv. Točekovského domu pre potreby gymnázia
1872	vybudovanie železničnej trate Vrútky - Zvolen, ktorá bola vzdialená od obce 5 km	pomerne veľká vzdialenosť od železničnej trate znamenala zastavenie rozvoja mestečka, postupné presťahovanie dôležitých úradov do Turčianskych (Štubníanskyh) Teplíc a jeho postupný úpadok
1873 – 1874	Výstavba 2. budovy 1. slovenského patronátneho gymnázia	asanácia pôvodného nárožného objektu na križovatke hlavnej ulice s ulicou Riadok, vznik novej školskej budovy
1875	Vznikla v obci drevorezbárska škola	úprava objektu kláštorného pivovaru (západná časť areálu)
1878		Zanikol cintorín pri farskom kostole, zrútenie ohrady
		Prestavba farskej resp. ľudovej školy
1885	Založenie peňažného ústavu – Znievska vzájomná pokladnica	
	Založenie gazdovského úverového družstva	
1887	Na verejnej dražbe sa predával panský majetok	Mlyn v Kláštore získala rodina Černákovcov, prestavba mlyna
1893		oprava ohrady a kaplniek kalvárie

Datovanie	Historická udalosť	Stavebná aktivita
1899		Vysadená aleja z jaseňov k cintorínu
	Orsághová – Štekláčová Darovala peniaze na výstavbu kovaného plotu okolo farského kostola	vymedzenie súčasného areálu farského kostola
okolo 1900		výstavba dvojpodlažnej požiarnej zbrojnice, priamo nad potokom, v blízkosti Obecného úradu
1900	v obci bolo 1493 katolíkov, 166 evanjelikov, 2 kalvíni, 56 židov a 1 bez vyznania	v obci fungovala židovská modlitebňa (pravdepodobne sa nachádzala v časti Riadok)
		dobové pohľadnice a fotografie zachytávajú vyt'atie mohutných topoľov, ktoré tvorili stredovú aleju mestečka, viditeľné sú novo zasadené stromčeky - pravdepodobne dnešnej aleje, ktorú tvoria prevažne lipy, jasene, gaštany
1909	Zánik Okresného úradu, súdu a notárskeho úradu, ich presun do Turčianskych Teplíc, sídlili v 2. budove katolíckeho gymnázia	
1911	Zánik učiteľského ústavu, jeho presun do Turčianskych Teplíc, sídlil v priestoroch kláštora	
1911	Zriadená chlapčenská polepšovňa, sídlila v priestoroch kláštora	
1914	V kláštore zriadená vojenská nemocnica Červeného kríža	
1919	Pri tzv. Černákovskom mlyne zriadil a prevádzkoval Urbár elektrárňu na vodné koleso	

Datovanie	Historická udalosť	Stavebná aktivita
1920 - 48	pôsobenie gymnázia, prichádzali sem študenti z celého Slovenska, škola nemala internát	prenajímanie izieb v domoch pre 300 študentov
1935		došlo k rozšíreniu barokovej kalvárie a postaveniu nových kaplniek na úpätí kopca, čím sa vytvorila klasická schéma so 14 zastaveniami
		na okraji hory, pod hradom Zniev vznikla murovaná jaskyňa so sochou Lurdskej Panny Márie
1936		položený základný kameň 3. budovy gymnázia na Gymnaziálnej ulici, pri jej výstavbe došlo k asanácii staršej zástavby a vznikla nová dominanta obce, v blízkosti kláštorného komplexu (architekti Makovický - Donner)
1941		Postavenie nemeckej školy s materskou školou, v spodnej (východnej) časti obce (architekti Julius Gretzmacher, Karl Budiner)
po 2. svetovej vojne 50. a 60 roky 20. stor.		vznik nových ulíc s obojstrannou resp. jednostrannou zástavbou na dolnom (východnom) konci - vznikli ulice J. G. Tajovského, D. Kužela, M. Korauša Výstavba lesníckej bytovky a lesného úradu - ulica Záhradky a Lesná
1960	Niže mestečka zriadené štátne rybníky	Výstavba nových rybníkov
70. a 80. roky 20. stor.		výstavba novej štvrte Niva, v severovýchodnej časti obce, vznik ulice Severná, Hôrky a rozšírenie zástavby na ulici Hlboká

Datovanie	Historická udalosť	Stavebná aktivita
		v rámci Brigád socialistickej práce vznikla budova Zdravotného strediska, novej požiarnej zbrojnice a obchodu s pohostinstvom, postavené v pôvodnom areáli kláštorného komplexu
okolo roku 2000		nová zástavba rodinných domov na západnej strane ulice Hôrky, na severnej strane Severnej ulice, východne od Nivy

Taktiež z dôvodu podrobne spracovanej histórie a vývoja územia uvádzame aj v presnom znení text kapitoly prevzatý z: ZACHAR J., MAČUHA M., KALINOVÁ M., KAPIŠINSKÁ V., SZERDOVÁ-VELASOVÁ Ľ. Kláštor pod Znievom. In SZERDOVÁ-VELASOVÁ Ľ., KAPIŠINSKÁ, V. (zost.) Národné kultúrne pamiatky na Slovensku - okres Martin. Bratislava : Pamiatkový úrad SR a Vydavateľstvo SLOVART, 2012, 624 s., ISBN 978-80-556-0784-9

"Kláštor pod Znievom"

1113 villa sancti Ypolity, 1243 castrum Turuc, 1251 Turch, Turul, 1360 Varalya, 1409 oppidum Varalya, 1422 suburbium oppidum Thuroch, 1450 Klaster, 1503 castrum Znio, Podhradie, 1505 oppidum Varallya, 1522 oppidum monasterii de Thurocz, 1534 Podhrade, 1557 Podhradie, 1576 Warallia, 1696 Varallya, 1773 Kloster, Klaster, 1786 Znio-Warallya, Kloster, Klasster, 1808 Zniovárallya, Znyiovárallya, Kloster, Kühhorn, Kloster-Kühhorn, Klásster, 1863 Znyóvárallya, 1873 Klastorznióvárallja, 1877 – 1913 Znióvárallja, 1920 Kláštor pod Zniovom, 1927 – Kláštor pod Znievom.

Lazany: 1252 terra quinque villarum, 1422 Lyan, 1523 Lazan, 1534 Lazený, 1557 Lazany, 1565 Lazen, 1579 Lazzany, 1598 Lazany, 1697 Lazán, 1773 Lazanj, Lazán, 1808 Lazany, Lazán, 1786, 1863 – 1888 Lazán, 1892 – 1895 Lazan, 1898 – 1907 Lazán, 1913 Lazány, 1920 – 1971 Lazany.

Jedinečný erb obce tvorí v modrom štíte v striebornej nike sv. Mikuláš v striebornom zlatolemovanom plášti so zlatou striebroštedrou ružou nad žehnajúcou pravícou a v ľavici so zlatou privrátenou berlou. Tento hagiografický motív s patrónom farského kostola sv. Mikulášom sa objavil už na gotickom pečatidle z 15. storočia a zopakoval sa aj na najpoužívanejšom pečatidle z prelomu 16. a 17. storočia, ktoré sa používalo ešte v 19. storočí. Žehnajúceho biskupa v edikule nepoužíva žiadna iná obec na Slovensku.

Časti obce: Kláštor pod Znievom, Lazany

Kataster sídla je situovaný v západnej časti Turčianskej kotliny na styku s Malou Fatrou, na mohutnom náplavovom kuželi potoka Vřica. Severozápadne od obce Kláštor pod Znievom sa rozprestiera miestna časť Lazany. Stred obce sa nachádza v nadmorskej výške 510 m n. m.

Kláštor pod Znievom patrí k najstarším osadám v Turci. Archeologické nálezy dokladajú jeho osídlenie už od obdobia praveku. Najstaršie nálezy pochádzajú z obdobia eneolitu – dva fragmenty medeného sekeromlatu/ov (?) s tupým tylom. Stredná bronzová doba je dokumentovaná nálezom bronzovej sekerky s lalokovým mostíkom pilinskej proveniencie. Pravdepodobne do mladšej bronzovej doby patrí depot predmetov obsahujúci kosák

s rukoväťou, torzo čepele sekerky a dláta, hrot s tuľajkou, nôž s prelamovanou rukoväťou, sekerku s nesúmerným vykrojením ústia tuľajky, tri bronzové uchá, nádobu, uzavretý kruh (bez bližších nálezových okolností). Z neskorej bronzovej doby pochádzajú z intravilánu keramické fragmenty lužickej kultúry. Z laténskej doby sa z katastra uvádza nález spony spojenej konštrukcie. V neskorej laténskej dobe existovalo asi na hradnom vrchu opevnené (?) sídlisko púchovskej kultúry. Osídlenie je tu doložené aj v 10. – 11. storočí – hradisko (?) (zberový črepový materiál).

Kláštor pod Znievom je jednou z najstarších písomne doložených lokalít na Slovensku. V druhej zoborskej listine z roku 1113 sa spomína ako dedina sv. Hypolita (villa sancti Ypolity), ktorá bola majetkom benediktínov zo Zoborského konventu v Nitre. Na zabezpečenie správy tohto ich majetku tu bol pravdepodobne vybudovaný menší hospodársky dvor, resp. rehoľný dom. Jeho súčasťou mohla byť asi aj neznáma sakrálna stavba, ktorú naznačuje patrocínium sv. Michala zachované v tradícii konania odpustu 29. septembra, doloženého zápisnicami kanonických vizitácií z rokov 1731, 1751, 1799, keďže patrónom farského kostola vybudovaného v polovici 13. storočia sa stal sv. Mikuláš. Vyberanie tzv. suchého mýta je tu doložené už od roku 1183. Tunajšie pozemky a budovy benediktínov boli v roku 1241 predmetom majetkovej výmeny s kráľom Belom IV. Budovy ich hospodárstva následne poskytol „kazateľom“, t. j. pravdepodobne dominikánom. Títo rehoľníci tvorili duchovný sprievod kráľovskej rodiny a arpádovského dvora a uchýlili sa na Turčiansky hrad budovaný zrejme už v čase tatárskeho vpádu (1241 – 1242). Hrozba prípadného návratu Tatárov podnietila kráľa k úsiliu vybudovať si tu stálejšie bezpečné sídlo a zároveň ho motivovala k zámeru usídlit' tu rehoľu schopnú plniť príslušné spoločenské a hospodárske potreby. Touto rehoľou sa stali premonštráti povolaní priamo z ich francúzskeho sídla Prémontré, ktorí tu začali pôsobiť zrejme niekedy tesne pred rokom 1247, pričom im boli poskytnuté budovy „kazateľov“. Dokladá to aj prvá zakladacia listina Turčianskeho konventu z roku 1251. Stavebné práce na hrade budovanom pre potreby kráľa a následne aj na kostole a kláštore premonštrátov vyvolali príchod a usídľovanie remeselníkov, obchodníkov a ľudí zabezpečujúcich potrebné práce, čo podnietilo vznik stredovekého mestečka. Pravdepodobne v roku 1266 dostalo Podhradie (Kláštor pod Znievom) ako prvá osada v Turci rovnaké mestské privilégia ako užívali kráľovskí hostia vo Zvolene a Krupine. Kráľ dal obyvateľom právo každoročnej voľby richtára a 12 prísazných, ktorí mohli súdiť všetky spory okrem vraždy, krádeže a podpaľáčstva. Mesto platilo kráľovskej pokladnici pevne stanovenú daň v strieborných minciach. Mešťanov nesmel z ich domov nikto vyhnať, ak im nedal primeranú náhradu. Po splnení daňových povinností mohli mešťania svoj dom slobodne predať a odsťahovať sa. Spočiatku rovnocenné postavenie mestečka vznikajúceho pri hrade a kláštore bolo narušené začiatkom 14. storočia presunutím správnych funkcií tunajšieho hradu na Sklabinský hrad, ktorý sa stal novým sídlom Turčianskej stolice. Kráľovský hrad obsadil Matúš Čák a pravdepodobne po jeho smrti ho získali premonštráti a hrad ďalej nesie už nový názov Zniev. Týmto si tu premonštráti upevnili postavenie a stali sa dominantnými zemepánmi rozsiahleho pozemkového domínia získaného kráľovskými donáciami. Nazývalo sa aj „džžavie“ a patrili doň obce Podhradie (Kláštor pod Znievom), Slovany, Lazany, Ležiachov a Turčiansky Ďur. Význam kláštora zvyšovala aj funkcia hodnoverného miesta. Jeho zástupcovia postupne výrazne obmedzovali mestské výsady Podhradia (Kláštora pod Znievom) v prospech kláštora, čím utlmili vývoj mesta. Prepošti vyhlasovali privilégium s mestskými výsadami za neplatné až dosiahli na súdnych sporoch v roku 1347 a neskôr opätovne v roku 1422 jeho zrušenie, a tak sa Podhradie (Kláštor pod Znievom) vyvíjalo ako zemepanské mestečko napriek tomu, že tu pretrvávali tradíciou zachované niektoré mestské práva, napr. právo trhu.

Počas nepokojného 15. storočia ovládali hrad Zniev aj mestečko Pongrácovci a viacerí bratríckí vojenský kapitáni. Kláštor sa stal predmetom sporov a komend, pri ktorých si pápež

nárokoval na uplatnenie práva prideľovať hodnotu prepošta. Situácia sa ustálila až za pôsobenia prepoštov Svorada (1468 – 1505) a následne jeho synovca Uriela (1505 – 1546) z rodu Majténiovcov, potomkov rodu Diviackovcov.

Po bitke pri Moháči (1526) však dochádza opätovne k destabilizácii konventu v súvislosti s celospoločenskou krízou a mocenskými spormi. Kláštor s mestečkom i hradom získali v roku 1529 bratia Mikuláš a Peter Kostkovci zo Sedleca, kapitáni Jána Zápoľského. V roku 1532 dobyl kláštor Ján Katzianer kapitán Ferdinanda Habsburského a hrad ešte v tom roku dobyl František Révai. Hrad a aj kláštor následne získal František Nári, od ktorého celé panstvo odkúpil v roku 1534 František Révai. Postupne tak došlo k sekularizácii kláštora, ktorý od roku 1550 sami premonštráti považovali za zaniknutý. Ostrihomskí arcibiskupi Pavol Várdai a Mikuláš Oláh však docielili, že majetok kláštora pripadol v roku 1554 opäť cirkvi. V daňovom súpise z roku 1557 je lokalita uvedená ako mestečko (oppidum), ktoré bolo od základov nanovo vystavané po predchádzajúcom zničení. Vtedy tu zapísali 19 zdanených port a 26 nezdanených usadlostí. Niektoré usadlosti sú uvedené ako novo postavené. V mestečku sídlili štyria zemepanskí úradníci miestneho panstva. Medzi stavbami vyňatými zo zdanenia sa uvádza panský pivovar a majerský dom, neskôr aj zemepanský mlyn. Majetky prepoštstva a výnosy z neho menili cirkevných vlastníkov, ktorí sa usilovali zabezpečiť aspoň základnú funkčnosť fundovaním misijnej stanice Spoločnosti Ježišovej, ktorá tu pôsobila v rokoch 1561 – 1563. V roku 1586 daroval Rudolf II. prepoštstvo aj s panstvom ako základinu na vytvorenie kolégia trnavskej Spoločnosti Ježišovej. Jezuiti následne obnovili činnosť hodnoverného miesta a zriadili tu aj kolégium, ktoré však v roku 1598 premiestnili do Šale. Ich príchod do takmer čisto evanjelického Turca nebol bez problémov. Počas Bočkajovho povstania v roku 1605 boli vyhnaní a turčianske domínium bolo dané do nájmu svetským osobám. Od roku 1613 boli za prepoštov menovaní ostrihomskí arcibiskupi. Jezuitov uviedol späť až v roku 1637 kráľ Ferdinand III., ale už len na zriadenie rezidencie. Nositeľom titulu prepošta sa stal rektor Trnavskej univerzity. Po roku 1637 jezuiti iniciovali v Kláštore pod Znievom vznik a šírenie mariánskeho kultu, čo umožnilo vznik významného pútnického miesta. Medzi vrchnosťou a poddanými prebiehali v 17. storočí ostré spory. V roku 1666 bola potlačená vzbura obyvateľov mestečka. Richtár a dvaja prisázní boli popravení a mešťania sa museli vzdať svojich privilégií. 18. storočie prinieslo Kláštoru pod Znievom pozitívny populačný rast, ktorým sa zaradil medzi najväčšie sídla stolice. Kým v roku 1720 žilo v mestečku 53 sedliackych, 30 želiarskych a jedna slobodnícka rodina, v roku 1785 tu bolo 128 domov a 1 141 obyvateľov. Po zrušení Spoločnosti Ježišovej v roku 1773 prešli majetky kláštora pod správu študijnej základiny a v nasledujúcom roku ich darovala Mária Terézia Trnavskej univerzite. Presunutím funkcie hodnoverného miesta na kapitolu v Banskej Bystrici v roku 1780 Turčiansky konvent definitívne zanikol. Trnavská univerzita si domínium udržala do roku 1848.

Kláštor pod Znievom bol kolískou a zároveň najvýznamnejším centrom turčianskeho olejkárstva a šafraníctva. Jeho pôvod hľadajú viacerí autori v existencii jezuitskej záhrady a lekárne v 17. storočí, kde sa pestovali liečivé rastliny a vyrábali lieky. V roku 1697 evidovali v mestečku dve veľké a 31 menších domácich páleníc (medených kotlíkov), ktoré mohli slúžiť aj na destilovanie liečiv. V roku 1756 zdanili v Kláštore pod Znievom 113 olejkárskych rodín. Olejkári obchodovali v okolitých krajinách, ale vydávali sa aj na dlhé cesty, najmä do ázijskej časti Ruska. Podomové kupectvo, ktoré sa v 19. storočí preorientovalo na predaj galantérneho tovaru, poskytovalo pri určitej šikovnosti relatívne nadpriemerné zárobky. V roku 1854 vydali cestovné pasy na zahraničný podomový obchod s kramárskym tovarom pre 117 obyvateľov Kláštora. Z Kláštora pod Znievom pochádzali viaceré úspešné obchodnícke rody, ktoré v zahraničí vlastnili siete obchodných domov s galantériou, ako napr. v Bukurešti a Sofii Capkovci. V roku 1828 bolo v Kláštore pod Znievom 137 domov a 1 584 obyvateľov. Hoci populácia trvalo vzrastala, hospodársky sa

mestečko už ďalej nerozvíjalo, predovšetkým pre svoju excentrickú polohu v rámci stolice a vzdialenosť od železnice, ako aj viazanosť obyvateľov na obchodné aktivity v Rusku. Zahraničný obchod miestnych obyvateľov definitívne zanikol vypuknutím boľševickej revolúcie a občianskej vojny v Rusku v roku 1917, keď prišli mnohí turčianski obchodníci o celý svoj majetok.

Vďaka úsiliu Martina Čulena, podpore patrónov, obyvateľov aj evanjelických kňazov sa začalo 3. októbra 1869 v Kláštore pod Znievom vyučovanie slovenského patronátneho katolíckeho gymnázia. Učebné osnovy, ktoré presadzoval Martin Čulen ako riaditeľ, boli zo všetkých slovenských gymnázií matičných rokov najmodernejšie, podarilo sa mu tak vybudovať zo znievskeho gymnázia prvé reálne gymnázium v Uhorsku. Od jeho založenia do roku 1874, keď ho maďarské úrady rovnako ako ďalšie dve slovenské gymnáziá zatvorili, tu študovalo 669 žiakov zo všetkých stolíc Horného Uhorska, najmä z chudobných slovenských rodín. Škola prispela k tomu, že Kláštor pod Znievom sa stal popri Martine druhým národnobuditeľským a kultúrnym strediskom Turca. Ako protiváhu slovenskému gymnáziu, s cieľom posilniť maďarizačné tendencie, zriadili v roku 1870 v Kláštore pod Znievom maďarský štátny učiteľský ústav. Do prvého ročníka riadnej triedy sa prihlásilo 14 študentov a do prípravnej triedy 16 študentov. Prevažná časť týchto i ďalších študentov ústavu pochádzala z vtedajšej Turčianskej, Zvolenskej, Nitrianskej, Trenčianskej, Liptovskej a Oravskej župy. Pre nedostačujúce podmienky na vyučovanie a po požiari budovy bol ústav v roku 1911 prenesený do Turčianskych Teplíc.

V roku 1875 vznikla v Kláštore pod Znievom drevorezbárska škola umiestnená v budove pivovaru, v západnej časti kláštorného areálu. V roku 1919 znievske gymnázium opäť otvorili, avšak v roku 1959 ho premiestnili do Turčianskych Teplíc. Na bohatú tradíciu školstva v Kláštore pod Znievom nadviazala v období druhej svetovej vojny aj nemecká škola a mestečko sa stalo centrom kultúrnych aktivít nemeckej menšiny z okolitých obcí (Vrícko, Hadviga). Obyvateľov nemeckej národnosti po vojne vysídlili do Nemecka.

Kláštor pod Znievom je rodiskom viacerých významných osobností. Z Riadku pochádza nitriansky biskup Jozef Kluch (1748 – 1826). Narodil sa a žil tu Ján Capko (1817 – 1881), obchodník, kultúrny pracovník a starosta, ktorý významne prispel k hospodárskemu a kultúrnemu rastu Kláštoru pod Znievom. Narodili sa tu aj jeho synovia Ján Capko (1846 – 1867), romantický básnik používajúci pseudonym Miloslav Zniovsky, a obchodník a podnikateľ Jozef Capko (1852 – 1915), ktorý v roku 1892 založil v Martine pivovar a podporoval vydávanie slovensky píšucich autorov v Kníhtlačiarskom účastinárskom spolku. Výpočet významných miestnych rodákov dopĺňa hudobný skladateľ Alexander Moyzes (1906 – 1984), ale aj politik, publicista, predseda Slovenskej ligy v USA Albert Mamatey (1870 – 1923). Na znievskom gymnáziu pôsobili okrem Martina Čulena aj učiteľ, novinár, prekladateľ a národný dejateľ Samuel Jaroslav Zachej, v rokoch 1928 – 1929 zakladateľ Štátneho archeologického ústavu Vojtech Budinský-Krička, v rokoch 1931 – 1933 maliar, grafik a ilustrátor Karol Ondreička. Študentmi maďarského učiteľského ústavu boli také významné osobnosti, ako napr. Martin Kukučín, Jozef Škultéty, Jozef Gregor Tajovský; študentom gymnázia bol spisovateľ Ferko Urbánek. Ako okresný súdny adjunkt v Znieve krátko pôsobil aj Janko Král a častým návštevníkom tu bol spisovateľ Gustáv Zechenter-Laskomerský.

Lazany patrili do územia piatich osád, ktoré tvorili pôvodný majetok turčianskeho prepoštstva, spomínaný v roku 1252. Názov Lazany je však známy až z roku 1523. V majetku prepoštstva bola obec do konca 18. storočia, keď ju získala komora a v 19. storočí prešla pod študijný fond. Dokladom samostatnej administratívnej činnosti obce je pečatidlo z roku 1703 so záhadným motívom ženy s dvomi biskupskými berlami v rukách. V roku 1715 mala obec 21 domácností, v roku 1785 49 domov a 405 obyvateľov, v roku 1828 54 domov a 429

obyvateľov, neskôr ich počet klesal. Podobne ako susedné obce bola centrom podomového obchodu, olejkárstva a šafraníctva. V roku 1756 zdanili v Lazanoch až 53 olejkárskych rodín. Podomové kupectvo sa v priebehu 19. storočia preorientovalo na predaj galantérneho tovaru. V roku 1854 vydali cestovné pasy na zahraničný podomový obchod s kramárskym tovarom pre 37 miestnych obyvateľov. Z Lazian pochádzali niektoré významné obchodnícke rodiny (Polónyiovci, Országhovci). Országhovci sa od začiatku 18. storočia venovali šafraníctvu, neskôr najmä obchodu s textilom, galantériou a kovovými výrobkami. V roku 1878 si bratia Juraj, Ignác a Jozef otvorili vo Varšave vlastný obchodný dom s takmer šesťdesiatimi filiálkami na území Poľska a Ruska. Vďaka úspešnému podnikaniu rozšírili svoje majetky aj mimo Lazian (Abramová-Laclavá, Slovenské Pravno). Samostatný vývoj Lazian skončil v roku 1971, keď boli pričlenené ku Kláštora pod Znievom ako jeho miestna časť.

Zástavba Kláštora pod Znievom sa formovala popri historickej ceste využívanej pravdepodobne už od 9. storočia vedúcej od Nitrianskeho Pravna cez pohorie Malej Fatry popri toku potoka Vrícia smerom k významnej križovatke ciest v Socovciach pri Kostole Panny Márie, tzv. Svätej Mare. Pri odbočke z hlavnej cesty vedúcej juhozápadne k hradu Zniev vznikol v polovici 13. storočia sakrálny okrsk s kostolom, cintorínom, farou a neskôr i školou, ktorý vytvoril základ urbanistickej štruktúry mesta. Od sakrálneho okrsku, ktorý určil šírku návšia, sa rozrastala obytná zástavba juhovýchodným smerom popri ceste a tzv. Jarku, umelo vytvorenou z bočného ramena potoka Vrícia. Ideovú aj urbanistickú protiváhu sakrálnemu okrsku s farským kostolom a okolitou zástavbou tvoril rozsiahly kláštorňý komplex situovaný severovýchodne pri toku Vrície a tiahnuci sa až k obci Slovany. Ku kláštorňým budovám tvoriacim jadro komplexu viedla cesta, ktorá sa kolmo napájala na hlavnú cestu. Pri hornom mlyne pri Lazanoch vznikla ulička Riadok, ktorá vyústila do samostatného malého návšia. Sem sa v čase zahusťovania zástavby pozdĺž hlavnej ulice premiestnila nová výstavba so skromnejšou architektúrou postavenou na úzkych parcelách. Táto základná urbanistická štruktúra založená v stredoveku pretrvala bez výraznejších zmien pravdepodobne niekoľko storočí. Len pozvoľna sa rozširovala východným smerom popri dnešnej Ulici Alexandra Moyzesa, kde sa neskôr zahusťovala parcelácia radovej zástavby. K výrazným zmenám urbanistickej štruktúry došlo až v druhej polovici 20. storočia, keď vznikli nové ulice a obytná zástavba na mieste pôvodného hospodárskeho zázemia kláštora. Hospodárske budovy západne od hlavných kláštorňých budov nahradila zástavba ulíc Lesná a Záhradky. Vo východnej časti obce na bývalých kláštorňých pozemkoch nazývaných Niva vznikli ďalšie tri severné odbočky a novodobá obytná zástavba medzi ulicami Dr. M. Korauša a J. G. Tajovského.

Charakter obytnej zástavby výrazne ovplyvnili požiare, po ktorých došlo k opätovnej výstavbe zničených domov. Počas rozsiahleho požiaru v roku 1728 zhorelo skoro celé mesto aj s farským kostolom, zničený bol aj drevený mestský dom (radnica), situovaný uprostred mestečka. Nahradili ho až koncom 18. storočia novým prízemným objektom na juhovýchodnom konci. V roku 1730 vyhorelo na Riadku 11 domov, požiar v roku 1742 zničil až 38 domov aj s kostolom, farou a budovou tzv. mýta. V roku 1790 vyhorelo na námestí 14 domov a v roku 1812 všetky domy od sochy sv. Floriána po farskú budovu. Nakoniec dva veľké požiare v roku 1822 zapríčinili zničenie desiatok domov v okolí kostola a 11 domov na dolnom konci obce. Z katastrálnej mapy z roku 1880 vyplýva, že všetky domy v tomto čase boli z dôvodu častých požiarov už murované, drevené ostali len humná.

Pravidelnú, hustú radovú zástavbu domov charakterizujú úzke a dlhé parcely, ktoré boli v minulosti v zadnej časti uzatvorené drevenými humnami postavenými na šírku parcely. Vďaka obchodnej prosperite sa mestečko urbanizovalo a v 19. storočí si jeho obyvatelia postavili domy z kameňa, nepálených, neskôr pálených tehál. Stavby opakovali trojpriestorové pozdĺžne dispozície drevených stavieb. Orientácia domov štítom do ulice sa

prispôbovala dlhým parcelám. Najčastejšie dvojosové štítové domy osadené priamo na uličnej čiare sú prístupné z dvora cez murované, väčšinou klenuté brány. Charakteristické murované sýpky boli situované za obytnou časťou domu, v prednej časti dvora alebo oproti domu na protiláhlej strane cesty. Zachovalo sa i niekoľko domov s murovanou sypárňou spojenou s obytným domom s murovanou bránou. Mnohé domy majú klasicistické, resp. historizujúce fasády ovplyvnené súdobými turčianskymi kúriami so štukovou výzdobou prevažne z 19. storočia zastúpenou rímsami, pilastrami, šambránami, nárožnou bosážou, lemovaním štítov, vročeniami, solárnymi motívmi, rozetami, ale aj nikami s plastikou. Objemovo väčšie a dispozične zložitejšie domy majetnejších obyvateľov vznikli v radovej zástavbe spojením dvoch menších objektov. Rozvinutím základnej trojpriestorovej dispozície získali stavby zložitejší pôdorys v tvare písmena L alebo U s dlhými, viacosovými klasicisticky členenými uličnými fasádami s prejazdom do dvora, niektoré mali neskôr aj druhé podlažie. Pred dvorové fasády predstavali arkády alebo stĺpové podstenie. Prejazdy mali zrkadlové či pruské klenby, miestnosti valené klenby, ale aj drevené trámové stropy. Predstavujú prechod medzi ľudovým, remeselníckym domom, kúriou a meštianskym domom, preto bývajú označované ako olejkárske kúrie alebo domy prechodného typu (Točekovský dom, dom na Čulenovej ulici 178). Z radovej zástavby sa vymykajú dvojpodlažné meštianske domy stavané koncom 19. storočia zámožnejšími obyvateľmi s uplatnením eklektického tvaroslovía (Moyzesova ulica 57).

V obci, v ktorej sa formovali dejiny školstva a podporoval rast vzdelanosti, sa vytvorili ideálne podmienky na vznik viacerých školských budov. Existenciu objektu konventnej školy vybudovanej pôvodne ešte jezuitmi a súbežne aj farskej školy dokladá plán prestavby kláštora z roku 1794 a plán dostavby farskej školy z roku 1785. K dvom pamätným budovám prvého slovenského nižšieho katolíckeho gymnázia, ktoré tu pôsobilo v rokoch 1869 – 1874, pribudla v roku 1936 na Gymnaziálnej ulici trojpodlažná moderne riešená budova dnešnej Základnej školy F. Hrušovského s racionálnym výrazom fasád pravidelne členených radom veľkých okien. Rozsiahly objekt s valbovou strechou postavený podľa projektu architektov Donnera a Makovického z roku 1933 na pôdoryse tvaru písmena U hmotovo konkuruje neďalekému kláštornému areálu, čím výrazne zasiahol do urbanizmu obce. Architektúra nemeckej školy, postavená v časoch druhej svetovej vojny a inšpirovaná ľudovým staviteľstvom, sa prirodzene začlenila do urbanizmu obce. Stavbu s vysokou sedlovou strechou perforovanou radom vikierov postavili na pôdoryse písmena L na východnom konci obce, kde dodnes uzatvára zástavbu orientovaná štítom do Ulice A. Moyzesa.

Mimo zástavby južným smerom od kostola vznikol v roku 1780 cintorín a na neďalekom návrší Kalvária. V roku 1748 nahradila drevenú kaplnku pod hradom baroková Kaplnka sv. Margity Uhorskej, ktorá bola od konca 18. storočia neudržiavaná, až sa úplne rozpadla. V roku 2010 boli jej ruiny vyčistené a upravené. Pred obcou z východu postavili na začiatku 19. storočia klasicistickú Kaplnku sv. Anny, neskoroklasicistickú synagógu upravili na obytný dom (č. 25).

Pozemky prepoštvá ohraničili jezuiti pri Slovanoch i v areáli rezidencie lipovými alejami, podobne boli vysadené lipy mešťanmi aj po stranách Jarku a v roku 1899 aleja jaseňov smerujúca k cintorínu.

Južne od mestečka smerom na Ondrašovú premonštráti vybudovali najstarší rybník Vedžer a neskôr v polovici 15. storočia vznikli rybníky aj okolo kláštora, no po roku 1532 v súvislosti s útokmi na kláštor boli poškodené a následne zanikli. Východne od mestečka v extraviláne vybudovali jezuiti v 17. alebo 18. storočí ďalšie kláštorné rybníky napájané Jarkom, ktoré čiastočne existujú dodnes. Na Jarku boli aj dva kláštorné papiernické mlyny, horný a dolný, ktoré založil M. Sentiváni, prefekt Trnavskej univerzity v roku 1656, a ktoré zásobovali papierom univerzitnú kníhtlačiareň. Dolná papiereň fungovala do 30. rokov 18.

storočia a v 60. rokoch 19. storočia došlo aj k zrušeniu hornej papierne. Mestečko malo od konca 17. a v prvej polovici 18. storočia vlastnú tehelňu na výrobu sušených tehál, ktoré boli základným stavebným materiálom. Boli tu dva obilné mlyny, tzv. horný na potoku Vríca pri Lazanoch, ktorý slúžil aj ako píla na vodný pohon a dolný na Jarku, blízko sútoku s Turcom. Do aleje opticky rozdeľujúcej dnešnú Ulicu Alexandra Moyzeša postavili na konci 19. storočia nad vodným tokom tzv. Jarku dvojpodlažnú hasičskú zbrojnicu obkolesenú na druhom podlaží drevenou ochodzou. Nedávno zrekonštruovaná stavba pôvodne bez strešnej vežičky s neomietnutými fasádami druhého podlažia mala polkruhovo ukončený vstup do garáže.

Kláštor pod Znievom predstavuje typický menší mestský útvar so zachovaným pôvodným historickým pôdorysom, parceláciou, hmotovou a kompozičnou skladbou. Mimoriadne postavenie majú v sídle výrazné architektonické dominanty, ako aj prírodné a krajinárske zázemie so zeleňou. Pre tieto svoje pamiatkové hodnoty bol v roku 1996 vyhlásený za pamiatkovú zónu mestského typu.

Miestna časť Lazany je ulicovým typom sídla, s prevládajúcou zástavbou pozdĺž severnej strany cesty, ktorá vedie v smere juhovýchod na severozápad, na dlhých úzkych parcelách. V 19. storočí tu prevládali zrubové i murované domy s hospodárskymi stavbami radenými za sebou pod sedlovou strechou z tvrdej krytiny. Zástavba murovaných kamenných domov je podobná ako v susedných šafranických obciach. Dvory od ulice uzavreté veľkými bránami a bráničkami. Parcely ukončovali vzadu priečne postavené drevené humná. Nachádza sa tu Kaplnka sv. Jozefa z roku 1826 a vedľa nej trojfigurálne súsošie Kalvária. V obci je zachovaný cintorín s hrobmi významných obchodníckych rodín z prelomu 19. a 20. storočia."

E.2. URBANISTICKÝ A STAVEBNÝ VÝVOJ PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

E. 2 Zásadné urbanistické vývojové etapy územia

V rozhodujúcej miere si obec Kláštor pod Znievom zachovala stredovekú urbanistickú štruktúru až do polovice 20. storočia. Za zásadný urbanistický krok v štruktúre osídlenia obce Kláštor pod Znievom je nutné považovať pozvanie premonštrátov kráľom Belom IV. v roku 1247. Premonštráti² boli priamo povolani z ich francúzskeho sídla Prémontré, pričom im boli

² Premonštráti alebo norbertíni (čes. premonstráti, lat. Praemonstratenses, Sacer et Candidus Ordo Canonorum regularium Praemonstratensium, skr., O. Praem., O. P.) je kanonická rehoľa, rád rehoľných kanonikov, založený v roku 1120 sv. Norbertom zo Xanténu v údolí Prémontré vo francúzskej diecéze Soissons na zásade rehole sv. Augustína. Postupne sa venovali najmä duchovnej správe a vyučovaniu. Rehoľu založil v roku 1121 svätý Norbert (1082-1134) zo Severného Porýnia-Vestfálska. V rokoch 1119 - 1120 postavil v Prémontré malý kláštor. Už v roku 1126 potvrdil novú rehoľu bulou pápež Honorius II. Potvrdil reholi aj niektoré výsady, ako napríklad exempciu, teda vyňatie spod právomoci diecézneho biskupa, možnosť svätiť nového príslušníka ktorýmkoľvek biskupom (nielen diecéznym) a obsadzovať svetské fary. Svätý Norbert od tohto roku zastával post magdeburského arcibiskupa, ale stále ostal rehoľníkom. Svätorečený bol v roku 1582, jeho pozostatky sú v Strahovskom kláštore v Prahe. Ešte za života svojho zakladateľa sa rehoľa rozdelila na tri časti: mužskú, ženskú a na laickú vetvu, ktorá je prvou laickou vetvou vôbec. Riadia sa augustínskymi regulami s pridanými vlastnými stanovami. Prvé stanovy pridal svätý Norbert, ale nezachovali sa. Najstaršie zachované sú z rokov 1135 - 1143, a 1150. V roku 1322 boli generálnou kapitulou vydané Statuta quinque distinctionum, platili až do roku 1505. Rehoľa spojila monastický, duchovný život mníchov s kanonickými, pastoračnými povinnosťami. Činnosť rehoľníkov bola zameraná na výchovu na školách, na misijnú činnosť, rozvoj vedy a aj hospodárske podnikanie. Na svojich územiach ľudí priučali remeslám, vinohradníctvu a záhradníctvu. Dokonca budovali aj cesty, vodovody a odvodňovali močariská. V oblasti slúžili aj ako bezplatní lekári a radcovia. Preto sa stávali veľmi obľúbenými. Vyslúžili si tiež povesť ako výborní kazatelia. Špecifická je pre nich zvláštna úcta k Panne Márii Nepoškvrnenej a k Eucharistii. Takisto používajú svoje špeciálne breviáre a žaltáre, ktoré sa ale príliš neodlišujú od tých rímskych. Keď materský kláštor založil dcérsky konvent, stal sa jeho patrónom. Opát, alebo prepoš patrónálneho kláštora sa stal tejto filii priamym nadriadeným, takzvaný pater abbas. Svoju filiu mohol vizitovať, predsedáť kapitule, trestal priestupky, naprával vnútorné záležitosti. Keď

poskytnuté budovy „kazateľov“ po ich predchodcoch benediktínoch. Dokladá to aj prvá zakladacia listina Turčianskeho konventu z roku 1251. Stavebné práce na hrade budovanom pre potreby kráľa a následne aj na kostole a kláštore premonštrátov vyvolali príchod a usídľovanie remeselníkov, obchodníkov a ľudí zabezpečujúcich potrebné práce, čo podnietilo vznik stredovekého mestečka postaveného kontinuálne resp. rovnobežne s osu sakrálného a hospodárskeho okrsku kláštora. Zástavba v tomto mestečku bola jednoduchá ulicová limitovaná šírkou areálu farského kostola sv. Mikuláša. Táto bola rozšírená v 18. storočí výstavbou kalvárie a cintorína JZ od farského kostola. V priebehu 19. storočia došlo k výstavbe väčšiny murovaných domov, zachovaných dodnes, ktoré predstavujú viaceré typologické druhy obytnej architektúry. V priebehu 2. polovice 19. storočia a 1. pol. 20. stor. vznikli v rámci zástavby nové školské budovy, pričom budova gymnázia z roku 1936 výrazne pozmenila zástavbu v blízkosti kláštorného komplexu. K ďalšiemu rozšíreniu obce došlo v priebehu 2. polovice 20. stor. kedy vznikli nové obytné zóny a spolu s nimi sa rozšírila aj uličná sieť sídla severným smerom.

umrel predstavený filie kláštora, na voľbe nového sa zúčastňoval pater abbas s ďalšími dvoma predstavenými iných premonštrátskych kláštorov. Potvrdzoval voľbu, do ktorej mohli v istých prípadoch aj zasiahnuť. Volili však samotní bratia. Kláštor mohol mať aj svetského patróna, ktorý sa pričínal o jeho vznik. Takýto patrón sa stal ochrancom kláštora, ale nemal právomoc zasahovať do vnútorných záležitostí kláštora. Kláštor mal ochraňovať v prípade nebezpečenstva. Ale nielen on. Existovala aj skupina donátov, mužov, žijúcich v kláštore, ktorí ale nezložili sľuby a mohli ho kedykoľvek opustiť. Pomáhali kláštoru aj tým, že ho vojensky bránili. Základné denné úkony v kláštore sú spísané v stanovách. Mnisi sa riadili liturgiou hodínok. Ešte v noci vstávali mnisi na modlitby matutinum a laudes. Ráno boli modlitby prima a kapitulum. Po nich mnisi pracovali, ale na terciu boli mnisi zase na modlitbách, potom bola omša iba pre kanonikov, missa summa. V sextách sa mnisi sústredili na štúdium. Po obede bol oddych. Po nónach sa mnisi vrátili do práce až do večer. Po večerách bola večera, štúdium a nakoniec collatio, na ktorom sa opät/prepošt venoval vysvetľovaniu Biblie či k prípadným poznámkam na chod kláštora a správanie sa mníchov. Na čele kláštora stál opát, predstavený monastických kláštorov. Na rozdiel od kanonických kláštorov, na ktorých čele stál prepošt. Funkciu opáta uprednostňoval aj svätý Norbert, ale keď ho zvolili za predstaveného kláštora Panny Márie v Magdeburgu, ostal pri tam zaužívanom titule prepošta. Aj keď dával prednosť mníšskemu spôsobu života, urobil tak preto, lebo stál na čele kapituly. Neskôr tituly opát/prepošt kláštory používali podľa územia. Na západe Európy to boli opáti, v nemeckých krajinách aj v Uhorsku prepošti. Aj ďalšie funkcie mali premonštráti rovnaké ako v iných kláštorných komunitách: bol tu zástupca opáta/prepoštaprior, subprior riadil bohoslužby, circator dozeral na mníchov, či dodržiavajú každodenné povinnosti, cantor a succentor viedli chorálny spev, sacrista - kostolník, provisor bol správcom majetku kláštora, cellarius zabezpečoval potraviny, vestarius sa staral o ošatenie a obuv pre spolubratov, canonicus hospitalis sa staral o pútnikov a chorých, portarius - vrátnik, armarius - knihovník, magister clericorum bol predstavený klerikov. Boli tu aj konveršovia, laickí bratia, čo boli v skúšobnej lehote a starali sa o hospodárstvo kláštora. A už vyššie spomenutí donáti. Rád, ktorého najvyšší predstavený - generálny opát - sídlil až do roku 1790 v Prémontré, sa veľmi rýchlo rozšíril po celej Európe. Stanovy rádu sú akousi syntézou kánonického a monastického života, ktorého základ tvorí regula sv. Augustína. Hlavné poslanie rehoľníkov je v slávení slávnostnej bohoslužby, v eucharistickej a Mariánskej úcte, kajúcnom živote a apoštoláte formou farnej duchovnej správy. U premonštrátov bola po prvýkrát v dejinách cirkvi uskutočnená aj myšlienka tretieho rádu - spojenie laikov mimo kláštora s duchovným životom bratov a sestier. Činnosť rehoľníkov je zameraná na rozvíjanie vedeckej a výchovnej práce pôsobením na školách všetkých stupňov (od roku 1787). Rád bol a je zväzok samosprávnych kláštorov. Jeho najvyššou autoritou je generálna kapitula, ktorej predsedá generálny opát. Jednotlivé kanónie sú opátstvami na čele s opátom. V rámci štátov tvoria provincie - tzv. cirkárie, ktoré podliehajú vikárovi generálneho opáta. Kanónie si uchovávajú dcérsky vzťah ku kláštorem, z ktorých boli založené. K najvýznamnejším funkciám v ráde patria: prepošt, prior, cirkátor, provizor, kantor a predstavený klerikov - magister clericorum. Členovia rádu používajú spolu s krstným aj rehoľné meno. Zakladateľ rehole ako putovný kazateľ prešiel celú západnú Európu a oduševnene hlásal myšlienky Mariánskej úcty a dogmy jej nepoškvrneného počatia. Preto zvolil pre rád biele oblečenie symbolizujúce čistotu a nepoškvrnenosť. Rádový odev sa skladá z bieleho habitu so škapuliárom, z cingula a bieleho biretu. Súčasťou chórového oblečenia je biela mozeta s malou kapucňou. Pri obradoch sa používa kánonický biely golier - myceta, zhotovená z rovnakej látky ako habitu. Do Uhorska prišli prví premonštráti priamo z Prémontré v roku 1130 ešte počas života zakladateľa. Domnievame sa, že to bolo na pozvanie kráľa Štefana II. (1116 - 1131) a svoj prvý kláštor postavili vo Váradhegyfoku (dnes Veľký Varadin - Nagyvárad v Rumunsku). O sto rokov na území Uhorska existovalo už 45 kláštorov. Najvýznamnejšie boli Csorna, Jánoshida, Šahy (Ság), Jasov, Türje, Kláštor pod Znievom (Túróc) a Leles, ktoré boli do roku 1874 aj hodnovernými miestami.

Kláštory premonštrátov boli poväčšine zriadené na miestach bývalých kláštorov alebo pri významných obchodných cestách a križovatkách. Okrem vlastných povinností spravovali členovia rádu i kostoly blízkych osád, dedín a mestečiek. Je tiež známe, že okrem kultivovania duchovného života sa starali aj o kultiváciu prírodných zdrojov; organizovali orbu na poliach, v ich vlastníctve bývali i mlyny, ďalej budovy na výrobu a prípravu syra a masla, ovčiny, kravíny a nechýbali ani kuríny (produkcia vajec), nevynechávajúc remeselnícke dielne.

1. etapa - stredoveká - vznik urbanistickej štruktúry

Obec vznikla na ceste spájajúcej Turiec s územím Hornej Nitry, ktorá odbočovala od hlavného cestného ťahu situovaného v smere S - J, v blízkosti jedného z dôležitých brodov cez Turiec pod Svätou Marou (dnes pri obci Socovce). Cesta, známa pravdepodobne už v priebehu 9. stor. viedla pozdĺž toku riečky Vríca popod Kľak a smerovala cez Nitrianske Pravno do Prievidze, príp. smerom na Rajec na Kysuce a ďalej do Poľska. Cestu strážil hrad Turiec, situovaný na vysokom kopci Zniev, ktorý bol v 12. storočí v majetku zoborských benediktínov. Urbanistickým centrom obce - podhradia sa stal farský kostol sv. Mikuláša, situovaný na spomínanej komunikačnej tepne, tesne pri odbočke vedúcej na hrad Zniev, ktorý uzavrel zástavbu na severozápadnom konci a zároveň určil šírku obidvoch ulíc s obojstrannou radovou zástavbou. Neskôr sa v jeho blízkosti vytvoril samostatný sakrálny areál, tvorený okrem kostola objektom fary a farskej školy, ktorá bola ešte v 18. storočí včlenená do murovaného ohradenia kostola. Hlavná komunikácia sa smerom na východ zužovala a dopĺňali ju len dve ďalšie ulice, fixované na komplex premonštrátskeho kláštora a rybníka Vädžer, založeného rovnako premonštrátmi. Kláštorný komplex vznikol v SV časti súčasnej obce, na pravom brehu potoka Vríca, ktorý zároveň tvoril jeho prirodzenú ochrannú bariéru. Kláštorný komplex bol samostatne vymedzený oplotením a uzavretý bránou na jedinej prístupovej ceste, ktorá sa zo severnej strany napájala kolmo na hlavnú os sídla. Kláštor, neskôr spravovaný rehoľou jezuitov však v rámci urbanizmu sídla tvoril samostatnú funkčnú a administratívnu jednotku s vlastným hospodárskym zázemím, záhradami a rybníkmi a bol akýmsi protipólom farského kostola s areálom. Gotickú uličnú sieť dopĺňala aj odbočka, situovaná v JV časti obce, ktorá viedla do polí, k rybníku Vedžer, založenom premonštrátmi. Niekedy v 2. pol. 13. storočia vznikla aj obec Lazany, dnes administratívne spojená s obcou Kláštor pod Znievom, situovaná na ľavom brehu potoka Vríca, severne od farského kostola. V tomto období pravdepodobne vznikla ďalšia odbočka, smerujúca na sever, s obojstrannou radovou zástavbou nazývaná Riadok, ktorá sa tesne pri potoku Vríca rozšírila do menšej návsi s obvodovou zástavbou, kde bol neskôr postavený mlyn. Na východnej strane návsi susedila s areálom kláštora, ktorý sa tiahol východným smerom až k susednej obci Slovany. Okrem sakrálnej architektúry sa v súčasnom urbanizme obce nezachovali iné objekty, ktoré by spresnili charakter resp. hustotu najstaršej zástavby.

Pravdepodobne pri prvom príchode jezuitov (kon. 16. stor.), ktorí výrazne ovplyvnili vzhľad sakrálnych objektov došlo k prestavbe resp. výstavbe domov na hlavnej ulici, čo dokazuje dodnes zachovaný prízemný murovaný dom na južnej strane hlavnej ulice (Moyzesova 60), kde sa zachoval obdĺžnikový priestor zaklenutý dvomi poľami hrebienkovej klenby so štukovým dekorom, ktorá je takmer identická s klenbami, zachovanými v objekte kláštora a datovanými do záveru 16. stor. Jeho situovanie rešpektuje súčasnú úroveň uličnej čiary, čo potvrdzuje, že do súčasnosti nedošlo k výraznejším posunom.

Predpokladáme, že postupne dochádzalo k zahusťovaniu obojstrannej radovej zástavby sídla, ktorá bola v roku 1656 doplnená vybudovaním prírodného kanála, odrazeného od potoka Vríca, čím došlo k predeleniu hlavnej komunikácie a vznikli vedľa seba dve rovnobežné ulice, spojené až v spodnej juhovýchodnej časti do jednej spoločnej. V tomto období predpokladáme postupné zahusťovania zástavby a jej pomalé rozširovanie smerom na východ, pozdĺž hlavnej osi sídla.

Vojenská mapa – prvé vojenské mapovanie horného Uhorska 1782 – 1784, M=1:14 400, Hadtörténeti Intézet és Múzeum Budapest. Kópia mapy v Archíve PÚ SR Bratislava, výrez z mapy

Mapa z roku 1788, zdroj Mgr. Kristína Zvedelová, PhD., výrez z mapy

2. etapa - baroková - rozšírenie obce JZ smerom

Počas pôsobenia jezuitov v 18. storočí došlo k výstavbe kalvárie (1728 - 1729), situovanej na homolovitom kopci JZ od obce, ktorá sa stala výraznou dominantou, ovládajúcou na dlhé storočia aj diaľkové pohľady. V priebehu 18. storočia došlo aj k založeniu nového cintorína, JZ od farského kostola a prestavbám objektov v blízkosti farského kostola sv. Mikuláša - fary a farskej školy, ktorý sa ako samostatný sakrálny okrskom sformoval už v stredoveku. Výraznejšie bolo doplnené aj okolie obce o menšie sakrálné stavby a to Božie muky, ktoré vymedzovali chotár pri všetkých dôležitých komunikáciách. V stredovej časti obce bola v roku 1768 postavená baroková socha sv. Floriána, patróna hasičov, vztýčená po ničivom požiari.

Predpokladáme, že v rovnakom období došlo aj k zmenám v areáli kláštora, jeho hranice sa však výrazne nezmenili.

Vojenská mapa – druhé vojenské mapovanie Uhorska 1845 XXXI-37, M=1:28 800, Hadtorténeti Intézet és Múzeum Budapest. Kópia mapy v Archíve PÚ SR Bratislava, výrez z mapy.

3. etapa - 19. stor.

Už od 18. stor. sa začali miestni obyvatelia pod vplyvom jezuitov venovať výrobe liečivých masť a tinktúr, ktoré predávali ako podomoví obchodníci najskôr na území Uhorska, neskôr prenikli do celej Európy. Ameriky i Ázie. Z podomových obchodníkov sa v priebehu 19. storočia stali obchodníci so zmiešaným tovarom, ktorí vlastnili siete obchodných domov a výrazne zbohatli. Po návrate domov investovali zarobené peniaze najmä do výstavby rodinných domov, ktoré vznikali spájaním viacerých starších objektov, situovaných na úzkych parcelách. Zlúčením a prefasádovaním objektov vznikali prízemné i poschodové domy s pôdorysmi v tvare písmena L, U a pod. so šírkovo komponovanými fasádami s prejazdami, umiestnenými podľa charakteru priečelia v stredovej osi príp. v bočných osiach. Prejazdy boli zaklenuté pruskými, zrkadlovými či trámovými stropmi. Na fasádach týchto

murovaných domov sa uplatnili klasicistické a historizujúce výzdobné prvky a detaily. Dispozične boli domy rozšírené na dvorových fasádach stĺpovými či pilierovými arkádami alebo drevenými verandami. Z hľadiska typológie obytnej architektúry tieto domy predstavujú tzv. prechodný typ medzi klasickými šľachtickými kúriami (stavanými prevažne zemanmi) a meštianskymi domami. Dodnes tvoria podstatnú časť radovej zástavby hlavných ulíc. Popri nich sa zachovali aj tradičné murované ľudové domy s trojpriestorovou dispozíciou s jednoduchým dvojsovým priečelím, doplnené murovanou bránou (tzv. portou), na druhej strane ktorej sa vo viacerých prípadoch zachovali aj murované sýpky. Takýto charakter „skromnejších“ domov tvorí zástavbu ulice Riadok aj podstatnú časť Lazian, kde sa dokonca zachovali aj murované sýpky situované oproti domom, na druhej strane cesty.

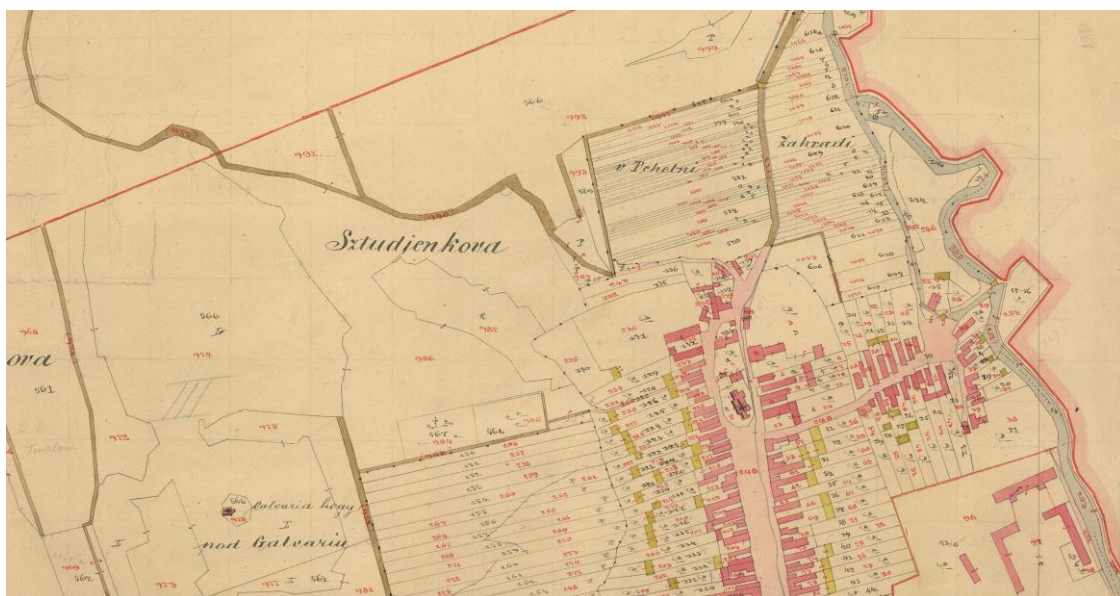
Za obytnými domami, situovanými v úrovni uličnej čiary sa rozprestieral dvor, uzavretý dreveným humnom, situovaným na šírku parcely, za ním bol situovaný sad a ďalší rad drevených hospodárskych objektov, ktoré zároveň vytvárali vonkajší obrys obytnej zástavby. Mapy z konca 18. a 19. storočia ešte zachytávajú takmer neporušenú líniu týchto hospodárskych objektov.

V rámci zachovanej obytnej architektúry úplne absentuje drevená architektúra, na základe čoho predpokladáme, že musela pomerne skoro zaniknúť a bola nahradená domami z pevných materiálov. Samozrejme tomu napomohol aj pomerne veľký počet požiarov, rozhodujúci význam však zohrali najmä majetkové pomery obyvateľov a charakter obce, ktorá až do polovice 20. storočia mala charakter mestečka.

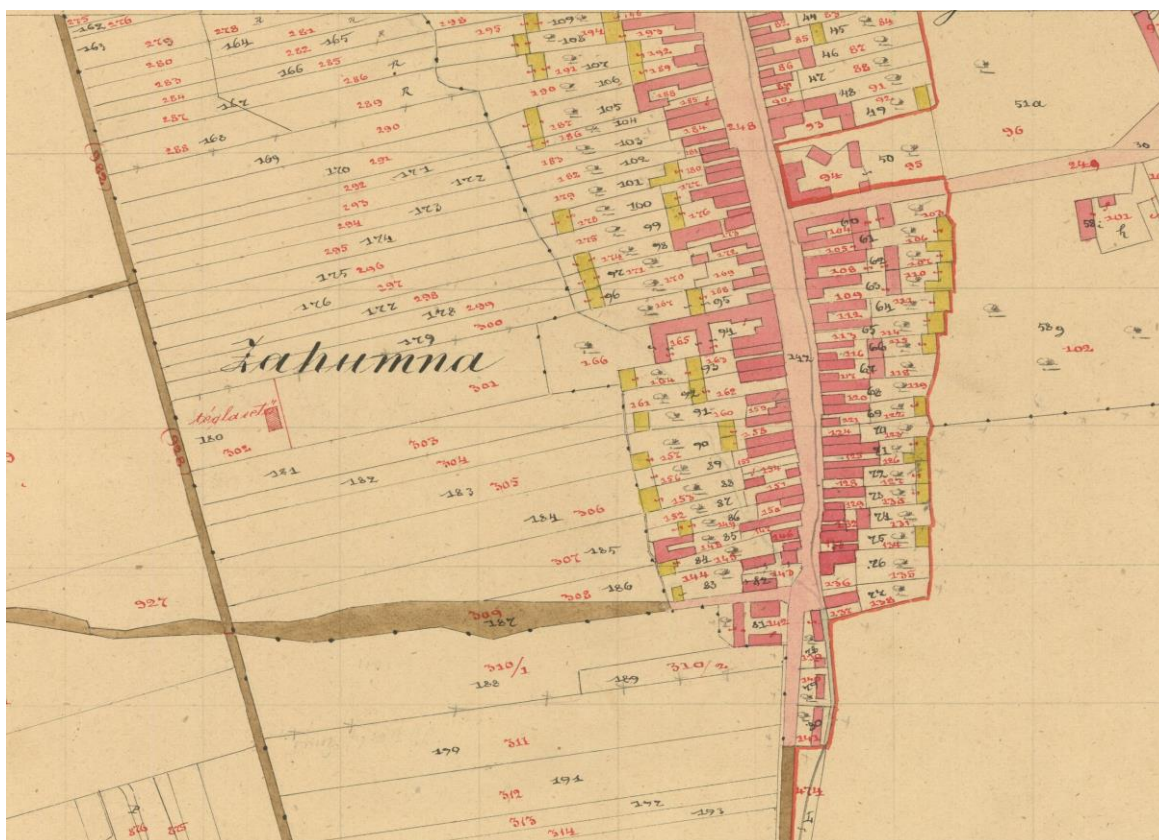
Bohatstvo miestnych obyvateľov sa prejavilo aj vo väčšom počte prístenných krížov a sôch, postavených v priebehu 1. pol. 19. stor., dnes zachovaných na ploche centrálnej aleje a v areáli farského kostola.

V 2. polovici 19. storočia bola zástavba doplnená výraznými zelenými plochami. Najvýraznejším prvkom sa stala aleja v stredovej osi sídla, situovaná po stranách umelo vytvoreného kanála, nová obvodová zeleň bola sústredená aj okolo farského kostola, na cintoríne (koncom 19. stor. vznikla aj aleja z jaseňov lemujúca cestu na cintorín, dnes zaniknutá) i pred kláštorným kostolom. Tu bol v bezprostrednej vzdialenosti kostola založený aj pomerne rozsiahly park.

Koncom 19. stor. bola v hornej časti obce, priamo oproti súčasnému obecnému úradu postavená poschodová budova požiarnej zbrojnice, situovaná nad potokom.

Katastrálna mapa Kláštoru pod Znievom z roku 1880, M 1:2880, Ústredný archív geodézie a kartografie Bratislava, sign Tu 94. Kópia v Archíve PÚ Bratislava - výrez severnej časti územia

Katastrálna mapa Kláštor pod Znievom z roku 1880, M 1:2880, Ústredný archív geodézie a kartografie Bratislava, sign Tu 94. Kópia v Archíve PÚ Bratislava - výrez južnej časti územia

4. etapa - 1. pol. 20. storočia

V priebehu 1. polovice 20. storočia bola bol urbanizmus doplnený o niekoľko domov v juhozápadnej časti sídla, ktoré majú charakter mestských víl, výraznejšie však do štruktúry sídla vstúpili nové školské budovy, a to budova tzv. nemeckej školy z roku 1941 a budova gymnázia z roku 1936. Táto bola postavená na najstaršej križovatke sídla, pri ceste vedúcej ku komplexu kláštora, kde došlo k asanácii staršej stavby. Nová trojpodlažná školská budova bola hlavným priečelím orientovaná do vedľajšej Gymnaziálnej ulice a jej bočná fasáda orientovaná k hlavnej komunikácii sídla bola výrazne odsadená od pôvodnej úrovne uličnej čiary. Nový objekt sa svojím objemom i rozsahom stal výraznou dominantou, ktorá vznikla v bezprostrednej blízkosti kláštora, čím do istej miery potlačila jeho pôsobenie.

Mapa Kláštoru pod Znievom z roku 1952 - 57, zdroj Mgr. Kristína Zvedelová, PhD.

5. etapa - 2. pol. 20. stor. - 21. stor.

Druhá polovica 20. stor. sa v rozhodujúcej miere zamerala na vznik nových ulíc s obojstrannou zástavbou rodinných domov, ktoré rozšírili zástavbu severným a východným smerom (Tajovského ulica, Koraušova, Kužela, Niva, Severná ul.). Pôvodne oplotený areál kláštoru zanikol a na jeho území vznikli rovnako obytné časti (ulica Záhradky, Lesná ul., Hôrky) ako aj objekty občianskej vybavenosti - Zdravotné stredisko, požiarna zbrojnica s knižnicou a spoločenskou sálou a obchodné stredisko.

Za výraznejšie negatívum v rámci urbanistickej kompozície obce je nutné považovať skrátenie sakrálneho okrsku kláštorného komplexu južným smerom s výstavbou objektov služieb (zdravotné stredisko, požiarna zbrojnica a obchodné stredisko) a zástavbou rodinných domov v priestoroch bývalého hospodárskeho zázemia v rámci západnej časti. Taktiež za výrazné negatívum v historickej parcelácii a hmotovej a kompozičnej skladbe územia je nutné hodnotiť administratívne v zmysle vtedajších noriem určenú zástavbu novších rodinných domov s typizovaným výrazom 70., 80. a 90. rokov 20. storočia, ktoré v zmysle administratívneho rozhodnutia museli byť päť až sedem metrov odsadené od okraja komunikácie. Viaceré z týchto objektov postavených ako dvojpodlažné s plochými alebo mierne šikmými strechami narušili aj hmotovo a kompozičnú skladbu územia a ich strešných rovín.

F. CHARAKTERISTIKA PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA

Kláštor pod Znievom bol predstaviteľom mestečka, ktorého vývoj a charakter od stredoveku po novovek určovali práva a povinnosti voči zemepánovi a ktoré vďaka pozastaveniu svojho hospodárskeho rozvoja koncom 19. a začiatkom 20. storočia si zachovalo nielen priestorový, ale aj pôvodnú hmotovú podstatu. Aj keď sa v súčasnosti jedná o rozvinutú obec, svojou architektúrou predstavuje typický mestský útvar s viacerými dominantami cirkevného a svetského charakteru.

Pamiatková zóna Kláštor pod Znievom sa nachádza v centrálnej časti tohto sídelného celku. V rámci pamiatkového územia sa nachádza menší podiel národných kultúrnych pamiatok. Ochrana územia zahŕňa historické jadro obce s nosnou centrálnou dvojulicovou zástavbou a historických prilahlých ulíc, vrátane urbanisticko-architektonicky významnej zástavby Premonštrátskeho kláštora s dominantným kostolom Nanebovzatia Panny Márie. Územie sa nachádza v údolí na rozhaní pohorí Malá Fatra a Žiarskych vrchov s dominantným vrchom Zniev. Okolie územia je urbanizované novšou zástavbou vo východnej a severnej polohe a poľnohospodársky využívanými poliami, záhumienkami a lúkami v južnej a východnej polohe. Pamiatková zóna Kláštor pod Znievom je zónou vzťahujúcim sa na históriu a historické udalosti súvisiace s premonštrátskym a neskôr jezuitským kláštorom, funkciou hodnoverného miesta a neskorších pre Slovensko významných školských aktivít realizovaných z iniciatívy Jezuitov, Trnavskej univerzity a národnobuditeľského obdobia 2. polovice 19. storočia. Pamiatková zóna obce Kláštor pod Znievom je intaktným územím s málo urbanisticky narušenou štruktúrou založenou v zmysle stredovekej koncepcie súžitia veľkého sakrálneho okrsku premonštrátskeho a neskôr jezuitského kláštora a rovnobežne situovanej zástavby menší mestský útvar so zachovaným pôvodným historickým pôdorysom, parceláciou, hmotovou a kompozičnou skladbou. Mimoriadne postavenie majú v sídle výrazné architektonické dominanty Kláštorného kostola Nanebovzatia Panny Márie, farského kostola sv. Mikuláša, kalvárskeho kostola sv. Kríža alebo objektu budovy III. gymnázia (súčasnej základnej školy), ako aj prírodné a krajinárske zázemie so zeleňou. Pre územie taktiež je unikátnym koncentrácia sochárskych diel - sôch, súsoší alebo krížov na stĺpoch alebo podstavcoch z obdobia baroka až 19. storočia koncentrovaných v časti územia v úseku dlhom približne päťstopäťdesiat metrov v počte osem kusov. Tieto pomáhajú dotvárať kompozíciu územia. Taktiež ku základným pamiatkovým hodnotám územia patrí menší fond národných kultúrnych pamiatok, ktoré svojim situovaním, hmotovo - objemovým riešením a funkčnou náplňou determinujú pamiatkové hodnoty územia a to hmotnej podstaty ako sú hmotová skladba zástavby, pôdorysná štruktúra sídla, strešná krajina a vnútorný a čiastočne aj vonkajší obraz územia. Mnohé objekty situované v pamiatkovej zóne si udržali vysokú mieru zachovania pôvodného vzhľadu fasád, ako aj interiérov so vzácnymi umeleckoremeselnými detailmi. Zástavba svojím významom viazaná na kľúčové historické udalosti z obdobia, kedy bol Kláštor pod Znievom spolu s mestom Martin ťažiskom národného obrodovania Slovákov, dodnes zahŕňa mnoho kultúrnospoločenských objektov presahujúcich význam regiónu Turca. Obec s jedinečnou polohou obklopená prírodným prostredím sa tak dodnes prezentuje podstatnou časťou svojho architektonického dedičstva. Obec tak tvorí urbanisticky ucelený, architektonicky vyvážený, ale zároveň nesmierne rozmanitý celok s jedinečným podielom kvalitnej architektúry, prírodných hodnôt a taktiež pamiatkových hodnôt.

F.1. PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA HMOTNEJ POVAHY

Pamiatková zóna obce Kláštor pod Znievom je intaktným územím s málo urbanisticky narušenou štruktúrou založenou v zmysle stredovekej koncepcie súžitia veľkého sakrálného okrsku premonštrátskeho a neskôr jezuitského kláštora a rovnobežne situovanej zástavby menšieho mestského útvaru so zachovaným pôvodným historickým pôdorysom, parceláciou, hmotovou a kompozičnou skladbou. Mimoriadne postavenie majú v sídle výrazné architektonické dominanty Kláštorného kostola Nanebovzatia Panny Márie, farského kostola sv. Mikuláša, kalvárskeho kostola sv. Kríža alebo objektu budovy III. gymnázia (súčasnej základnej školy), ako aj prírodné a krajinárske zázemie so zeleňou. Taktiež pre územie je unikátnym koncentrácia sochárskych diel - sôch, súsoší alebo krížov na stĺpoch alebo podstavcoch z obdobia baroka až 19. storočia koncentrovaných v časti územia v úseku dlhom približne päťstopäťdesiat metrov v počte osem kusov. Tieto pomáhajú dotvárať kompozíciu územia. Taktiež ku základným pamiatkovým hodnotám územia patrí rozsiahly fond národných kultúrnych pamiatok, ktoré svojim situovaním, hmotovo - objemovým riešením a funkčnou náplňou determinujú pamiatkové hodnoty územia a to hmotnej podstaty ako sú hmotová skladba zástavby, pôdorysná štruktúra sídla, strešná krajina a vnútorný a čiastočne aj vonkajší obraz územia.

F.1.1. OBRAZ KRAJINY – CHARAKTERISTICKÉ POHĽADY

Obec Kláštor pod Znievom v západnej časti Turčianskej kotliny a je z troch strán obkolesený pohoriami a to zo severozápadu a západu Malou Fatrou a z juhu Žiarskym pohorím. Terénne obec klesá do Turčianskej kotliny, k nive rieky Turiec, kde jej tok predstavuje prirodzenú hranicu obce z východnej strany. Najsevernejším a súčasne najvyšším bodom je malofatranský vrchol Hnilickej Kýčery (1217 m n.m.). Najnižší bod obce je lokalizovaný pri rieke Turiec (435 m n.m.) v blízkosti obce Valentová. Najzápadnejší bod sú malofatranské Skalky (1160 m n.m.). Najjužnejším bodom sú južné svahy Sokola (1011 m n.m.). Práve južné svahy Sokola severným smerom pokračujúce cez najvyšší vrch Chlievská (1024 m n.m.) a pre celé územie najpodstatnejším vrchom Zniev (985 m n.m.) sú charakteristické pre obraz krajiny obce a pamiatkového územia, pričom je nutné skonštatovať, že vrch Zniev je taktiež podstatným aj pre osídlenie územia, históriu celej lokality regiónu Turca ako aj génus loci územia. Ďalším a pôvodne oveľa dominantnejším bol menší "Kalvársky kopec" nachádzajúci sa v juhozápadnej časti územia s objektom Kalvárie a dominantného Kalvárskeho kostola sv. Kríža, pozn. pôvodne kopec bez výsadby tzn. holorub, kde bol okolo polovice 20. storočia pomerne husto vysadený prevažne borovicový les. Severný obraz a trojstrannú uzavretosť krajiny dotvárajú len nižšie výbežky Malofatranského pohoria s vrchmi Bohdan (537 m n.m.) a Hôrky (635 m n.m.).

Obraz krajiny okolia a aj okrajových častí pamiatkového územia (hlavne južná a čiastočne západná a severná strana) dotvárajú polia a políčka vymedzené medzami so sprievodnou vzrastlou zeleňou. Kompozíciu obrazu krajiny dotvárajú pomerne dlhé aleje vzrastlej zelene hlavných cestných komunikácií.

Historická fotografia zachytávajúca pohľad na Kalvársky kopec s kostolom sv. Kríža a kaplnkami zastavenia Krížovej cesty, 30. roky 20. storočia, archív K. Zvedelová

Pohľad na Kalvársky kopec s kostolom sv. Kríža - súčasnosť

Hlavným tokom územia obce je potok Vríca, pretekajúci územím obce v dĺžke asi 9 km. V severovýchodnom a centrálnom severnom výbežku pamiatkového územia tvorí rieka Vríca hranicu Pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom. Od roku 1656 veľkú časť jej vôd odoberá kanál pretekajúci centrálnou časťou obce a pamiatkového územia, ktorý bol cez obec

vykopaný za účelom pohonu papierní, na napájanie rybníkov pri obci (juhovýchodná poloha tzv. Kláštorské rybníky), pre protipožiarne účely a tiež ako úžitková voda. Zlomami narušená výplň Turčianskej kotliny priaznivo ovplyvnila povrchový výstup minerálnych vôd. V súčasnosti sa využívajú z 33 prameňov 3, z ktorých sa v obci vyskytuje a využíva Kláštorná minerálna voda (od začiatku 90 – tých rokov 20. storočia). Jej vek odborníci odhadli na 22 000 rokov a 230 m hlboký vrt umožňuje zachytávať minerálnu vodu v hĺbke 160 – 200 m.

Situovanie jedného z hlavných diaľkových pohľadov na pamiatkové územie je sústredené do výraznej dominanty, ktorou je Hrad Zniev a je z neho a turistickej trasy k nemu vnímateľný obraz krajiny územia západného Turca a samotného pamiatkového územia. Ďalšie sa obmedzujú na hlavné prístupové komunikácie do územia zo západného, východného alebo severného smeru, ktorých obraz krajiny práve dotvárajú vyššie pohoria Malej Fatry alebo Žiaru s dominantným vrchom Zniev. Chránené pohľadové uhly sú bližšie špecifikované v grafickej dokumentácii : „Chránené pohľadové uhly (grafická príloha, výkres č.1 – Širšie vzťahy)“

č.1 – Chránený panoramatický pohľad na juhovýchodnú časť pamiatkového územia v pozadí s pohorím Malej Fatry a vrchu Zniev Žiarskeho pohoria.

č.2 - Chránený panoramatický pohľad na severnú časť pamiatkového územia v popredí s areálom kláštora premonštrátov

č.3 – Chránený panoramatický pohľad na severozápadnú časť pamiatkového územia v popredí s uličnou zástavbou Riadku

č.4 - Chránený panoramatický pohľad na západnú časť pamiatkového územia v popredí s pôvodným areálom farskej školy a dominantou farského kostola sv. Mikuláša

č. 5 - Chránený panoramatický pohľad na celé územie pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom s turistickej trasy a výhľadkovej terasy hradu Zniev

Za hlavný chránený pohľadový kužeľ z interiéru pamiatkového územia bola určená výrazná dominanta územia a to Kalvársky kostol sv. Kríža a areálom Kalvárie, kde zo sprístupnenej veže je možné vnímať celé pamiatkové územie. Rovnako ku daným chráneným pohľadovým kužeľom z interiéru pamiatkového územia je nutné zaradiť pohľad z predpolia kláštorného areálu, z ktorého je vnímateľná centrálna časť pamiatkového územia a aj samotný vrch Zniev so stredovekým hradom. Tento pohľad je znázornený aj na historickej grafike územia zachytávajúce historickú časť pamiatkového územia. Tieto sú opätovne definované v grafickej časti: „Chránené pohľadové uhly z interiéru pamiatkového územia č. 1 - 4 (grafická príloha, výkres č.1 – Širšie vzťahy)“.

č.1 – Chránený panoramatický pohľad na zachovanú historickú urbanistickú štruktúru v centrálnej časti pamiatkovej zóny a na impozantný krajinný obraz vrchu Zniev Žiarskeho pohoria.

č.2 - Chránený panoramatický pohľad na celé územie pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom a na impozantný krajinný obraz - centrálnej časti Turčianskej kotliny.

F.1.2. VONKAJŠÍ OBRAZ ÚZEMIA – PANORÁMA, SILUETA

Pre vonkajší obraz územia - panorámu je charakteristický geomorfologicky veľmi členitý terénny profil, ktorý klesá od západu a to od vrchov Zniev, Kýčera, Bohdan a Hôrky smerom ku nívnej plošine pri rieke Turiec. Tento terénny profil je v severnej polohe doplnený menším nížinatým výbežkom situovaným nad miestnou časťou Lazany a v južnej sa len pozvoľne dvíha smerom ku Žiarskemu pohoriu s kulmináciou pri "Kalvárskom kopci".

Zástavba v rámci centrálnej historickej časti je nižšia malopodlažná okrem farského rímskokatolíckeho kostola sv. Mikuláša, Kláštorného kostola Nanebovzatia Panny Márie s konventom kláštora, na prirodzenej vyvýšenine Kalvárskeho kopca Kostol sv. Kríža a v centrálnej časti zóny objektom Základnej školy Františka Hrušovského. Celkovo panorámu územia a celého sídla limitujú okolité vrcholy Žiarskeho pohoria a južného okraju Malej Fatry - Sokolníky, Kýčera, Chlievske, Bohdan a najmä Zniev, ktorý je symbolom územia a celého regiónu. Osadením do uzavretého údolia sú limitované aj panoramitické pohľady na územie ako celok. Najlepšie je najväčší podiel územia vnímateľný len z južnej a najmä juhozápadnej polohy. Otvorenejšia panoráma sídla je vnímateľná len zo severovýchodnej a severnej polohy. Siluete celého územia absolútne dominuje dvojica determinantov a to "Kalvársky kopec" s kostolom sv. Kríža a vrch Zniev rovnomennou stredovekou zrúcaninou hradu. Ostatná zástavba osádzaná v mierne stúpajúcom teréne nie je dominantnejšia okrem farského rímskokatolíckeho kostola sv. Mikuláša, Kláštorného kostola Nanebovzatia Panny Márie s konventom kláštora a Základnej školy Františka Hrušovského. V rámci územia sa nenachádzajú nevhodné umelo vložené dominanty, ktoré by determinovali panorámu a siluetu územia.

F.1.3. VNÚTORNÝ OBRAZ ÚZEMIA – PRIESTOROVÁ ŠTRUKTÚRA

F.1.3.1 Hmotová skladba zástavby

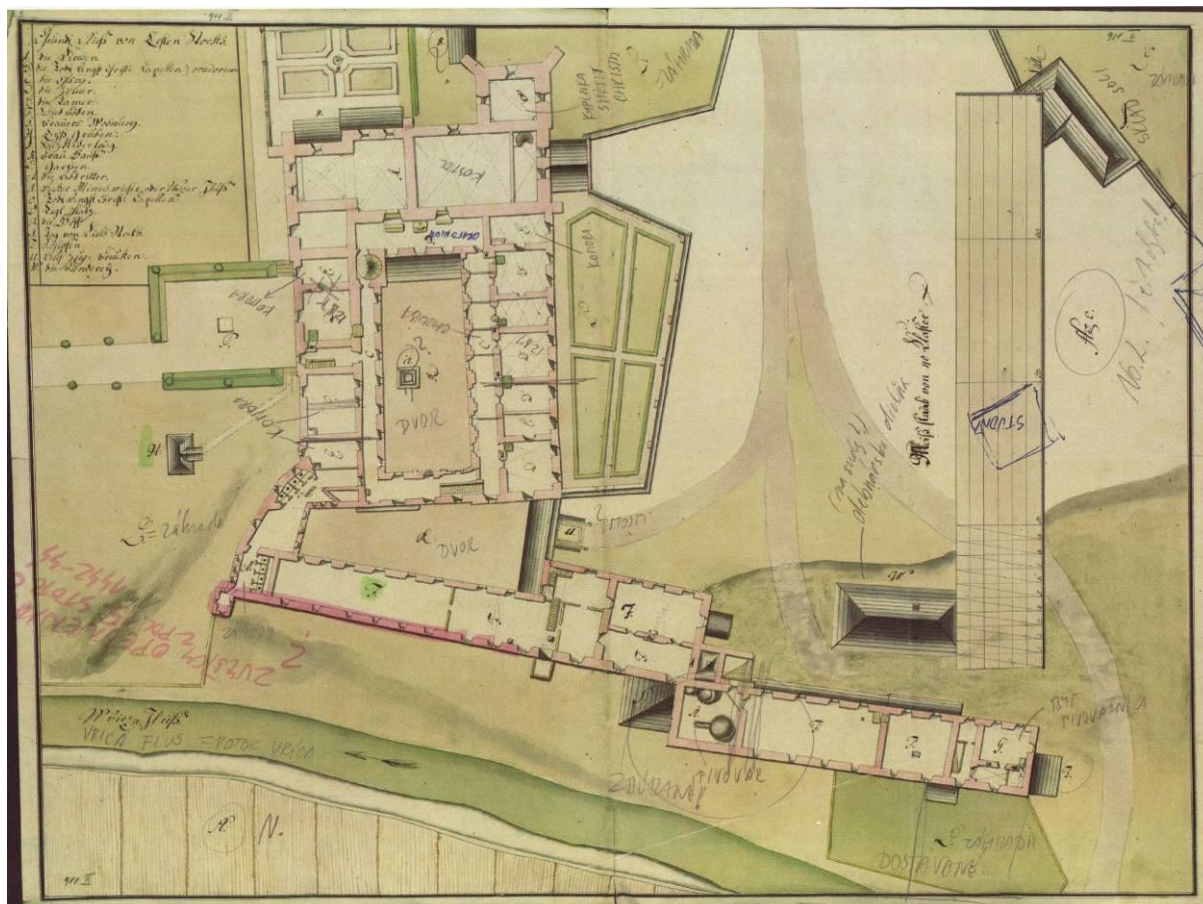
Zástavba Kláštora pod Znievom sa formovala popri historickej ceste využívanej pravdepodobne už od 9. storočia vedúcej od Nitrianskeho Pravna cez pohorie Malej Fatry popri toku potoka Vríca smerom k významnej križovatke ciest v Socovciach pri Kostole Panny Márie, tzv. Svätej Mare. Pri odbočke z hlavnej cesty vedúcej juhozápadne k hradu Zniev vznikol v polovici 13. storočia sakrálny okrsk s kostolom, cintorínom, farou a neskôr i školou, ktorý vytvoril základ urbanistickej štruktúry mesta. Od sakrálneho okrsku, ktorý určil šírku návsia, sa rozrastala obytná zástavba juhovýchodným smerom popri ceste a tzv. Jarku, umelo vytvorenou z bočného ramena potoka Vríca. Vyformovanie tejto typicky dvojulicovej skladby (Ul. Alexandra Moyzesa a Ul. Martina Čulena) zástavby s centrálnym vodným tokom tvorí nosnú kostru pamiatkového územia dotvorenú prírodno-krajinárskym prvkom – alejami. Ideovú aj urbanistickú protiváhu sakrálnemu okrsku s farským kostolom a okolitou zástavbou tvoril rozsiahly kláštorný komplex situovaný severovýchodne pri toku Vríce a tiahnuci sa až k obci Slovany. Ku kláštorným budovám tvoriacim jadro komplexu viedla cesta (Ul. Gymnaziálna), ktorá sa kolmo napájala na hlavnú cestu. Pri hornom mlyne pri Lazanoch vznikla ulička Riadok, ktorá vyústila do samostatného malého návsia. Sem sa v čase zahusťovania zástavby pozdĺž hlavnej ulice premiestnila nová výstavba so skromnejšou architektúrou postavenou na úzkych parcelách. Táto základná urbanistická štruktúra založená v stredoveku pretrvala bez výraznejších zmien pravdepodobne niekoľko storočí. Len pozvoľna sa rozširovala východným smerom popri dnešnej Ulici Alexandra Moyzesa, kde sa neskôr zahusťovala parcelácia radovej zástavby. K výrazným zmenám urbanistickej štruktúry došlo až v druhej polovici 20. storočia, keď vznikli nové ulice a obytná zástavba na mieste pôvodného hospodárskeho zázemia kláštora. Hospodárske budovy západne od hlavných kláštorných budov nahradila zástavba ulíc Lesná a Záhradky. Vo východnej časti obce na bývalých kláštorných pozemkoch nazývaných Niva vznikli ďalšie tri severné odbočky a novodobá obytná zástavba medzi ulicami Dr. M. Korauša a J. G. Tajovského. Hmotovo táto skladba zástavby územia v nosnej urbanistickej časti ulíc A. Moyzesa a Martina Čulena bola väčšinou prízemná so šikmými zastrešeniami (sedlovými, valbovými alebo pultovými) z menšej miery postupne v 2. polovici 19. storočia dvojpodlažná opätovne so šikmými zastrešeniami. Forma zástavby bola typická štítová, s dlhým pozdĺžne orientovaným objektom domu ľudového alebo remeselníckeho situovaného na úzkych parcelách. Táto forma zástavby sa v priebehu 19. storočia transformuje na typicky mestskejšiu radovú krídlovú zástavbu so spájaním viacerých pôvodne úzkych parciel do

jedného kompaktného bloku postaveného na pôdoryse L alebo U. Toto striedanie dvoch foriem skladby zástavby územia je typické pre nosnú urbanistickú dvojuličnú sieť ulíc A. Moyzesa a Martina Čulena. Kompozične dominantnou v rámci tejto nosnej časti bol prirodzene objekt farského rímskokatolíckeho kostola sv. Mikuláša. Celá táto nosná časť územia bola v priebehu 2. polovice 19. storočia dopĺňaná o objekty školských budov realizovaných transformáciou pôvodných meštianskych domov, alebo postavených ako solitérne stavby v okrajových častiach. Hmotovo tieto objekty skladbu územia nenarušili vzhľadom k ich prízemnému alebo dvojpodlažnému charakteru radovej krídlovej formy zástavby s a to len s výnimkou rozsiahlej blokovej stavby 3. budovy Slovenského gymnázia z roku 1936 postaveného uprostred Ul. Gymnaziálnej (pozn. Základná škola Františka Hrušovského). Táto trojpodlažná budova sa stala čiastočne dominantnou pre celú centrálnu časť pamiatkového územia. Osobitnou formou je architektúra nemeckej školy (súčasnej Materskej školy), postavená v časoch druhej svetovej vojny a inšpirovaná ľudovým staviteľstvom. Stavba s vysokou sedlovou strechou perforovanou radom vikierov je postavená na pôdoryse písmena L na východnom konci obce, kde dodnes uzatvára zástavbu orientovanú štítom do Ulice A. Moyzesa. Celkovo táto koncepčná osnova nosnej kostry s domami ľudovými a domami meštianskymi bola uzatvorená odstupňovanou nepravidelnou hradbou stodôl, ktoré ukončovali jednotlivé parcely hospodárskych celkov jednotlivých nehnuteľností. Táto osnova aj keď pomerne výrazne redukovaná je vnímateľná po súčasnosť.

Medzi historické ulice s pomerne jednoduchou zástavbou prízemných ľudových domov so štítmami orientovanými do ulice je nutné zaradiť Ul. Severnú, ktorá bola vytvorená ako prístupová komunikácia ku historicky najstaršiemu rybníku Vedžer (založený v stredoveku premonštrátmi) nachádzajúcemu sa mimo horizont historickej zástavby. Druhou historickou ulicou je len prístupová cesta ku cintorínu a areálu kalvárie. Táto bola len vyformovaná ako preluka medzi radovou zástavbou prízemných rodinných domov Ul. Alexandra Moyzesa a v prvej tretine je lemovaná prízemnými hospodárskymi objektmi týchto objektov. Obidve historické ulice sa napájajú severne na Ul. Alexandra Moyzesa.

Rovnobežne s touto nosnou kostrou bol už od obdobia polovice 13. storočia formovaný pomerne veľký kláštorňý okrsok s rozsiahlym hospodárskym zázemím, ktoré presahovalo územie pamiatkovej zóny a čiastočne aj samotnej obce. Tento okrsok je možné definovať od zadných častí parciel domov ľudových na Ul. Riadok až po obec Slovany, kde na ich úrovni sa nachádzali rybníky tvoriace hospodársku súčasť areálu. Dominantu tohto areálu, čiastočne excentricky aj celého územia a obce tvorili kláštorňý kostol Nanebovzatia Panny Márie a trojpodlažný konvent kláštora. S formovaním kláštora súvisí aj formovanie jeho hospodárskeho zázemia ako prirodzenej súčasti práce premonštrátov a neskoršie jezuitov. Hospodárske zázemie bolo hlavne koncipované v jeho západnom a severnom okrsku. S pomerne rozsiahleho západného úseku hospodárskeho zázemia (maštale, sklady, dielne, kováčska dielňa, pivovar, administratíva, osobitná sýpka, včelíny atď.), ktorý je čitateľný na historických mapách a zameraniach, sa pravdepodobne nezachovali žiadne pozostatky stavieb. Súčasné radové domy na Ul. Lesnej mimo pamiatkového územia len kopírujú pôdorysnú schému týchto objektov. Do súčasnosti sa zachoval len areál hospodárskeho zázemia na severnej strane kláštora a to škola a konvikt so sýpkou a kuchyňou (pozn. postavené pravdepodobne v 16. Storočí na starších základoch). Tieto dvojpodlažné vzájomne spojené objekty dotvárajú areál významného kláštorňého okrsku. Ďalšie objekty v areály kláštora boli výrazne prestavané a nie sú súčasťou národnej kultúrnej pamiatky. Tieto objekty sú z väčšiny prízemné alebo dvojpodlažné so šikmými sedlovými alebo valbovými zastrešeniami okrem novodobej jedálne postavenej v 70. Rokoch 20. Storočia s plochou strechou, ktorá sa nachádza východným smerom od konventu kláštora. Celkovo bol pôvodný areál so svojim hospodárskym zázemím v novodobých dejinách poprúšaný umelo vstavanou zástavbou rodinných domov spolu s vytvorením nových ulíc ako sú západným

smerom Ul. Lesná, Ul. L. Pajdušákovej, Ul. Rudolfa Jašíka, Ul. Záhradky a východným smerom Ul. Dr. M. Korauša, Ul. D. Kužela, Ul. J. G. Tajovského, Ul. Severná, Ul. P. Zachara a Ul. Niva. Všetky tieto ulice sa kolmo napájajú na historickú Ul. Alexandra Moyzesa. Zástavba týchto novodobých ulíc je prízemná alebo dvojpodlažná bez významnejších hmotovo-objemových dominánt. Južná strana územia kláštorného areálu využívaná do 70. rokov 20. storočia ako hospodárske záhrady bola nevhodne predelená novodobým oplotením realizovaným plechových dielcov a v rámci tohto územia bolo postavené novodobé zázemie obce ako Zdravotné stredisko, Hasičská zbrojnica s knižnicou a malometrážna predajňa potravín. Tieto objekty sú prízemné alebo dvojpodlažné s plochými strechami a čiastočne determinujú a narušujú urbanistickú skladbu územia svojou hmotou, objemom, výzorom ale aj formou zastrešenia.

Pôdorys druhého nadzemného podlažia kláštorného areálu (horná časť obrázku - kláštorný kostol, konvent, dolná časť - sýpka, kuchyňa, konvikt, škola, pivovar), rok 1791 ?, MOL No. 116/1-3

Kláštorný areál bol oplotený murovaným pilierovým oplotením so sedlovou strieškou, murovanou podmurovkou v celej dĺžke a s drevenou doskovou výplňou medzi piliermi s horizontálnym rastrom ukladania dosiek. Tieto oplotenia sa zachovali do súčasnosti v južnom úseku a čiastočne v západnom a východnom úseku.

Mimo zástavby južným smerom od kostola vznikla v roku 1780 na neďalekom návrší Kalvária, ktorá je osobitnou súčasťou pamiatkového územia. Kalvárske areály dominante situované na výraznom homoľovitom kopci juhozápadne od obce tvoria barokový jednodňový Kostol sv. Kríža, obkolesený oktogonálnou murovanou ohradou prístupnou tromi bránami, pôvodne zahŕňajúcou sedem, v súčasnosti šesť kaplniek kalvárskej cesty. Areál vznikol z iniciatívy Spoločnosti Ježišovej v rokoch 1728 – 1729, obnovovaný bol v rokoch 1768 a 1816. V roku 1935 bolo na severnej strane svahu doplnených osem

dvojradowo usporiadaných kaplniek prepojených cikcakovým chodníkom ústiacej pri juhovýchodnej bráne, čím došlo k zmene programu na krížovú cestu so štrnástimi zastaveniami. Súbor predstavuje typologicky špecifické barokové architektonické stvárnenie kalvárie tvorenej kostolom a kaplnkami v ohradení z obdobia najväčšieho rozmachu ich budovania u nás v 18. storočí a je zároveň reprezentatívnym prejavom barokovej zbožnosti šírenej jezuitmi. Jeho význam a umelecko-architektonickú hodnotu umocňuje situovanie na vrchole kopca so zakomponovaním do širšieho krajinného obrazu, v ktorom sa odráža dobové barokové vnímanie sakrality krajiny.

Pred obcou z východu postavili na začiatku 19. storočia klasicistickú Kaplnku sv. Anny. Touto drobnou architektúrou začína v rámci nosnej kompozičnej osi obce jej mimoriadne z hľadiska pamiatkových, urbanistických a umelecko-historických hodnôt dotvorenie skladby zástavby územia aj sochárskou výzdobou, ktorá znásobuje sakralitu územia. Tieto prvky sú situované buď alejach v rámci prirodno - krajinárskeho dovorenia centrálnej osi nosnej časti územia, alebo v osobitne ohradenom sakrálnom okrsku farského rímskokatolíckeho kostola sv. Mikuláša. V rámci pamiatkového územia táto sochárska výzdoba a dotvorenie územia začína kamenným krížom, pokračuje sochou sv. Jána Nepomuckého na stĺpe, súsoším sv. Trojice na stĺpe, sochou sv. Floriána (nachádzajúceho sa neďaleko bývalej hasičskej zbrojnice), prenesenou drevenou sochou sv. Anny na podstavci pri obecnom úrade a celý rad ukončuje mimo areál farského kostola drevený kríž. V rámci areálu farského kostola sa nachádzajú socha Anjela strážcu na stĺpce a socha sv. Vendelína na stĺpe.

F.1.3.2 Strešná krajina

Strecha od vzniku obydľia tvorí jeho neoddeliteľnú súčasť a zároveň je ukončujúcim prvkom architektúry. Jej hlavnou funkciou je ochrana stavby pred poveternostnými vplyvmi, ktoré majú negatívny vplyv na jej jednotlivé konštrukcie. Okrem toho strechy dotvárajú architektonický výraz samotného objektu, ulice a sídla. Každé slohové a časové obdobie prináša typické konštrukčné a tvarové riešenie striech, ktoré je pre dané obdobie typické. Pozoruhodné je, že práve krovky a strechy sú v historickom vývoji architektúry najstabilnejšie a najmenej menené konštrukcie. Až živelné katastrofy ako sú požiare, prípadne veterné smršte ale aj drevokazný hmyz, radikálne prestavby objektov, alebo napr. v súčasnosti populárne a rozmáhajúce sa vstavby do podkrovi, historické strechy menia za nové, často krát nekriticky a od predchádzajúcich aj konštrukčne i tvarovo rozdielne.

Historické ulice Kláštora pod Znievom sú tvorené väčšinou radovou zástavbou alebo solitérnymi objektmi, postavenými prevažne na obdĺžnikovom nie príliš členenom pôdoryse. Najstaršia strešná konštrukcia v rámci pamiatkového územia je zastrešenie farského rímskokatolíckeho kostola sv. Mikuláša realizovaného po roku 1820. Toto zastrešenie je klasické sedlové s valbou nad východnou časťou resp. nad svätyňou. Tento krov je typický pre dané obdobie a to hambáľkový s postrannými stolicami v priečnom smere stužený podkrokovými vzperami. Túto formu striech nachádzame aj na meštianskych domoch s radovou krídlou zástavbou v nosnej dvojuličnej osi územia. Sedlové strechy týchto domov majú sklony strešných rovín od 35° vyššie. Rovnako ďalší historický typ štítovej zástavby domov ľudových nosných ulíc Ul. A. Moyzesa, Ul. M. Čulena a Ul. Riadok má sedlové alebo polvalbové strechy vo viacerých prípadoch s ozdobne riešenými murovanými štítmi s výzorníkmi alebo malými presvetľovacími okienkami. Opätovne aj tieto domy majú sklony strešných rovín od 35° vyššie. Ďalším typom strechy je klasická valbová strecha, ktorá sa nachádza pri viacerých radových krídlou meštianskych domoch nosnej uličnej skladby územia. Táto má opätovne aj pri týchto rozvinutejších pôdorysných schémach jednotlivých objektov má sklony strešných rovín od 35° vyššie. V rámci dvorových krídiel týchto domov sa nachádzajú pultové alebo jednoduché sedlové strechy. Z hľadiska použitých nosných krovových konštrukcií sú pre tieto historické objekty typické jednoduché hambáľkové krovky

bez pozdĺžneho viazania pri užších rozponoch a pri objektoch so širším rozponom hambáľkové alebo už v niektorých prípadoch väznicové krovy s pozdĺžnym zavetrením laterálnymi stolicami. Nižšie sedlové, valbové alebo aj manzardové zastrešenia majú novšie objekty víl vo východnej časti územia. Tradičným všeobecne používaným materiálom v minulosti bol ručne štiepaný šindel, ktorý sa ale v súčasnosti okrem objektu kalvárskej kaplnky sv. Kríža nenachádza na žiadnom objekte v pamiatkovom území. Tento typ krytiny sa už pravdepodobne v 19. storočí a v priebehu 1. tretiny 20. storočia nahrádza na viacerých objektoch klasickou pálenou krytinou dvojdrážkovou alebo diagonálne ukladanými AZC šablónami. Farebnosť týchto krytín bola šedá a tmavočervená. V neskoršom období sa uplatňuje v rámci krytín plech strihaný do pásov s tmavočerveným alebo tmavohnedým ochranným náterom alebo medený plech - farský rímskokatolícky kostol, kláštorný kostol, obecný úrad atď.. V rámci celého územia zóny sa čiastočne uplatňovali menšie valbové alebo sedlové vikiere v uličných krídlach objektov (Ul. M. Čulena dom meštiansky s prejazdom č. 179, dom meštiansky č. 205). Vo dvorových krídlach sa uplatňujú vysoké tzv. nakladacie vikiere so sedlovými zastrešeniami. Atypickým riešením v území je len forma presvetlenia priestoru podkrovia na objekte bývalej Nemeckej školy v súčasnosti Materskej školy radom objemnejších vikierov, ktorá bola realizovaná v období 2. svetovej vojny. Architektúra nemeckej školy bola inšpirovaná ľudovým staviteľstvom. V súčasnosti sa na presvetlenie podstreší uplatňujú strešné okná.

Pri objektoch v rámci novovytvorených ulíc Dr. M. Korauša, J. G. Tajovského ako aj objektoch služieb v južnej polohe od areálu kláštora premonštrátov sa uplatňujú vo viacerých prípadoch nízke pultové resp. sedlové zastrešenia s plechovou krytinou strihanou do pásov. Na niekoľkých objektoch sa nachádzajú ploché strechy rodinných domov Ul. M. Čulena č. 193 a č. 203 alebo obchod č. 387

F.1.4. FUNKČNÉ VYUŽITIE ÚZEMIA

Pamiatkovú zónu tvoria objekty určené prevažne na bývanie, doplnené občianskou vybavenosťou (krčma, obchody, škola, samosprávny úrad, múzea, knižnica a biskupský archív) a tromi cirkevnými okrskami farského kostola, kalvárie a rozsiahlejšieho areálu bývalého kláštora premonštrátov. V okrajovej časti juhozápadnej strane pamiatkovej zóny sa nachádza cintorín.

F.1.5. HISTORICKÝ PÔDORYS

Pamiatková zóna Kláštor pod Znievom je charakteristická svojím nepravidelným pôdorysom, ktorého veľkosť bola limitovaná tokom potoka Vríce a stúpajúcim terénom južnej časti územia. Práve tieto dva determinanty určili možné formovanie historického pôdorysu územia tvoreného dvomi rovnobežnými nosnými kostrami územia a to dvojuličnej nosnej osi zástavby územia (Ul. M. Čulena a Ul. A. Moyzesa) a rozmerného cirkevného okrsku kláštora premonštrátov, ktorého pôvodný rozsah presahoval územie obce. Obidve osi majú východo - západnú orientáciu. Tieto dva celky vzájomne spájala komunikácia Ul. Gymnaziálna. Šírku dvojulicovej zástavby zadefinoval už na začiatku cirkevný okrsk okolo farského kostola sv. Mikuláša, ktorého predchodcom boli pozostatky objektov starších benediktínskych stavebných aktivít. V neskoršom pravdepodobne ešte stredovekom období sa k nosnej dvojuličnej osi pridružili tri vetvy, ktoré sa na ňu kolmo nadpájali. Prvú os tvorila Ul. Hlboká, ktorá bola prístupovou komunikáciou pre hospodársky celok najstaršieho rybníka Vedžera. Druhou bola Ul. Riadok, ktorá nadpájala neďaleké územie Lazian. Táto bola vyformovaná aj s malým trojuholníkovým orientovaným návším s dominantným objektom mlyna a jeho vodného náhonu. Táto pôdorysná štruktúra pretrvala od jej založenia v

stredoveku až do obdobia 2. polovice 20. storočia, kedy bola narušená hlavne v rozľahlom území kláštorného okrsku. tento bol zo všetkých strán skresaný na nutné minimum a následne toto územie bolo zastavané novými uličnými sieťami kolmo sa napájajúcimi na historickú pôdorysnú štruktúru územia (západná strana kláštorného okrsku - Ul. Lesná, Ul. Ľ. Pajdušákovej, Ul. Rudolfa Jašíka, Ul. Záhradky a východná strana Ul. Dr. M. Korauša, Ul. D. Kužel'a, Ul. J. G. Tajovského, Ul. Severná, Ul. P. Zachara a Ul. Niva).

Zachovanú historickú parceláciu aj v zmysle historickej topografickej mapy z roku 1788 a následne historickej katastrálnej mapy z roku 1880 je možné identifikovať ako striedajúcu úzku vidiecku alebo z väčšej časti radovú pravidelnú podriadenú konfiguráciu terénu a nosnej hlavnej dvojulicovej komunikácii so stredným vodným prvkom - Jarkom. Forma zástavby parciel v centrálnej a severozápadnej časti (Ul. Riadok) bola riešená v skoršom období ako štítová s dlhým pozdĺžne orientovaným domom a neskoršom období ako radová s priečne orientovaným meštianskym domom na celú šírku parcely. Táto radová forma zástavby bola dopĺňaná dvorovými krídlami uzatvárajúcimi v pozdĺžnom smere jednostranne alebo v niekoľkých prípadoch obojstranne parcelu. Parcely v rámci nosnej dvojulicovej siete uzatvárali v dvorovej časti hospodárske stavby - stodoly a to na jej celú šírku. Pri formovaní parciel nosnej dvojulicovej skladby územia tieto sú rozložené pravidelne s čitateľnou mierne zalomenou uličnou čiarou. Toto formovanie zástavby a parciel je iné stupňovité pri Ul. Riadok. Kláštorný okrsok obsahuje len veľké parcelné celky usporiadané okolo komplexu kláštorného kostola a konventu kláštora. novodobé zásahy v území s formovanými novými ulicami obsahuje už pravidelné formovanie veľkosti parciel a ich pravidelné rozloženie pri prístupových komunikáciách v zmysle nedávnych a súčasných noriem a vyhlášok stavebného zákona.

F.1.6. OBJEKTOVÁ SKLADBA ÚZEMIA

F.1.6.1 Dominanty a akcenty

Samotná silueta PZ Kláštor pod Znievom je determinovaná pomerne stúpajúcim terénnym profilom zakončeným v juhozápadnej a západnej polohe homoľovitým Kalvárskeym kopcom a vysokým vrchom Zniev s pozostatkami stredovekého hradu Zniev. Zástavba historického územia obce ako aj jej historických odbočiek Ul. Hlboká a Ul. Riadok je nižšia malopodlažná okrem farského rímskokatolíckeho kostola sv. Mikuláša, ktorý svojim situovaním v centrálnej časti námestia tvorí dominantu tejto časti územia. mimo tento nosný komplex je dominantný už od obdobia stredoveku objekt kláštorného kostola Nanebovzatia Panny Márie spolu s trojpodlažným konventom a neďalekými dvojpodlažnými objektmi školy a konviktu. Mimo zastaveného územia ako súčasť pamiatkovej zóny celému územiu čiastočne dominuje homoľovitý kopec s dominantnou Kalvárskou kaplnkou sv. Kríža. Táto bola ako aj celý kopec v modernom období zalesnená pomerne husto ihličnaným lesom, ktoré čiastočne prekryli kaplnku. Medzi dominantné objekty územia je nutné ešte zaradiť objekt 3. budovy Gymnázia - súčasnej Základnej školy Františka Hrušovského.

F.1.6.2 Systém opevnenia

Pamiatková zóna Kláštor pod Znievom, resp. samotné historické územie pravdepodobne malo samostatné opevnenie, ktoré je v písomných stredovekých prameňoch doložené. toto opevnenie sa nachádzalo okolo kláštorného okrsku nie však samotného zastavaného územia mestečka. V roku 1442 kráľ Vladislav daroval kláštor Nebojsovi, familiárovi Pongráca z Liptovského Hrádku, ktorý ho opevnil a okolo konventu pravdepodobne vybudoval vodnú priekopu. Opevnenie kláštora bolo poškodené v bojoch v roku 1532 a následne zaniklo aj

severné krídlo konventu³. Toto opevnenie okolo kláštora pravdepodobne začiatkom novoveku po rušnom 16. a 17. storočí definitívne zaniklo a fakticky nie je čitateľné v teréne ako morfológicky upravené územia s priekopami a pravdepodobnými valmi. Obyvatelia obce ako aj širšieho okolia a najmä príslušníci premonštrátskeho kláštora a neskoršieho jezuitského kláštora hľadali útočisko v období bojov a povstaní na našom území na neďalekom Hrade Zniev. Hrad Zniev kráľovským majetkom zostal minimálne do konca 13. storočia, keď sa predpokladá, že ho násilím zaujal Matúš Čák a mal ho v držbe do roku 1321. Po vytvorení samostatnej Turčianskej stolice (1339) a zriadení správneho sídla na Sklabinskom hrade prešiel Zniev do majetku premonštrátov. Ďalšiu zmenu vo vlastníctve spôsobili nepokoje počas husitských vojen, keď hrad ako cirkevný majetok kráľ v roku 1440 záložoval Nebojsovi, prívržencovi Pongráca zo Liptovského Hrádku. Pongrác sa hradu čoskoro zmocnil a na nejaký čas patril do jeho turčianskeho domína. Počas bojov o trón na začiatku 16. storočia sa prepošt Uriel Majtění pridal na stranu kráľa Ferdinanda Habsburského. Hradný kastelán však v roku 1530 hrad zradne odovzdal Zápoľského kapitánovi Kostkovi, v dôsledku čoho bol počas vojenskej výpravy Ferdinandovho generála Katzianera v roku 1532 násilne dobytý a ťažko poškodený. Počas niektorej zo zmienených vojnových operácií bol horný hrad zničený a podľa historickej tradície už nebol viac obnovovaný. Dolný hrad sa však udržoval naďalej. Dosvedčuje to aj jeho neskorostredoveká prestavba, počas ktorej bola staršia veža začlenená do novostavby vežového paláca štvoruholníkového pôdorysu. Po dobytí hradu v roku 1532 sa jeho záložnými majiteľmi stali František Ňári a neskôr od roku 1538 turčiansky župan František Révai, ktorý ho aj obnovil. Zo šetrenia Ostrihomskej kapituly v roku 1545 vyplýva, že Révai vynaložil na rekonštrukciu hradu a stavbu dvoch cisterien 1 000 zlatých. Inventár hradu z roku 1564 z jeho výzbroje uvádza jeden mažiar, 15 pušiek, pušný prach, 200 železných gulí a ďalšie úžitkové predmety. V priebehu druhej polovice 16. storočia hrad častejšie menil majiteľov a v roku 1586 ho kráľ Rudolf II. spolu s prepoštvom daroval jezuitom. Pre jezuitov bol hrad spoľahlivejším útočiskom než kláštor v údolí, a preto sa v ňom počas nepokojov dlhodobejšie zdržiavali a venovali pozornosť aj jeho úpravám⁴. Tento fortifikačný systém ako aj celý Znievsky hrad je osobitne zapísanou NKP so základnou ochranou definovanou v § 27 pamiatkového zákona. Z koncepcie možnej prvej obrany a tak aj systému opevnenia je možné vnímať v súčasnosti dosť výrazne zaniknuté stupňovito osadné stodoly, ktoré ukončovali v dvorových častiach jednotlivé parcely, analogické situácie Partizánska Ľupča atď..tieto svojim objemom uzavretosťou voči okoliu mohli čiastočne chrániť obytné celky uličných častí zástavby nosnej osi územia.

F.1.6.3 Priestory (námestia, ulice a voľné priestory)

V historickom sídle obce Kláštor pod Znievom sú okrem zachovanej historickej pôdorysnej štruktúry, hmotovej zástavby územia a samozrejme dominant mestotvornými, urbanisticky, architektonicky a aj spoločensky exponovanými verejnými priestormi – voľné priestranstvá v centrálnej časti nosnej dvojuličnej časti územia a malé námestia - navesie Ul. Riadok a trojuholníkové otvorené priestranstvo nástupu do kláštorného kostola Nanebovzatia Panny Márie a príľahlého konventu a pôvodnej školy kláštora. Tieto priestranstvá vymedzené urbanistickými blokmi zástavby alebo hmotovo-objemovo väčšími solitérnymi objektmi -

³ Autori hesla : Karol Ďurian, Michaela Kalinová, Zostavili : Ľubica Szerdová-Veľasová, Veronika Kapišinská : Národné kultúrne pamiatky na Slovensku okres Martin, Vydali Pamiatkový úrad Slovenskej Republiky a Vydavateľstvo Slovart spol. s.r.o., Tlač Neografia a.s. Martin, ISBN : 978-80-556-0784-9, s. 345

⁴ Autor hesla : Martin Bóna, Zostavili : Ľubica Szerdová-Veľasová, Veronika Kapišinská : Národné kultúrne pamiatky na Slovensku okres Martin, Vydali Pamiatkový úrad Slovenskej Republiky a Vydavateľstvo Slovart spol. s.r.o., Tlač Neografia a.s. Martin, ISBN : 978-80-556-0784-9, s. 343 a 344

kostolmi sú v rámci PZ Kláštor pod Znievom indikovateľné v najstaršej polohe okolo farského rímskokatolíckeho kostola sv. Mikuláša, pri premonštrátskom kláštore, alebo pred nástupom do miestnej časti Lazian, s dominantným objektom mlyna. Práve priestor farského kostola sv. Mikuláša limituje šírku pomerne dlhej dvojulicovej nosnej osi územia, ktoré je možné vnímať ako otvorené priestranstvo v centrálnej časti rozdelené vodným tokom - Jarkom. Menšie námestie - návsie Ul. Riadok nepravidielného trojuholníkového tvaru je vyformované odstupňovanou zástavbou rodinných domov. Posledné voľné priestranstvo pri Kláštore premonštrátov nepravidielného trojuholníkového charakteru bolo do obdobia 20. storočia determinované zástavbou kláštorného kostola, konventu na východnej strane, školy, pôvodného pivovaru na severnej strane a vozárňou, skladoom soli, bytom pastiera a ďalšími hospodárskymi stavbami na západnej strane.

Medzi narušené urbanistické priestory je možné zaradiť priestor južne od areálu premonštrátskeho kláštora, ktorý bol v minulosti využívaný ako záhrady. Tento priestor je na južnej strane vymedzený historickým oplotením pilierovým so sedlovou striedškou, murovanou omietnutou podmurovkou a doskovou horizontálne ukladanou výplňou. Na východnej strane je vymedzený Ul. Dr. M. Korauša a na západnej strane Ul. Gymnaziálnou. Tieto ulice sú vzájomne spojené v severnej časti narušeného urbanistického priestoru spojovacou užšou cestou a vedľa neho kovovým oplotením s výplňou unifikovanými dielcami z valcovaného plechu tmavočervenej farebnosti. Vo východnej časti tohto územia boli postavené tri väčšie objekty s plytkým sedlovým zastrešením alebo plochými strechami. Tieto objekty sú Hasičská zbrojnica s knižnicou, Zdravotné stredisko a obchod. Prístupné sú od Ul. Dr. M. Korauša. Zostávajúca väčšia časť územia je nazastavaná. Vzhľadom ku zmene majetkových pomerov ako aj z dôvodu novodobého uzavretia kláštorného celku v južnej polohe je vhodné danú lokalitu funkčne zmeniť na obytnú časť s verejnoprospešnými stavbami hmotovo objemovo riešenú len ako prízemné stavby so šikmými zastrešeniami so sklonmi striech nad 35°.

Medzi nosné hodnotné urbanistické priestory je možné zaradiť nosnú dvojuličnú osu územia s Ul. Alexandra Moyzesa a Ul. Martina Čulena. V západnej polohe začiatok tohto nosného územia je nutné zaradiť areál farského kostola sv. Mikuláša a celkovo tento priestor končí v úrovni historickej zástavby konca 19. storočia a začiatku 20. storočia a to na úrovni Ul. hlboká a Ul. Dušana Kužela.

V rámci výkresu č. 4 Rozbory pamiatkových hodnôt objektov a priestorov PZ Kláštor pod Znievom sú taktiež zadefinované významné v rámci interiéru územia, ktoré boli podrobnejšie rozpísané v predchádzajúcich statiach. Významné pohľady v rámci interiéru územia sú nasledovné :

1. významný pohľad na uličnú zástavbu Ulice Alexandra Moyzesa v juhovýchodnej časti pamiatkového územia
2. významný pohľad na centrálnu časť pamiatkového územia so zachovanou urbanistickou štruktúrou dvojulicovej zástavby
3. významný pohľad na centrálnu časť pamiatkového územia so zachovanou urbanistickou štruktúrou dvojulicovej zástavby
4. významný pohľad na západnú centrálnu časť pamiatkového územia so zachovanou urbanistickou štruktúrou dvojulicovej zástavby
5. významný pohľad na centrálnu časť pamiatkového územia so zachovanou urbanistickou štruktúrou Ul. Alexandra Moyzesa s väčším počtom NKP
6. významný pohľad na centrálnu časť pamiatkového územia so zachovanou urbanistickou štruktúrou ul. Martina Čulena s väčším počtom NKP

7. významný pohľad na južnú časť pamiatkového územia v popredí s historickým cintorínom a v pozadí s areálom Kalvárie

F.1.6.4 Zástavba

V predchádzajúcich kapitolách sú charakterizované najvýznamnejšie urbanistické hodnoty zachovanej historickej štruktúry pamiatkovej zóny Kláštor pod Znievom – pôdorysnú štruktúru, sieť verejných plôch a blokov zástavby, historickú parceláciu, tradičnú zástavbu a jej skladbu, výškovú zonáciu a pod. V nasledujúcom texte sú stručným spôsobom sumarizované základné architektonické, umelecko–historické a výtvarné hodnoty jednotlivých objektov pamiatkového územia.

Zástavba Kláštora pod Znievom sa formovala popri historickej ceste využívanej pravdepodobne už od 9. storočia vedúcej od Nitrianskeho Pravna cez pohorie Malej Fatry popri toku potoka Vríca smerom k významnej križovatke ciest v Socovciach pri Kostole Panny Márie, tzv. Svätej Mare. Pri odbočke z hlavnej cesty vedúcej juhozápadne k hradu Zniev vznikol v polovici 13. storočia sakrálny okrsk s kostolom, cintorínom, farou a neskôr i školou, ktorý vytvoril základ urbanistickej štruktúry mesta. Od sakrálneho okrsku, ktorý určil šírku návšia, sa rozrastala obytná zástavba juhovýchodným smerom popri ceste a tzv. Jarku, umelo vytvorenou z bočného ramena potoka Vríca. Ideovú aj urbanistickú protiváhu sakrálnemu okrsku s farským kostolom a okolitou zástavbou tvoril rozsiahly kláštorňý komplex situovaný severovýchodne pri toku Vríce a tiahnuci sa až k obci Slovany. Ku kláštorňým budovám tvoriacim jadro komplexu viedla cesta, ktorá sa kolmo napájala na hlavnú cestu. Pri hornom mlyne pri Lazanoch vznikla ulička Riadok, ktorá vyústila do samostatného malého návšia. Sem sa v čase zahusťovania zástavby pozdĺž hlavnej ulice premiestnila nová výstavba so skromnejšou architektúrou postavenou na úzkych parcelách. Táto základná urbanistická štruktúra založená v stredoveku pretrvala bez výraznejších zmien pravdepodobne niekoľko storočí. Len pozvoľna sa rozširovala východným smerom popri dnešnej Ulici Alexandra Moyzesa, kde sa neskôr zahusťovala parcelácia radovej zástavby. K výrazným zmenám urbanistickej štruktúry došlo až v druhej polovici 20. storočia, keď vznikli nové ulice a obytná zástavba na mieste pôvodného hospodárskeho zázemia kláštora. Hospodárske budovy západne od hlavných kláštorňých budov nahradila zástavba ulíc Lesná a Záhradky. Vo východnej časti obce na bývalých kláštorňých pozemkoch nazývaných Niva vznikli ďalšie tri severné odbočky a novodobá obytná zástavba medzi ulicami Dr. M. Korauša a J. G. Tajovského.

Charakter obytnej zástavby výrazne ovplyvnili požiare, po ktorých došlo k opätovnej výstavbe zničených domov. Počas rozsiahleho požiaru v roku 1728 zhorelo skoro celé mesto aj s farským kostolom, zničený bol aj drevený mestský dom (radnica), situovaný uprostred mestečka. Nahradili ho až koncom 18. storočia novým prízemným objektom na juhovýchodnom konci. V roku 1730 vyhorelo na Riadku 11 domov, požiar v roku 1742 zničil až 38 domov aj s kostolom, farou a budovou tzv. mýta. V roku 1790 vyhorelo na námestí 14 domov a v roku 1812 všetky domy od sochy sv. Floriána po farskú budovu. Nakoniec dva veľké požiare v roku 1822 zapríčinili zničenie desiatok domov v okolí kostola a 11 domov na dolnom konci obce. Z katastrálnej mapy z roku 1880 vyplýva, že všetky domy v tomto čase boli z dôvodu častých požiarov už murované, drevené ostali len humná.

Pravidelnú, hustú radovú zástavbu domov charakterizujú úzke a dlhé parcely, ktoré boli v minulosti v zadnej časti uzatvorené drevenými humnami postavenými na šírku parcely. Vďaka obchodnej prosperite sa mestečko urbanizovalo a v 19. storočí si jeho obyvatelia postavili domy z kameňa, nepálených, neskôr pálených tehál. Stavby opakovali trojpriestorové pozdĺžne dispozície drevených stavieb. Orientácia domov štítom do ulice sa

prispôbovala dlhým parcelám. Najčastejšie dvojosové štítové domy osadené priamo na uličnej čiare sú prístupné z dvora cez murované, väčšinou klenuté brány. Charakteristické murované sýpky boli situované za obytnou časťou domu, v prednej časti dvora alebo oproti domu na protiláhlej strane cesty. Zachovalo sa i niekoľko domov s murovanou sypárňou spojenou s obytným domom s murovanou bránou. Mnohé domy majú klasicistické, resp. historizujúce fasády ovplyvnené súdobými turčianskymi kúriami so štukovou výzdobou prevažne z 19. storočia zastúpenou rímsami, pilastrami, šambránami, nárožnou bosážou, lemovaním štítov, vročeniami, solárnymi motívami, rozetami, ale aj nikami s plastikou. Príkladom týchto domov s najstaršou charakteristickou formou zástavby sú domy ľudové na Ul. A. Moyzesa č. 47 a 48 (parcely č. KN 560 a 561, národné kultúrne pamiatky č. ÚZPF 559/1-2), dom ľudový č. 65 (parcely č. KN 614), dom ľudový č. 30 (parcely č. KN 516), domy ľudové na Ul. M. Čulena 112 (parcely č. 126), dom ľudový č. 113 (parcely č. 128) alebo domy ľudové na Ul. Riadok č. 122 (parcely č. 145), dom ľudový č. 172 (parcely č. 187), dom ľudový č. 119 (parcely č. 140).

V rámci územia sa zachoval aj príklad domu ľudového so sypárňou spojenou s obytným domom s murovanou bránou v prednej uličnej línii a to na Ul. Riadok č. 173 (parcely č. 188).

Objemovo väčšie a dispozične zložitejšie domy majetnejších obyvateľov vznikli v radovej zástavbe spojením dvoch menších objektov. Rozvinutím základnej trojpriestorovej dispozície získali stavby zložitejší pôdorys v tvare písmena L alebo U s dlhými, viacosovými klasicisticky členenými uličnými fasádami s prejazdom do dvora, niektoré mali neskôr aj druhé podlažie. Pred dvorové fasády predstavali arkády alebo stĺpové podstavenie. Prejazdy mali zrkadlové či pruské klenby, miestnosti valené klenby, ale aj drevené trámové stropy. Predstavujú prechod medzi ľudovým, remeselníckym domom, kúriou a meštianskym domom, preto bývajú označované ako olejkárske kúrie alebo domy prechodného typu (Točekovský dom, dom na Ul. M. Čulena č. 178 (č. parcely 203), dom ľudový s prejazdom č. 205 (č. parcely 293), dom ľudový s prejazdom č. 201 (č. parcely 283) alebo dom ľudový s prejazdom na Ul. A. Moyzesa č. 54 (č. parcely 579/1)). Z radovej zástavby sa vymykajú dvojpodlažné meštianske domy stavané koncom 19. storočia zámožnejšími obyvateľmi s uplatnením eklektického tvaroslovie napr. Ul. A. Moyzesa č. 57 (č. parcely 590) alebo Ul. A. Moyzesa dom meštiansky č. 70 (č. parcely 637/1).

Osobitnú kapitolu medzi objektmi tvorí dom meštiansky na Ul. A. Moyzesa č. 60 (č. parcely 600), ktorý je v súčasnosti využívaný ako obchod. Tento pomerne nižší prízemný objekt s vyšším sedlovým zastrešením postavený na užšej parcele má jednoduchú dvojtraktovú dispozíciu pravdepodobne s prejazdom, kde sa v súčasnosti nachádza obchodná prevádzka. Vedľajšia miestnosť skladu obsahuje datovací prvok a to formu zaklenutia, ktorá je tvorená valenou klenbou so styčnými výsečami s vystúpenými hrebienkami a so štukovými osem cípmi ružicami. Tieto majú analógiu v rámci renesančnej prestavby konventu premonštrátskeho kláštora v miestnostiach západného krídla poschodia a druhého poschodia s datovaním do roku 1593. Tento jediný renesančný objekt bol identifikovaný pri prieskume územia v rámci spracovania úlohy Zásad a predstavuje pravdepodobne jediný artefakt meštianskeho domu z obdobia renesančnej prestavby územia.

V obci, v ktorej sa formovali dejiny školstva a podporoval rast vzdelanosti, sa vytvorili ideálne podmienky na vznik viacerých školských budov. Existenciu objektu konventnej školy vybudovanej pôvodne ešte jezuitmi a súbežne aj farskej školy dokladá plán prestavby kláštora z roku 1794 a plán dostavby farskej školy z roku 1785. K dvom pamätným budovám prvého slovenského nižšieho katolíckeho gymnázia, ktoré tu pôsobilo v rokoch 1869 – 1874, pribudla v roku 1936 na Gymnaziálnej ulici trojpodlažná moderne riešená budova dnešnej Základnej školy F. Hrušovského s racionálnym výrazom fasád pravidelne členených radom veľkých okien. Rozsiahly objekt s valbovou strechou postavený podľa projektu architektov

Donnera a Makovického z roku 1933 na pôdoryse tvaru písmena U hmotovo konkuruje neďalekému kláštornému areálu, čím výrazne zasiahol do urbanizmu obce. Architektúra nemeckej školy, postavená v časoch druhej svetovej vojny a inšpirovaná ľudovým staviteľstvom, sa prirodzene začlenila do urbanizmu obce. Stavbu s vysokou sedlovou strechou perforovanou radom vikierov postavili na pôdoryse písmena L na východnom konci obce, kde dodnes uzatvára zástavbu orientovaná štítom do Ulice A. Moyzesa.

Mimo zástavby južným smerom od kostola vznikol v roku 1780 cintorín a na neďalekom návrší Kalvária. Kalvársky areál dominante situovaný na výraznom homoľovitom kopci juhozápadne od obce tvorí barokový jednolod'ový Kostol sv. Kríža, obkolesený oktogonálnou murovanou ohradou prístupnou tromi bránami, pôvodne zahŕňajúcou sedem, v súčasnosti šesť kaplniek kalvárskej cesty. Areál vznikol z iniciatívy Spoločnosti Ježišovej v rokoch 1728 – 1729, obnovovaný bol v rokoch 1768 a 1816. V roku 1935 bolo na severnej strane svahu doplnených osem dvojradovo usporiadaných kaplniek prepojených cikcakovým chodníkom ústiacim pri juhovýchodnej bráne, čím došlo k zmene programu na krížovú cestu so štrnástimi zastaveniami. Súbor predstavuje typologicky špecifické barokové architektonické stvárnenie kalvárie tvorenej kostolom a kaplnkami v ohradení z obdobia najväčšieho rozmachu ich budovania u nás v 18. storočí a je zároveň reprezentatívnym prejavom barokovej zbožnosti šírenej jezuitmi. Jeho význam a umelecko-architektonickú hodnotu umocňuje situovanie na vrchole kopca so zakomponovaním do širšieho krajinného obrazu, v ktorom sa odráža dobové barokové vnímanie sakrality krajiny.

Pred obcou z východu postavili na začiatku 19. storočia klasicistickú Kaplnku sv. Anny, neskoroklasicistickú synagógu upravili na obytný dom (č. 25).

F.1.6.5 Zatriedenie nehnuteľností v pamiatkovom území

Národná kultúrna pamiatka je hnutel'ná alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za kultúrnu pamiatku. Ak ide o archeologický nález, kultúrnou pamiatkou môže byť aj neodkrytá hnutel'ná vec alebo neodkrytá nehnuteľná vec, zistená metódami a technikami archeologického výskumu.

Objekty nehnuteľných NKP v PZ Kláštor pod Znievom sú zoradené v tabuľke postupne podľa číslovania v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR :

číslo/ index ÚZPF	adresa	orientačné číslo	súpisné číslo	parcelné číslo	unifikovaný názov kultúrnej pamiatky	unifikovaný názov pamiatkového objektu (u NKP bližšie určenie, zaužívaný názov)
565/1-5	Cintorín	0		943/1	NÁHROBNÍKY - SÚBOR	NÁHROBNÍKY, rodiny Točkovcov
557/1	Gymnaziálna ul.	0	161-62	275/1	KLÁŠTOR PREMONŠTRÁTOV	Konvent
557/2	Gymnaziálna ul.	0	161-62	275/1	KLÁŠTOR PREMONŠTRÁTOV	KOSTOL, rímskokatolícky Nanebovzatia Panny Márie
557/3	Gymnaziálna ul.	0	0	274/1, 273/2	KLÁŠTOR PREMONŠTRÁTOV	Aleja
557/4	Gymnaziálna ul.	0	161-162	269/3	KLÁŠTOR PREMONŠTRÁTOV	Škola (Charitný domov)

číslo/ index ÚZPF	adresa	orientačné číslo	súpisné číslo	parcelné číslo	unifikovaný názov kultúrnej pamiatky	unifikovaný názov pamiatkového objektu (u NKP bližšie určenie, zaužívaný názov)
557/5	Gymnaziálna ul.	0	161-162	269/3 (269/4)	KLÁŠTOR PREMONŠTRÁTOV	Konvikt
557/6	Gymnaziálna ul.	0	0	274/1, 273/2, 273/3, 275/2, 1144	KLÁŠTOR PREMONŠTRÁTOV	Záhada
557/7	Doktora M. Korauša	0	0	274/1, 273/2	KLÁŠTOR PREMONŠTRÁTOV	Oplotenie s bránou
562/1	Čulena M. ul.	116	116	133	GYMNÁZIUM PAMÄTNÉ	GYMNÁZIUM PAMÄTNÉ
562/2	Čulena M. ul.	116	116	133	GYMNÁZIUM PAMÄTNÉ	TABUĽA PAMÄTNÁ, M. Čulen
555/1	Moyzesa A. ul.	0	1	1	KOSTOL	Ľarský rímskokatolícky kostol sv. Mikuláša
556/1-2	Čulena M. ul.	111	111	120	FARA A BRÁNA	FARA
559/1	Moyzesa A. ul.	47	47	560	DOMY ĽUDOVÉ	Dom Ľudový I.
559/2	Moyzesa A. ul.	47	48	561	DOMY ĽUDOVÉ	Dom Ľudový II.
560/1	Moyzesa A. ul.	117	57	590	DOM MEŠTIANSKY	Dom meštiansky prejazdový, radový
561/1	Moyzesa A. ul.	2	109	2	ŠKOLA	ŠKOLA
564/1	Moyzesa A. ul.	Pred domom č.60		1157	SOCHA NA PODSTAVCI	Socha sv. Floriána na podstavci
11705/1-2	Čulena M. ul.	oproti domu č.179		1158	SOCHA NA PODSTAVCI	Drevená socha sv. Anny na podstavci
11706/1-2	Čulena M. ul.	oproti domu č.203		1158	SOCHA NA STĽPE	socha sv. Jána Nepomuckého na stĺpe
11708/1-2	Čulena M. ul.	pri križovatke s Gymnaziál. ul.		1158	SÚSOŠIE NA STĽPE	Súsošie sv. Trojice na stĺpe
11537/1	Moyzesa A. ul.	pri kostole sv. Mikuláša		1157	KRÍŽ S KORPUSOM	Drevený kríž Ukrižovaného Krista
11704/1-2	Moyzesa A. ul.	pri kostole sv. Mikuláša		1	SOCHA NA STĽPE	socha sv. Vendelína na stĺpe
11707/1-2	Moyzesa A. ul.	pri kostole sv. Mikuláša		1	SOCHA NA STĽPE	socha Anjela Strážcu na stĺpe
10005/1	Moyzesa A. ul.	39		534,535	GYMNÁZIUM PAMÄTNÉ	GYMNÁZIUM PAMÄTNÉ, 1. Slovenské gymnázium

číslo/ index ÚZPF	adresa	orientačné číslo	súpisné číslo	parcelné číslo	unifikovaný názov kultúrnej pamiatky	unifikovaný názov pamiatkového objektu (u NKP bližšie určenie, zaužívaný názov)
563/1-8	Na kalvárii	0		939/1, 939/2, 939	KALVÁRIA	KAPLNKA, sv. Križa

Objekty vytipované na zápis do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu

V súčasnej dobe neprebíha legislatívny proces vyhlasovania objektov v Pamiatkovej zóne obce Kláštor pod Znievom za národné kultúrne pamiatky.

V súčasnosti sú v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR zapísané ako nehnuteľné národné kultúrne pamiatky len objekty uvedené v predchádzajúcej tabuľke. Zo zachovanej historickej štruktúry PZ Kláštor pod Znievom boli na zápis vytipované objekty so zachovaným autentickým výrazom, pôdorysnou dispozíciou, historickými vertikálnymi a horizontálnymi konštrukciami. Navrhované objekty sú v mapovej prílohe výkres č. 4 Rozbor pamiatkových hodnôt objektov a priestorov v pamiatkovom území a výkres č.5 Zásady ochrany pamiatkového územia. Objektov vytipovaných na zápis do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu je trinásť. Sú to objekty:

Ul. Alexandra Moyzesa:

- č. 54 (č. parcely 579/1) – Dom ľudový s prejazdom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, murovaná brána s drevenými vrátami)
- č. 60 (č. parcely 600) – Obchod - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať : U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare, osadenia voči parcele, H -hmota objektu, drevené okná a brána, F –uličná severovýchodná fasáda, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, murovaná brána s drevenými vrátami, renesančné klenby v interiéri)
- č. 65 (č. parcely 614) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda s bránou a bránkou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, murovaná brána s drevenými vrátami, bránka s drevenými vrátkami, pavlač, komín)
- č. 70 (č. parcely 637/1) – Dom meštiansky s prejazdom, dvojpodlažný - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná a vráta prejazdu, komíny)

- pred domom č. 14 (č. parcely 1169/1) - Kríž - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia v prostredí, H – hmota kríža, Ur.- umelecko-remeselné prvky (kríž s korpusom, podstavec) ?

- č.100 (č. parcely 215) – Požiarna zbrojnica dvojpodlažná - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia voči parcele, H -hmota objektu s vežou, F- všetky fasády s pavlačami, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevená konštrukcia pavlačí, drevené vráta, drevené prekrytie schodiska, výzdoba fasád objektu v úrovni prízemia s náročnou bosážou, v úrovni poschodia s reznou tehlovou úpravou bez omietky)

Ul. Martina Čulena:

- č. 205 (č. parcely 293) – Dom ľudový s prejazdom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, vikier, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, drevené vráta, komín, pruské klenby v prejazde)

- č. 201 (č. parcely 283) – Dom ľudový s prejazdom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná s mrežami, drevené vráta, komín, klenby v prejazde)

- č. 192 (č. parcely 233) – Dom ľudový s prejazdom (pôvodne pošta, neskôr krčma) - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná a dvere, drevené vráta, komín, klenby v prejazde)

Ul. Riadok:

- č. 124 (č. parcely 149) – Mlyn (vročenie r. 1922) - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na parcele, H -hmota objektu, F – fasády so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná a dvere, komín)

- č. 170 (č. parcely 181) – Dom meštiansky náročný - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia na parcele, H -hmota objektu, F – uličná severozápadná a severná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná a dvere, komín), V – pamätná tabuľa „ A. Mamatey“

- č. 175 (č. parcely 193) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, F – uličná západná fasáda so štukovou výzdobou, bránou a brámkou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, murovaná brána s drevenými vrátami, bránka s drevenými vrátkami), V – pamätná tabuľa „ E. Poloni a M. Poloniová“

- č. 119 (č. parcely 140) - Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná východná fasáda s murovanou bránou a brámkou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, murovaná brána s drevenými vrátami, bránka s drevenými vrátkami)

Objekty s pamiatkovou hodnotou

Objekty vhodne dotvárajúce prostredie Pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom sú v mapovej prílohe výkres č. 4 Rozbor pamiatkových hodnôt objektov a priestorov v pamiatkovom území a vo výkrese č.5 Zásad ochrany pamiatkového územia vyznačené v legende. Jedná sa o objekty, ktoré nie sú zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu, sú postavené v rôznych obdobiach a slohových výrazoch, majú rôzny stavebno-technický stav, rôznu úroveň architektonického a výtvarného výrazu. Spoločným znakom všetkých týchto objektov je ich vyhovujúce pôdorysné založenie rešpektujúce historickú pôdorysnú schému a parceláciu, výškové usporiadanie a ich hmotovo - objemové parametre nenarúšajú optimálnu urbanisticko-architektonickú skladbu vo vzťahu k uliciam a prostrediu PZ Kláštor pod Znievom ako celku.

Medzi objekty s pamiatkovou hodnotou je možné zaradiť :

Ul. Alexandra Moyzesa:

- č. 9 (č. parcely 464) – Materská škola (pôvodne „Nemecká škola“) - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota severozápadného krídla objektu, F – uličná a dvorová fasáda, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, vikiere
- č. 14 (č. parcely 326/1) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou, s bránou a brámkou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (murovaná brána s prestrešením, drevenými vrátami, brámkou s drevenými vrátkami, komín)
- č. 16 (č. parcely 322 a 323) – Dvojdom ľudový s prejazdom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, drevené vráta prejazdu, komíny), V – pamätná tabuľa „M. Koraus“
- č. 29 (č. parcely 512) – Dom ľudový s prejazdom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, drevené vráta prejazdu)
- č. 30 (č. parcely 516) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, F – fasády, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (kovaná brána s bráničkou)

- č. 36 (č. parcely 529) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda s bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (murovaná brána s drevenými vrátami)
- č. 38 (č. parcely 533) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda so štukovou výzdobou a bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, rímasy, murovaná brána s drevenými vrátami, komín)
- č. 43 (č. parcely 545) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda so štukovou výzdobou a bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, rímasy, murovaná brána s drevenými vrátami)
- č. 51 (č. parcely 570) – Obchod - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy
- č. 53 (č. parcely 578) – Dom s prejazdom dvojpodlažný - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda s bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené vráta prejazdu)
- č. 62 (č. parcely 607) – Dom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy
- č. 66 (č. parcely 621) – Dom s prejazdom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda s bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené vráta prejazdu, vročenie „L:P 1825“)

Ul. M Čulena:

- č. 200/4 (č. parcely 279) – Dom s prejazdom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou a bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené vráta prejazdu)
- č. 181 (č. parcely 208) – Obecný úrad (pôvodne dvojpodlažný meštiansky dom s prejazdom) - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou a bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné

prvky (klenby, drevené vráta prejazdu), V – pamätná tabuľa „J.M.Capko – Znievsky“ a Janko Král“, pamätná tabuľa „Pamiatky padlým v SNP“

- č. 180/52 (č. parcely 207) – Dom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou a murovanou bránou s prestrešením, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené vráta)
- č. 178/56 (č. parcely 202) – Dom nárožný - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličné fasády so štukovou výzdobou a murovanou bránou s prestrešením, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené vráta)
- č. 113 ? (č. parcely 128) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, mreže, komín)
- č. 113 (č. parcely 126) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy
- č. parcely 116/1, 119/1, 120, 122 – Plot s prestrešením - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcelám, H - hmota oplotenia ako celku spolu s materiálovým riešením a ich výzorom

Ul. Gymnaziálna:

- č. 197 (č. parcely 244) – Škola - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – fasády s modernisticky koncipovanou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, V – pamätné tabule, busta na podstavci „A. Moyzes“
- č. parcely 276/1, 276/2 – Plot s prestrešením - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcelám, H - hmota oplotenia ako celku spolu s materiálovým riešením a ich výzorom
- č. 194/22 (č. parcely 267) – Hospodárske objekty pôvodného kláštora - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy

Ul. Riadok:

- č. 122 (č. parcely 145) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná východná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná)

- č. 120 (č. parcely 141/2) – Dom (novostavba) - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – kópia uličnej východnej fasády s murovanou bránou a brádkou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy voči uličnej fasáde, Ur. - umelecko-remeselné prvky(drevené vráta a vrátko)
- č. 118 (č. parcely 137) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná východná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná a dvere)
- č. 172 (č. parcely 187) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná západná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy
- č. 173 (č. parcely 188) - Dom ľudový a sypáreň (letná kuchyňa?) - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektov, F – uličné západné fasády prepojené murovanou bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunných rímsach a výškou hrebeňov striech, Ur. - umelecko-remeselné prvky(drevené vráta)
- č. parcely 201/1, 201/2 - Plot s prestrešením - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcelám, H - hmota oplotenia ako celku spolu s materiálovým riešením a ich výzorom

Nehnutelnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

K týmto objektom patria všetky objekty nachádzajúce sa v rámci územia PZ Kláštor pod Znievom, ktoré rešpektujú hodnoty definované v § 29 pamiatkového zákona a to primerané funkčné využitie, ich osadením zachovávanie historického pôdorysu a parcelácie, vyššie uvedenú objektovú skladbu, výškové a priestorové usporiadania a vhodne dopĺňajú charakteristické pohľady, siluetu a panorámu. Tieto objekty sú v grafickej časti výkresy Rozbor pamiatkových hodnôt objektov a priestorov v pamiatkovom území a Zásady ochrany pamiatkového územia zakreslené fialovou farbou a vzhľadom na ich počet ich menovite neuvádzame v rámci textovej časti.

Nehnutelnosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

Objekty nevhodne dotvárajúce prostredie Pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom sú v mapovej prílohe výkres č. 4 Rozbor pamiatkových hodnôt objektov a priestorov v pamiatkovom území a vo výkrese č.5 Zásad ochrany pamiatkového územia vyznačené sivou farbou. Tieto objekty, ktoré svojim hmotovo - objemovým riešením, výškovým usporiadaním, výzorom a aj samotným situovaním v rámci územia narušujú jeho historický pôdorys, historickú parceláciu (pozn. odvodené od historických máp), objektovú skladbu, spôsob zástavby územia, výškové a priestorové usporiadanie a čiastočne nevhodne dopĺňajú charakteristické pohľady, siluetu a panorámu predmetného pamiatkového územia.

Medzi takéto objekty je možné zaradiť :

UL. Moyzesova:

- č. 24 (č. parcely 313) – Dom rodinný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia a objektová skladba, nevhodný objem a výraz, nevhodný výraz typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia
- č. 26 (č. parcely 312) – Dom rodinný dvojpodlažný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia a objektová skladba, nevhodný objem a výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia s možnosťou zmeny sklonu zastrešenia nad 35°
- bez súpisného čísla (č. parcely 508/2) – Z časti asanovaný dom ľudový – narušený stavebno – technický stav stavby, návrh – revitalizácia objektu s možnosťou vhodnej dostavby k asanovanej časti – len prízemná so sedlovým prípadne valbovým zastrešením
- č. 28 (č. parcely 511/1) – Dom rodinný (dlhodobo rozostavaný) - osadením objektu bola narušená historická parcelácia a objektová skladba, nevhodný objem a výškové usporiadanie stavby, návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektov a okolia s možnosťou zmeny tvaru zastrešenia na sedlové rovnobežné s uličnou čiarou
- č. 45 (č. parcely 549) - Dom rodinný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia
- č. 46 (č. parcely 553, 554, 555) - Dom rodinný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný výraz, návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia

Ul. M. Čulena:

- č. 203 (č. parcely 286) – Dom rodinný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia s možnosťou prestrešenia objektu šikmou strechou so sklonom uličnej strany nad 35°
- č. 378 (č. parcely 240/1) – Obchod a služby - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz a prestrešenie typizovanej obchodnej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia s možnosťou prestrešenia šikmou strechou so sklonom uličnej strany nad 35°
- č. 193/24 (č. parcely 236) – Dom rodinný dvojpodlažný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia s možnosťou prestrešenia objektu šikmou strechou so sklonom uličnej strany nad 35°
- č. 188/34 (č. parcely 225) - Dom rodinný dvojpodlažný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia s možnosťou prestrešenia šikmou strechou so sklonom uličnej strany nad 35°
- č. 187 (č. parcely 224) - Dom rodinný dvojpodlažný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia s možnosťou prestrešenia šikmou strechou so sklonom uličnej strany nad 35°

- č. - (č. parcely 221/1, 221/2, 221/3, 221/4, 221/5) - Novostavby (rodinné domy) - osadením objektov bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem a výraz stavieb, návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektov a okolia
- č. parciel 3/5, 3/7 a 1155 - časť areálu drevospracujúcej výroby - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia s možnosťou prestrešenia šikmou strechou so sklonom nad 35°

Ul. Riadok:

- č. parcely 199/1 – Novostavba (garáž s murovanou brámkou) - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem a výraz, návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektov a okolia

Ul. Gymnaziálna:

- č. 198 (č. parcely 245/1) – Školská budova - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia, možná asanácia alebo s možnosť prestrešenia šikmou strechou so sklonom nad 35°
- Hospodárska budova č. súpisné 377 (č. parcely 274/2) - Jedáleň kláštorná novodobá - osadením objektu bola narušená historická záhrada kláštora bez stavebných objektov, nevhodný objem, nevhodný výraz, prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor. nízkou sedlovou strechou, návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia, prípadná asanácia objektu v celom objeme je prípustná s nutným nahradením historickou záhradou na základe doporučení pamiatkových výskumov
- Hospodárska budova č. súpisné 372 a 373 (č. parcely 270 a 271) - osadením objektov bola narušená historická záhrada kláštora bez stavebných objektov, nevhodný objem, nevhodný výraz, návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia, prípadná asanácia objektu č. súpisné 373 (č. parcely 271) v celom objeme je prípustné s nutným nahradením historickou záhradou na základe doporučení pamiatkových výskumov
- Hospodárska budova č. súpisné 374 a 375 (č. parcely 272 a 273/1) - osadením objektov bola narušená historická záhrada kláštora bez stavebných objektov, nevhodný objem, nevhodný výraz, návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia, prípadná asanácia oboch objektov v celom objeme je prípustná s nutným nahradením historickou záhradou na základe doporučení pamiatkových výskumov

Vysvetlenie pojmov :

Rekonštrukcia : účelové obnovenie predchádzajúceho stavu alebo účelová prestavba a prepracovanie celkového konceptu. Pod rekonštrukciou sa rozumie aj prestavba či znovupostavenie stavieb, alebo ich častí. Predstavuje taký zásah do konštrukčno-výrobného systému stavby, ktorý má za následok zásadnú zmenu jeho parametrov. V krajnom prípade predstavuje až obnovenie pôvodnej – zaniknutej stavby, jej časti, vzhľadu či funkcie.

Revitalizácia : Celková obnova (oživenie) starších stavebných komplexov (napr. štvrtí), ale aj jednotlivých stavieb, ktoré svojimi možnosťami užívania zaostali. Rieši nielen ich nový vnútorný účel, ale aj ich plnohodnotné zapojenie do okolitého prostredia a spoločenského života na úrovni súčasných požiadaviek.

Humanizácia : Poľudštenie architektúry alebo jej okolia pomocou výrazových, tvaroslovných a kompozičných prostriedkov pri získaní hodnotného architektonického diela, architektonického alebo urbanistického prostredia.

F.1.7. ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZISKÁ a miesta pod zemou ako pozostatky zaniknutých stavieb

Písaná história obce Kláštora pod Znievom siaha už do 12. storočia, vďaka čomu sa radí medzi najstaršie obce nielen v Turci, ale v rámci celého Slovenska. Napriek bohatej histórii obce, archeologické aktivity z tohto územia sú iba ojedinelé. Zo starších správ je dôležité spomenúť nálezy antických mincí. Zo štúdie Alexandra Lombardiniho z roku 1896 sa dozvedáme, že „na dvore farára kláštorského Jána Valentiniho r. 1801 a pod hradom Znievom na strane k mestečku r. 1787“ (Lombardini 1896, 581) boli nájdené antické mince⁵: 1. Z dvora kláštorského farára: averz - Ti. Claudius Caesar. Aug. Imperator, reverz – Libertas Augusta; 2. Druh peniaz zcela neznámy, nalezenny bol v hrnčku medenom, na jednej strane vypuklý na spôsob gombíka so znakom podobným mesiacu a zvieraťu; 3. Tretí peniaz tiež našli u rečeného farára r. 1806 s menom Licinia P. a s obrazom Jupitera a textom Jovi Servatori. Tieto údaje svedčia o tom, že v areáli kláštorného komplexu je doložené osídlenie z doby rímskej (1.-3. stor.). Minca s hrboľom a znakmi v podobe mesiaca a zvieraťa môže indikovať keltský typ mince, azda veľkobystereckého typu či typu Liptovská Mara. V tejto súvislosti treba spomenúť zápis učiteľa Sam. Ivanka na strane 13 v jeho denníku z roku 1785, ktorého kópia sa nachádza v archíve Archeologického ústavu SAV v Nitre (č. 656/57).⁶ Z obsahu textu vyplýva, že v roku 1785 v priekope rovno pri hrade Zniev pastieri dobytky objavili náhodne 100 prastarých mincí v hrnci zatvorenom viečkom v zemi. Strieborné mince boli dvoch druhov, z ktorých jeden tvarom a veľkosťou sa vyrovnal grajciararu a druhé sa vyrovnajú váhou. Nemali ale žiadne nápisy. Len postavy/figúry, na väčších sa objavoval „camelus“ so psom. Z týchto oboch mincí mám.⁷ Zdá sa, že údaj Lombardiniho o minci s hrboľom a zápis učiteľa Sam. Ivanku navzájom súvisia.

Z katastra Kláštora pod Znievom je známy tiež depot bronzových predmetov. Avšak už podľa Eisnera (1933, 152), celý nález sa nezdá byť vierohodný (dva fragmeny medených sekeromlatov s tupým tylom, bronzová sekerka s lalokmi, kosák s plastickým rebrom, zlomok ostria sekerky, dláta, oštep s tuľajkou, uzavretý kruh, nožík s prelamanou rukoväťou, oblúkovitá spona). M. Novotná (1970, 100) v súpise predmetov z depotu z Kláštora pod Znievom uvádza tieto predmety: meč, nôž, sekera, kopija a iné bronzové špirálky na vonkajšej strane členené a tri bronzové šálky s uškom. K nálezovým okolnostiam je uvedené, že nálezy boli nájdené počas prác na poli. Bližšia lokalizácia však nie je známa. V archíve Archeologického ústavu SAV v Nitre (č. 514/57) sa nachádza opis dvoch bronzových spôn z doby rímskej a sťahovania národov, ktoré pochádzajú z Kláštora pod Znievom a sú vystavené v múzeu v Martine. Bližšie nálezové okolnosti nie sú uvedené.

⁵ Podľa Ondroucha (1964, 77) antické mince - Claudius (41-54) bližšie neznáma razba či viaceré razby a Gallienus (253-268) bližšie neoznačená razba boli nájdené pred r. 1867 na kopci pri zrúcaninách hradu Zniev podľa svedectva M. Krasneca a záznamu J. Záborského. Tieto údaje čerpá Ondrouch z článku J. Záborského: Historické pamättnosti v Turci, Letopis matice Slovenskej. Ročník 1866 a 1867, Sväzok I, s. 10. Z uvedeného vyplýva, že Lombardini získal viac informácií o náleze antických mincí.

⁶ Originál denníka sa ma nachádzať v archíve Matice Slovenskej v Martine

⁷ Preklad textu: Mgr. V. Majtan

Z intravilánu obce bez bližšej lokalizácie pochádza tiež údajne sídliskový materiál lužickej kultúry (Slaninák 1987). Tieto informácie však nepodáva správa Archeologického ústavu SAV so súpisom evidovaných archeologických nálezísk z Centrálnej evidencie archeologických nálezísk na Slovensku (pozri spis KPUZA-2014/5899-3/42595).

Hrad Zniev, situovaný približne 2 km juhozápadne od Kláštora pod Znievom na skalnom hrebeni jedného z výbežkov Malej Fatry, patrí k najvyššie položeným hradom na Slovensku. Stopy osídlenia spadajú do doby rímskej. Svedčia o tom fragmenty keramiky na svahu temena pod zrúcaninami (Petrovský-Šichman 1965, 84). Z roku 1956 pochádza záznam o náleze dvoch črepov halštatskej kultúry – fragmentu amfory s vodorovným ryhovaním a zvislými šikmými ryhami, ktoré boli nájdené na poľnej ceste na úpätí hradného vrchu (č. 853/56). Archeologický výskum realizovaný v r. 1963 Gejzom Balašom (1964, 264) na viacerých miestach hradného areálu preukázal osídlenie od 11.-12. storočia čo dokladá pomerne skromný črepový materiál. Na temene vrchu boli pod povrchom odkryté kamenné základy obdĺžnikovej stavby s rozmermi 15 x 9 m. Ide o základy tzv. staršieho hradu, ktorý sa nachádza na západnom okraji skalného masívu. Vo vzdialenosti 250 m východne sa nachádza tzv. Nový hrad, na ktorom sa podarilo zachytiť pôdorys kamenných murív v interiéri objektu. Bližší opis jednotlivých skúmaných miestností opisuje Balaša vo svojom článku o hrade Zniev (Balaša 1964, 267-270). Z hnutelných archeologických nálezov k najpočetnejšej skupine patrí keramika datovaná do 16. storočia a kachlice – neglazované i zelenoglazované datované Balašom (1964, 270) do 17. storočia.

Kláštor premonštrátov patrí k výnimočným pamiatkam svojho druhu na Slovensku. Už v minulosti pútal pozornosť historikov a architektov. V roku 1951 Slovenská vysoká škola technická v Bratislave, odbor architektúry a pozemného staviteľstva v zastúpení prednostu katedry dr. Piffľa napísala dňa 15. augusta 1951 list Archeologickému ústavu SAV v Nitre s návrhom uskutočniť archeologické sondy na záhrade a medzi bočnou kaplnkou a absidou. Návrh vychádza z povrchového prieskumu objektu, ktorú realizovala skupina Piffľ-Ratkoš dňa 12. augusta 1951. Podľa nich by na obdĺžnikovitom kopci na kláštornej záhrade, kde navrhujú situovať jednu sondu, možno hľadať základy architektúry nezávisle od kláštora. Aby sa zistil pôvodný tvar kostola, druhú sondu navrhujú situovať medzi bočnou kaplnkou a absidou. Domnievajú sa totiž, že je vylúčené, že dnešná hlavná loď, majúca na severnej strane dve polia a na južnej strane tri a pol polia, bola pôvodná. Katedra prosí, aby bol tento výskum realizovaný v roku 1952. Zároveň sa v liste uvádza, že pri príležitosti výkopu (neuvádzajú akého) by boli prevedené ďalšie sondážne práce v kostole a v kláštore, pretože je vylúčené, aby tak veľký objekt, akým je práve tento kláštor nemal vôbec žiaden suterén. (zdroj: Archív AÚ SAV Nitra č. 141/51). Návrh dr. Piffľa však ostal bez odozvy a v nasledujúcich rokoch archeologický výskum v areáli kláštora nebol realizovaný.

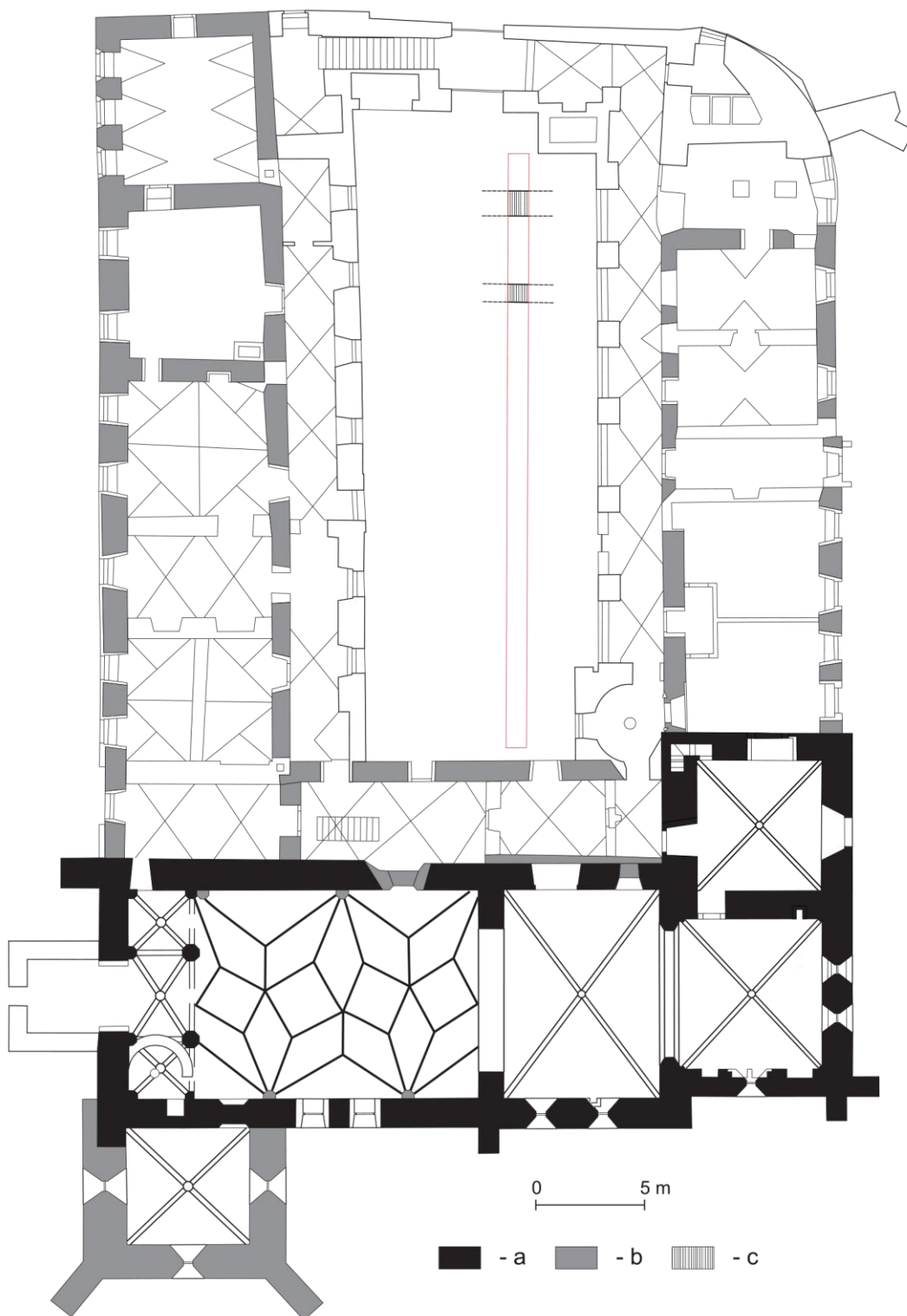
Na nádvorí kláštora bol realizovaný sondážny archeologický výskum až v roku 2009. Cieľom výskumu bolo získať základné informácie a vývoji archeologickej situácie v tejto časti kláštorného areálu, potrebné na uskutočnenie plánovanej obnovy budov a rajskeho dvora. Pozdĺžna sonda bola situovaná v smere dlhšej osi kláštora (S-J) a kontrolnými blokmi rozdelená na päť úsekov (obr. 1 a 2). Najvýznamnejším nálezom bolo odkrytie dvojice paralelných základových murív pri dnešnom severnom trakte, ktoré zrejme reprezentujú zvyšky múrov zo zaniknutého severného stredovekého krídla kláštora. Ich presnejšie ako rámcové datovanie nie je možné. V ostatných častiach sondy sa nenachádzali žiadne murované konštrukcie. Približne v strede sondy sa odkryla jama – zrejme po výkope studne, ktorá by sa mohla nachádzať v strede rajskeho dvora. Zdokumentovali sa novoveké úpravy povrchu dvora, stopy po staršom vydláždení resp. chodníkoch sa na skúmanej ploche nenachádzali. Rovnako sa na skúmanej ploche nenašli situácie, ktoré by naznačili

pochovávanie v tomto priestore ani zvyšky iných stredovekých objektov. Z malého množstva získaných stredovekých nálezov (výlučne keramiky) sa dá konštatovať len osídlenie vo vrcholnom a neskorom stredoveku.⁸

Obr. 6 Nádvorie kláštora počas archeologického výskumu z roku 2009. Pohľad zo severu. Šípkami sú vyznačené základy kamenných murív. Foto RNDr. M. Samuel.

⁸ Informácie o výskume poskytol realizátor výskumu RNDr. Marián Samuel. Z výskumu však doteraz nie je vyhotovená komplexná výskumná dokumentácia.

Obr. 7 Pôdorys kláštora premonštrátov s vyznačením archeologickej sondy a zdokumentovaných základových murív (zdroj: RNDr. M. Samuel – realizátor výskumu).

V roku 2009 Krajský pamiatkový úrad Žilina počas výkonu štátnej správy v areáli bývalej rímskokatolíckej fary zistil staršie výkopy súvisiace so sanáciou objektu, ku ktorým sa nevyjadroval. Na násypoch zeminy našiel črepový materiál z obdobia stredoveku a novoveku (Furman 2013, 98). Prítomnosť fragmentov keramiky súvisí s osídlením polohy zrejme ešte pred výstavou fary v pol. 16. storočia.

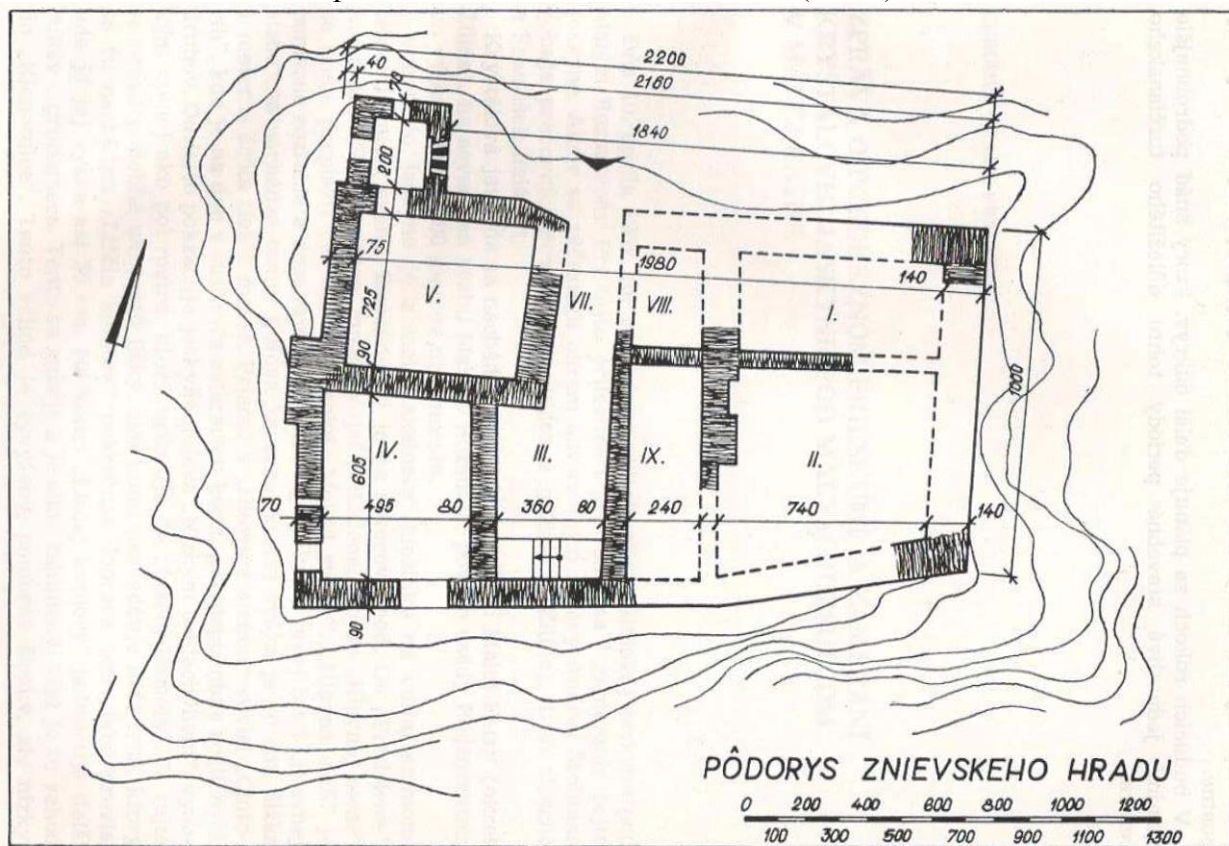
Architectural site plan of the archaeological site "Ostava hl'p" (remains of a castle) in Mladá Boleslav. The plan shows the layout of the site, including the main building (Objekt 1a), several smaller buildings (Objekt 2, 3, 4a, 4b), and a large rectangular area labeled "Kostel sv. Mikuláša". The plan also indicates the locations of graves (Hrob 1, Hrob 4) and a scale bar (0 to 3m). A north arrow points towards the top right. The plan is a technical drawing with dashed lines for foundations and solid lines for walls and other features.

73

2. Archeologické náleziská v Kláštore pod Znievom evidované v CEANS-e

2.1 Archeologicky skúmané plochy na území pamiatkovej zóny a na národných kultúrnych pamiatkach (obr. 1 až 5)

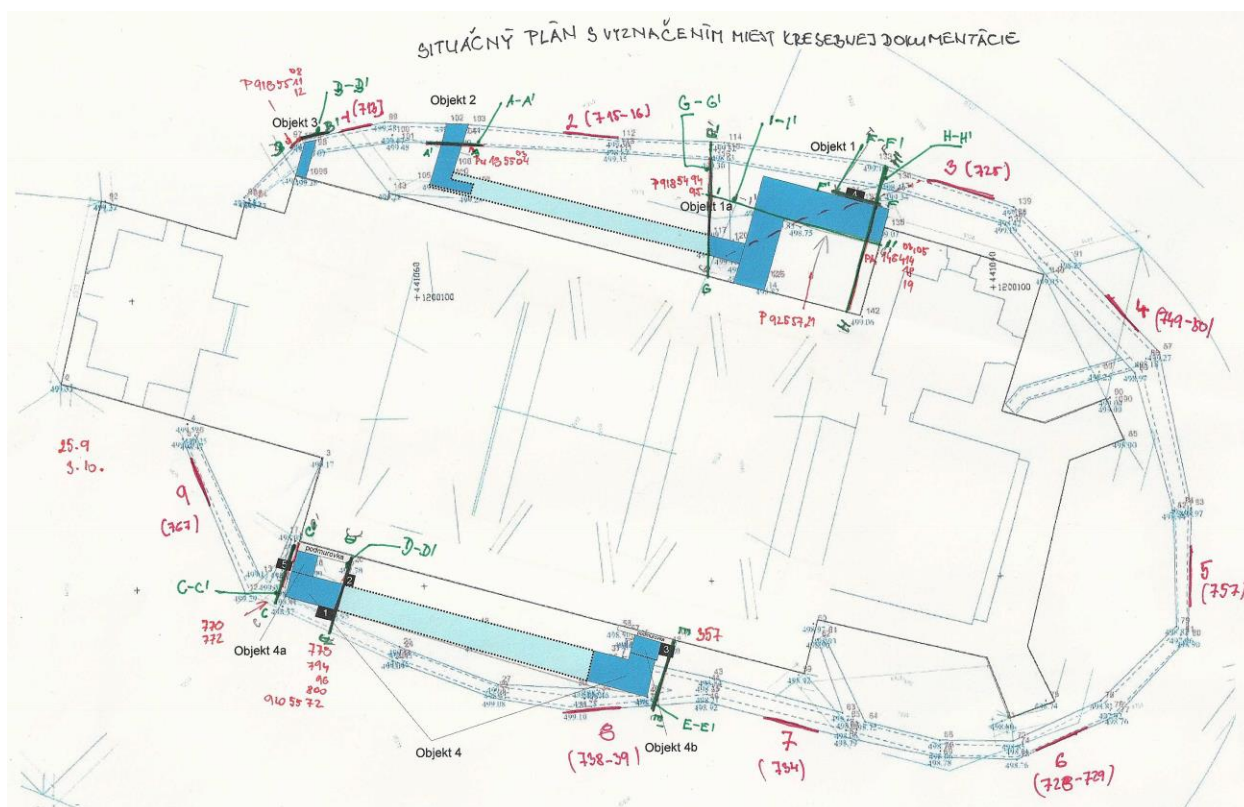
r. 1963 – Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Banskej Bystrici pod vedením Gejza Balašu realizovalo zisťovací archeologický výskum na hrade Zniev - v rámci obidvoch polôh – starého a tzv. nového hradu (obr. 4).

Obr. 9 Pôdorys tzv. nového radu podľa G. Balašu (1964).

r. 2009 – Archeologický ústav SAV pod vedením Mariána Samuela realizoval archeologický výskum formou sondáže na kláštornom nádvorí (pozri obr. 1 a obr. 2).

r. 2013 – spoločnosť Archeovýskum, s.r.o. pod vedením Ľuboša Záhorca vykonala záchranný archeologický výskum v rámci zámeru obnovy národnej kultúrnej pamiatky – r.k. kostola sv. Mikuláša v súvislosti so sanáciou kostola a odvedením dažďovej vody (obr. 3 a obr. 5).

Obr. 10 Rozsah skúmanej plochy okolo kostola sv. Mikuláša s vyznačením zachytených kamenných konštrukcií (zdroj: VD Archeovýskum s.r.o. 17/2013, s. 163)

2.2 Ostatné správy o archeologických nálezoch z územia pamiatkovej zóny

- miesto kláštorného komplexu – nálezy antických mincí (bližšie pozri kapitolu č. 1)

2.4 Evidované archeologické náleziská a ojedinelé nálezy mimo pamiatkovej zóny obce Kláštora pod Znievom

V katastri obce Kláštor pod Znievom sú v Centrálnnej evidencii archeologických nálezísk na Slovensku (tzv. CEANS) a v odbornej literatúre evidované nasledovné archeologické náleziská/nálezy:

- IBV Pri rybníkoch – včasnostredoveké osídlenie a osídlenie lužickej kultúry. Rozsah skúmanej plochy je znázornený na obr. 6. Výskum na inžinierskych sieťach realizovala spoločnosť VIA MAGNA, s.r.o. v roku 2012. V sondách S2 až S5 boli objavené objekty včasného stredoveku, jeden objekt (30/2012) je na základe keramického materiálu priradený lužickej kultúre. Autori výskumu nálezy zo severozápadnej časti skúmanej polohy datujú do obdobia 11.-12. storočia. Počas samotnej výstavby rodinných domov boli archeologické nálezy zistené pri výkopoch základov dvoch rodinných domov, ktoré následne odborne dokumentovala spoločnosť ARCHEOVÝSKUM, s.r.o. V roku 2013 na parcele 652/237 bol dokumentovaný zahĺbený objekt so stredovekou keramikou a fragmentami železných predmetov. Jeden z nich je zrejme pracka. V roku 2014 na parcele 652/238 bol zdokumentovaný

d'alší objekt z ktorého pochádza výlučne keramika.⁹ Objekty z obidvoch parciel pre rodinné domy autor výskumu Mgr. Ľ. Záhorec datuje na základe keramiky do 14. - 15. storočia. Rozdielne datovanie stredovekých objektov súvisí s rozdielnym pohľadom na huteľný materiál z výskumu.

Obr. 11 IBV Pri rybníkoch s vyznačením archeologických objektov na prístupových komunikáciách (S1 až S5) a na parcelách dvoch rodinných domov (652/237 a 652/238)

- Dve bronzové spony z doby rímskej a sťahovania národov – bez bližšej lokalizácie
- Dva zlomky medených sekeromlatov - bez bližšej lokalizácie
- Depot bronzov - meč, nôž, sekera, kopija a iné bronzы – bronzové špirálky na vonkajšej strane členené a tri bronzové šálky s uškom. K nálezovým okolnostiam je uvedené, že nálezy boli nájdené počas prác na poli. Bližšia lokalizácia však nie je známa.

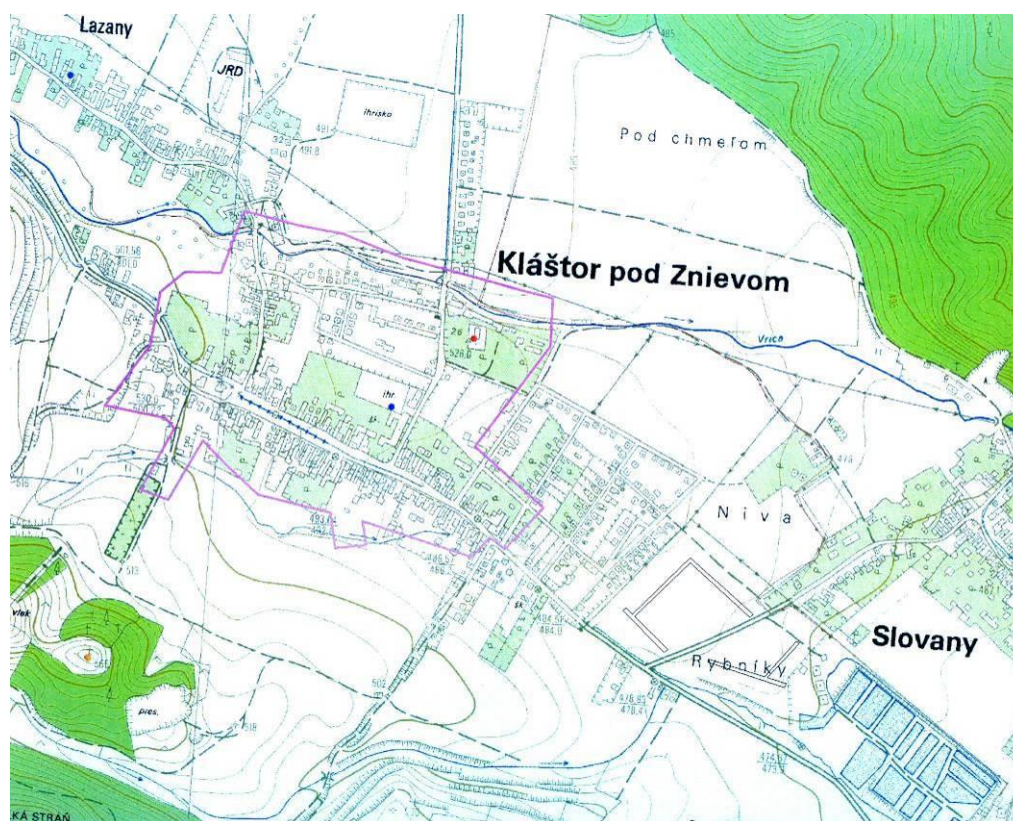
3. Vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia pamiatkovej zóny mesta Ružomberok z hľadiska ochrany archeologických nálezov a nálezísk

Obec Kláštor pod Znievom so svojou bohatou históriou patrí nepochybne k jedným z najvýznamnejších centier Turca. Jeho strategická poloha - na obchodnej ceste na hornú Nitru,

⁹ Informácie o výsledkoch výskumu poskytol realizátor výskumu Mgr. Ľuboš Záhorec. Z obidvoch výskumov doposiaľ nebola vyhotovená komplexná výskumná dokumentácia.

v blízkosti významnej obchodnej križovatky v Socovciach ako aj prítomnosť jedného z najstarších hradov na Slovensku - Zniev predurčovala toto mesto k výnimočnému postaveniu nielen v rámci Turca. Archeologické doklady posúvajú osídlenie pôvodne stredovekého mestečka do obdobia lužickej kultúry. Hoci priamo v obci nemáme doložené praveké osídlenie, nemožno ho vylúčiť. Problémom je jednoznačne stav výskumu. Svedčí o tom aj nové významné polykultúrne nálezisko - z obdobia lužickej kultúry a z 11. - 13. storočia zachytené počas stavebných prác na prístupových komunikáciách na juhovýchodnom okraji Kláštora pod Znievom. Prvá nepriama písomná zmienka o Kláštore pod Znievom sa objavuje v zoborskej listine z r. 1113, v ktorej sa spomína osada benediktínov pri hrade Zniev. Už vtedy sa osada spomína ako staršia. Vďaka tejto listine patrí Kláštor pod Znievom k najstarším písomne doloženým obciam na Slovensku. Nie je vylúčené, že novoobjavené nálezisko na východnom okraji Kláštora pod Znievom súvisí priamo so zmienkou v zoborskej listine. Pamiatkové hodnoty mestečka boli dôvodom pre vyhlásenie centrálnej časti v roku 1996 za pamiatkovú zónu. Vyššie spomínané archeologické náleziská, nálezy a archeologické aktivity v obci Kláštor pod Znievom a z jeho blízkeho okolia len potvrdzujú bohatú históriu mesta.

Archeologický ústav SAV v Nitre, ktorý podľa § 41 pamiatkového zákona eviduje archeologické náleziská Slovenskej republiky, poskytol Krajskému pamiatkovému úradu Žilina aktuálnu evidenciu a topografické údaje archeologických nálezísk v k.ú. Kláštora pod Znievom. Zároveň na mapovom podklade vyčlenil archeologický potenciál mesta na základe II. vojenského mapovania. Z vyššie uvedených dôvodov celá plocha s vyznačeným archeologickým potenciálom obce Kláštor pod Znievom predstavuje územie, na ktorej možno očakávať hnutelné a nehnuteľné archeologické nálezy (§ 2 ods. 5 pamiatkového zákona) dokladajúce osídlenie minimálne od praveku o čom svedčia doterajšie archeologické nálezy.

Obr. 12 Vyznačenie archeologického potenciálu obce Kláštor pod Znievom na základe II. vojenského mapovania. Autor AÚ SAV Nitra.

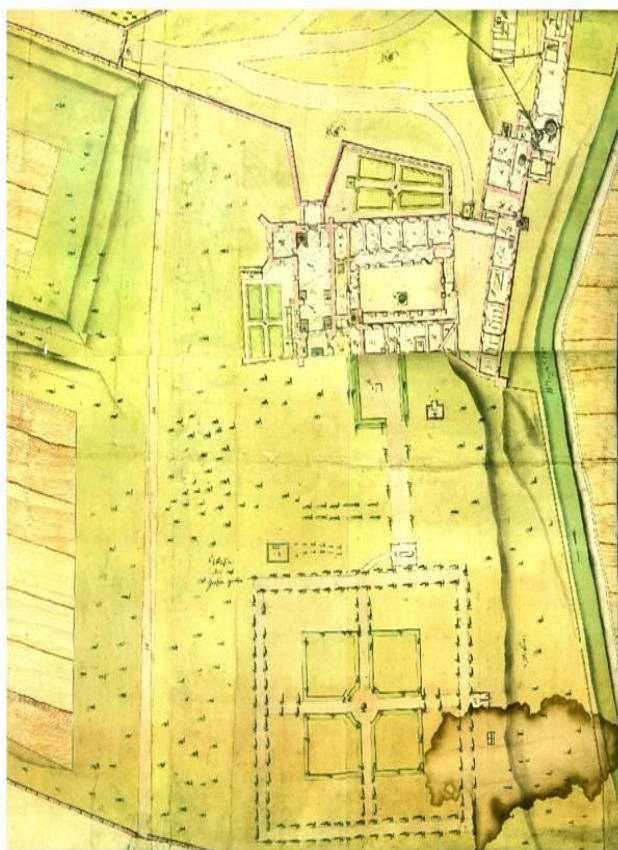
F.1.8. HISTORICKÁ ZELEŇ, plochy záhrad a parkov

Na vytváraní vnútorného obrazu obce Kláštor pod Znievom mal svoj podiel aj systém zelene, ktorý bol determinovaný urbanistickou štruktúrou, skladbou zástavby a spôsobom parcelácie. Jeho štruktúra prešla vývojom od prirodzenej pasívnej existencie vegetácie až po cielene upravené plošno-priestorové a líniové štruktúry.

Prvou cielene založenou sadovníckou úpravou bola záhrada založená v rámci komplexu premonštrátskeho kláštora. Kláštorná záhrada spolu so súkromnými úžitkovými záhradami situovanými v zadných častiach úzkych parciel, ktoré vznikali ako vedľajší produkt obhospodarovania, tvorili systém zelene obce až do konca 19. storočia.

Na mape z obdobia prvého vojenského mapovania r. 1781 – 1784 je načrtnutý jej rozsah a dispozičné usporiadanie.

Konkrétnejšie dispozičné usporiadanie a funkčné využitie kláštornej záhrady bolo zachytené na situačnom pláne *jezuitského prepoštstva v Kláštore pod Znievom* z poslednej tretiny 18. storočia.

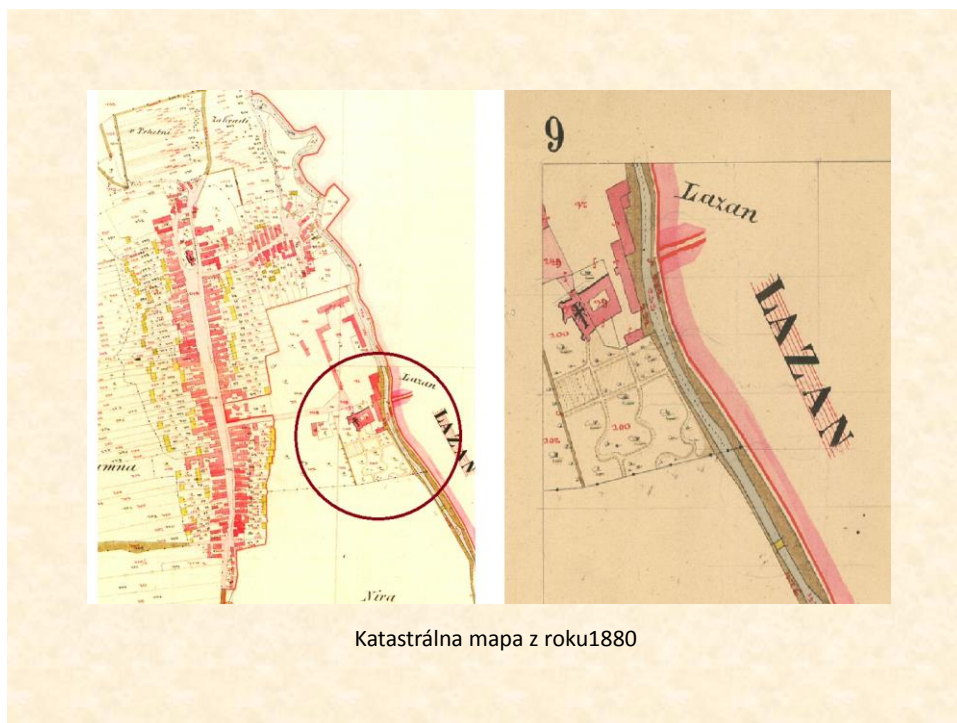

Výrez z kolorovanej kresby tušom. Názov: *Grundt-Riess / Der in Einen Löblichen Thuroczer Comitatz befindlichen Probstey. B. M. V. de Thurocz.* Zdroj: MOL Budapešť, Mapyuhorskej komory (Kamarai térképek), S 11, N. 91

Podľa situačného plánu mal areál kláštora úpravu rozvrhnutú vo viacerých častiach. Západne od konventu sa na pôdoryse nepravidelného obdĺžnika rozprestierala geometrická záhrada. Kolmo na seba vedené cestičky rozdelili priestor na štyri tabule, ktoré mali po svojom obvode lem, pravdepodobne z nízkych strihaných plôtikov. Hlavnú os záhrady uzatváral prvok neznámeho stvárnenia. Podobnú úpravu mala záhrada situovaná južne od kostola, nazývaná včelia. (bezprostredne pri stene kostola sa nachádzali včelíny). Východne od kostola je naznačený útvar, priestor ohraničený lemom a latkovým oplatením. V strede tohto priestoru sa nachádzala kolková dráha.

Ďalej od komplexu budov sa nachádza veľkorysá geometrická úprava. Na štvorcovom pôdoryse kolmo tradovanými priamymi komunikáciami vznikli štyri tabule v strede s centrálnym prvkom – stromom. Chodník lemoval štvorcovú kompozíciu aj po jej obvod. Po obvod tabúl, rovnako ako aj chodníčky boli vysadené stromoradia. K tejto časti záhrady boli pripojené aj menšie funkčne odlišné plochy ako menażéria, miesto pre chov slimákov a letné drevené bývanie.

V 19. storočí sa na úpravách záhrad prejavil nový záhradný štýl, prírodne –krajinársky. Na katastrálnej mape z roku 1888 je vo východnej časti areálu zachytená meandrovitá cestná sieť vymedzujúca nepravidelné plochy trávnikov. Postupne bola celá južná a východná časť areálu premenená na úpravy v prírodne - krajinnom štýle, pravidelné úpravy úplne zanikli.

Zdroj: Ústredný archív geodézie a kartografie Bratislava, sign Tu 94. Kópia v Archíve PÚ Bratislava

Jezuiti vysádzali aleje, resp. stromoradia len v areáli kláštorného komplexu ale aj ako hraničné znaky ich majetkov. Koncom 19. storočia boli mešťanmi vysadené ďalšie aleje a to po oboch stranách umelého vedľajšieho kanála a smerom k cintorínu.

V polovici 20. storočia boli doplnené výsadby po obvod areálu r.k. kostola sv. Mikuláša.

F.1.9. PRVKY ULIČNÉHO INTERIÉRU A ULIČNÉHO PARTERU

Nosnou pre celú PZ Kláštor pod Znievom je pôvodná hlavná dvojulicová nosná komunikačná sieť, na ktorú sa napájajú staršie a novšie príľahlé ulice. Komunikácie nosnej uličnej siete neboli rekonštruované. V rámci územia sa realizujú len priebežne rekonštrukčné práce. Za negatívum v rámci celého územia PZ Kláštor pod Znievom je možné považovať dožívajúci resp. chátrajúci mobiliár a drobnú architektúru hlavnej cestnej komunikácie a k nej príľahlých ulíc. Predmetný mobiliár a drobná architektúra boli realizované v duchu unifikovaných prvkov verejných priestranstiev väčšiny slovenských miest z 2. polovice 20. storočia bez osobitného zdôraznenia jedinečnosti jednotlivých historických priestorov a ulíc PZ Kláštor pod Znievom. V rámci centrálnej časti územia sa realizovala len nová autobusová zástavka spolu s príľahlou dláždenou plochou a sedením okolo vzrastlých stromov.

Reklama a informačné zariadenia nie sú osobitne usmerňované a systematicky riešené v rámci všeobecne záväzných nariadení obce. Do budúcnosti by bolo vhodné, keby boli prijaté usmernenia pre ich umiestňovanie. Príkladom pre umiestňovanie RIP zariadení môžu byť regulatívy z neďalekých pamiatkových území Pamiatková zóna v meste Martin a Pamiatková zóna Oravský Podzámok, kde v rámci všeobecne záväzných nariadení určené regulatívy a to napríklad :

- V zóne I. tzn. PZ sa nesmú umiestňovať samostatne stojace veľkoplošné RIP zariadenia.
- RIP zariadenia zóny I. musia byť riešené na vysokej profesionálnej úrovni v kontexte s designom ostatných prvkov mobiliáru zóny.
- RIP zariadenia v zóne I. a II. je potrebné riešiť komplexne za celý objekt (napr. ako jednotný informačný systém, ap.)
- RIP zariadenia v zónach I. a II. riešiť s použitím ušľachtilých materiálov.
- V zóne I. a II. zariadenia, ako napr. označenie obchodu, prevádzky, stravovacieho zariadenia a pod. realizovať v maximálnej možnej miere formou vývesných štítov. Tieto sa smú osadiť v maximálnej výške do úrovne kordónovej rímsy prízemia a v minimálnej výške 2200 mm nad úrovňou terénu ak sú umiestnené kolmo na fasádu objektu. V prípade, že označenie prevádzky, názov objektu a pod. je súčasťou architektúry objektu, t.j. nie je riešené samostatným RIP zariadením osadeným na fasáde objektu, môže byť toto umiestnené aj nad kordónovou rímsoou alebo v súlade s architektonickým návrhom
- V zóne I. a II. sa na fasádach objektov môžu umiestňovať len informačné zariadenia (označenie obchodu, prevádzky, reštauračného zariadenia, označenie budovy...).
- V zóne II. je povolené umiestniť veľkoplošné RIP zariadenie iba vo vyhradenom priestore a na vyhradených plochách (pozri obrazovú prílohu), súčasne je potrebné osobitné posúdenie každého RIP zariadenia a jeho presnej lokalizácie v rámci uvedeného priestoru.

Letné terasy a sedenia nie sú rovnako osobitne usmerňované a systematicky vymedzené.

K architektonickým prvkom domov a verejných budov v centrálnej časti územia okrem pôdorysnej dispozície, horizontálnych a vertikálnych konštrukcií patria aj otvory okien a dverí, historické brány i výtvarné prvky fasád. Medzi zaujímavé klasicistické alebo historizujúce koncepcie riešenia architektur sú objekty rodinných domov č. súpisné 42, 46, 47 alebo 77. Pre tieto klasicisticky alebo historizujúco koncipované objekty sú charakteristické štukové orámovania šambrán otvorov (okná, dvere, brány), profilované rímsy, lizénové alebo pilastrovité členenia fasád, nadokenné priame alebo trojuholníkovo zalomené rímsy (príkladmi takéhoto riešenia fasád sú Točkovský dom, dom na Ul. M. Čulena č. 178 (č. parcely 203), dom ľudový s prejazdom č. 205 (č. parcely 293), dom ľudový s prejazdom č. 201 (č. parcely 283) alebo dom ľudový s prejazdom na Ul. A. Moyzesa č. 54 (č. parcely 579/1)), dome meštiansky Ul. A. Moyzesa č. 57 (č. parcely 590) alebo Ul. A. Moyzesa dom

meštiansky č. 70 (č. parcely 637/1)). Zo zachovaných historických brán sú to napr. objekty domov ľudových s prejazdom Ul. A. Moyzesa – dom č. č. 54 (č. parcely 579/1), dom č. č. 70 (č. parcely 637/1), dom č. 16 (č. parcely 322 a 323), dom č. 29 (č. parcely 512), dom č. 38 (č. parcely 533), dom č. 43 (č. parcely 545) alebo Ul. M. Čulena dom č. 201 (č. parcely 283), dom č. 192 (č. parcely 233) alebo dom č. č. 200/4 (č. parcely 279). Tieto brány sú riešené ako dvojkrídlové v duchu klasicizmu s ozdobením kazetami, rímsami, centrálnym profilovaným stĺpikom atď...

F.2. PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA NEHMOTNEJ POVAHY

Význam obce Kláštor pod Znievom sa spája predovšetkým s jeho bohatou históriou. Svedkom najstarších udalostí odohrávajúcich sa v obci bol kamenný hrad týčiaci sa na vrchu Zniev. Hrad najskôr patril uhorským panovníkom, ktorí neraz pozitívne zasiahli do vývoja obce. No dejiny Kláštora pod Znievom sú späté predovšetkým s rehoľami, ktorých členovia tu žili a pracovali od ranného stredoveku. Podľa najstarších písomných záznamov už od 11. storočia mali hrad i obec založenú pod jeho hradbami v správe benediktíni z opátstva sv. Hypolita na Zobore. Benediktínov vystriedali premonštráti, po tom čo v roku 1251 uhorský kráľ Belom IV. založil ich turčianske prepošstvo. Usídlenie sa rehole premonštrátov a vybudovanie kláštora Panny Márie v Kláštore pod Znievom bolo strategickým a progresívnym krokom pre rozvoj obce i celého kraja. Premonštrátski mníši v duchu programu svojej rehole pracovali nielen na šírení a upevňovaní kresťanskej viery u miestneho obyvateľstva, ale i na zúrodnení kraja, v ktorom sa osadili. Vysušovali močiare, vyrubovali alebo vypaľovali neprehľadné lesy a na ich miestach zriaďovali lúky, polia a záhrady. Na uskutočňovanie takéhoto pracovného programu bolo potrebné stále viac pracovných síl, preto okolo kláštora vznikali nové osady, ktorých obyvatelia podliehali zemepanskej vrchnosti kláštora. Premonštráti plnili aj staviteľskú funkciu, keď už od 13. storočia pod ich vedením a štedrou dotáciou pracovala staviteľská gotická škola, ktorá najskôr v Znieve vystavala budovy kláštora, prepoštského a farského kostola a neskôr viaceré kostoly v Turci a okolí. Kláštor pod Znievom vďaka premonštrátskemu kláštoru získal významné postavenie v rámci celého Uhorského kráľovstva, keďže konvent Panny Márie mal aj významnú právnu funkciu tzv. hodnoverného miesta - locus credibilis. Rehoľníci pri kláštore zriadili lekárňu, podporovali zber liečivých rastlín a výrobu liečivých olejov, čím dali základ pre tradičné zamestnanie turčianskeho obyvateľstva – olejkárstva a šafraníctva. V práci na zveľaďovaní hospodárskeho, spoločenského a kultúrneho života obce a jej širokého okolia pokračovali od 16. storočia rehoľníci Spoločnosti Ježišovej – jezuiti.

Význam Kláštora pod Znievom nepoklesol ani v novoveku, naopak, nadobudol nové dimenzie. V 19. storočí obec získava výnimočné postavenie v procese slovenského národnobuditelského hnutia, keď od roku 1869 až do roku 1874 tu pôsobilo slovenské patronálne katolícke gymnázium, založené ako tretie v poradí spomedzi slovenských gymnázií. Jeho učebný plán, najmodernejší a najpriebornejší zo slovenských patronátnych gymnázií, vypracovali a naplňovali viacerí stredoškolskí profesori vynikajúci nielen vo vedeckej a pedagogickej činnosti. Boli to výrazné osobnosti s morálne a národne vyhranenými postojmi, ktorí pozitívne vplývali na svojich žiakov, pochádzajúcich najmä z chudobných rodín z celého Slovenska. Gymnázium v prvom období svojho fungovania do roku 1874, ale aj po roku 1919, vchovalo celé generácie slovenských vzdelancov, významných predstaviteľov slovenského národného a politického života, pracovníkov v oblasti vedy a kultúry. Gymnázium sa tak zapísalo do slovenských dejín. Obec ako sídlo vzdelávacích inštitúcií posilnila tiež otvorením štátneho maďarského učiteľského ústavu, v ktorom

študovali i mnohí slovenskí literáti. Podpora a rozvoj ľudovej remeselnej zručnosti našli patronát v založení miestnej rezbárskej školy.

Úctu k dejinám svojej obce a k jej osobnostiam kláštorčania prezentujú v pamätnej izbe, zriadenej v budove prvého slovenského patronátneho gymnázia v roku 1975 ako vysunutá expozícia Turčianskeho múzea Andreja Kmeťa v Martine.

Dejiny a význam obce tvoria predovšetkým jej obyvatelia. V Kláštore pod Znievom sa narodilo, žilo, pracovalo, prisťahovalo sa a tvorilo viacero vynikajúcich odborníkov v rôznych profesiách a oblastiach spoločenského života, ktorí si našli miesto v pamäti miestnych obyvateľov, v zápisoch obecnej, národnej i svetovej kroniky. Treba len dúfať, že budúce generácie budú pracovať na novej a stále sa zlepšujúcej podobe Kláštora pod Znievom a zaslúžia sa o jeho renesanciu ako symbolu dôveryhodného miesta, tiež miesta vzdelania, kultúry a oddychu.

Osobnosti žijúce a tvoriace v Kláštore pod Znievom:

Osobnosti narodené v Kláštore pod Znievom

- **Jozef Balážia** (* 2. jún 1924, Kláštor pod Znievom) - študent znievskeho gymnázia, odborný asistent Pedagogickej fakulty v Banskej Bystrici.
- **Andrej Brezány** (* 11. január 1909, Kláštor pod Znievom – † 10. máj 1992, Žilina) - spisovateľ a básnik, ktorý patrila do generácie Jána Kostru, Andreja Plávku, Františka Hečka. Bol blízky priateľ Rudolfa Dilonga. Knižne publikoval, pôsobil aj ako redaktor rôznych novín a časopisov. Napísal diela *Moje Kysuce*; *Dejatelia Kysúc v umení, kultúre a vede*; *Žilina, dejiny a prítomnosť*, básne *Otvorené hate*; *Čistá obloha* a iné.
- **Ján Miloslav Capko-Znievsky** (* 19. september 1846, Kláštor pod Znievom - † 18. august 1867, Kláštor pod Znievom) – básnik. Študoval na gymnáziu v Banskej Bystrici a na právnickej akadémii v Bratislave. Básnickú dráhu začal už ako študent. Vlastenecké a intímne básne uverejňoval v rôznych časopisoch. Jeho zbierka vyšla posmrtné pod názvom *Sirôtky* zásluhou A. Trúchleho-Sytnianskeho. Je pochovaný v Kláštore pod Znievom.
- **Milan Duchoň** (* 13. jún 1914, Kláštor pod Znievom - † 13. december 2008, Bratislava) - významný organizátor a funkcionár čs. športu, od r. 1957 dlhoročný medzinárodný rozhodca krasokorčuľiarskych súťaží. Bol jedným zo zakladateľov krasokorčuľovania na Slovensku. Rozhodoval na dvoch olympiádach, na ôsmich svetových a desiatich európskych šampionátoch. Medzinárodná korčuľiarska únia mu v roku 1992 udelila ako prvému Slovákov a iba jedenástemu na svete najvyššie vyznamenanie – Medailu Georga Häslera.
Ján Horník (* 29. marec 1909, Kláštor pod Znievom - † 18. marec 2003) - strojný zámočník, vyrábal rezačky, mláťačky, cinkuláre, vozíky pod elektromotory, ale aj odliatky na elevátory a všetko, čo sa dalo v piesku naformovať. Bol prvým autodopravcom v Turci. Jeho výnimočný život čiastočne zmapovali vo svojich článkoch redaktori novín *Pravda*, *SME*, *Nový Život Turca*. Jeho celoživotné heslo bolo: „Nemôžete čakať, kým vás ktosi spasí. Netreba vzdychať, treba podnikáť“.
- **Jozef Kluch** (* 30. marec 1748, Kláštor pod Znievom - † 31. december 1826, Močenok) – nitriansky biskup, panovníkov radca, podporovateľ bernolákovcov. Narodil sa v chudobnej rodine poddaného roľníka, v mladosti osirel. S podporou uhorského primasa Františka Barkóciho bol prijatý medzi jeho klerikov, zmaturoval na gymnáziu v Ostrihome a o rok neskôr sa stal magistrom filozofie, dosiahol titul bakalára teológie. Štúdiá ukončil v Trnave a tam bol vysvätený za kňaza, potom pôsobil v seminári ako

študijný prefekt, bol profesorom morálky, univerzitným kazateľom, vicerektorom trnavského seminára, neskôr pôsobil ako tajomník a apoštolský protonotár. Jeho túžba byť kňazom v pastoračii a pomáhať chudobným sa mu naplnila, keď sa stal farárom vo Veľkých Ludaniciach. Dostal titul asessor Svätej stolice. Stal sa komárnanským archidiakonom, kapitulným vikárom, titulárnym biskupom bosnianskym, vikárom ostrihomského arcibiskupstva. V roku 1808 bol menovaný za nitrianskeho biskupa. Bol človekom silne národne cítiacim, podporoval národno-obrodenecké aktivity a hnutie bernolákovcov. Financoval vydanie viacerých náboženských kníh v slovenčine, nemálo prostriedkov venoval na obnovu či budovanie sakrálnych stavieb a rozvoj školstva. Biskup Ján Kluch mal ku Kláštoru pod Znievom blízky vzťah, založil tu starobinec, neskôr sirotinec. Tým, že pochádzal z chudobnej rodiny poddaného, pochopil krutosť sociálnej biedy a to ho poznačilo celý jeho život. Žil pre chudobu, rozdal celý svoj majetok a v roku 1808 založil fundáciu 55 000 zlatých pre pomoc chudobným. Z nej bola určitá časť venovaná jeho chudobným príbuzným, chudobným konvertitom z Turca a dvanástim žobrákom z Kláštora pod Znievom. Z jeho ďalších fundácií dostal Kláštor pod Znievom bezmála 100 000 zlatých, ktoré boli použité na opravu kalvárskeho kostola v roku 1816, o čom svedčí aj dodnes zachovaný latinský nápis nad vstupnými dverami do kostola: „Dobročinnosťou najdôstojnejšieho pána Jozefa Klucha, nitrianskeho biskupa. Zo zrucanín vyslobodený a obnovený v roku 1816.“ Odkaz biskupa Klucha až do dnešných dní pripomína aj relikviár sv. Kríža a nápis na zvone farského kostola sv. Mikuláša v Kláštore pod Znievom, kde je uvedené, že na jeho výrobu daroval finančný príspevok v roku 1826.

- **Pavol Kopp** (* 27. december 1978, Kláštor pod Znievom) - reprezentant SR v športovej streľbe zo vzduchovej a ľubovoľnej pištole, člen Strediska štátnej športovej reprezentácie Ministerstva vnútra SR, v súčasnosti olympionik SR a obyvateľ Kláštora pod Znievom.
- **Juraj Krutek** (* 18. apríl 1904, Lazany v Kláštore pod Znievom - † 26. marec 1981, Bratislava) - študent znievskeho gymnázia, akademický maliar, profesor kreslenia na gymnáziu v Kláštore pod Znievom. Vyštudoval Umelecko – priemyslovú školu v Prahe. V rokoch 1927– 30 pôsobil ako profesor kreslenia na gymnáziu v Kláštore pod Znievom, potom ako propagačný grafik a maliar mesta Bratislavy, neskôr bol zamestnaný v PKO a Mestskej galérii v Bratislave. Maľoval podobizne, figurálne kompozície a zátišia, najmä však krajiny, aj motívy Znieva, mestské veduty, kresby perom. Venoval sa aj reštaurovaniu.
- **Juraj Maro** (* 21. apríl 1853, Kláštor pod Znievom – † 26. marec 1918, Kláštor pod Znievom) - spisovateľ, prekladateľ ruskej literatúry, národno-kultúrny pracovník a obchodník. Vyštudoval gymnázium v Banskej Bystrici, po otcovej smrti odišiel na tri roky pracovať do mesta Tulcea, kde sa oboznámil s rumunčinou, bulharčinou, gréčtinou, turečtinou a orientálnymi jazykmi. Po návrate domov pokračoval v otcovom povolání, obchodoval v Rusku. V rokoch 1893 - 1918 žil v Kláštore pod Znievom. Podporoval kultúrno-osvetovú činnosť a národné podujatia. Od konca 19. storočia bol jedným z najaktívnejších prekladateľov z ruskej literatúry na Slovensku. Stal sa kmeňovým prekladateľom Národných novín a Slovenských pohľadov. Prostredníctvom ruštiny preložil aj diela neruských autorov. Vlastnil bohatú rusko-slovenskú knižnicu, ktorú daroval knižnici SNM. Bol členom MSS. Známy je jeho preklad diela A. S. Puškina Kapitánova dcéra. Je pochovaný v Kláštore pod Znievom.
- **Albert Mamatey** (* 11. apríl 1870, Kláštor pod Znievom - † 21. december 1923, Brooklyn, Massachusetts) – slovenský exilový politik, národný pracovník v USA, publicista, predseda Slovenskej ligy v USA, spolutvorca a signatár Clevelandskej dohody z roku 1915 a Pittsburskej dohody z roku 1918, prvý konzul – Slovák. V roku 1893 sa vysťahoval do USA kde sa začal aktívne podieľať na činnosti exilových Slovákov. Stal

sa redaktorom časopisu Národné noviny a založil spolok Kruh mládeže. Od roku 1912 do svojej smrti bol predsedom Národného slovenského spolku. Bol spoluzakladateľ a predseda Slovenskej ligy v Amerike. Po vzniku ČSR sa stal konzulom v Pittsburghu. Pochovali ho na slovenskom cintoríne v Braddocku, Pennsylvania. Pomenovaná je po ňom Mamateyova ulica v Bratislave.

- **Alexander Moyzes** (* 4. september 1906, Kláštor pod Znievom – † 20. november 1984, Bratislava) - slovenský hudobný skladateľ, národný umelec, pedagóg a organizátor hudobného života. Jeho otec bol hudobný skladateľ Mikuláš Moyzes. Po štúdiu konzervatória v Prahe pôsobil ako profesor teoretických predmetov a kompozície na Hudobnej a dramatickej akadémii (r. 1941 premenovanej na Štátne konzervatórium) v Bratislave. Bol šéfom hudobného odboru v Čs. rozhlas v Bratislave, predseda slovenskej sekcie Československého zväzu skladateľov, profesor kompozície na Vysokej škole múzických umení, riaditeľ Slovenského hudobného fondu, umelecký riaditeľ SLUKu, rektor VŠMU a predseda Zväzu slovenských skladateľov. Známy sa stal svojím rozsiahlym dielom. Napísal 12 symfónií, symfonickú báseň Nikola Šuhaj, kantátu Demontáž a iné, pre SLUK vytvoril mnohé diela ako napríklad Tance z Pohronia, Tance z Gemera.
- **Andrej Paulíny** (* 2001, Kláštor pod Znievom) – juniorský športovec, triatlonista. Od roku 2013 je členom Atletického klubu Martin, kde trénoval pod vedením Mgr. Pavla Slouku. Od apríla 2013 sa stal členom nového subjektu TriMat (Triatlon Martin Team), ktorý vznikol pri AK ZTS Martin, kde naďalej trénuje. Je viacnásobným majstrom Slovenska mladších žiakov.
- **Ernest Polóni** (* 26. apríl 1844, Kláštor pod Znievom – † 29. apríl 1928, Kláštor pod Znievom) - filológ a pedagóg. Navštevoval ľudovú školu v Kláštore pod Znievom, študoval na gymnáziu v Banskej Bystrici, kde jeho národnú a rusofilskú orientáciu upevnil M. Čulen. Vyštudoval klasickú filológiu na univerzite v Pešti, bol poslucháčom Slovanského učiteľského ústavu v Petrohrade. Na protest proti zatvoreniu znievskeho gymnázia odišiel do Petrohradu, kde ho menovali za riaditeľa gymnázia, neskôr za štátneho radcu vo vláde ruského cára. Venoval sa tu aj tvorbe učebníc a školských príručiek, písal články v slovenskej tlači. V roku 1914 sa vrátil do Kláštora pod Znievom, kde po vzniku prvej ČSR sa pričínal o znovuoživenie gymnázia a v rokoch 1921 - 1928 bol jeho riaditeľom.
- **Gabriel Volko** (* 26. október 1873, Lazany v Kláštore pod Znievom - † 25. február 1960, Martin) – **verejný činiteľ**, senátor československého parlamentu za ČSR. Študoval na gymnáziu v Egri a v Banskej Bystrici, potom na Obchodnej akadémii v Bratislave. Bol obchodným pomocníkom vo firme svojho otca v Rusku a v Poľsku, bankovým úradníkom na viacerých miestach, riaditeľom miestnej banky v Kláštore pod Znievom. Bol senátorom v NZ, predstaviteľom HSLS v parlamente, prívržencom autonomizmu, no po roku 1938 odišiel z politického života a bol funkcionárom MSS. Bol dlhoročným predsedom Patronátneho výboru znievskeho gymnázia a mal veľkú zásluhu na tom, že v rokoch 1919 – 1936 nebolo toto gymnázium zrušené. Pochovaný je v Kláštore pod Znievom.
- **Elena Volková** (* 1. júl 1924, Kláštor pod Znievom- † 18. september 1989, Košice) – študentka znievskeho gymnázia, znievska ochotníčka, profesionálna herečka. Pod vplyvom svojej tety Márie Volkovej rod. Kocelovej hrávala v ochotníckych divadelných krúžkoch v Kláštore pod Znievom, neskôr v Bratislave. Študovala herectvo na Štátnom konzervatóriu v Bratislave, zároveň študovala na FF Slovenskej univerzity. Ako členka Činohry Štátneho divadla v Košiciach stvárňovala vážne, dramatické, tragické, tragikomické, ale aj komediálne postavy. Účinkovala v rozhlas, prekladala z francúzskeho jazyka, písala scenáre.

- **Viera Volková** (* 1906 Kláštor pod Znievom - † 1979) – stredoškolská učiteľka prírodopisu. Na znievskom gymnáziu učila 36 rokov a spolu s profesorkou Máriou Polóniovou sa stala nestorkou znievskeho gymnázia.

Osobnosti študujúce a pôsobiace v Kláštore pod Znievom

- **Peter Krištof Akai** (* 25. marec 1706, Veľká Hradná – † 28. marec 1766/7, Kláštor pod Znievom) - filozof a astronóm. Narodil sa v slovenskej zemianskej rodine. Študoval na gymnáziu v Trenčíne, neskôr prešiel do Viedne, potom pôsobil na Trnavskej univerzite ako profesor logiky, odišiel do Košíc prednášať filozofiu. V rokoch 1760 – 1762 pôsobil v Kláštore pod Znievom. V Košiciach vyšlo jeho prírodofilozofické dielo *Cosmographia seu philosophica mundi descriptio* (Kozmografia alebo filozofický opis sveta).
- **Juraj Antal** (* 14. jún 1912, Slovany pri Kláštore pod Znievom – † 1996, Bratislava) - študent znievskeho gymnázia v rokoch 1921-1925, akademik SAV, významný vedec v odbore fyziológie nazývaný „otec slovenskej fyziológie“. Začiatkom 50. rokov bol Juraj Antal jediným graduovaným fyziológom s potrebnou pedagogickou a vedeckou erudiťou na Slovensku. Vybudoval Fyziologický ústav Lekárskej fakulty Univerzity Komenského, na čele ktorého Fakultného ústavu stál plných tridsať rokov. Po odchode z univerzity v roku 1972 až do svojej smrti robil experimentálnu výskumnú prácu o regulácii cirkulácie v koronárnom riečisku za rôznych fyziologických a patofyziologických situácií. Juraj Antal sa stal prvým slovenským predsedom Československej fyziologickej spoločnosti. Napísal viaceré učebné texty, vyše 100 odborných prác a je spoluautorom celoštátnej učebnice fyziológie *Učebnice fyziologie: prostudujúci lekárství*. Za vedeckú a vedecko-organizačnú aktivitu dostal prof. Antal početné, aj tie najvyššie ocenenia od domácich a zahraničných odborných spoločností a od Slovenskej akadémie vied, napr. ocenenie The Award of the American Pavlovian Society, bola mu udelená veľká Purkyňova medaila. Pochovaný je na Národnom cintoríne v Martine.
- **Belo IV. Arpád** (* 1206 - † 3. máj 1270, Zajačí ostrov pri Pešti) - uhorský kráľ 1235 – 1270, zakladateľ Turčianskej prepozitúry v Znieve v roku 1251. Podľa povesti sa na hrad Zniev uchýlil pred prenasledovaním mongolského vojska po prehratej bitke pri rieke Slanej v roku 1241. Tesne pod múrmi hradu sa zachovali zrúcaniny kaplnky, ktorú vybudovali na počesť narodenia Belovej dcéry Margity (1242-1270), po smrti vyhlásenej za blahoslavenú a neskôr za svätú.
- **Jozef Barinka** (* 1860, Valašské Klobúky - † 1940, Slovany pri Kláštore pod Znievom) - študent znievskeho učiteľského preparandia, olejkár a obchodník. V Slovanoch si zobral za manželku Máriu rodenú Bakošovú, ktorej otec bol obchodníkom s rozličným tovarom a jedným z turčianskych olejkárov. Podobne ako mnohí ostatní olejkári z Turca precestoval Rusko a nákupy robil i vo Varšave. Ako učiteľ pôsobil v Lednici, Červenom Kameni a Zubáku. Učiteľské povolanie zastával plných 50 rokov a pred vznikom Československa ako zástanca panslavizmu bol niekoľkokrát obžalovaný za urážku monarchie. V Ružomberku sa zoznámil s Andrejom Hlinkom a začal sa angažovať v Slovenskej ľudovej strane. V roku 1919 sa stal senátorom v prvom Národnom zhromaždení v Prahe, kde bol zvolený za Slovenskú ľudovú stranu a tento úrad vykonával do roku 1925. Usiloval sa o rozvoj národnej kultúry a veľkú pozornosť venoval otázkam školstva a výchovy v katolíckom duchu. Vo svojom politickom programe sa preto zameriaval predovšetkým na postavenie učiteľstva a cirkevných škôl na Slovensku. Po roku 1925 sa dostal do kontroverzie s Andrejom Hlinkom, zo strany síce nevystúpil, ale už sa za ňu aktívne neangažoval. Svoju starobu dožil v Slovanoch, kde je aj pochovaný.

- **Anton Bielek** (* 10. september 1857, Bytčica - † 27. január 1911, Viedeň) – študent znievskeho gymnázia, redaktor, spisovateľ a prozaik, priateľ spisovateľa Ferka Urbánka. Narodil sa v rodine učiteľa, po matkinej smrti ho vychovávali príbuzní. Vzdelanie získal na gymnáziách v Žiline, Kláštore pod Znievom a Ostrihome, neskôr navštevoval učiteľský ústav v Kláštore pod Znievom, no zo školy bol vylúčený a zmaturoval súkromne. Počas štúdií sa začal národne prejavovať, no tiež tu vzniklo jeho priateľstvo s M. Kukučínom. Pracoval ako učiteľ, neskôr ako správca tlačiarne v Ružomberku a ako redaktor slovenského časopisu Besedy, neskôr sa presťahoval do Martina, kde pracoval v Tatra banke a pôsobil tiež ako administrátor Národných novín. V roku 1904 začal pracovať ako redaktor pre Katolícke noviny v Trnave a Skalici. Emigroval do USA, kde pracoval pre noviny Slováč v Amerike, no i tu prichádza o zamestnanie. V roku 1910 prepadol hlbokkej depresii, ktorá ho prinútila vrátiť sa na Slovensko, kde o rok neskôr zomrel v ústave pre choromyselných. Začiatky jeho literárnej tvorby spadajú do jeho učiteľského obdobia. Začínal písaním básní, no neskôr sa venoval próze. Svoje diela umiestňuje do dedinského prostredia, vyjadruje v nich svoje národné cítenie a myslenie; vracia sa však k sentimentalizujúcej próze. Píše diela určené obyčajným ľuďom, ktoré majú ľudovovýchovný charakter, no ten sa spája s poetickým zobrazením prírody. Okrem literárnej tvorby je známy tiež ako zakladateľ Ľudových novín.
- **Róbert Binder** (*27. marec 1897, Stupava - † 2. december 1980, Modra) - študent znievskeho gymnázia, doktor technických vied, autor mnohých vedeckých, vedecko – populárnych príspevkov v domácich i zahraničných časopisoch.
- **Vojtech Budinský – Krička** (* 24. júl 1903, Ružomberok - † 5. január 1993, Košice) – profesor znievskeho gymnázia v rokoch 1928 -1929, archeológ a univerzitný profesor. Študoval na Univerzite Komenského v Bratislave, tiež na Jagelovskej v Krakove. Stal sa pracovníkom Národného múzea v Martine. V roku 1942 založil Štátny archeologický ústav a bol jeho prvým riaditeľom až do roku 1951. Medzi 1940 a 1950 profesor na Univerzite Komenského. V roku 1951 – 1954 bol väznený komunistickou mocou, prepustili ho na príhovor Eisnera. Potom sa stal spolupracovníkom nitrianskeho Archeologického ústavu. Neskôr sa stal vedúcim východoslovenského oddelenia tohto ústavu, v ktorom vykonal veľkú časť svojej odbornej práce. Zaoberal sa hlavne pravekom Východného Slovenska a osídlením Slovanov. Jeho životné dielo obsahuje vyše 300 publikácií skoro zo všetkých oblastí slovenského archeologického bádania. Viedol mnoho zberov a výskumov. Je jedným zo zakladateľov archeologického a historicko – archeologického bádania na Slovensku. Uskutočnil archeologické výskumy v Turci aj na hrade Zniev.
- **Pavol Bunčák** (* 4. marec 1915, Skalica - † 5. január 2000, Bratislava) - študent znievskeho gymnázia, známy básnik a prekladateľ, literárny vedec a vysokoškolský pedagóg. Vzdelanie získaval v Skalici, Kláštore pod Znievom a Bratislave, kde študoval na filozofickej fakulte Univerzity Komenského odbor slovenčina – filozofia. V roku 1971 sa stal docentom slovenskej literatúry. Neskôr pracoval najmä ako redaktor v Národných novinách v Martine, vo vydavateľstve Pravda, v časopise Kultúrny život a vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ. Pôsobil ako pedagóg na Vysokej škole pedagogickej a neskôr aj na filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V rokoch 1967 – 1969 pôsobil ako lektor slovenského jazyka a literatúry na univerzite v Štrasburgu (Francúzsko) a od roku 1971 prednášal opäť na Univerzite Komenského slovenskú, poľskú a svetovú literatúru. Prvé básne uverejňoval v časopisoch Svojeť, Elán a Slovenské pohľady, neskôr pravidelne prispieval aj do časopisov Slovenská literatúra a Slovenská reč. Svojou tvorbou sa radí medzi slovenských nadrealistov, ktorých ovplyvnil francúzsky surrealizmus a český poetizmus. Okrem vlastnej tvorby sa venoval i prekladom z francúzskej, poľskej a ruskej poézie.

- **Karol Cengel** (* 22. október 1915, Valča - † 16. marec 1987, Kláštor pod Znievom) - rodák z neďalekej Valče, preparátor, muzejník, lesník a entomológ, pracovník Považského múzea v Žiline – Budatíne, určitý čas profesijne pôsobil v rodnom Turci ako prírodovedec – zoológ, entomológ, lesník, ochranár a preparátor. Jeho zbierky hmyzu a preparáty sa nachádzajú čiastočne v Turčianskom múzeu Andreja Kmeťa v Martine a hlavná časť v Považskom múzeu v Žiline – Budatíne.
- **Anton Cimmermann** (* 28. august 1930, Antol pri Banskej Štiavnici - † 29. október 1982, Bratislava) – študent znievskeho gymnázia, jeden z popredných architektov. *Architektúru vyštudoval najprv na Fakulte architektúry SVŠT a neskôr pokračoval v štúdiu na novozaloženom oddelení architektúry VŠVU, kde krátko pôsobil ako asistent. Je autorom a spoluautorom viacerých významných spoločenských stavieb ako napr. sídliska v Nižnej nad Oravou, krytej plavárne v Žiline, zotavovne ROH v Jasnej. V spolupráci so svojou manželkou architektkou Gabrielou Cimmermannovou vytvoril projekt spoločenského domu v Martine, tiež novej budovy Matice Slovenskej v Martine. Spolu so sochárom J. Jankovičom je spoluautorom Pamätníka obetiam fašizmu v Kováčovej. Jeho tvorbu charakterizujú jednoduché architektonické formy, prepracovaný detail a kultivovanosť celkového pôsobenia architektonického diela v kontexte s prostredím. Pozoruhodné dielo zanechal aj vo viacerých úspešných súťažných návrhoch. V posledných rokoch svojho života pôsobil ako riaditeľ Projektového ústavu kultúry.*
- **Jozef G. Cincík** (* 8. marec 1909 Clapton, Rumunsko – † 28. január 1992, Mahoning Township, Pensylvánia, USA) - slovenský maliar, sochár, grafik, scénograf a historik umenia, jeden zo zakladateľov fotoreportérstva ČTK, autor mnohých fotografických monografií a fotodokumentácie o histórii Kláštora pod Znievom. Jeho rodičia pochádzali z Turca, ale v roku 1908 sa na istý čas presťahovali do rumunského Sedmohradska, kde sa Jozef Cincík narodil, no v roku 1914 sa vrátili späť na Slovensko, do Kláštora pod Znievom. Tu vyštudoval základnú školu, gymnázium navštevoval v Lučenci. Potom študoval na Právnickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe (1928 - 1932), neskôr (1932 - 1936) aj archeológiu a dejiny umenia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V roku 1945 bol menovaný za profesora dejín umenia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Od roku 1933 pôsobil ako tajomník Umeleckého odboru Matice slovenskej a tiež ako riaditeľ Štátneho pamiatkového úradu pre stredné Slovensko v Martine. Podieľal sa na vytvorení Galérie slovenského výtvarného umenia, otvorenej 25. novembra 1933 v priestoroch novostavby Slovenského národného múzea v Martine. Na prelome rokov 1935 a 1936 sa spolu s Karolom Plickom, Jozefom Cigerom-Hronským a Konštantínom Čulenom zúčastnil osemmesačnej cesty po centrách slovenskej minority v USA. Cincík sa staral najmä o inštalovanie výstav a administratívu spojenú s cestou. Od polovice 30-tych rokov písal do početných periodík o dejinách staršieho i moderného slovenského umenia, o histórii a archeológii. Bol autorom niekoľkých kunsthistorických monografií a aktívne sa venoval umeleckej tvorbe (najmä maľbe a grafike). Navrhol niekoľko známok počas existencie vojnovej Slovenskej republiky a tiež návrhy na bankovky. V marci 1945 Cincík emigroval s inými predstaviteľmi kultúry vojnovej Slovenskej republiky najprv do Rakúska, potom do Bavorska a v októbri 1945 do Talianska. Od roku 1946 žil a tvoril v Spojených štátoch amerických, učil na St. Beda's College a realizoval sa aj ako výtvarník a grafik (vymaľoval niekoľko kostolov v USA). Na konci života pracoval ako katalogizátor verejnej knižnice (Public Library) v Clevelande.
- **Ján Čajak** (* 19. december 1863, Liptovský Ján – † 29. máj 1944, Petrovec, Juhoslávia) - študent znievskeho maďarského učiteľského ústavu v rokoch 1887 – 1890, slovenský spisovateľ, prozaik a prekladateľ. Študoval na gymnáziu v Martine, no keď ho zatvorili, pokračoval vo vzdelávaní na maďarskom gymnáziu v Rimavskej Sobote a nemeckom

gymnázium v Kežmarku. Neskôr študoval aj v Lučenci, Banskej Štiavnici, Bratislave, odkiaľ bol vylúčený pre svoje politické názory. Učiteľské skúšky napokon zložil v roku 1889 v Kláštore pod Znievom. Pracoval v advokátskej kancelárii v Pezinku, učil v Liptovskej Kokave, Rajci a v Kráľovej Lehote. V roku 1893 sa natrvalo presťahoval na Dolnú zem do Báčky, neskôr Selenče a v roku 1899 sa usadil v Petrovci. Tu stál vyše 40 rokov v centre kultúrnych a politických snáh dolnozemskej Slovákov. Zaslúžil sa tiež o založenie slovenského gymnázia v Petrovci a v roku 1924 odišiel do dôchodku. Ďalej však pôsobil ako predseda literárneho a národopisného odboru Matice slovenskej v Juhoslávii a aj v pokročilej starobe sledoval politický a kultúrny vývoj na Slovensku. Začiatky jeho literárnej tvorby siahajú do obdobia jeho presťahovania do Petrovca v roku 1899 a tvorbou sa radí do druhej vlny realistických spisovateľov; jeho tvorba bola silne ovplyvnená S. H. Vajanským. V Juhoslávii začal prispievať do mnohých periodík. Jeho prvá prozaická práca vyšla v roku 1903 v Národných novinách. Vo svojich dielach čerpal zo spomienok na Slovensko, najmä na Liptov a Gemer, upozorňuje v nich na problémy, no zároveň tiež predkladá riešenia. Písal tiež anekdotické príbehy a charakterové obrázky, zameriaval sa i na publicistiku, ľudovýchovnú prácu a preklady.

- **Martin Čulen** (* 31. máj 1823, Brodské – † 24. január 1894, Čaka) - rímskokatolícky kňaz, slovenský národný buditeľ, pedagóg a matematik. Po vyštudovaní teológie v Pazmáneu vo Viedni krátko pôsobil v duchovnej službe, potom ako stredoškolský profesor matematiky, fyziky na gymnázium v Banskej Bystrici, neskôr ako riaditeľ na gymnáziách v Bratislave, Banskej Bystrici, rumunskej Satu Mare a Levoči. Bol aktívnym účastníkom slovenského národného hnutia od 40. rokov 19. storočia, spoluzakladateľom Matice slovenskej, členom jej pripravovaného matematicko-prírodovedného vedeckého odboru. Napísal prvú slovenskú stredoškolskú učebnicu matematiky s názvom: Počtoveda čili aritmetika pre I., II. a III. triedu nižšieho gymnasia, pre nižšie reálky a obecný život vydanú v roku 1866. Od roku 1868 žil v Kláštore pod Znievom, kde s pomocou richtára Jána Capka vykonával prípravné akcie za účelom založenia slovenského katolíckeho gymnázia. Slovenskí národovci pod Čulenovým vedením využili zákonom stanovenú možnosť garantujúcu cirkvám a obciam zakladať vlastné školy bez štátnej dotácie. Preto sa organizovala celonárodná zbierka. Sám Čulen venoval 100 zlatých. Od 3.10.1869 sa začalo s vyučovaním na gymnázium v Kláštore pod Znievom, pričom nastúpilo 73 študentov pochádzajúcich z chudobných slovenských rodín. Čulen bol počas existencie školy v rokoch 1869–1874 riaditeľom školy, zostavil moderný učebný plán a konštituoval kvalitný profesorský zbor. V škole kládli dôraz na zásadu spojenia školy so životom, a tak priekopnícky realizovali projekt prvého reálneho gymnázia v celom Uhorsku. Počet študentov stúpol na 187. Úspechy Čulenevej školy boli tŕňom v oku maďarskej vláde i cirkevnej hierarchii. Gymnázium 21.9.1874 zatvorili, zo Znieva odišlo 141 študentov. Martin Čulen odišiel za farára do Čaky, kde aj zomrel.
- **Juraj Farbiak** (* 1936) - diplomovaný tréner cyklistiky, dlhoročný predseda a tréner cyklistického oddielu TJ Tatran Kláštor pod Znievom. Bol organizátorom a gestorm medzinárodných pretekov v cyklistike Slovenské Pyreneje, konaných od roku 1958.
- **Jozef Felix** (* 27. máj 1913, Ružomberok - † 14. apríl 1977, Bratislava) - profesor znievskeho gymnázia v rokoch 1935 – 1938, významný vedec a prekladateľ z francúzštiny. Študoval slovenčinu a francúzštinu na FFUK v Bratislave, na Karlovej univerzite v Prahe a na parížskej Sorbone. Na svoje prvé pôsobisko nastúpil roku 1935 ako stredoškolský profesor Gymnázia v Kláštore pod Znievom, po troch rokoch prešiel do Štátneho gymnázia v Bratislave, kde pôsobil do roku 1944. Pracoval vo funkcii prednostu zahraničného odboru na Povereníctve školstva. Bol dramaturgom činohry SND v Bratislave, asistentom Ústavu slovenskej literatúry SAV, redaktorom a vedúcim redaktorom vydavateľstva Tatran. Do Ústavu slovenskej literatúry SAV sa vrátil v

rokoch 1961-1967 ako samostatný vedecký pracovník, habilitoval sa na docenta a pôsobil na FF UK ako vedúci Katedry romanistiky. Svoju vedeckú i životnú dráhu zavŕšil v Literárnom ústave SAV. Literárne pôsobil už počas vysokoškolských štúdií v Prahe. Knižne boli vydané jeho diela *Cesty k veľkým*, *Modernita súčasnosti* (1970), *Dve románske fresky*, *šesťzväzkové Vybrané spisy*. Preložil vyše 50 diel francúzskej, španielskej, talianskej, provensalskej i českej literatúry.

- **František Hrušovský** (* 17. september 1903, Dolné Lovčice-Lovčice – † 9. september 1956, Cleveland) - historik, prvý syntetik slovenských dejín, verejný činiteľ, významný predstaviteľ slovenského exilu, čestný občan Znieva. Študoval na univerzitách v Prahe, Krakove a na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Počas štúdií sa aktívne zapájal do študentského života na katolíckom internáte Svoradov. Jeho životná púť bola spojená s Kláštrom pod Znievom v rokoch 1931 – 1945, kde vykonával funkciu riaditeľa tunajšieho gymnázia. V tomto čase sa úroveň gymnázia zlepšovala. Riaditeľ Hrušovský zaviedol pre žiakov nový školský poriadok, ktorý pre nich platil aj mimo školy. A tak sa stávalo, že po večeroch profesori kontrolovali život študentov. Študenti na neho spomínajú ako na človeka územčitého, spokojnej tváre. Hovoril pokojne, jasným hlasom. Rukami negestikuloval. V príhovoroch sa nemýlil, vetu nepretrhol, nič neopravoval. Všetci znievski študenti hovorievali o direktorovi Hrušovskom s úctou, obdivovali ho. Osobne sa zaslúžil o výstavbu modernej budovy gymnázia, v ktorej dnes sídli Základná škola Františka Hrušovského v Kláštore pod Znievom. Neskôr pracoval v Matici slovenskej ako redaktor historických zborníkov. V roku 1944 sa stal univerzitným profesorom, bol členom Slovenského snemu. V marci 1945 odišiel pred komunistickou hrozbou do exilu. Pôsobil v Taliansku a od roku 1947 v USA najskôr ako inštruktor na benediktínskej škole a od roku 1952 ako riaditeľ Slovenského ústavu v Clevelande.
- **Ján Hulla** (* 7. november 1912, Minsk – † 4. september 1987, Prievidza) – rímskokatolícky kňaz, komunistickým režimom prenasledovaný, súdený a väznený. Pochádzal z rodiny znievskeho olejkára, ktorá sa v roku 1921 vrátila z Ruska do Kláštora pod Znievom. V roku 1936 bol vysvätený za kňaza, najdlhšie pôsobil vo farnosti Háj (1955-72) a Turčianske Teplice (1972-85).
- **Rudolf Jašík** (* 2. december 1919, Turzovka – † 30. júl 1960, Bratislava) - študent znievskeho gymnázia, prozaik, básnik a publicista. Vzdelanie začal získavať v roku 1928 na gymnáziu v Nitre, z ktorého odišiel v roku 1935 vyučiť sa do Baťových závodov v Zlíne. Po ťažkých životných peripetiách a po vojne pracoval v Baťovianoch (dnešné Partizánske) v závodnom časopise, stal sa členom KSČ, neskôr bol členom národného výboru a tajomníkom výboru Národnej fronty v Partizánskom. Potom pracoval na krajskom národnom výbore v Nitre ako inšpektor pre múzeá a pamiatky, od roku 1955 bol predsedom Krajského výboru zväzu zamestnancov štátnych orgánov v Nitre. Svoju literárnu kariéru začal ako básnik radiaci sa medzi nadrealistov, neskôr začal písať poviedky. V baladických príbehoch zachytil život kysuckého ľudu Na brehu priezračnej rieky i protifašistický odboj Námetie svätej Alžbety, nedokončil trilógiu *Mŕtvi nespievajú*.
- **Ján Koperdák** (* 1906 - † 1999) - profesor znievskeho gymnázia v rokoch 1933 – 1945, prekladateľ z jazyka francúzskeho a maďarského.
- **Matej Korauš** (* 1835 - † 1921, Kláštor pod Znievom) - lekár, pedagóg, osvetový pracovník, publicista, profesor znievskeho gymnázia. Bol výraznou vedeckou osobnosťou. Špecializoval sa na boj proti cholere. V Znieve pôsobil v rokoch 1871 – 1921, tu zomrel a je aj pochovaný.

- **Janko Kráľ** (* 24. apríl 1822, Liptovský Mikuláš – † 23. máj 1876, Zlaté Moravce) - študent maďarského učiteľského ústavu (preparandie) v Znieve v rokoch 1875 – 1878, slovenský národný buditeľ, predstaviteľ romantizmu a jeden z najvýznamnejších a najradikálnejších básnikov štúrovskej generácie, označovaný ako básnik-búrlivák. Študoval na gymnázium v Šajavskom Gemerí, na lýceum v Levoči, Kežmarku a Bratislave, kde stál v centre mladých štúrovcov na čele s Ľudovítom Štúrom. Tu začal písať svoje prvotiny, vtedy ešte v češtine a od roku 1843 už v Štúrovej slovenčine. Aktívne sa zapájal do literárnych a najmä zberateľských prác Katedry reči a literatúry československej. 1. januára 1844 spolu s ďalšími 22 študentmi podpísal list proti odvolaniu Ľudovíta Štúra z funkcie námestníka a profesora. V rokoch 1844 a do roku 1847 putoval Kráľ po Slovensku a Dolnej zemi, potom sídlil v Pešti. V marci roku 1848 sa po prvých impulzoch revolúcie ponáhlal na Slovensko, do hontianskych dolín a aktívne veršami i so zbraňou v ruke spolu s príbelským učiteľom Jánom Rotaridesom burcoval poddaný ľud do povstania proti feudálom. Vyzývali sedliakov spáliť urbárske tabule a v obciach Horné Plachtince, Dolné Plachtince a Stredné Plachtince a Príbelce vyvolali ľudové povstanie, ktoré bolo potlačené 30. marca 1848. Od 25. marca až do 30. marca, keď ho chytili, žil Kráľ spolu s povstalcami najaktívnejším životom. Bol väznený v Šahách a neskôr v Pešti až do roku 1849, odsúdený na smrť, omilostený a prepustený. Pobudol a pôsobil v Liptovskom Mikuláši, vo Viedni, na Morave. V roku 1849 sa znova zúčastnil revolučných bojov v Krupine ako kapitán slovenských dobrovoľníkov. Revolúcia už v tomto čase prekročila svoj vrchol a tak ani Kráľova účasť v nej nemohla byť aktívnejšia. Po skončení služby odišiel do Pešti, neskôr pracoval ako stoličný pisár v Balážskych Ďarmotách, potom v Modrom Kameni, Lúčenci, znova v Balážskych Ďarmotách, v Čadci, ako adjunkt pri okresnom úrade Martine. Tu sa stretával aj s Jánom Bottom. V roku 1860 ho znova preložili do Kláštora pod Znievom, kde pôsobil ako okresný súdny adjunkt. V tomto čase písal publicistické predmemorandové články, ktoré potom v memorandovskom roku (1861) vyústili do jeho nového básnického vzplanutia. V júni roku 1861 sa Kráľ aktívne zúčastňoval na memorandovom zhromaždení. Písal nové, ako sa ukázalo posledné básne a v Pešťbudínskych vedomostiach uverejnil článok na obranu Memoranda. V roku 1862 ho preložili za prísediaceho súdu Tekovskej župy do Zlatých Moraviec, neskôr už iba ako pisár v advokátskych kanceláriách. V Zlatých Moravciach zomrel na následky choroby a tu je aj pochovaný .
- **Martin Kukučín** (* 17. máj 1860, Jasenová – † 21. máj 1928, Pakrac, Chorvátsko) - študoval na preparandiu (maďarský učiteľský ústav v historickej budove kláštora) v rokoch 1875 – 1878, prozaik, dramatik a publicista, najvýznamnejší predstaviteľ slovenského literárneho realizmu, zakladateľ modernej slovenskej prózy. Vzdelanie získal na vyššom evanjelickom gymnázium v Revúcej, Martine a v Banskej Bystrici (1875), gymnázium navštevoval v Kežmarku a dokončil v Šoproni. Chcel sa prihlásiť na teologickú fakultu v Bratislave, no kvôli protislovenskej atmosfére, ktorá na fakulte vládla, sa napokon rozhodol pre štúdium na lekárskej fakulte v Prahe. Po skončení školy a absolvovaní praxe v Bratislave, Innsbrucku a vo Viedni sa neúspešne pokúšal zamestnať na Slovensku, preto sa prihlásil na súbeh a v roku 1893 dostal miesto obecného lekára v obci Selca na ostrove Brač (dnešné Chorvátsko, 1893-1906). Spolu s lekárskou ordináciou si zriadil i lekáreň a stal sa aktívnym členom a neskôr aj predsedom čitateľského a kultúrneho spolku „Hrvatski Sastanak“. V roku 1908 odišiel do Južnej Ameriky, v Santiagu de Chile úspešne absolvoval nostrifikačné skúšky a koncom roka 1908 odišiel do Punta Arenas v Čile, kde pôsobil najmä ako lekár, stal sa prvým lekárom Medzinárodného červeného kríža v Patagónii. V celom Čile ho dodnes vnímajú ako humanistu a ľudomila. Podľa "Mateja Bencura" je pomenovaná poliklinika vo východnej časti Punta Arenas a jeho meno nesie aj najmodernejšia operačná sála v tamojšej novej

mestskej nemocnici. V rokoch 1922 – 1924 žil opäť na Slovensku, v rokoch 1924–1925 zas väčšinou v Chorvátsku. Na jar v roku 1926 sa definitívne vrátil i so svojou chorou manželkou do kúpeľov Lipik v Chorvátsku, kde nakoniec aj v neďalekej nemocnici zomrel. Pochovaný bol dočasne v Záhrebe, v roku 1928 boli jeho telesné pozostatky prevezené do Martina na Národný cintorín, kde ho pochovali 29. októbra 1928. Svoju literárnu tvorbu odštartoval v roku 1883 poviedkou Na hradskej ceste. Spočiatku sa venoval hlavne písaniu poviedok a noviel, v ktorých sa vracia do svojej mladosti a k svojim prvým zamestnaniam, no taktiež takmer fotograficky podáva obraz dedinského života a sedliackeho zmýšľania. Svojim dielom Dom v stráni založil tradíciu dedinského románu. V začiatkoch tvorby bola pre jeho diela charakteristická groteskno-humoristická štylizácia príbehov, no po roku 1918 sa jeho diela naplňajú skôr tragicko-nostalgickými a existencionálnymi starosťami o osud vlastného národa a ľudstva. Pre Kukučínovo dielo je charakteristická viera v človeka – i keď sa Kukučín často posmieva nad obyčajným človekom, či kritizuje spoločenské pomery, stále verí v možnosť nápravy svojich postáv. Zo znievkeho prostredia napísal krátku prózu Vianočné oblátky a novelu Mladé letá.

- **Ján Chryzostom Korec** (* 22. január 1924, Bošany) - študent znievkeho gymnázia, kardinál, biskup nitrianskej diecézy, náboženský spisovateľ, čestný občan Znieva. Filozofiu absolvoval v Trnave a Brne. K jezuitom do Ružomberka vstúpil v septembri 1939. V roku 1942 sa prihlásil na externé štúdium na znievke gymnázium, ako talentovaný žiak zložil prijímacie skúšky až do septimy. Pri maturitných skúškach v roku 1944 ho skúšali najlepší profesori znievkeho gymnázia Dr. František Hrušovský a prof. Koperdák. Teológiu študoval v Trnave. Keď počas noci z 13. na 14. apríla 1950 komunistický režim násilne zlikvidoval rehole, ocitol sa v sústredovacom tábore. Po prepustení z internácie odišiel do civilného života a pracoval ako robotník až do roku 1960. Za kňaza ho vysvätili tajne v Rožňave a v roku 1951 tajne aj za biskupa. V nasledujúcom období venoval svoju starostlivosť študentom teológie a privádzal ich ku kňazskej vysviacke. Veľkú pozornosť venoval aj laikom. Túto činnosť vykonával tajne, pretože nemal od komunistického režimu oficiálny súhlas na kňazskú činnosť. V roku 1958 sa o neho začala zaujímať štátna bezpečnosť. Zatkli ho a 11. marca 1960 bol odsúdený za vlastizradu na 12 rokov väzenia. Väzený bol v Prahe na Pankráci, Ruzyni, vo Valdiciach, Leopoldove a v Ilave. Z väzenia bol prepustený v roku 1968. Po prepustení z väzenia až po dosiahnutie dôchodku v roku 1984 pracoval v rôznych robotníckych povolaniach. Popri tom však neustával vo svojej kňazskej službe, aj keď stále bez súhlasu štátnej moci. Stal sa pilierom tzv. tajnej cirkvi na Slovensku. Oficiálne biskupské insígnie dostal v roku 1969, 18 rokov po vysvätení za biskupa, na audiencii u pápeža Pavla VI. Po roku 1989 sa stal nitrianskym diecéznym biskupom a vymenovali ho za kardinála. V roku 1990 sa stal rektorom bratislavského seminára, pápež Ján Pavol II. ho vymenoval za sídelného biskupa do Nitry, zakrátko ho menoval za kardinála a prideliť mu titulárny kostol sv. Fabiána a Venancia v Ríme. Odvtedy je členom kongregácie pre Inštitúty zasväteného života a Spoločenstvá apoštolského života, ako aj členom pápežskej komisie pre kultúru. V roku 1999 bol po dovŕšení 75. roku života bol uvoľnený z pastierskeho úradu nitrianskej diecézy. Jeho knižná tvorba predstavuje vyše 80 titulov kníh. Vyšli vo viacerých vydaniach a sú súčasťou slovenskej kresťanskej literatúry 20. storočia. Jeho spisovateľská činnosť je obsiahnutá aj v početných samizdatoch a rôznych časopisoch. Vo svojom článku „Živé svedectvo kultúry a viery Slovenska“ o Znieve píše: „O Kláštore pod Znievom som vedel už z kníh... Naživo som ho poznal až v roku 1942, keď som mal tam v novom gymnázii dokončiť štúdiá a zmaturovať... V januári 1944 sme išli na polročné skúšky v oktáve v zime po snehu. Mám ešte fotografiu, ako sa vezieme na saniach z Turč. Sv. Martina do Kláštora pod Znievom. Všetko okolo nás a saní bolo biele. Cez skúšky sme bývali v sirotinci...“

- **Jozef a Barbora Kováčikovci** - v časti Kláštor pod Znievom - stanica prevádzkovali mlyn a vodnú pílu.
- **Dušan Kužel** (* 7. september 1940, Martin - † 18. december 1985, Bratislava) - vyrástol v Kláštore pod Znievom, študent gymnázia, spisovateľ a redaktor. Študoval na Filozofickej fakulte UK v Bratislave slovenčinu a dejepis. Po štúdiu bol dva roky učiteľom v Cejkove, neskôr redaktorom vo vydavateľstve Smena a Kultúrny život. Bol jazykovým redaktorom vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ. Na začiatku tzv. normalizácie ho označili za protisocialistický živel a komunistický režim mu znemožnil publikovať ďalšie literárne práce. Na "milosť" ho zobral len ako autora rozhlasových hier. Po vynútenom odchode z vydavateľstva Slovenský spisovateľ sa vrátil do školských služieb a učil na gymnáziu v Bratislave. Neskôr sa živil zväčša prácou pre rozhlas. V posledných rokoch života pracoval ako redaktor časopisu Film a divadlo. Dlhodobý zákaz publikovať prozaické texty osudovo zasiahol do literárneho diela tohto talentovaného autora. Písal prózu, tiež viacero diel pre scenáristiku a rozhlasovú tvorbu.
- **Vladislav Kužel – Znievčan** (* 1910 - † 2002) - vyrástol v Znieve, študent znievskeho gymnázia, generál v.v., historik, publicista. Otec Dušana Kužela.
- **Eugen Lehotský** (* 3. august 1909, Zvolen - Kráľova - † 14. november 1970, Bratislava) – profesor znievskeho gymnázia, maliar. Študoval na Umeleckopriemyselnej škole a na AVU v Prahe. Pôsobil ako profesor kreslenia na gymnáziu v Kláštore pod Znievom, potom v Banskej Bystrici. Jeho maľba sa na začiatku vyznačovala renoirovsky riešenou formou, najmä figurálne zoskupenia a krajiny. Krajinu využíval najmä na tlmočenie citových polôh. Maľoval Banskú Bystricu a jej okolie. Prekrásna scenéria Znieva zanechala v jeho maliarskej tvorbe trvalú stopu. Stretával sa s Martinom Benkom a Milošom Bazovským. Ako príslušník Generácie 1909 vniesol do slovenského maliarstva vniesol výdobytky európskej moderny. Stvárňoval námety slovenskej prírody a krajiny, významnú časť jeho tvorby však predstavujú sociálne motívy a po roku 1949 diela s politickým zameraním.
- **Ján Lušnák Lendvay** (* 1881 - † 1931) – učenec, prírodovedec, pedagóg, kandidát na Nobelovu cenu. Riaditeľ znievskeho gymnázia v rokoch 1929 - 1931. Ako univerzitný profesor rozvinul svoju vedeckú činnosť, ako prvý robil pokusy v odboroch bakteriológie, fyziológie a anatómie. Vedecká práca a namáhavý i nebezpečný ultramikroskopický výskum mu postupne zničili zdravie, najmä zrak. Publikoval 26 samostatných vedeckých kníh, 11 didaktických kníh, desiatky štúdií, článkov, 4 patenty.
- **Elena Majtánová**, rodená Mikulová (* 1942) - študentka znievskeho gymnázia, inžinierka ekonómie, autorka mnohých článkov o histórii a súčasnosti Znieva, obetavá a dlhoročná lektorka Pamätnej izby Kláštor pod Znievom.
- **Štefan Mikula** (* 1912 - † 2005) - študent gymnázia, doktor práv, organizátor študentského kultúrneho a športového života v Znieve. O dejinách Znieva napísal štúdiu Z hospodárskych dejín Znieva a okolia, štúdie Život a dielo Cyrila Gabriela Zaymusa a o riaditeľovi znievskeho gymnázia, univerzitnom profesorovi dr. Františkovi Hrušovskom, pod názvom Dôvera.
- **Mikuláš Moyzes** (* 1872 - † 1944) – študent a profesor učiteľského ústavu v Znieve v rokoch 1901 – 1908, hudobný skladateľ, pedagóg. Jeden zo zakladateľov slovenskej národnej hudby. Tu sa narodil jeho syn Alexander Moyzes.
- **Karol Ondreička** (* 23. február 1898, Dubnica nad Váhom - † 13. december 1961, Bratislava) – profesor znievskeho gymnázia v rokoch 1931 - 1933, akademický maliar, grafik a ilustrátor. Významne zasiahol do rozvoja ilustračnej tvorby, najmä v literatúre pre deti a mládež. Na znievskom gymnáziu odchoval niekoľko maliarov. Bol jedným zo zakladateľov moderného slovenského výtvarného umenia. Vyštudoval na

Umeleckopriemyselnej škole v Prahe, pôsobil ako učiteľ kreslenia v Komárne, v rokoch 1931-33 v Kláštore pod Znievom a vo Vrútkach. Od roku 1935 žil v Martine. Viedol odborné kurzy Štátneho ústavu pre zveľaďovanie živností až do zániku ústavu v roku 1959. Od roku 1951 žil v Bratislave a od roku 1953 pôsobil na Fakulte architektúry a pozemného staviteľstva SVŠT ako vedúci docent katedry kreslenia a modelovania. Svojou obrazovou tvorbou bol najbližší Martinovi Benkovi a Milošovi Alexandrovi Bazovskému, Jankovi Alexymu a Zoltánovi Palugyayovi. Jeho najvýznamnejšie obrazy vznikli 30. rokoch, medzi ne sa zaraďujú napr. Pltníci, Z pohrebu, Zimný motív, Cigánsky pohreb, Rodina drevorubača. Patrí k priekopníkom ilustrácie detských kníh na Slovensku.

- **Jozef Országh** (* 1883 – † 1949) - zástanca a podporovateľ znievskeho gymnázia. Ako právnik vykonával rôzne štátne funkcie. V rokoch 1929 – 1938 bol krajinským prezidentom. Významne sa podieľal na výstavbe modernej budovy znievskeho gymnázia. Spolupracoval s jeho riaditeľom Františkom Hrušovským, poslancom J. Ursínym a znievskym farárom Baraníkom, s ktorým spoločne zabezpečil dostatok finančných prostriedkov na výstavbu gymnázia v Znieve. Osobne sa zúčastnil aj slávnostného otvorenia tejto budovy v r. 1936. Bol aj členom gymnaziálneho patronátneho výboru, predsedom Matice slovenskej.
- **Eudmila Pajdušáková** (* 1916 - † 1979) - študentka znievskeho gymnázia, astronómka. Od roku 1958 riaditeľka Astronomického ústavu SAV v Tatranskej Lomnici. Objavila päť nových komét, publikovala vyše 20 vedeckých štúdií doma i v zahraničí, popularizátorka astronómie a kozmonautiky.
- **Peter Pázmány** (*1570 - †1637) – protireformačný spisovateľ, zakladateľ trnavskej univerzity. V Znieve pôsobil v roku 1616.
- **Mária Polóniová** - profesorka – nestorkaznievskeho gymnázia, kde učila 40 rokov (1919 - 1959). Dcéra Ernesta Polóniho.
- **Franco Vít'azoslav Sasinek** (* 11. december 1830, Skalica - † 17. november 1914, Graz) – najplodnejší slovenský historik druhej polovice 19. storočia, publicista, katolícky kňaz. Vyštudoval gymnázium v Skalici a v Szolnoku, vstúpil do kapucínskeho rádu, neskôr študoval filozofiu v Tate a v Bratislave, teológiu v Scheibse a v Bratislave. V roku 1853 bol vysvätený za kňaza. Pôsobil striedavo ako profesor a kazateľ v Tate, v Bratislave, v Ostrihome a v Budíne. Roku 1864 bol prepustený z kapucínskeho rádu a biskup Štefan Moyzes ho prijal do banskobystrickej diecézy, kde sa stal profesorom bohosloveckého seminára a kazateľom. Od roku 1856 opatrovník kníh a zbierok Matice slovenskej, uložených dočasne v Banskej Bystrici, od roku 1868 diecézny ordinár. Spracovával najstaršie dejiny Slovenska a Slovákov, tému sv. Cyrila a Metoda a Veľkej Moravy, Uhorska, ale aj Čiech. Ako učiteľ napísal aj niekoľko učebníc, ktoré sa používali na cirkevných školách. Napísal diela náboženského charakteru, spevohry, trúchlohry, verše, príležitostné básne, poviedky a črty, náboženské, historické a národnobuditeľské štúdie a články. Aj keď jeho historiografické dielo bolo poznačené romantizmom, mnohými nedostatkami a mylnými závermi, v období maďarizácie zohralo pozitívnu úlohu. Významná bola aj jeho redaktorská, archívna a editorská činnosť. Roku 1869 po Moyzesovej smrti v Martine zastával funkciu tajomníka MS.
- **Benedikt Szöllösi** (* 1609, Rybník - † 10. december 1656, Kláštor pod Znievom) – profesor na teologickom kolégiu v Znieve, básnik, zostavovateľ prvého katolíckeho spevníka Canthuscatholici. Študoval u Jezuitov v Trnave a vstúpil do jezuitskej rehole. V štúdiu pokračoval na univerzite vo Viedni, kde študoval logiku, fyziku a metafyziku, v Trnave kazuistiku a morálnu teológiu. Bol vysvätený za kňaza, pôsobil ako kňaz, misionár a učiteľ na viacerých miestach Slovenska (Trnava, Užhorod, Košice, Kláštor pod Znievom, Spišská Kapitula), ale i v Maďarsku (Szendrő). V roku 1655 zostavil a

anonymne vydal prvý slovenský tlačený katolícky kancionál *Cantus catholici*, ktorý predstavoval spevník cirkvou aprobovaných piesní v reči ľudu. Zomrel a pochovaný bol v Kláštore pod Znievom.

- **Vladimír Šišan** (* 1949, Čekanky pri Detve - † 2013) – obyvateľ a starosta Kláštora pod Znievom. Študoval na Vysokej poľnohospodárskej škole v Nitre, pracoval ako ekonóm v poľnohospodárskych podnikoch. Po roku 1991 pôsobil ako starosta Kláštora pod Znievom. Vážil si históriu obce a pracoval na jej zveľadovaní a propagovaním aj vydavateľskou činnosťou ako významné centrum cirkevného, školského a národno - buditeľského života. Spolu s Milošom Štillom bol spoluautorom publikácie *Kláštore pod Znievom v dejinách národa*. Vo funkcii starostu pracoval do roku 2006, v roku 2013 mu bolo udelené čestné občianstvo Kláštora pod Znievom pri príležitosti jubilea obce – 900 rokov prvej písomnej zmienky ako prejav spoločenského ocenenia, uznania a verejného poďakovania.
- **Jozef Škultéty** (* 25. november 1853, Potok - † 19. január 1948, Martin) – študent maďarského učiteľského ústavu v Znieve, doktor filozofie, vedec, spisovateľ, publicista, prekladateľ, novinár, univerzitný profesor a správca Matice slovenskej. Študoval na slovenskom gymnáziu v Revúcej, po jeho ukončení zložil učiteľské skúšky v Kláštore pod Znievom a stal sa učiteľom na ľudovej škole vo Vrútkach. V štúdiách pokračoval v Budapešti a stal sa dopisovateľom Národných novín. Potom pracoval na školskom inšpektoráte v Rimavskej Sobote, kde pomáhal pri zostavovaní školských učebníc. V roku 1879 odišiel do Martina a stal sa úradníkom novozaloženej českej banky Slávia. Spočiatku spoločne s Vajanským, neskôr sám redigoval obnovené Slovenské pohľady, bol vydavateľom i redaktorom Národných novín. Redigoval Slovenskú knižnicu, časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti, *Letopis Matice slovenskej* a *Zborník Matice slovenskej*. Za priestupky a politické postoje bol šesťkrát odsúdený. Bol predsedom Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Písal o významných osobnostiach slovenskej literatúry, pre maďarskú verejnosť vydal stručné *Dejiny slovenskej literatúry*. Prekladal z ruskej literatúry.
- **Miloš Štilla** (* 27. november 1929, Banská Štiavnica - † 16. september 2010) - študent znievskeho gymnázia, historik, pedagóg, redaktor, publicista. V rokoch 1938 – 1950 vyrastal v Znieve v rusofilskej rodine. Zniev sa stal jeho druhým „rodným mestom“. Oblúbil si ho natoľko, že po skončení vysokoškolských štúdií na Pedagogickej fakulte Slovenskej univerzity a Filozofickej fakulty Univerzity Komenského sa ako promován historik začal venovať dejinám Znieva a jeho osobnostiam. Lásku k Znievu mu vštepovali aj gymnaziálni profesori, akými boli riaditeľ gymnázia a prof. dejepisu František Hrušovský, rodáčka Znieva profesorka prírodopisu Viera Volková, profesorka ruštiny Mária Polóniová, profesorka slovenčiny Helena Miazdrová a ďalší. Pôsobil ako vysokoškolský učiteľ na pedagogickom inštitúte v Martine, Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici na katedre histórie, odkiaľ ho v roku 1971 totalitná moc za jeho monografiu *Znievske gymnázium* vyhodila a zakázala publikačnú, vedeckú, výskumnú činnosť a znemožnila mu celých 20 rokov akúkoľvek aktivitu. Až v roku 1990 bol rehabilitovaný a vrátil sa na Pedagogickú fakultu v Banskej Bystrici, kde ho menovali za riaditeľa Vedecko-výskumného ústavu regionalistiky a zvolili za prodekana. Stal sa uznávaným historikom Znieva, o histórii ktorého vydal niekoľko vedeckých prác: *Nedopovedané slová* (1962), *Zniev a okolie* (1963), *Znievske gymnázium* (1966), *Prínos Znieva pre slovenské dejiny* (1968), *Znievske gymnázium, 2. doplnené a prepracované vydanie* (1969), *Pamätnica znievskeho gymnázia* (1970). Vydal i ďalšie vedecké monografie, štúdie v odborných časopisoch a zborníkoch, články v periodickej tlači. **Jozef Gregor-Tajovský** (* 18. október 1874, Tajov - † 20. máj 1940, Bratislava) – študent znievskeho maďarského učiteľského ústavu v rokoch 1889-1893, významný

prozaik a dramatik. Počas štúdií bol pre slovenské zmýšľanie neustále prenasledovaný. Bol dobrým pomocníkom pre znievskych ochotníkov, pomáhal pri úprave a režirovaní divadelných hier. Pôsobil ako učiteľ v Banskej Bystrici a v okolitých obciach. Miesta vystriedal preto, že sa väčšinou nezhodol s vrchnosťou, či už cirkevnou alebo štátnou, pre národné presvedčenie. Odišiel študovať do Prahy na obchodnú akadémiu, kde sa stal členom spolku Detvan, zblížil sa s hlasistami aj s českými realistami. Po štúdiu nastúpil do Vidieckej ľudovej banky, neskôr do Tatra banky, no súčasne pracoval i v Ľudových novinách. V roku 1912 stal tajomníkom Klubu Slovenskej národnej strany v Martine a počas vojny redaktorom Národného hlásnika. Bol odvelený na ruský front, kde však prebehol do ruského zajatia. Vstúpil do česko-slovenských légii, bojoval s nimi proti nastupujúcej moci sovietskych, bol redaktorom česko-slovenských Hlasov Kyjeve, Slovenské hlasy, po vojne sa vrátil na Slovensko. Po krátkom pobyte v Martine sa usadil v Bratislave, kde bol prednostom legionárskej kancelárie. V Bratislave žil a tvoril až do smrti. Spolu s manželkou sa stal podporovateľom chudobných začínajúcich autorov. Veľká časť jeho tvorby je spojená s rodným Tajovom, s Banskou Bystricou a s obcami v jej okolí. Zo znievskeho prostredia napísal divadelnú hru Statky – zmätky.

- **Helena Turcerová – Devečková** (* 1886, Slovany pri Kláštore pod Znievom – † 4. november 1964, Bratislava) – prekladateľka a svetobežníčka. Jej otec bol podomový obchodník a olejkár, starý otec Jozef Turcer vlastnil mlyn a pílu v Kláštore pod Znievom. Rodina sa presťahovala do Ruska, v Menzelinsku na Urale. Helena vyštudovala na francúzskom dievčenskom gymnáziu v Moskve, potom žila rok u príbuzných vo Varšave, neskôr študovala francúzsku literatúru v Paríži na Sorbonne. Zaoberala sa štúrovskou problematikou. V roku 1913 sa vrátila do Ruska, kde začala učiť francúzsky jazyk na dievčenskom gymnáziu v Menzelinsku. V roku 1914 sa natrvalo vrátila na Slovensko a po vydaji žila s manželom ev. kňazom v Jasenovej. Po vzniku Československej republiky sa začala venovať politickému daniu a rozširovaniu československo-francúzskej spolupráce. V roku 1919 bola členkou československej delegácie na Mierovej konferencii v Paríži. Po návrate začala učiť slovenský, francúzsky a nemecký jazyk na obchodnej škole v Dolnom Kubíne a Kežmarku. V roku 1948 sa s manželom presťahovali do Bratislavy, kde sa venovala najmä prekladateľskej práci a udržiavala písomné kontakty s európskymi literátmi, historikmi a politikmi.
- **Ferko Urbánek** (* 31. júl 1858, Česko, Vsetín - † 10. december 1934, Bratislava) – študent znievskeho gymnázia, spisovateľ, dramatik, úradník. Študoval na slovenskom patronátnom gymnáziu v Kláštore pod Znievom, kde založil študentský divadelný súbor, k čomu mu dal povolenie vtedajší riaditeľ znievskeho gymnázia Martin Čulen. Po jeho zatvorení pokračoval na benediktínskom gymnáziu v Ostrihome a v Banskej Bystrici, štúdium pre chorobu neukončil. Bol všestranne literárne a kultúrne činný dejateľ, ktorý národnobuditeľskú misiu vykonával v období vrcholenia pomäťarčovacích snáh uhorskej vlády. Je považovaný za tvorca národnej ľudovej dramatiky a je autorom mnohých básní a piesní. Knižne vydal zbierku veršov pre deti a zbierku piesňových textov spolu s partitúrou M. Schneidera-Trnavského. Jeho prozaická tvorba ostala bez väčšieho ohlasu. Písal besednice, úvodníky, hospodárske a satirické články, prispieval do krajanskej tlače. Ako spolumajiteľ tlačiarne Urbánek a spol. v Trnave zasiahol do vydávania slovenských kníh v medzivojnovom období.
- **Ján Valentini** (* 10. november 1756, Turčiansky Michal - † 4. apríl 1812, Kláštor pod Znievom) – rímskokatolícky kňaz, bernolákovský básnik, historik a prírodovedec. Študoval filozofiu a teológiu na gymnáziu a v kňazskom seminári v Budíne. Bol vysvätený za kňaza a pôsobil ako kaplán v Slovenskej Ľupči, Prievidzi, Bojniciach, ako farár v Kláštore pod Znievom v roku 1788. Príslušník staršej generácie v bernolákovskom hnutí. Autor historickej lat. klasistickej príležitostnej poézie. Zaoberal

sa aj balneológiou a fyzikou, špeciálne elektrostatikou, ktorú využíval ako liečiteľ. Bol členom Slovenského učeného tovarišstva, ústrednou osobnosťou v jeho pobočky v Banskej Bystrici. Svoje básne písal v latinčine. Vyznačujú sa vrúcnyim obdivom k prírodným hodnotám rodného kraja. Napríklad jeho skladba Elégia o Štubnianskych kúpeľoch vyšla v preklade profesora Miloslava Okála ako časť Turčianskoteplických elégií v roku 1986.

- **Samuel Jaroslav Zachej** (* 31. marec 1841, Mýto pod Ďumbierom-Bystrá - † 4. február 1918, Sofia) – pedagóg, novinár, redaktor, prekladateľ, osvetový pracovník a národný dejateľ. Po Martinovi Čulenovi bol druhou najväčšou postavou na znievskom gymnáziu. Vyštudoval teológiu na univerzite v Budapešti, filológiu a históriu na univerzite vo Viedni. Pôsobil ako novinár v Budapešti, profesor gymnázia v Kláštore pod Znievom, redaktor aj vydavateľ v Martine, roku 1880 sa trvale usadil ako samostatný podnikateľ a verejný činiteľ v Sofii. Bol významným obrancom slovenských národných práv, organizátor národných spolkov, redaktor viacerých novín a časopisov, člen redakčných rád, lektor historických prác vydávaných Maticou slovenskou, prekladateľ z nemčiny, ruštiny, bulharčiny a zakladateľ slovensko-bulharských vzťahov. Knižne vyšiel v bulharčine výber z publicistiky o minulosti a prítomnosti Slovákov, ostatné väčšie práce publikoval v časopisoch.
- **Cyril Gabriel Zaymus** (* 24. marec 1843, Rajec – † 29. október 1894, Levoča) - rímskokatolícky kňaz, národný pracovník, pedagóg, spisovateľ, prekladateľ. Po absolvovaní teológie na Pázmáneu vo Viedni a vysvätení za kňaza pokračoval v štúdiu filológie a filozofie na univerzite v Budapešti. Rok pôsobil v kňazskej službe, potom ako profesor na Učiteľskom ústave v Banskej Bystrici, neskôr opäť ako kňaz, učiteľ a vychovávateľ vo Viedni, Užhorode, v Prešove a v Levoči. Bol jedným z najvýznamnejších slovenských pedagógov poslednej tretiny 19. storočia. Vynikal predovšetkým ako autor a upravovateľ početných učebníc pre kat. ľud. školy a metodických príručiek pre učiteľov. Z prózy knižne publikoval povest' s náboženským motívom, poéziu uverejňoval v časopisoch a novinách. Podieľal sa aj na úpravách učebných osnov pre kat. ľud. slovenské školy.
- **Gustáv Kazimír Zechenter-Laskomerský** (* 4. marec 1824, Banská Bystrica – † 20. august 1908, Kremnica) - častý návštevník Znieva, gymnázia a osobne Martina Čulena, prozaik a publicista. Študoval filozofiu na akadémii vo Vacove a Budapešti, lekársku fakultu v Budapešti, Viedni. Pracoval ako stoličný lekár v Banskej Bystrici, bansko-lesný lekár v Brezne a Kremnici. Bol popredný činiteľ národného emancipačného pohybu najmä v memorandovom a matičnom období, účastník revolúcie 1848 – 1849, spoluzakladateľ a člen výboru Matice Slovenskej. Bol autorom krátkych foriem humoristickej prózy, ktoré publikoval v novinách, časopisoch a kalendároch, autorom cestopisov a autobiografie. Venoval sa výskumu v lekárstve, geológii, mineralógii, speleológii a botanike, ktoré prezentoval v početných publikáciách. Svojou tvorbou sa zaraďuje do obdobia medzi romantizmom a realizmom. Okrem finančných a materiálnych podpôr venoval znievskému gymnáziu svoje dielo Lipovianska maša.

F.2.1 Súpis zistených historických názvov obce

1113 villa sancti Ypolity, 1243 castrum Turuc, 1251 Turch, Turul, 1360 Varalya, 1409 oppidum Varalya, 1422 suburbium oppidum Thuroch, 1450 Klaster, 1503 castrum Znio, Podhradie, 1505 oppidum Varallya, 1522 oppidum monasterii de Thurocz, 1534 Podhrade, 1557 Podhradie, 1576 Warallia, 1696 Varallya, 1773 Kloster, Klaster, 1786 Znio-Warallya, Kloster, Klasster, 1808 Zniovárallya, Znyiovárallya, Kloster, Kühhorn, Kloster-Kühhorn, Klásster, 1863 Znyóvárallya, 1873 Klastorznióvárallja, 1877 – 1913 Znióvárallja, 1920 Kláštor pod Zniovom, 1927 – Kláštor pod Znievom.

F.3. VYHODNOTENIE PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA A ODÔVODNENIE JEHO OCHRANY

Pamiatková zóna Kláštor pod Znievom sa nachádza v centrálnej časti sídelného celku s menším podielom kultúrnych pamiatok. Ochrana územia zahŕňa historické jadro obce s nosnou centrálnou dvojulicovou zástavbou a historických prilahlých ulíc, vrátane urbanisticko-architektonicky významnej zástavby Premonštrátskeho kláštora s dominantným kostolom Nanebovzatia Panny Márie. Pamiatková zóna Kláštor pod Znievom je zónou vzťahujúcim sa na históriu a historické udalosti súvisiace s premonštrátskym a neskôr jezuitským kláštorom, funkciou hodnoverného miesta a neskorších pre Slovensko významných školských aktivít realizovaných z iniciatívy Jezuitov, Trnavskej univerzity a národnobuditeľského obdobia 2. polovice 19. Storočia. Pamiatková zóna obce Kláštor pod Znievom je intaktným územím s málo urbanisticky narušenou štruktúrou založenou v zmysle stredovekej koncepcie súžitia veľkého sakrálneho okrsku premonštrátskeho a neskôr jezuitského kláštora a rovnobežne situovanej zástavby menší mestský útvar so zachovaným pôvodným historickým pôdorysom, parceláciou, hmotovou a kompozičnou skladbou. Mimoriadne postavenie majú v sídle výrazné architektonické dominanty Kláštorného kostola Nanebovzatia Panny Márie, farského kostola sv. Mikuláša, kalvárskeho kostola sv. Kríža alebo objektu budovy III. gymnázia (súčasnej základnej školy), ako aj prírodné a krajinárske zázemie so zeleňou. Pre územie taktiež je unikátnym koncentrácia sochárskych diel - sôch, súsoší alebo krížov na stĺpoch alebo podstavcoch z obdobia baroka až 19. storočia koncentrovaných v časti územia v úseku dlhom približne päťstopäťdesiat metrov v počte osem kusov. Tieto pomáhajú dotvárať kompozíciu územia. Taktiež ku základným pamiatkovým hodnotám územia patrí menší fond národných kultúrnych pamiatok, ktoré svojim situovaním, hmotovo - objemovým riešením a funkčnou náplňou determinujú pamiatkové hodnoty územia a to hmotnej podstaty ako sú hmotová skladba zástavby, pôdorysná štruktúra sídla, strešná krajina a vnútorný a čiastočne aj vonkajší obraz územia. Mnohé objekty situované v pamiatkovej zóne si udržali vysokú mieru zachovania pôvodného vzhľadu fasád, ako aj interiérov so vzácnymi umeleckoremeselnými detailmi. Zástavba svojím významom viazaná na kľúčové historické udalosti z obdobia, kedy bol Kláštor pod Znievom spolu s mestom Martin ťažiskom národného obrodovania Slovákov, dodnes zahŕňa mnoho kultúrno-spoločenských objektov presahujúcich význam regiónu Turca. Obec s jedinečnou polohou obklopené prírodným prostredím sa tak dodnes prezentuje podstatnou časťou svojho architektonického dedičstva. Obec tak tvorí urbanisticky ucelený, architektonicky vyvážený, ale zároveň nesmierne rozmanitý celok s jedinečným podielom kvalitnej architektúry, prírodných hodnôt a taktiež pamiatkových hodnôt.

F.3.1. Urbanisticko – historické hodnoty štruktúr pamiatkového územia

- **Zachovaná historicky vyvinutá urbanistická štruktúra čitateľná v pôdorysnej osnove pamiatkového územia**
- **Zachovaná historicky vyvinutá silueta a panoráma prezentovaná vo významných interiérových i diaľkových pohľadoch na pamiatkové územie**
- **Zachovaná historicky vyvinutá objektová skladba pamiatkového územia pozostávajúca z:**
 - objektov NKP, historických objektov vhodne dotvárajúcich prostredie a objektov vytípaných na vyhlásenie za NKP:

- a) radová uličná zástavba hlavných objektov školských, meštianskych a domov ľudových s prejazdom
- b) architektonické a urbanistické dominanty územia – solitéry
- c) ostatná hodnotná historická zástavba z rôznych období reprezentujúca obdobie svojho vzniku a rešpektujúca základné princípy historického urbanizmu v pamiatkovom území
- záhrad, nádvorí a ostatných plôch
- nosných prvkov systému zelene – plošno - priestorových a líniových prvkov
- plôch komunikácií a verejných priestranstiev – historicky vyvinutého komunikačného systému
- **Zachovaný historicky vyvinutý architektonický výraz urbanistických štruktúr pamiatkového územia:**
 - symbióza urbanistických hodnôt štruktúr jednotlivých blokov spolupôsobiacich v celkovom obraze pamiatkového územia
 - exteriérový výraz historických urbanistických prvkov a štruktúr pamiatkového územia – stavieb, nezastavaných plôch i prvkov uličného interiéru
 - piata fasáda – tzv. „strešná krajina“

F.3.2. Architektonicko – historické hodnoty objektov pamiatkového územia

- **Pôdorysná dispozičná schéma objektov NKP v pamiatkovom území**
- **Stavebné a remeselnícke konštrukcie a prvky objektov NKP v pamiatkovom území**
- **Hmotovo – priestorové riešenie a architektonický výraz exteriéru objektov NKP, historických objektov vhodne dotvárajúcich prostredie a objektov vytipovaných na vyhlásenie za NKP v pamiatkovom území**
- **Komplexné architektonické riešenie objektov v pamiatkovom území z hľadiska historického dokumentu**
 - historické objekty vo svojej materiálnej podstate prezentujúce dosiahnutú úroveň vývoja stavebných technológií a konštrukčných riešení
 - objekty ako hodnotné doklady stavebno-historického a architektonického vývoja konkrétneho typologického druhu stavby od doby vzniku po súčasnosť

F.3.3. Umelecko – historické hodnoty objektov pamiatkového územia

- **Výtvarné a umelecko-remeselné prvky objektov NKP, historických objektov vhodne dotvárajúcich prostredie a objektov vytipovaných na vyhlásenie za NKP v pamiatkovom území:**
 - sochárska, štuková a maliarska výzdoba fasád objektov
 - štuková architektonická výzdoba klenieb a plochých trámových stropov
 - drevené prvky – zachované historické dvojkrídlové drevené brány, vráta, zachované primárne historické okenné otvory, zachované historické dverné otvory
 - kovové prvky - zábradlia balkónov a schodísk, okenné a dverné mreže, kovové dvere a okenice a iné

F.3.4. Kultúrne a pamiatkové hodnoty archeologických nálezov a nálezísk

- **Požiadavky na zachovanie a dokumentáciu archeologických nálezísk/nálezov:**

- Východiskom pre vypracovanie zásad pamiatkovej ochrany archeologického kultúrneho dedičstva na území Kláštora pod Znievom sú:
 - medzinárodné dohovory a charty (**Charta ICOMOS** o ochrane a zabezpečení archeologického Dedičstva, Lausanne 1990, **Európsky dohovor** o ochrane archeologického dedičstva, Rada Európy, Malta 1992, platné legislatívne normy; **Deklarácia** Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva, Uznesenie č. 91/2001 Z. z. zo dňa 28.2.2001, **zákon** Národnej rady Slovenskej republiky č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov – ďalej len pamiatkový zákon, **Vyhláška** Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 231/2014 Z. z.
 - ďalej len vyhláška, **zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov** - ďalej len stavebný zákon, **zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní** v znení neskorších zmien a doplnkov - ďalej len Správny poriadok
 - územný rozvoj obce v intenciách jej územného a strategického plánovania (územný plán) a z toho vyplývajúca regulácia stavebných zámerov v procese územného a stavebného konania,
 - stavebná činnosť ako hlavný zdroj nových archeologických nálezov,
 - odborná literatúra, výskumné dokumentácie z archeologických výskumov a iné zdroje, ktoré obsahujú komplexné alebo čiastkové výsledky početných pamiatkových výskumov, mapovania, opisy a analýzy kultúrno-historických, archeologických a krajinnno-prírodných prvkov posudzovaného územia, vyhodnotenia ich pamiatkových hodnôt a zdôvodnenia ich ochrany,
 - poznatky, skúsenosti a skutočnosti všeobecne známe a skutočnosti známe správnomu orgánu na ochranu pamiatkového fondu z jeho úradnej činnosti.
- **G.1.7.2.** Územie archeologického potenciálu obce Kláštor pod Znievom vymedzené Archeologickým ústavom SAV v Nitre (pozri obr. 6) považuje KPÚ Žilina vzhľadom na platný stupeň pamiatkovej ochrany za plochu s rozmanitým archeologickým potenciálom na jednotlivých polohách nerovnakej závažnosti a rôznej výpovednej hodnoty - od náhodných povrchových nálezov až po úroveň známeho, evidovaného alebo predpokladaného archeologického náleziska, čo je topograficky vymedzené územie s odkrytými alebo neodkrytými archeologickými nálezmi v pôvodných nálezových súvislostiach (§ 2 ods. 6 pamiatkového zákona).
- **G.1.7.3.** Predmetom pamiatkovej ochrany archeologického kultúrneho dedičstva na území vymedzenom Archeologickým ústavom SAV v Nitre (pozri obr. 6) sú: archeologické nálezy a náleziská evidované v Centrálnnej evidencii archeologických nálezov Slovenska (CEANS), ako aj dosiaľ neznáme alebo neevidované nálezy a náleziská pod zemou a vo vode. Preto z hľadiska všeobecnej ochrany pamiatkových hodnôt predkladané investično-rozvojové zámery či akákoľvek územno-stavebná činnosť na území obce Kláštor pod Znievom - na zastavanom území mesta i mimo neho, na území vymedzenom Archeologickým ústavom SAV v Nitre (pozri obr. 5) či v jeho okolí, podliehajú príslušnému zisťovaniu podkladov a následnému posudzovaciemu procesu KPÚ Žilina definovaného príslušnými ustanoveniami pamiatkového zákona.

F.3.5. Odôvodnenie ochrany pamiatkového územia

Všetky vyššie uvedené pamiatkové hodnoty vytvárajú jedinečný integrálny celok, v ktorom každá zo špecifikovaných hodnôt - okrem svojej osobitnej hodnoty – spolupôsobí a má nezastupiteľné miesto v jedinečnom a pre Kláštor pod Znievom charakteristickom vzhľade a výraze.

G. ZÁSADY OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE HODNÔT ÚZEMIA PAMIATKOVEJ ZÓNY OBCE KLÁŠTOR POD ZNIEVOM

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatková zóna Kláštor pod Znievom boli spracované na základe Usmernenia Pamiatkového úradu SR k spracovaniu dokumentácie „Zásady ochrany pamiatkového územia“. Zásady sú podľa § 29 Zákona NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov súčasťou priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.

Pamiatková zóna Kláštor pod Znievom sa nachádza v centrálnej časti sídelného celku s menším podielom kultúrnych pamiatok. Ochrana územia zahŕňa historické jadro obce s nosnou centrálnou dvojulicovou zástavbou a historických prilahlých ulíc, vrátane urbanisticko-architektonicky významnej zástavby Premonštrátskeho kláštora s dominantným kostolom Nanebovzatia Panny Márie. Pamiatková zóna Kláštor pod Znievom je zónou vzťahujúcou sa na históriu a historické udalosti súvisiace s premonštrátskym a neskôr jezuitským kláštorom, funkciou Hodnoverného miesta a neskorších pre Slovensko významných školských aktivít realizovaných z iniciatívy Jezuitov, Trnavskej univerzity a národnobuditeľského obdobia 2. polovice 19. storočia. Pamiatková zóna obce Kláštor pod Znievom je intaktným územím s málo urbanisticky narušenou štruktúrou založenou v zmysle stredovekej koncepcie súžitia veľkého sakrálneho okrsku premonštrátskeho a neskôr jezuitského kláštora a rovnobežne situovanej zástavby menší mestský útvar so zachovaným pôvodným historickým pôdorysom, parceláciou, hmotovou a kompozičnou skladbou. Mimoriadne postavenie majú v sídle výrazné architektonické dominanty Kláštorného kostola Nanebovzatia Panny Márie, farského kostola sv. Mikuláša, kalvárskeho kostola sv. Kríža alebo objektu budovy III. gymnázia (súčasnej základnej školy), ako aj prírodné a krajinárske zázemie so zeleňou. Pre územie je unikátna koncentrácia sochárskych diel - sôch, súsoší a krížov na stĺpoch alebo podstavcoch z obdobia baroka až 19. storočia koncentrovaných v časti územia v úseku dlhom približne päťstopäťdesiat metrov v počte osem kusov. Tieto pomáhajú dotvárať kompozíciu územia. Taktiež ku základným pamiatkovým hodnotám územia patrí menší fond národných kultúrnych pamiatok, ktoré svojim situovaním, hmotovo - objemovým riešením a funkčnou náplňou determinujú pamiatkové hodnoty územia a to hmotnej podstaty ako sú hmotová skladba zástavby, pôdorysná štruktúra sídla, strešná krajina, vnútorný a čiastočne aj vonkajší obraz územia. Mnohé objekty situované v pamiatkovej zóne si udržali vysokú mieru zachovania pôvodného vzhľadu fasád, ako aj interiérov so vzácnymi umeleckoremeselnými detailmi. Zástavba svojím významom viazaná na kľúčové historické udalosti z obdobia, kedy bol Kláštor pod Znievom spolu s mestom Martin ťažiskom národného obrodzenia Slovákov, dodnes zahŕňa mnoho kultúrnospoločenských objektov presahujúcich význam regiónu Turca. Obec s jedinečnou polohou obklopená prírodným prostredím sa tak dodnes prezentuje podstatnou časťou svojho architektonického dedičstva. Obec tak tvorí urbanisticky ucelený, architektonicky vyvážený, ale zároveň nesmierne rozmanitý celok s jedinečným podielom kvalitnej architektúry, prírodných hodnôt a taktiež pamiatkových hodnôt. (definované vyššie spomenuté veci sú v kapitole „F“). Plochy, ktoré dotvárajú územie PZ Kláštor pod Znievom môžu byť rehabilitované, humanizované a regenerované s nutnosťou zachovania historického pôdorysu a parcelácie, typickej hodnotnej objektivej skladby radovej, blokovej alebo solitérnej pri zachovaní dominant územia a hodnotných prvkov uličného interiéru.

G.1.1. VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA PRIMERANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE

Zachovať a udržiavať súčasnú funkciu pamiatkového územia a regenerovať jeho historické funkcie (prioritne obytnú):

historická funkcia: obchod, bývanie, administratívno-správna funkcia, cirkevná funkcia, školská funkcia, drobná remeselná výroba, remeselná-roľnícka výroba

súčasná funkcia: prevažne obytná, obchodná, spoločensko-obslužná

cieľová funkcia: obytná, obchodná, spoločensko-obslužná, administratívno-správna, školská

neprípustné funkcie: funkcie poškodzujúce pamiatkové hodnoty územia (priemyselná veľkovýroba, poľnohospodárska výroba, skladové hospodárstvo, veľké dopravné areály, čerpacie stanice pohonných hmôt, veľkopredajné priestory a pod.)

Dôsledky nového funkčného využitia objektov a priestorov v pamiatkovom území nesmú spôsobiť úbytok ich pamiatkových hodnôt alebo znemožniť ich vhodnú prezentáciu. V rámci verejných priestorov je nutné zachovať súčasnú komunikačnú sieť s vodným tokom v centrálnej časti – Jarkom s jeho prírodno - krajinárskou scenériou v dvojuličnej nosnej časti a v príľahlom areáli kláštora premonštrátov.

G.1.2. VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO PÔDORYSU A PARCELÁCIE

G.1.2.1. Požiadavky na zachovanie a ochranu historickej pôdorysnej schémy, verejných priestranstiev, námestí, hlavných a vedľajších uličných priestorov, uličných čiar

- Zachovať, udržiavať a regenerovať historický pôdorys pamiatkovej zóny tvorený historickou uličnou sieťou a ňou vymedzenými stavebnými blokmi, stavebnými objektmi v jednotlivých blokoch, historicky nezastavanými priestormi a pozemkami – nutné zachovať nosnú dvojuličnú sieť - Ul. Alexandra Moyzesa a Ul. Martina Čulena s jeho príľahlými odbočkami a to historickými ulicami Ul. Riadok, Ul. Hlboká a Ul. Gymnaziálna vytvorených už v období stredoveku.
- Zachovať, udržiavať a regenerovať princíp historickej parcelácie (tvar, veľkosť a orientácia parciel) v nosnom urbanistickom koncepte dvojuličnej siete a príľahlej historickej komunikácie so zachovanou parceláciou a to širšou mestskou parceláciou s radovou formou zástavby alebo úzkou vidieckou so štítovou zástavbou. Formy historickej parcelácie nosnej dvojuličnej siete (Ul. Alexandra Moyzesa a Ul. Martina Čulena) a Ul. Riadok sú hodnotné a musia sa zachovať vo svojej podobe a šírkovom usporiadaní.
- Zachovať, udržiavať a regenerovať nosné hodnotné urbanistické priestory a to nosné dve ulice Ul. Alexandra Moyzesa a Ul. Martina Čulena. V rámci nosných hodnotných urbanistických priestorov nie je možné realizovať ďalšie priestorové delenie, osádzanie nových verejných komunikačných ciest alebo nových parkovacích plôch.
- Zachovať, udržiavať a regenerovať d ďalšie hodnotné urbanistické priestory a to Ul. Riadok a nástupný urbanistický priestor areálu Premonštrátskeho kláštora.

- V narušenom a čiastočne nezastavanom urbanistickom priestore južne od Premonštrátskeho kláštora je stavebne a urbanisticky vhodné dotvoriť zástavbu prízemných domov určených pre individuálne bývanie alebo občiansku a rekreačnú vybavenosť s nutnou obslužnou komunikáciou. Nová zástavba musí byť v súlade s historickým prostredím veľmi vysokej architektonickej úrovne a kvality. Strechy novostavieb musia byť sedlové a valbové s maloformátovou krytinou - tvrdá pálená krytina...
- Pri umiestnení stavieb na parcele (radová zástavba, solitér) vychádzať z historickej zastavovacej štruktúry v konkrétnej časti územia.
- Plošný rozsah zástavby na jednotlivých parcelách je limitovaný vývojom urbanistickej štruktúry v danom území.

G.1.2.2. Požiadavky na reguláciu novej zástavby a určenia a riešenie revitalizačných plôch

- Nová zástavba v revitalizačných plochách musí vychádzať z overiteľných historických faktov a to historických fotografií a historických katastrálnych máp, pri rešpektovaní spôsobu zástavby tzn. reanimácie pôvodnej historickej štruktúry toho daného územia. Územie so silne narušenou historickou zástavbou je sústredené v južnej časti územia.
- Revitalizačné plochy sú nasledovné :
- R1 – (parcely č. KN 276/2 a 276/3) Do súčasnosti čiastočne zastavaná časť územia. Vhodné urbanisticky dotvoriť zástavbu pre občiansku vybavenosť s nutnou obslužnou komunikáciou. Úpravy existujúcich objektov alebo prípadná nová zástavba musí byť v súlade s historickým prostredím veľmi vysokej architektonickej úrovne a kvality. Strechy novostavieb musia byť sedlové a valbové so sklonmi striech nad 35°. Pri navrhovaní strešných krytín vylúčiť veľkorozmerné pásy a tabule hlavne z pozinkovaného plechu a rešpektovať drobnú štruktúru použitých krytín (merítko pôvodnej škridle, šindľa a pod.) tmavohnedej, tmavočervenej alebo tmavošedej farebnosti. Pri presvetľovaní priestorov podstrešia uplatňovať strešné okná. Výraz architektúry prispôbiť historickým architektonickým a urbanistickým princípom typickým pre centrálnu časť pamiatkového územia Pamiatkovej zóny Kláštor pod Znievom. Pri výbere použitých materiálov uprednostniť tradičné stavebné materiály pred novodobými (celopresklené steny, novodobé kovové alebo plastové obklady stien...). Pri farebnosti a povrchovej úprave fasád vylúčiť materiály s výstrednou povrchovou úpravou. Nevhodné sú plastové dielce, obklady z betónových tvárnic, kovové obkladové šablóny a pod.

- R2 – (parcela č. KN 481, 482 a 483/1) Plocha po zaniknutej zástavbe. Táto pôvodná zástavba má byť reanimovaná vo forme novej prízemnej štítovej zástavby so štukovou výzdobou uličnej fasády predchádzajúceho zameraného objektu Ul. A. Moyzesa č. súpisné 14 s prípadným obytným podkrovím. Parcely je nutné zo strany ulice ohraničiť murovaným opлотením s murovanou bránou s drevenými dvojkrídlovými vrátami.

- R3 - (parcela č. KN 508/2) Plocha po zaniknutej zástavbe. Táto pôvodná zástavba má byť reanimovaná vo forme novej prízemnej štítovej zástavby s prípadným obytným podkrovím.

- R4 - (parcely č. KN 631/1 a 631/2) Zaniknutá plocha po zástavbe. Táto pôvodná zástavba má byť reanimovaná vo forme novej prízemnej štítovej zástavby s prípadným obytným podkrovím. Uličnú fasádu realizovať podľa predchádzajúceho objektu Ul. A. Moyzesa č. súpisné 69.

- R5 - (parcela č. KN 229) Zaniknutá plocha po zástavbe. Táto pôvodná zástavba môže reanimovaná vo forme novej prízemnej štítovej zástavby v zmysle zamerania pôvodného domu č. súpisné 190 s prípadným obytným podkrovím.

- R6 - (parcela č. KN 132) Zaniknutá plocha po zástavbe. Táto pôvodná zástavba má byť reanimovaná vo forme novej štítovej zástavby s prípadným obytným podkrovím.

- R7 - (parcela č. KN 192) Zaniknutá plocha po zástavbe. Táto pôvodná zástavba má byť reanimovaná vo forme novej štítovej zástavby rodinného domu a sypárne vzájomne spojených murovanou bránou s prípadnými obytnými podkroviami (pôvodný dom č. súpisné 174 mal rovnakú objektovú skladbu ako dom ľudový so sypárňou č. 173 (č. parcely 188))

R8 - (parcely č. KN 211, 217, 221/5, 223, 226, 242, 277, 280, 281, 285, 288/1, 288/2, 288/3, 289, 294, 320, 510, 513, 514, 519, 528, 532, 543, 546, 547, 552, 556, 568, 574, 580, 582, 586, 587, 592, 599, 606, 615, 625, 633, 639, 641, 644) Zaniknutá plocha po zástavbe. Táto pôvodná zástavba má byť reanimovaná vo forme novej ukončovacej zástavby parciel vo forme analogického hmotovo-objemového riešenia stodôl, tzn. prízemný objekt so sedlovým zastrešením so sklonmi striech nad 35°. Pri navrhovaní strešných krytín vylúčiť veľkorozmerné pásy a tabule hlavne z pozinkovaného plechu a rešpektovať drobnú štruktúru použitých krytín (merítka pôvodnej škridle, šindľu a pod.) tmavohnedej, tmavočervenej alebo tmavošedej farebnosti. Pri presvetľovaní priestorov podstrešia uplatňovať strešné okná. Výraz architektúry prispôbiť historickým architektonickým a urbanistickým princípom typickým pre centrálnu časť pamiatkového územia Pamiatkovej zóny Kláštor pod Znievom. Pri výbere použitých materiálov uprednostniť tradičné stavebné materiály pred novodobými (celopresklené steny, novodobé kovové alebo plastové obklady stien...). Pri farebnosti a povrchovej úprave fasád vylúčiť materiály s výstrednou povrchovou úpravou. Nevhodné sú plastové dielce, obklady z betónových tvárnic, kovové obkladové šablóny a pod.

G.1.3. VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HODNOTNEJ OBJEKTOVEJ SKLADBY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

G.1.3.1. Požiadavka na ochranu charakteru tradičnej skladby zástavby

Charakteristický spôsob vytvárania zástavby PZ Kláštor pod Znievom je nutné zachovať a regenerovať v celej ploche územia a zástavby v rámci nosnej dvojuličnej siete (Ul. Alexandra Moyzesa a Ul. Martina Čulena) a Ul. Riadok, Ul. Hlboká a čiastočne aj Ul. Gymnaziálna. Zástavba v tejto časti územia musí byť zachovaná vo svojej hmotnej podstate s možnosťami dostavby v rámci rezervných plôch.

G.1.3.2. Požiadavka na zachovanie a ochranu historických dominánt a akcentov

Pri stanovení požiadaviek zachovania a ochrany historických dominánt je nutné konštatovať, že samotná silueta PZ Kláštor pod Znievom je determinovaná len dominantami farského rímskokatolíckeho kostola sv. Mikuláša, kláštorného kostola Nanebovzatia Panny Márie spolu s trojpodlažným konventom a neďalekými dvojpodlažnými objektmi školy a konviktu, Kalvárskej kaplnky sv. Kríža a objektu 3. budovy Gymnázia - súčasnej Základnej školy Františka Hrušovského. Pri výškovom zónovaní jednotlivých častí - blokov tieto dominanty budú dôležitým faktorom pre ich následné určenie. Zachovanie dominantnosti farského rímskokatolíckeho kostola sv. Mikuláša, kláštorného kostola Nanebovzatia Panny Márie spolu s trojpodlažným konventom a neďalekými dvojpodlažnými objektmi školy a konviktu je pre celé územie PZ Kláštor pod Znievom určujúce.

Ku nevhodnej umelo vlozenej dominante, ktorá len čiastočne determinuje kompozičné usporiadanie a vonkajší obraz územia, patria stavby Zdravotného strediska a Hasičskej zbrojnice s knižnicou.

G.1.3.3. Požiadavky na zachovanie, ochranu a prezentáciu systému opevnenia

V rámci historického sídla Kláštor pod Znievom sa nenachádza ako osobitná národná kultúrna pamiatka súbor fortifikačných stavieb.

G.1.3.4. Požiadavky na zásady diferencovaného prístupu pri ochrane, obnove a údržbe objektov v pamiatkovom území :

Národná kultúrna pamiatka je hnutelná alebo nehnuteľná vec pamiatkovej hodnoty, ktorá je z dôvodu ochrany vyhlásená za kultúrnu pamiatku. Ak ide o archeologický nález, kultúrnou pamiatkou môže byť aj neodkrytá hnutelná vec alebo neodkrytá nehnuteľná vec, zistená metódami a technikami archeologického výskumu.

Národné kultúrne pamiatky majú základnú ochranu definovanú v § 27 pamiatkového zákona, v prípade zámeru obnovy alebo reštaurovania vlastník národnej kultúrnej pamiatky musí postupovať v zmysle § 32 a 33 pamiatkového zákona.

Národné kultúrne pamiatky (NKP) – majú najvyšší stupeň ochrany v zmysle pamiatkového zákona, pre svoje zachované významné architektonicko-historické, umelecko-historické a urbanistické hodnoty. Pri ich ochrane, obnove alebo údržbe je potrebné dôkladne poznať ich stavebný vývoj, rozlišovať mieru zachovania originálu stavebných konštrukcií a detailov, ako aj potenciál a dôsledky ich súčasného alebo plánovaného využitia. Z týchto dôvodov je potrebné komplexný zámer obnovy hodnotiť z hľadiska realizovaných výskumov alebo ho podmieniť vypracovaním výskumov v zmysle pamiatkového zákona a vyhlášky Ministerstva kultúry SR č. 253/2010. V mnohých prípadoch je tiež potrebné vypracovať prípravné dokumentácie ako statický, dendrochronologický posudok, posudok biotického poškodenia drevených konštrukcií alebo posúdenie a návrh sanácie porúch. Až na základe získaných poznatkov je možné pristúpiť k optimálnemu posúdeniu navrhovaných zámerov, architektonických a stavebných riešení. Najvhodnejšou metódou pri obnove NKP je metóda konzervačná, rešpektujúca a prezentujúca maximum jej pamiatkových hodnôt.

Objekty nehnuteľných NKP v PZ Kláštor pod Znievom sú zoradené v tabuľke postupne podľa číslovania :

číslo/ index ÚZPF	adresa	orientačné číslo	súpisné číslo	parcelné číslo	unifikovaný názov kultúrnej pamiatky	unifikovaný názov pamiatkového objektu (u NKP bližšie určenie, zaužívaný názov)
565/1-5	Cintorín	0		943/1	NÁHROBNÍKY - SÚBOR	NÁHROBNÍKY, rodiny Točkovcov
557/1	Gymnaziálna ul.	0	161-62	275/1	KLÁŠTOR PREMONŠTRÁTOV	Konvent
557/2	Gymnaziálna ul.	0	161-62	275/1	KLÁŠTOR PREMONŠTRÁTOV	KOSTOL, rímskokatolícky Nanebovzatia Panny Márie
557/3	Gymnaziálna ul.	0	0	274/1, 273/2	KLÁŠTOR PREMONŠTRÁTOV	Aleja
557/4	Gymnaziálna ul.	0	161-162	269/3	KLÁŠTOR PREMONŠTRÁTOV	Škola (Charitný domov)
557/5	Gymnaziálna ul.	0	161-162	269/3 (269/4)	KLÁŠTOR PREMONŠTRÁTOV	Konvikt
557/6	Gymnaziálna ul.	0	0	274/1, 273/2, 273/3, 275/2, 1144	KLÁŠTOR PREMONŠTRÁTOV	Záhrada
557/7	Doktora M. Korauša	0	0	274/1, 273/2	KLÁŠTOR PREMONŠTRÁTOV	Oplotenie s bránou

číslo/ index ÚZPF	adresa	orientačné číslo	súpisné číslo	parcelné číslo	unifikovaný názov kultúrnej pamiatky	unifikovaný názov pamiatkového objektu (u NKP bližšie určenie, zaužívaný názov)
562/1	Čulena M. ul.	116	116	133	GYMNÁZIUM PAMÄTNÉ	GYMNÁZIUM PAMÄTNÉ
562/2	Čulena M. ul.	116	116	133	GYMNÁZIUM PAMÄTNÉ	TABUĽA PAMÄTNÁ, M. Čulena
555/1	Moyzesa A. ul.	0	1	1	KOSTOL	farský rímskokatolícky kostol sv. Mikuláša
556/1-2	Čulena M. ul.	111	111	120	FARA A BRÁNA	FARA
559/1	Moyzesa A. ul.	47	47	560	DOMY ĽUDOVÉ	Dom ľudový I.
559/2	Moyzesa A. ul.	47	48	561	DOMY ĽUDOVÉ	Dom ľudový II.
560/1	Moyzesa A. ul.	117	57	590	DOM MEŠTIANSKY	Dom meštiansky prejazdový, radový
561/1	Moyzesa A. ul.	2	109	2	ŠKOLA	ŠKOLA
564/1	Moyzesa A. ul.	Pred domom č.60		1157	SOCHA NA PODSTAVCI	Socha sv. Floriána na podstavci
11705/1-2	Čulena M. ul.	oproti domu č.179		1158	SOCHA NA PODSTAVCI	Drevená socha sv. Anny na podstavci
11706/1-2	Čulena M. ul.	oproti domu č.203		1158	SOCHA NA STĽPE	socha sv. Jána Nepomuckého na stĺpe
11708/1-2	Čulena M. ul.	pri križovatke s Gymnaziál. ul.		1158	SÚSOŠIE NA STĽPE	Súsošie sv. Trojice na stĺpe
11537/1	Moyzesa A. ul.	pri kostole sv. Mikuláša		1157	KRÍŽ S KORPUSOM	Drevený kríž Ukrižovaného Krista
11704/1-2	Moyzesa A. ul.	pri kostole sv. Mikuláša		1	SOCHA NA STĽPE	socha sv. Vendelína na stĺpe
11707/1-2	Moyzesa A. ul.	pri kostole sv. Mikuláša		1	SOCHA NA STĽPE	socha Anjela Strážcu na stĺpe
10005/1	Moyzesa A. ul.	39		534,535	GYMNÁZIUM PAMÄTNÉ	GYMNÁZIUM PAMÄTNÉ, 1. Slovenské gymnázium
563/1-8	Na kalvárii	0		939/1, 939/2, 939	KALVÁRIA	KAPLNKA, sv. Križa

Objekty vytipované na zápis do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu

Objekty vytypované na vyhlásenie za NKP – objekty postavené do roku 1900 s historickým pôdorysným založením a hmotovo-priestorovým riešením (bez novodobých nadstavieb) či už úzkych rodinných domov typicky štítovej zástavby s prístupom do dvora cez murované, väčšinou klenuté brány, v zadnej časti hospodárskym zázemím a sýpkou s klasicistickými a historizujúcimi fasádami alebo domov ľudových s prejazdom a meštianskych domov postavených na pôdorysnom tvare písmena L alebo U s dlhými, viacosovými klasicisticky členenými uličnými fasádami a v rámci fasád dvorových krídiel s arkádami alebo stĺpovými podsteniami. Tieto objekty obsahujú historické konštrukcie prípadne sú obohatené hodnotnými historickými detailmi interiéru či exteriéru.

V súčasnosti sú v Ústrednom zozname pamiatkového fondu zapísané ako nehnuteľné národné kultúrne pamiatky len objekty uvedené v predchádzajúcej tabuľke. Zo zachovanej historickej štruktúry PZ Kláštor pod Znievom boli na zápis vytipované objekty so zachovaným autentickým výrazom, pôdorysnou dispozíciou, historickými vertikálnymi a horizontálnymi konštrukciami. Navrhované objekty sú v mapovej prílohe výkres č. 4 Rozbor pamiatkových hodnôt objektov a priestorov v pamiatkovom území a výkres č.5 Zásady ochrany pamiatkového územia vyznačené v legende. Sú to objekty:

Ul. Alexandra Moyzesa:

- č. 54 (č. parcely 579/1) – Dom ľudový s prejazdom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, murovaná brána s drevenými vrátami)

- č. 60 (č. parcely 600) – Obchod - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať : U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare, osadenia voči parcele, H - hmota objektu, drevené okná a brána, F – uličná severovýchodná fasáda, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, murovaná brána s drevenými vrátami, renesančné klenby v interiéri)

- č. 65 (č. parcely 614) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda s bránou a brámkou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, murovaná brána s drevenými vrátami, bránka s drevenými vrátkami, pavlač, komín)

- č. 70 (č. parcely 637/1) – Dom meštiansky s prejazdom, dvojpodlažný - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná a vráta prejazdu, komíny)

- pred domom č. 14 (č. parcely 1169/1) - Kríž - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia v prostredí, H – hmota kríža, Ur.- umelecko-remeselné prvky (kríž s korpusom, podstavec) ?

- č.100 (č. parcely 215) – Požiarna zbrojnica dvojpodlažná - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia voči parcele, H - hmota objektu s vežou, F- všetky fasády s pavlačami, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevená konštrukcia pavlačí, drevené vráta, drevené prekrytie schodiska, výzdoba fasád objektu v úrovni prízemí s náročnou bosážou, v úrovni poschodia s reznou tehlovou úpravou bez omietky)

Ul. Martina Čulena:

- č. 205 (č. parcely 293) – Dom ľudový s prejazdom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, vikier, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, drevené vráta, komín, pruské klenby v prejazde)

- č. 201 (č. parcely 283) – Dom ľudový s prejazdom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná s mrežami, drevené vráta, komín, klenby v prejazde)

- č. 192 (č. parcely 233) – Dom ľudový s prejazdom (pôvodne pošta, neskôr krčma) - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná a dvere, drevené vráta, komín, klenby v prejazde)

Ul. Riadok:

- č. 124 (č. parcely 149) – Mlyn (vročenie r. 1922) - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na parcele, H - hmota objektu, F – fasády so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná a dvere, komín)

- č. 170 (č. parcely 181) – Dom meštiansky nárožný - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia na parcele, H - hmota objektu, F – uličná severozápadná a severná fasáda so štukovou

výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná a dvere, komín), V – pamätná tabuľa „A. Mamatey“

- č. 175 (č. parcely 193) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná západná fasáda so štukovou výzdobou, bránou a brámkou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, murovaná brána s drevenými vrátami, bránka s drevenými vrátkami), V – pamätná tabuľa „E. Poloni a M. Poloniová“

- č. 119 (č. parcely 140) - Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná východná fasáda s murovanou bránou a brámkou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.-

umelecko-remeselné prvky (drevené okná, murovaná brána s drevenými vrátami, bránka s drevenými vrátkami)

Objekty s pamiatkovou hodnotou

Objekty vhodne dotvárajúce prostredie Pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom sú v mapovej prílohe výkres č. 4 Rozbor pamiatkových hodnôt objektov a priestorov v pamiatkovom území a vo výkrese č.5 Zásad ochrany pamiatkového územia vyznačené v legende. Jedná sa o objekty, ktoré nie sú zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu, sú postavené v rôznych obdobiach a slohových výrazoch, majú rôzny stavebno-technický stav, rôznu úroveň architektonického a výtvarného výrazu. Spoločným znakom všetkých týchto objektov je ich vyhovujúce pôdorysné založenie rešpektujúce historickú pôdorysnú schému a parceláciu, výškové usporiadanie a ich hmotovo - objemové parametre nenarúšajú optimálnu urbanisticko-architektonickú skladbu vo vzťahu k uliciam a prostrediu PZ Kláštor pod Znievom ako celku.

Objekty s pamiatkovými hodnotami – objekty, ktoré nie sú zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu, ale doposiaľ sú nositeľmi historických, urbanistických, architektonických a umelecko-remeselných hodnôt, nie však tak intaktne dochovaných, aby odôvodňovali ich zaradenie k objektom vytypovaným na vyhlásenie za NKP. Ide predovšetkým o objekty postavené do roku 1940 s historickým pôdorysným založením a hmotovo - priestorovým riešením (bez novodobých nadstavieb), historickými konštrukciami, prípadne s hodnotnými historickými detailmi interiéru či exteriéru. Pri týchto objektoch sa kladie dôraz na zachovanie, prípadne skvalitnenie ich architektonického výrazu úpravou striech a fasád s možnosťou úpravy ich dispozície podľa požiadaviek vyplývajúcich z navrhovanej funkcie. Všetky prípravné a realizačné kroky smerujúce k úpravám, prípadne k odstráneniu týchto objektov musia byť taktiež v súlade s pamiatkovým zákonom.

Medzi objekty s pamiatkovou hodnotou je možné zaradiť :

Ul. Alexandra Moyzesa:

- č. 9 (č. parcely 464) – Materská škola (pôvodne „Nemecká škola“) - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare

a osadenia voči parcele, H -hmota severozápadného krídla objektu, F – uličná a dvorová fasáda, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, vikiere

- č. 14 (č. parcely 326/1) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou, s bránou a brámkou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (murovaná brána s prestrešením, drevenými vrátami, brámkou s drevenými vrátkami, komín)

- č. 16 (č. parcely 322 a 323) – Dvojdom ľudový s prejazdom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou

výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, drevené vráta prejazdu, komíny), V – pamätná tabuľa „M. Koraus“

- č. 29 (č. parcely 512) – Dom ľudový s prejazdom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, drevené vráta prejazdu)

- č. 30 (č. parcely 516) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – fasády, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (kovaná brána s bráničkou)

- č. 36 (č. parcely 529) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať:
U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda s bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (murovaná brána s drevenými vrátami)

- č. 38 (č. parcely 533) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať:
U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda so štukovou výzdobou a bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, rímasy, murovaná brána s drevenými vrátami, komín)

- č. 43 (č. parcely 545) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať:
U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda so štukovou výzdobou a bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, rímasy, murovaná brána s drevenými vrátami)

- č. 51 (č. parcely 570) – Obchod - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy

- č. 53 (č. parcely 578) – Dom s prejazdom dvojpodlažný - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda s bránou, S – tvar a forma

zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.-umelecko-remeselné prvky (drevené vráta prejazdu)

- č. 62 (č. parcely 607) – Dom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy

- č. 66 (č. parcely 621) – Dom s prejazdom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná severovýchodná fasáda s bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.-umelecko-remeselné prvky (drevené vráta prejazdu, vročenie „L:P 1825“)

Ul. M Čulena:

- č. 200/4 (č. parcely 279) – Dom s prejazdom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou a bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené vráta prejazdu)

- č. 181 (č. parcely 208) – Obecný úrad (pôvodne dvojpodlažný meštiansky dom s prejazdom) - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou a bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné

prvky (klenby, drevené vráta prejazdu), V – pamätná tabuľa „J.M.Capko – Znievsky“ a Janko Král“, pamätná tabuľa „Pamiatky padlým v SNP“

- č. 180/52 (č. parcely 207) – Dom - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou a murovanou bránou s prestrešením, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené vráta)

- č. 178/56 (č. parcely 202) – Dom nárožný - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličné fasády so štukovou výzdobou a murovanou bránou s prestrešením, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené vráta)

- č. 113 ? (č. parcely 128) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.- umelecko-remeselné prvky (drevené okná, mreže, komín)

- č. 113 (č. parcely 126) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná juhozápadná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy

- č. parcely 116/1, 119/1, 120, 122 – Plot s prestrešením - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcelám, H - hmota oplotenia ako celku spolu s materiálovým riešením a ich výzorom

Ul. Gymnaziálna:

- č. 197 (č. parcely 244) – Škola - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – fasády s modernisticky koncipovanou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, V – pamätne tabule, busta na podstavci „A. Moyzes“

- č. parcely 276/1, 276/2 – Plot s prestrešením - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcelám, H - hmota

- č. 194/22 (č. parcely 267) – Hospodárske objekty pôvodného kláštora - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy

Ul. Riadok:

- č. 122 (č. parcely 145) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná východná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.-umelecko-remeselné prvky (drevené okná)

- č. 120 (č. parcely 141/2) – Dom (novostavba) - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H -hmota objektu, F – kópia uličnej východnej fasády s murovanou bránou a brámkou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy voči uličnej fasáde, Ur. - umelecko-remeselné prvky(drevené vráta a vrátka)

- č. 118 (č. parcely 137) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná východná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy, Ur.-umelecko-remeselné prvky (drevené okná a dvere)

- č. 172 (č. parcely 187) – Dom ľudový - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektu, F – uličná západná fasáda so štukovou výzdobou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunnej rímse a výškou hrebeňa strechy

- č. 173 (č. parcely 188) - Dom ľudový a sypáreň (letná kuchyňa?) - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcele, H - hmota objektov, F – uličné západné fasády prepojené murovanou bránou, S – tvar a forma zastrešenia spolu s výškou jej osadenia na korunných rímsach a výškou hrebeňov striech, Ur. - umelecko-remeselné prvky(drevené vráta)

- č. parcely 201/1, 201/2 - Plot s prestrešením - pamiatkové hodnoty, ktoré je nutné zachovať: U - urbanistická hodnota vo forme osadenia na uličnej čiare a osadenia voči parcelám, H - hmota

Nehnutelnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

K týmto objektom patria všetky objekty nachádzajúce sa v rámci územia PZ Kláštor pod Znievom, ktoré rešpektujú hodnoty definované v § 29 pamiatkového zákona a to primerané funkčné využitie, ich osadením zachovávanie historického pôdorysu a parcelácie, objektovú skladbu, výškové a priestorové usporiadanie a vhodne dopĺňajú charakteristické pohľady, siluetu a panorámu. Tieto objekty sú v grafickej časti výkresy Rozbory pamiatkových hodnôt objektov a priestorov v pamiatkovom území a Zásady ochrany pamiatkového územia zakreslené fialovou farbou a vzhľadom na ich počet ich menovite neuvádzame v rámci textovej časti.

Objekty rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia – objekty, ktoré nie sú zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu a väčšinu z nich tvoria novšie objekty alebo pôvodné stodoly uzatvárajúce parcely, či pomerne zásadne nadstavané alebo prestavané objekty. Spoločným znakom všetkých týchto objektov je ich vyhovujúce situovanie rešpektujúce historickú pôdorysnú schému a parceláciu, resp. historický spôsob pôdorysnej a objemovej skladby územia zástavby (predĺženia dvorových krídel, menšie hospodárske stavby na mieste stodôl), výškové usporiadanie alebo hmotovo-objemové parametre významným spôsobom nenarúšajúce optimálnu urbanisticko-architektonickú skladbu PZ. Pri týchto objektoch sa kladie dôraz na udržiavanie ich dobrého stavebno-technického stavu a skvalitnenie ich architektonického výrazu úpravou striech a fasád s možnosťou úpravy ich dispozície podľa požiadaviek vyplývajúcich z navrhovanej funkcie. Všetky prípravné a realizačné kroky smerujúce k úpravám a k prípadnému odstráneniu týchto objektov musia byť taktiež v súlade s pamiatkovým zákonom.

Nehnutelnosti nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

Objekty nevhodne dotvárajúce prostredie Pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom sú v mapovej prílohe výkres č. 4 Rozbor pamiatkových hodnôt objektov a priestorov v pamiatkovom území a vo výkrese č.5 Zásad ochrany pamiatkového územia vyznačené sivou farbou. Tieto objekty, ktoré svojim hmotovo - objemovým riešením, výškovým usporiadaním, výzorom a aj samotným situovaním v rámci územia narušujú jeho historický pôdorys, historickú parceláciu (pozn. odvodené od historických máp), objektovú skladbu, spôsob zástavby územia, výškové a priestorové usporiadanie a čiastočne nevhodne dopĺňajú charakteristické pohľady, siluetu a panorámu predmetného pamiatkového územia.

Objekty nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia – ide o objekty, ktoré nie sú zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu, sú postavené v rámci ale aj mimo plôch historickej zástavby a svojim hmotovo-priestorovým riešením nerešpektujú princípy historickej pôdorysnej a objemovej skladby územia či výškové zónovanie historickej zástavby. Pri ich úprave je žiaduce eliminovať ich nepriaznivé pôsobenie a je potrebné sledovať ich zosúladenie s prostredím PZ Kláštor pod Znievom.

Základným princípom, ktorý je potrebné rešpektovať pri zásahoch do objektov v pamiatkovom území, je princíp autenticity a reverzibility.

Na základe princípu reverzibility všetky súčasné zásahy (nová konštrukcia, susedná alebo súvisiaca novostavba a pod.) majú byť realizované tak, aby mohli byť v budúcnosti odstránené bez poškodenia NKP a iných historických objektov v pamiatkovom území.

Pri stavebných úpravách je žiaduca úprava prípadných rušivých prvkov objektov, tak aby sa eliminoval ich nepriaznivý vplyv na pamiatkové hodnoty územia a NKP.

V pamiatkovom území neuplatňovať typologické druhy stavieb a areálov, ktoré nie sú v súlade so zachovaním pamiatkových hodnôt územia.

Medzi takéto objekty je možné zaradiť :

UL. Moyzesova:

- č. 24 (č. parcely 313) – Dom rodinný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia a objektová skladba, nevhodný objem a výraz, nevhodný výraz typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia

- č. 26 (č. parcely 312) – Dom rodinný dvojpodlažný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia a objektová skladba, nevhodný objem a výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia s možnosťou zmeny sklonu zastrešenia nad 35°

- bez súpisného čísla (č. parcely 508/2) – Z časti asanovaný dom ľudový – narušený stavebno – technický stav stavby, návrh – revitalizácia objektu s možnosťou vhodnej dostavby k asanovanej časti – len prízemná so sedlovým prípadne valbovým zastrešením

- č. 28 (č. parcely 511/1) – Dom rodinný (dlhodobo rozostavaný) - osadením objektu bola narušená historická parcelácia a objektová skladba, nevhodný objem a výškové usporiadanie stavby, návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektov a okolia s možnosťou zmeny tvaru zastrešenia na sedlové rovnobežné s uličnou čiarou

- č. 45 (č. parcely 549) - Dom rodinný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia

- č. 46 (č. parcely 553, 554, 555) - Dom rodinný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný výraz, návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia

Ul. M. Čulena:

- č. 203 (č. parcely 286) – Dom rodinný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia s možnosťou prestrešenia objektu šikmou strechou so sklonom uličnej strany nad 35°

- č. 378 (č. parcely 240/1) – Obchod a služby - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz a prestrešenie typizovanej obchodnej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia s možnosťou prestrešenia šikmou strechou so sklonom uličnej strany nad 35°

- č. 193/24 (č. parcely 236) – Dom rodinný dvojpodlažný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia s možnosťou prestrešenia objektu šikmou strechou so sklonom uličnej strany nad 35°

- č. 188/34 (č. parcely 225) - Dom rodinný dvojpodlažný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia

a rekonštrukcia objektu a okolia s možnosťou prestrešenia šikmou strechou so sklonom uličnej strany nad 35°

- č. 187 (č. parcely 224) - Dom rodinný dvojpodlažný - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia s možnosťou prestrešenia šikmou strechou so sklonom uličnej strany nad 35°

- č. - (č. parcely 221/1, 221/2, 221/3, 221/4, 221/5) - Novostavby (rodinné domy) - osadením objektov bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem a výraz stavieb, návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektov a okolia

- č. parcel 3/5, 3/7 a 1155 - časť areálu drevospracujúcej výroby - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia s možnosťou prestrešenia šikmou strechou so sklonom nad 35°

Ul. Riadok:

- č. parcely 199/1 – Novostavba (garáž s murovanou brámkou) - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem a výraz, návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektov a okolia

Ul. Gymnaziálna:

- č. 198 (č. parcely 245/1) – Školská budova - osadením objektu bola narušená historická parcelácia, objektová skladba, nevhodný objem, výraz, výškové usporiadanie a prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor., návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia, možná asanácia alebo s možnosť prestrešenia šikmou strechou so sklonom nad 35°

- Hospodárska budova č. súpisné 377 (č. parcely 274/2) - Jedáleň kláštorňa novodobá - osadením objektu bola narušená historická záhrada kláštora bez stavebných objektov, nevhodný objem, nevhodný výraz, prestrešenie typizovanej stavby z 2. polovice 20. stor. nízkou sedlovou strechou, návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia, prípadná asanácia objektu v celom objeme je prípustná s nutným nahradením historickou záhradou na základe doporučení pamiatkových výskumov

- Hospodárska budova č. súpisné 372 a 373 (č. parcely 270 a 271) - osadením objektov bola narušená historická záhrada kláštora bez stavebných objektov, nevhodný objem, nevhodný výraz, návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia, prípadná asanácia objektu č. súpisné 373 (č. parcely 271) v celom objeme je prípustné s nutným nahradením historickou záhradou

- Hospodárska budova č. súpisné 374 a 375 (č. parcely 272 a 273/1) - osadením objektov bola narušená historická záhrada kláštora bez stavebných objektov, nevhodný objem, nevhodný výraz, návrh – humanizácia a rekonštrukcia objektu a okolia, prípadná asanácia oboch objektov v celom objeme je prípustná s nutným nahradením historickou záhradou na základe doporučení pamiatkových výskumov

Vysvetlenie pojmov :

Rekonštrukcia : účelové obnovenie predchádzajúceho stavu alebo účelová prestavba a prepracovanie celkového konceptu. Pod rekonštrukciou sa rozumie aj prestavba či znovupostavenie stavieb, alebo ich častí. Predstavuje taký zásah do konštrukčno-výrobného systému stavby, ktorý má za následok zásadnú zmenu jeho parametrov. V krajnom prípade predstavuje až obnovenie pôvodnej – zaniknutej stavby, jej časti, vzhľadu či funkcie.

Revitalizácia : Celková obnova (oživenie) starších stavebných komplexov (napr. štvrtí), ale aj jednotlivých stavieb, ktoré svojimi možnosťami užívania zaostali. Rieši nielen ich nový vnútorný účel, ale aj ich plnohodnotné zapojenie do okolitého prostredia a spoločenského života na úrovni súčasných požiadaviek.

Humanizácia : Poľudštenie architektúry alebo jej okolia pomocou výrazových, tvaroslovných a kompozičných prostriedkov pri získaní hodnotného architektonického diela, architektonického alebo urbanistického prostredia.

G.1.4. VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A PRIESTOROVÉHO USPORIADANIA OBJEKTOV

Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu výškového a priestorového usporiadania vychádzajú v rámci PZ obce Kláštor pod Znievom zo stavebných úprav tzn. rekonštrukcií, prístavieb a nadstavieb jednotlivých objektov pri zachovaní hmotovo - objemových akcentov NKP - Kláštor premonštrátov a farského kostola sv. Mikuláša alebo objektu s pamiatkovou hodnotou - III. budovy Slovenského gymnázia, tzn. súčasnej Základnej školy Františka Hrušovského.

- Výškové a priestorové usporiadanie pri rekonštrukciách, nadstavbách a prístavbách existujúcich objektov resp. aj prípadných novostavbách v rámci rezervných plôch

tohto územia musí byť prispôsobené nižším výškovým usporiadaním a menším hmotovo – priestorovým členením oproti vyššie spomínaným akcentom.

- Na miestach s čiastočne narušenou štruktúrou pôvodnej zástavby (asanované objekty v prielukách uličných domoradií a ukončujúce objekty) regenerovať pôvodné pôdorysné a priestorové usporiadanie objektov.
- Pre ďalší územný rozvoj územia s pamiatkovými hodnotami je určujúci spôsob zástavby s typicky radovými alebo solitérnymi prízemnými domami so štítovou formou zástavby (prízemie + podkrovie, suterén) so sedlovým alebo valbovým zastrešením so sklonmi strešných rovín vyššími ako 35°.
- Nezjednocovať výšky korunných ríms a hrebeňov striech novostavieb, nadstavieb a prístavieb do jednej priebežnej línie. Maximálna výška novej zástavby musí byť v úrovni koruny ríms a hrebeňov striech susedných stavieb.
- Na ploche pamiatkového územia neuplatňovať typologické a typizované druhy stavieb a areálov, ktoré nie sú v súlade so zachovaním pamiatkových hodnôt územia.
- Pri navrhovaní strešných krytín vylúčiť veľkorozmerné pásy a tabule hlavne z pozinkovaného plechu a rešpektovať drobnú štruktúru použitých krytín (merítko pôvodnej škridle, šindľa a pod.) tmavohnedej, tmavočervenej alebo tmavošedej farebnosti.
- Pri presvetľovaní priestorov podstrešia uplatňovať strešné okná, pozn. v individuálnych prípadoch s historicky overiteľným kontextom je prípustné v menšom meradle na presvetlenie podstreší použiť vikiere valbového, sedlového alebo pultového tvaru zastrešenia.
- limity výškového a priestorového usporiadania prípadných novostavieb v jednotlivých blokoch pamiatkového územia sú určené v časti "G.1.9. ŠPECIALIZOVANÉ POŽIADAVKY ŠPECIFIKOVANÉ PRE BLOKY BL 1 AŽ BL 8 PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA PZ OBCE KLÁŠTOR POD ZNIEVOM"

G.1.5. VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU PRVKOV ULIČNÉHO INTERIÉRU A PARTERU

G.1.5.1 Požiadavky na ochranu typických znakov prostredia, výber a použitie charakteristických stavebných materiálov

- Zachovať, udržiavať a v opodstatnených polohách regenerovať funkciu existujúceho (vytvoreného) parteru objektov NKP, objektov vytipovaných na vyhlásenie za NKP a objektov s pamiatkovou hodnotou.
- Pri novostavbách v historických domoradiach jednotlivých stavebných blokov v pamiatkovej zóne riešiť fasádu analogicky podľa historických architektonických a urbanistických princípov.
- Pri výbere použitých materiálov pri akýchkoľvek stavebných činnostiach na území PZ obce Kláštor pod Znievom uprednostniť tradičné stavebné materiály (kameň, tehla, omietka a drevo) pred novodobými.
- Pri posudzovaní stavebných materiálov pri riešení stavebných úprav, nadstavieb, prístavieb alebo novostavieb v rámci PZ obce Kláštor pod Znievom je nutné posudzovať každú stavbu samostatne s dôrazom na kontext zastavovaného miesta s už existujúcou okolitou historickou zástavbou.
- Použitie materiálov s disharmonickou povrchovou úpravou je nežiaduce. Nevhodné sú plastové dielce, obklady z betónových tvárnic, kovové obkladové šablóny a pod.

- Neumiestňovať do verejných priestranstiev hlavných fasád architektonické prvky, ktoré sú v historickom území PZ obce Kláštor pod Znievom cudzorodé a pôsobia rušivo.
- Pri výbere farebnosti fasád jestvujúcich stavieb a novostavieb na území PZ obce Kláštor pod Znievom je nutné zohľadňovať historickú farebnosť okolitých pamiatok a nehnuteľností s pamiatkovou hodnotou tak, aby nevznikali disharmonické farebné vzťahy. Nežiadúce sú výrazne expresívne tóny fasádnych náterov.
- Doplnky priečelia stavieb v PZ obce Kláštor pod Znievom ako osvetľovacie prvky, štátne a firemné znaky, názvy orgánov a inštitúcií, firemné tabule, rôzne výtvarné diela, informačné a reklamné zariadenia, informačné označenia budov musia byť umiestňované tak, aby nerušili architektonickú kompozíciu priečelia a jeho významné detaily. Je žiaduce uplatnenie tradičných materiálov (drevo, kov) a foriem.
- Zachovať, udržiavať a regenerovať stvárnenie uličných fasád historických objektov s typickou osovosťou okenných a vstupných otvorov, architektonickým a výtvarným riešením, rytmom, tektonikou, výplňami otvorov (zachovať pôvodné členenie a materiál), a pod.
- Pri regenerácii uličných fasád historických objektov rešpektovať pozitívne zmeny v priebehu vývoja jednotlivých stavieb a neobnovovať zaniknuté prvky bez väzby na architektonický celok.
- Zachovať a udržiavať historické oplatenia v ich originálnej podobe, resp. obnoviť ich v identických tvaroch, materiáloch a farebnosti.
- Nové vymedzenia parciel na uličnej čiare riešiť tradičným spôsobom pre danú časť pamiatkového územia (latkové drevené s nosnými drevenými stĺpkami, plný omietaný múr, latkové drevené výplne na podmurovke, kovové ozdobné oplatenie). Drôtené pletivo považovať za akceptovateľné, ale zväčša ako dočasné riešenie vymedzenia pozemku.
- Pri povrchových úpravách spevnení komunikačnej siete a verejných priestranstiev nosného a doplnkového urbanistického priestoru prihliadať na účel využitia (vozovka, pešie plochy).
- Pri dláždených plochách uplatňovať prírodné materiály (kameň), tradičné spôsoby kladenia, raster, tvar, veľkosť a pod..
- Povrch vozoviek určených pre motorovú dopravu je alternatívne možné s ohľadom na osobitné nároky realizovať aj z iných ako tradičných materiálov (napr. živичný povrch).
- Zachovať a regenerovať vyvinutý pozdĺžny a priečny profil jednotlivých ulíc.
- Minimalizovať situovanie a rozsah technickej infraštruktúry v spevnených povrchoch, v nevyhnutných prípadoch ich vizuálne eliminovať.

G.1.5.2 Požiadavky na zachovanie, ochranu, obnovu a údržbu pamiatkových hodnôt drobnej architektúry a výtvarných diel

- Historické umelecké diela a artefakty sú súčasťou autentického obrazu sídla a sú predmetom ochrany pamiatkového územia.
- Prvky drobnej architektúry a ostatného vybavenia (stánky, telefónne búdky, lavičky, koše na odpad, reklamné a informačné zariadenia, stojany na bicykle, nádoby mobilnej zelene...) uplatniť ako dotvárajúce prvky uličného interiéru.
- Pri návrhu prvkov drobnej architektúry vychádzať z tradičných tvarov, foriem, materiálov a ich farebnosti (kameň, drevo, kov, sklo...).

- Na všetkých prvkoch drobnej architektúry uplatniť princíp originality.
- Pri situovaní prvkov drobnej architektúry v uličnom interiéri prihliadať na ich funkčnosť a ich rozsah minimalizovať.
- Sochy, plastiky, pomníky, pamätníky a ostatné umelecké diela a artefakty uplatniť ako dotvárajúce prvky uličného interiéru.
- Informačné a propagačné zariadenie umiestnené na pamiatke a nehnuteľnosti v pamiatkovom území musia zohľadňovať architektonický a estetický výraz objektu - základné členenie priečelia a jeho významné detaily.
- Informačné a propagačné zariadenia riešiť na vysokej umelecko-remeselnej a výtvarnej úrovni s uprednostnením originálnych stvárnení a s použitím ušľachtilých materiálov.
- Umiestnenie označenia prevádzok, informačných zariadení a reklám je neprípustné:
 - na strechách objektov, na poschodiach fasád objektov, na výtvarných dielach, na zábradliach balkónov a loggií, na technických nosičoch v interiéri obce
 - v polohách, ktoré obmedzujú pohľad na architektúru objektov alebo ich hodnotné časti
- Minimalizovať umiestnenie označenia prevádzok a informačných zariadení na plochách výplní okenných a dverných otvorov
- Plošné tabuľové reklamy a plošné reklamy krabicového typu sú na historických objektoch neprípustné.
- Nápis a logá maľované priamo na hlavnú fasádu objektov sú prípustné len v ojedinelých a opodstatnených prípadoch / nie veľkoplošné RIP zariadenia /.
- Označenie predajní realizovať prioritne formou nápisov zo samostatných písmen, umiestňovaných do pásov nad výkladmi a vstupmi. Vhodné sú aj priestorové informačné zariadenia situované vo výkladoch. Veľkosť informačných zariadení a ich kompozičné usporiadanie musí rešpektovať proporcie parteru, fasády.
- Pri situovaní viacerých prevádzok v jednom objekte vypracovať ucelenú koncepciu reklám a označení umiestnených na uličnej fasáde.
- V PZ obce Kláštor pod Znievom sa nesmú umiestňovať samostatne stojace veľkoplošné reklamné, informačné a propagačné zariadenia.
- V PZ obce Kláštor pod Znievom reklamné, informačné a propagačné zariadenia, ako napr. označenie obchodu, prevádzky, stravovacieho zariadenia a pod. realizovať v maximálnej možnej miere formou vývesných štítov. Tieto sa smú osadiť v maximálnej výške do úrovne kordónovej rímsy prízemí a v minimálnej výške 2200 mm nad úrovňou terénu ak sú umiestnené kolmo na fasádu objektu. V prípade, že označenie prevádzky, názov objektu a pod. je súčasťou architektúry objektu, t.j. nie je riešené samostatným RIP zariadením osadeným na fasáde objektu, môže byť toto umiestnené aj nad kordónovou rímou alebo v súlade s architektonickým návrhom.
- PZ obce Kláštor pod Znievom sa na fasádach objektov môžu umiestňovať len informačné zariadenia (označenie obchodu, prevádzky, reštauračného zariadenia, označenie budovy...) tých prevádzok, ktoré sú situované v danom objekte.
- Informačné, reklamné, propagačné alebo iné technické zariadenia umiestnené na pamiatkach, nehnuteľnostiach a na priestoroch v pamiatkovom území musia rozmermi, technickým a výtvarným prevedením zohľadňovať a rešpektovať architektonický a estetický výraz priestranstva pamiatkovej zóny alebo objektu (základné členenie priečelia a jeho významné detaily).

- Sezónne terasy a sedenia sú dočasnými stavbami a svojím architektonickým stvárnením, objemovými parametrami, použitými materiálmi a dôsledkami užívania nesmú znehodnocovať pamiatkové územie.
- Situovanie sezónnych terás a sedení je viazané výlučne na letnú sezónu.
- Kryté letné terasy riešiť ako jednopodlažné formou ľahkej demontovateľnej konštrukcie v primeranom objeme a hmote.
- Osadenie letného sedenia a terás nesmie znehodnotiť povrch verejných komunikácií a priestranstiev.
- Letné sedenia riešiť na vysokej dizajnerskej úrovni, bez nadbytočných rušivých a reklamných prvkov.
- Umiestnenie letných sedení nesmie rušiť siluetu, panorámu a architektonické dominanty PZ obce Kláštor pod Znievom.
- Nové prvky uličného interiéru (spevnené plochy, oplotenia, osvetlenie, letné sedenia a terasy, informačné, reklamné a propagačné zariadenia a technické zariadenia) riešiť v súlade s pamiatkovými hodnotami územia.

G.1.5.3 Požiadavky na nasvetlenie a iluminácii historických priestorov a budov

- Osvetlenie uličných interiérov je primárne funkčno-účelovým prvkom a svojim stvárnením je estetickým doplnkom ulice.
- Osvetlenie je možné situovať:
 - na stĺpoch v línii na predele chodníkov pozdĺž domoradií a vozovky
 - ako konzolové svietidlá na fasádach v užších uliciach
- Realizáciu prvkov verejného osvetlenia – druh, typ, veľkosť, tvar, materiál a iné podstatné charakterom prispôbiť danostiam jednotlivých ulíc.
- Ilumináciu a nasvietenie riešiť len na objekty NKP.

G.1.5.4 Požiadavky na riešenie infraštruktúry vrátane jej technických zariadení

- Zariadenia technickej infraštruktúry (plynomery, ELI rozvodné skrinky, trafostanice, klimatizačné jednotky, satelitné a telekomunikačné zariadenia, kolektory a iné) neumiestňovať v pohľadovo prístupných polohách uličného interiéru, v nevyhnutných prípadoch ich vizuálne eliminovať.
- Umiestňovať spoločné veľkorozmerné technické zariadenia telekomunikačných a iných spoločností (vysielače, vykryvače, zosilňovacie stanice, antény, satelitné zariadenia a pod.) na objekty, technické nosiče a na priestranstvá v pamiatkovej zóne je neprípustné.
- Individuálne technické zariadenia (satelitné a iné antény a pod.), zariadenia alternatívnych zdrojov energie (solárne panely a pod.) a iné individuálne technické zariadenia primeraných rozmerov (klimatizačné a vzduchotechnické jednotky a pod.) osadzovať na objekty v území pamiatkovej zóny v pohľadovo menej exponovaných tzn. dvorových a neprístupných polohách (najmä z uličného interiéru), pozn. v rámci dvorových častí a zadných fasád.

G.1.6. VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV, SILUETY A PANORÁMY ÚZEMIA

Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu pohľadov, siluety a panorámy územia vychádza s nižšej malopodlažnej úrovni zástavby v celom území voči okolitým jednotlivým blokom sídelného celku obce Kláštor pod Znievom, čo je určujúce aj pre regeneráciu hodnotných diaľkových chránených pohľadových uhlov na historickú siluetu pamiatkového územia. Pri týchto diaľkových pohľadových kužeľoch je určujúce ich prezentovanie ku hodnotným krajinným obrazom ako sú okolité vrcholy Žiarskeho pohoria (Zniev, Skalky) a Malofatranského pohoria (Bohdan, Hôrky).

Pri požiadavkách na zachovanie, údržbu a regeneráciu siluety a panorámy územia sú určujúce historické pamiatkovo chránené dominanty územia – farský kostol sv. Mikuláša, Kláštor a kostol premonštrátov, Kalvársky kostol sv. Kríža.

Medzi rušivé prvky PZ Kláštor pod Znievom hlavne v jeho severnej polohe patrí novšia zástavba – zdravotného strediska., obchodu a hasičskej zbrojnice.

Chránené pohľadové uhly sú bližšie špecifikované v grafickej dokumentácii : „Chránené pohľadové uhly (grafická príloha, výkres č.1 – Širšie vzťahy)“

č.1 – Chránený panoramatický pohľad na juhovýchodnú časť pamiatkového územia v pozadí s pohorím Malej Fatry a vrchu Zniev Žiarskeho pohoria.

č.2 - Chránený panoramatický pohľad na severnú časť pamiatkového územia v popredí s areálom kláštora premonštrátov

č.3 – Chránený panoramatický pohľad na severozápadnú časť pamiatkového územia v popredí s uličnou zástavbou Riadku

č.4 - Chránený panoramatický pohľad na západnú časť pamiatkového územia v popredí s pôvodným areálom farskej školy a dominantou farského kostola sv. Mikuláša

č. 5 - Chránený panoramatický pohľad na celé územie pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom s turistickej trasy a výhľadkovej terasy hradu Zniev

Chránené pohľadové uhly z interiéru pamiatkového územia č. 1 - 4 (grafická príloha, výkres č.1 – Širšie vzťahy):

č.1 – Chránený panoramatický pohľad na zachovanú historickú urbanistickú štruktúru v centrálnej časti pamiatkovej zóny a na impozantný krajinný obraz vrchu Zniev Žiarskeho pohoria.

č.2 - Chránený panoramatický pohľad na celé územie pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom a na impozantný krajinný obraz - centrálnej časti Turčianskej kotliny.

Významné pohľady v rámci interiéru územia sú nasledovné :

1. významný pohľad na uličnú zástavbu Ulice Alexandra Moyzesa v juhovýchodnej časti pamiatkového územia
2. významný pohľad na centrálnu časť pamiatkového územia so zachovanou urbanistickou štruktúrou dvojulicovej zástavby
3. významný pohľad na centrálnu časť pamiatkového územia so zachovanou urbanistickou štruktúrou dvojulicovej zástavby
4. významný pohľad na západnú centrálnu časť pamiatkového územia so zachovanou urbanistickou štruktúrou dvojulicovej zástavby

5. významný pohľad na centrálnu časť pamiatkového územia so zachovanou urbanistickou štruktúrou Ul. Alexandra Moyzesa s väčším počtom NKP
6. významný pohľad na centrálnu časť pamiatkového územia so zachovanou urbanistickou štruktúrou ul. Martina Čulena s väčším počtom NKP
7. významný pohľad na južnú časť pamiatkového územia v popredí s historickým cintorínom a v pozadí s areálom Kalvárie

G.1.7. VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZÍSK

Požiadavky na zachovanie a dokumentáciu archeologických nálezísk/nálezov:

4. Požiadavky na zachovanie a dokumentáciu archeologických nálezísk¹⁰

G.1.7.1. Východiskom pre vypracovanie zásad pamiatkovej ochrany archeologického kultúrneho dedičstva na území Kláštora pod Znievom sú:

- medzinárodné dohovory a charty (**Charta ICOMOS** o ochrane a zabezpečení archeologického Dedičstva, Lausanne 1990, **Európsky dohovor** o ochrane archeologického dedičstva, Rada Európy, Malta 1992, platné legislatívne normy; **Deklarácia** Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva, Uznesenie č. 91/2001 Z. z. zo dňa 28.2.2001, **zákon** Národnej rady Slovenskej republiky č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov – ďalej len pamiatkový zákon, **Vyhláška** Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 231/2014 Z. z. - ďalej len vyhláška, **zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov** - ďalej len stavebný zákon, **zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní** v znení neskorších zmien a doplnkov - ďalej len Správny poriadok
- územný rozvoj obce v intenciách jej územného a strategického plánovania (územný plán) a z toho vyplývajúca regulácia stavebných zámerov v procese územného a stavebného konania,
- stavebná činnosť ako hlavný zdroj nových archeologických nálezov,
- odborná literatúra, výskumné dokumentácie z archeologických výskumov a iné zdroje, ktoré obsahujú komplexné alebo čiastkové výsledky početných pamiatkových výskumov, mapovania, opisy a analýzy kultúrno-historických, archeologických a krajinnno-prírodných prvkov posudzovaného územia, vyhodnotenia ich pamiatkových hodnôt a zdôvodnenia ich ochrany,
- poznatky, skúsenosti a skutočnosti všeobecne známe a skutočnosti známe správnomu orgánu na ochranu pamiatkového fondu z jeho úradnej činnosti.

G.1.7.2. Územie archeologického potenciálu obce Kláštor pod Znievom vymedzené Archeologickým ústavom SAV v Nitre (pozri obr. 6) považuje KPÚ Žilina vzhľadom na platný stupeň pamiatkovej ochrany za plochu s rozmanitým archeologickým potenciálom na jednotlivých polohách nerovnakej závažnosti a rôznej výpovednej hodnoty - od náhodných povrchových nálezov až po úroveň známeho, evidovaného alebo predpokladaného archeologického náleziska, čo je topograficky vymedzené územie s odkrytými alebo neodkrytými archeologickými nálezmi v pôvodných nálezových súvislostiach (§ 2 ods. 6 pamiatkového zákona).

G.1.7.3. Predmetom pamiatkovej ochrany archeologického kultúrneho dedičstva na území vymedzenom Archeologickým ústavom SAV v Nitre (pozri obr. 6) sú:

¹⁰ Kapitola vypracovaná na podklade schválených Zásad ochrany Pamiatkovej zóny Bratislavy – Rusoviec, Bratislava 2014

archeologické nálezy a náleziská evidované v Centrálnnej evidencii archeologických nálezov Slovenska (CEANS), ako aj dosiaľ neznáme alebo neevidované nálezy a náleziská pod zemou a vo vode. Preto z hľadiska všeobecnej ochrany pamiatkových hodnôt predkladané investično-rozvojové zámery či akákoľvek územno-stavebná činnosť na území obce Kláštor pod Znievom - na zastavanom území mesta i mimo neho, na území vymedzenom Archeologickým ústavom SAV v Nitre (pozri obr. 5) či v jeho okolí, podliehajú príslušnému zisťovaniu podkladov a následnému posudzovaciemu procesu KPÚ Žilina definovaného príslušnými ustanoveniami pamiatkového zákona.

G.1.7.4. V nadväznosti na vyššie uvedené KPÚ Žilina ako príslušný správny orgán na ochranu pamiatkového fondu v prvom stupni v pamiatkovej zóne Kláštor pod Znievom uplatňuje nasledovné zásady:

- pri akejkoľvek stavebnej činnosti v hraniciach vymedzených Archeologickým ústavom SAV v Nitre (pozri obr. 6) postupuje KPÚ Žilina v zmysle príslušných ustanovení pamiatkového zákona, ktorý základnú ochranu pamiatkového územia vykonáva formou zásad ochrany pamiatkového územia,
- na mieste povolenej stavby či inej stavebnej, hospodárskej alebo inej investičnej činnosti na území vymedzenom Archeologickým ústavom SAV v Nitre (pozri obr. 6) KPÚ Žilina považuje archeologický výskum, za nevyhnutnú formu záchrany potenciálnych archeologických nálezov a nálezových súvislostí. KPÚ Žilina určí a vyšpecifikuje podmienky vykonania archeologického výskumu prípadne obhliadky na základe posúdenia predloženej projektovej dokumentácie v rámci územného a stavebného konania s dôrazom na individuálny prístup ku každej konkrétnej stavebnej činnosti,
- v rámci výstavby nových objektov na území pamiatkovej zóny je prípustné realizovať nové suterénne priestory iba za splnenia podmienok rozhodnutia KPÚ Žilina o vykonaní archeologického výskumu.

V prípade lokalizácie:

- a) hnutelných archeologických nálezov je dostatočnou formou ich pamiatkovej ochrany vykonanie archeologického výskumu s dôkladným zdokumentovaním nálezových súvislostí v zmysle ustanovení pamiatkového zákona.
- b) nehnuteľných archeologických nálezov, najmä murovaných konštrukcií, je možné okrem vykonania archeologického výskumu, ktorého súčasťou je návrh režimu ochrany a možnej prezentácie, navrhnúť zachovanie, ochranu, konzervovanie, údržbu a prezentáciu nehnuteľnej pamiatky až po jej prezentáciu „in situ“.

G.1.7.5. V rámci vykonávanej stavebnej činnosti nemožno na území pamiatkovej zóny celkom vylúčiť ani vynútenú operatívnu zmenu v schválenej projektovej dokumentácii, podľa ktorej sa realizuje povolená stavba, za účelom zachovania pamiatkových hodnôt na pamiatkovom území v zmysle ustanovenia § 29 ods. 1 pamiatkového zákona. Cieľom takejto zmeny je podľa ustanovenia § 41 ods. 5 pamiatkového zákona zabezpečiť v spolupráci s orgánmi územnej samosprávy vhodné využitie a prezentáciu nehnuteľného archeologického nálezu alebo náleziska mimoriadneho významu podľa možností v pôvodných nálezových súvislostiach, optimálne formou „in situ“.

G.1.8. VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU ĎALŠÍCH KULTÚRNYCH A PRÍRODNÝCH HODNÔT PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

- Zachovať a udržiavať v pamiatkovom území všetky výtvarné diela prezentované v uličných interiéroch, ktoré patria medzi kultúrne hodnoty územia. Súčasťou komplexnej ochrany je nie len ich vhodná prezentácia in situ, ale aj forma propagácie v printových, audiovizuálnych a iných médiách.
- Je potrebné propagovať pamiatkový fond PZ obce Kláštor pod Znievom ako jedinečné nenahradiateľné kultúrne dedičstvo, ktorého zachovanie nie je len zákonnou, kultúrnou, ale aj morálnou povinnosťou každého človeka. Je potrebné poukazovať na skutočnosť, že v prípade poškodenia alebo zničenia pamiatkového fondu nie je možné zabezpečiť jeho primeranú náhradu – pamiatkový fond predstavuje jedinečné kultúrne bohatstvo, ktoré je poškodením alebo zničením neobnoviteľné.
- Zachovať kultúrne hodnoty nehmotnej povahy viažuce sa na pamätihodnosti, osobnosti a udalosti symbolicky prezentované najmä pamätnými tabuľami.
- Súčasťou komplexnej ochrany pamiatkového fondu PZ obce Kláštor pod Znievom je nie len jeho vhodná prezentácia in situ, ale tiež formou propagácie v printových, audiovizuálnych a iných médiách.
- Pamiatkovým objektom historickej zelene, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou národných kultúrnych pamiatok priznať rovnaké postavenie ako pamiatkovým objektom stavebného charakteru.
- Rešpektovať a zohľadňovať významné prvky zelene dotvárajúce historické prostredie zóny a spoluurčujúce identitu a jedinečnosť zóny (systém stromoradií). Pri ich obnove je neprípustná zmena ich merítka v dôsledku novodobých invencií (napr. použitím nízkych kultivarov stromov).
- Pri úprave zelene v areáloch národných kultúrnych pamiatok (r.k. kostol sv. Mikuláša) zohľadniť ich doplnkovú funkciu a podriadenosť okolitej architektúre.
- V prípade vizuálne prejavujúcich sa častí súkromných záhrad (predzáhradky), ktoré spoluvytvárajú vnútorný obraz ulíc ich vzhľad musí vychádzať z tradičných regionálnych spôsobov úprav.
- Pri obnove alebo úprave všetkých nosných prvkov systému zelene uprednostňovať výsadby drevín domáceho pôvodu. Kultivary, resp. variety drevín alebo cudzokrajné dreviny používať len v opodstatnených prípadoch z dôvodu rešpektovania priestorových možností a funkčného využitia. Používanie výsadiieb z čeľade cyprusovité ale aj ostatných ihličnatých drevín je v prostredí pamiatkovej zóny nepôvodné, preto ich použitie je možné iba v ojedinelých prípadoch a to tak, kde je žiaduce celoročné prekrytie rušivých stavebných objektov (vizuálna korekcia).

G.1.8.1. Plochy historickej zelene (NKP)

Na území pamiatkovej zóny v Kláštore pod Znievom sa nachádzajú dva pamiatkové objekty historickej zelene:

Č.ÚZPF	Názov PO	Parc. číslo	Poznámka
557/6	Záhrada kláštorňá	274/1, 273/2, 273/3, 275/2, 114	Prevláda prírodne-krajinársky štýl
557/2	Aleja	274/1 ,273/2	zmiešaná

Záhrada kláštorňá

Z hľadiska jej ochrany a obnovy je žiaduce rešpektovať dochovaný pôdorysný rozsah a poslednú známu koncepciu jej jednotlivých častí. Zabezpečiť odstránenie nevhodných prístreškov a dočasných drobných stavieb na jej území. Prípadná asanácia trvalých stavieb je prípustná za nutné nahradenie historickou záhradou v zmysle doporučení pamiatkových výskumov (hospodárska budova č. súpisné 377 (č. parcely 274/2), hospodárska budova č. súpisné 372 a 373 (č. parcely 270 a 271), hospodárska budova č. súpisné 374 a 375 (č. parcely 272 a 273/1))

Pohľad na západnú časť kláštornej záhrady a južný pohľad z exteriéru záhrady

Aleja

Aleja je súčasťou kláštornej záhrady a kopíruje východnú líniu oplotenia. Je to dvojradový priamy útvar, tvorený vzrastlými drevinami prevažne lipou malolistou, ojedinele javorom mliečnym, javorom poľným a pagaštanom konským.

Predmetom ochrany je celý útvar, jeho umiestnenie/trasovanie a druhové zloženie.

Aleja kopírujúca východnú líniu oplotenia kláštornej záhrady

H.1.8.2 Plochy zelene s pamiatkovou hodnotou, prípadne s inou kvalitou

Stromoradia v centrálnej časti pamiatkovej zóny

Sú významným urbanistickým prvkom. Spolupodieľajú sa nielen na vnútornom obraze centrálnej časti (hlavná ulica) pamiatkovej zóny, ale aj na vytváraní siluety sídla z diaľkových pohľadov.

Je žiaduce zachovať stromoradia v maximálnej miere - ich osadenie/situovanie v priestore hlavnej ulice vrátane druhového zloženia. Nie je prípustné zmenšovanie trávinatej plochy, v ktorej sú vysadené. Realizácia novej technickej infraštruktúry v koreňových priestoroch stromov je vylúčená.

Pohľad na stromoradia v centrálnej časti zóny zo západu (od r.k. kostola svätého Mikuláša).
Porovnanie súčasného stavu a stavu zachyteného na dobovej fotografii.

Ostatné stromoradia v pamiatkovej zóne (na ul. M.Korauša a Gymnaziálnej)

V súvislosti s uznaním dochovanej urbanistickej štruktúry významným prvkom urbanistickej kompozície je systém stromoradií. Je potrebné zabezpečiť ochranu nielen ich hmotnej podstaty ale aj z dôvodu zachovania genius loci sídla.

Stromoradia na ul. M. Korauša a Gymnaziálnej

H.1.8.3 Plochy ostatnej zelene

Areál r. k. kostola sv. Mikuláša

Pôvodne bol bez výsadiieb. V druhej polovici 19. storočia bola v jeho juhozápadnej časti vysadená lipa malolistá, ktorá sa tam nachádza aj v súčasnosti. Výsadby stromov z polovice 20. storočia vytvárajú okolo kostola prstenec vegetácie, ktorý nevhodne zakrýva architektúru. Jestvujúce stromy po obvodu areálu ponechať iba na dožitie. Prípade nových výsadiieb je žiaduce, aby priestor ostal bez porastov, eventuálne výsadby realizované iba v takom rozsahu, aby po dosiahnutí ich úplného rastu nezakrývali hodnotný pohľad na kostol.

Pohľad na kostol z juhozápadu a juhovýchodu. Šípkou označená najstaršia drevina – lipa malolistá, ktorej vek sa odhaduje na 150 rokov

Areál pôvodnej rímskokatolíckej fary, Ul. M. Čulena č. 120

Účelová historická záhrada pôvodnej farnosti s vysadenými ovocnými stromami a kríkmi. Okolo 18. storočia a oplotená historickým oplotením, neskoršie upravovaným novšími prvkami a typmi. Územie historickej záhrady pôvodného farského areálu nezastavovať novou zástavbou alebo drobnými stavbami. Prípade nových výsadiieb je žiaduce, aby priestor bol naďalej využívaný len pre pestovanie nižších ovocných stromov a kríkov. Výsadby

realizované iba v takom rozsahu, aby po dosiahnutí ich úplného rastu nezakrývali hodnotný pohľad na faru.

Predzáhradky

Využitie predzáhradky by sa ani v súčasnosti nemalo výrazne líšiť od tradičného využitia. Úprava priestoru medzi domom a komunikáciou by sa mala obmedziť iba na trávniky alebo kvetinové záhony, prípadne kvitnúce kry tradičného sortimentu.

Nežiaduce je umiestňovanie skaliek, alebo takých drevím, ktoré by časom zakrývali architektúru.

Dom ľudový na ul. Riadok č. 119 vytypovaný na zápis do ÚZPF.
Pred objektom realizovaná nevhodná úprava predzáhradky

Súkromné záhrady

Sú situované najmä v zadnej časti parciel, preto sa na vnútornom obraze uplatňujú v malej miere. Nie je potrebná ich osobitná regulácia nakoľko plnia pôvodnú funkciu – pestovanie

zeleniny, ovocia, okrasná záhradka. Z hľadiska spoluvytvárania vonkajšieho obrazu sídla k nie je v nich žiaduca výsadba ihličnatých stromov.

H.1.8.4 Ostatné prírodné hodnoty

Vodný tok – kanál

Má pre vnútorný obraz centrálnej časti pamiatkovej zóny nezastupiteľný význam. Preteká v smere západ - východ a je dynamickým prvkom podieľajúcim sa na spoluvytváraní jedinečnosti, identity a nezameniteľnej atmosféry sídla.

Je žiaduce čo najviac zachovať jeho prirodzený charakter, najmä pokiaľ ide o úpravu jeho brehov.

Ochrana zelene podľa iných právnych predpisov

Na území pamiatkovej zóny sa nachádzajú chránené stromy, na ktoré sa vzťahuje ochrana podľa zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších prepisov. Ich vek sa odhaduje na 150 rokov.

Názov dreviny	Obvod kmeňa	Umiestnenie
Brest horský	439 cm	V kláštornej záhrade
Buk lesný	378 cm	V kláštornej záhrade
Lipa malolistá	529 cm	V kláštornej záhrade
Lipa malolistá	401 cm	V kláštornej záhrade
Lipa malolistá	480 cm	V areáli r.k. kostola sv. Mikuláša

Dodržiavať povinnosti a požiadavky vzťahujúce sa na uvedené stromy vyplývajúce z osobitného predpisu.

Požiadavky na zásah do porastov v súvislosti so zabezpečením pohľadov na národnú kultúrnu pamiatku „kalvária“

Až do polovice 20. storočia bol „kalvársky kopec“ bez porastov. V súčasnosti je celý kopec zarastený lesným porastom. Kalvária v súčasnosti (nielen z interiéru pamiatkovej zóny obce) sa nedá vidieť.

V spolupráci s vlastníkom pozemku, príslušnými štátnymi orgánmi a inými odbornými subjektmi v oblasti lesného hospodárstva zabezpečiť postupnými zásahmi do porastov vytvorenie pohľadu na NKP.

Výrez z ortogfotomapy – porovnanie rok 1950 a 2010

Zdroj internet: <http://mapy.tuzvo.sk/HOFM/>

G.1.9. ŠPECIALIZOVANÉ POŽIADAVKY ŠPECIFIKOVANÉ PRE BLOKY BL 1 AŽ BL 8 PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA PZ obce Kláštor pod Znievom

G.1.9.1 Požiadavky špecifikované pre bloky BL 1 až BL 8 pamiatkového územia PZ obce Kláštor pod Znievom

Výklad termínov, spresnenia významov pojmov pre tieto zásady:

- *požiadavky stanovené pre úpravu objektov dotvárajúcich prostredie platia aj pre objekty vytipované na vyhlásenie za NKP*
- *nadstavby a úpravy objektov v rámci jednotlivých blokov budú predmetom individuálneho posúdenia krajského pamiatkového úradu. Ich objemové riešenie a výškové usporiadanie nesmie prekročiť parametre požiadaviek stanovených pre novostavby v dotknutom stavebnom bloku*
- *osadenie objektu na uličnú čiaru – situovanie plnej (vo všetkých podlažiach) uličnej fasády na určenú hranicu ulice*
- *podkrovie – priestor v rámci krovovej konštrukcie*
- *podstrešie – priestor bezprostredne pod strešnou konštrukciou s možnosťou využitia*

Pozn: BL = blok

S, Z, JV... = označenie svetových strán

BL 1

Požiadavky pre stavebný blok historickej zástavby vymedzenej JZ stranou Ul. Alexandra Moyzesa, Ul. Hlboká a Ul. Cintorínska

Funkčné využitie:

- historická funkcia: obytná, obchod, drobná remeselná-roľnícka výroba, hospodárske stavby, záhrady a sady, polia
- súčasná funkcia: obytná, školská, spoločensko–obslužná, obchod, hospodárske stavby, záhrady a sady, polia
- cieľová funkcia : obytná, školská, spoločensko–obslužná, obchod, hospodárske stavby, záhrady a sady, polia

Požiadavky:

- metodický prístup k tomuto bloku bude revitalizačný, jednotlivé objekty je nutné regenerovať a humanizovať so zachovaním historického pôdorysu a parcelácie, typickej hodnotnej objektivej skladby zástavby radovej, blokovej alebo solitérnej, výškového a priestorového usporiadania objektov pri zachovaní historických dominant územia a zachovaní pamiatkovo hodnotných prvkov uličného interiéru
- zachovať a udržiavať objekty NKP
- zachovať a regenerovať objekty vytipované na zápis do ÚZPF (č.54, č.60, č.65, č.70, č. 100) a objekty s pamiatkovými hodnotami
- v rámci možnosti zastavať preluky a voľné priestranstvá po asanácii objektov
- novostavby: prízemie + podkrovie a suterén, podľa individuálneho posúdenia KPÚ
- max. výška novej zástavby musí byť v úrovni koruny ríms a hrebeňov striech susedných stavieb
- prestrešenie novostavieb: strechy s optimálnym sklonom strešných rovín nad 35°
- presvetlenie podkroví: prioritne strešné okná
- hrebene striech dvorových krídiel a zadných objektov nesmú prevýšiť strešné hrebene krídiel hlavných objektov orientovaných do ulice
- exteriérový výraz novostavieb – v princípe vychádzať z architektonického výrazu historických objektov
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene

BL 2

Požiadavky pre stavebný blok vymedzený SV stranou Ul. Alexandra Moyzesa, Ul. Jozefa Gregora Tajovského, Ul. Dušana Kuželu a V časť Ul. Martina Čulena po Ul. Gymnaziálnu

Funkčné využitie:

- historická funkcia: obytná, drobná remeselná-roľnícka výroba, hospodárske stavby, záhrady,
- súčasná funkcia: obytná, spoločensko–obslužná, obchod, hospodárske stavby, záhrady
- cieľová funkcia : obytná, spoločensko-obslužná, obchod, hospodárske stavby, záhrady

Požiadavky:

- metodický prístup k tomuto bloku bude revitalizačný, jednotlivé objekty je nutné regenerovať a humanizovať so zachovaním historického pôdorysu a parcelácie, typickej hodnotovej a objektovej skladby radovej, blokovej alebo solitérnej pravidelnej zástavby, výškového a priestorového usporiadania objektov pri zachovaní historických dominant územia a zachovaní pamiatkovo hodnotných prvkov uličného interiéru
- zachovať a regenerovať objekty vytipované na zápis do ÚZPF (č.205, č.201) a objekty s pamiatkovými hodnotami
- novostavby: prízemie + podkrovie a suterén, podľa individuálneho posúdenia KPÚ
- prestrešenie novostavieb: strechy s optimálnym sklonom strešných rovín nad 35°
- presvetlenie podkroví: prioritne strešné okná
- exteriérový výraz novostavieb – v princípe vychádzať z architektonického výrazu objektov územia s uplatnením súdobých výrazových prostriedkov
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene

BL 3

Požiadavky pre stavebný blok vymedzený Z časťou Ul. Martina Čulena, západnou stranou Ul. Gymnaziálna a V stranou Ul. Riadok

Funkčné využitie:

- historická funkcia: obytná, drobná remeselná-roľnícka výroba, hospodárske stavby, záhrady,
- súčasná funkcia: obytná, školská, administratívno - správna, spoločensko-obslužná, obchod, hospodárske stavby, záhrady
- cieľová funkcia : obytná, školská, administratívno - správna, spoločensko-obslužná, obchod, hospodárske stavby, záhrady

Požiadavky:

- metodický prístup k tomuto bloku bude revitalizačný, jednotlivé objekty je nutné regenerovať a humanizovať so zachovaním historického pôdorysu a parcelácie, typickej hodnotovej a objektovej skladby radovej, blokovej alebo solitérnej pravidelnej zástavby, výškového a priestorového usporiadania objektov pri zachovaní historických dominánt územia a zachovaní pamiatkovo hodnotných prvkov uličného interiéru
- zachovať a regenerovať objekt vytipované na zápis do ÚZPF (č.192) a objekty s pamiatkovými hodnotami
- novostavby: prízemie + podkrovie a suterén, podľa individuálneho posúdenia KPÚ
- prestrešenie novostavieb: strechy s optimálnym sklonom strešných rovín nad 35°
- presvetlenie podkroví: prioritne strešné okná
- exteriérový výraz novostavieb – v princípe vychádzať z architektonického výrazu objektov územia s uplatnením súdobých výrazových prostriedkov
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene

BL 4

Požiadavky pre stavebný blok vymedzený S stranou západnej časti Ul. Alexandra Moyzesa, Z stranou Ul. Martina Čulena a Z stranou J časti Ul. Riadok

Funkčné využitie:

historická funkcia: obytná, školská, cirkevná, drobná remeselno-roľnícka výroba, hospodárske stavby, záhrady

- súčasná funkcia: obytná, cirkevná, spoločensko - kultúrna, výrobná, hospodárske stavby, záhrady
- cieľová funkcia : obytná, cirkevná, spoločensko - kultúrna, výrobná, hospodárske stavby, záhrady

Požiadavky:

- metodický prístup k tomuto bloku bude revitalizačný, jednotlivé objekty je nutné regenerovať a humanizovať so zachovaním historického pôdorysu a parcelácie, typickej hodnotovej a objektovej skladby radovej, blokovej alebo solitérnej pravidelnej zástavby, výškového a priestorového usporiadania objektov pri zachovaní historických dominant územia a zachovaní pamiatkovo hodnotných prvkov uličného interiéru
- zachovať a udržiavať objekty NKP
- zachovať a regenerovať objekty s pamiatkovými hodnotami
- novostavby: prízemie + podkrovie a suterén, podľa individuálneho posúdenia KPÚ
- prestrešenie novostavieb: strechy s optimálnym sklonom strešných rovín nad 35°
- presvetlenie podkroví: prioritne strešné okná
- exteriérový výraz novostavieb – v princípe vychádzať z architektonického výrazu historických objektov územia s uplatnením súdobých výrazových prostriedkov
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene

BL 5

Požiadavky pre stavebný blok vymedzený S časťou Ul. Riadok

Funkčné využitie:

historická funkcia: obytná, drobná remeselná-roľnícka výroba, výrobná, hospodárske stavby, záhrady

- súčasná funkcia: obytná, hospodárske stavby, záhrady
- cieľová funkcia : obytná, hospodárske stavby, záhrady

Požiadavky:

- metodický prístup k tomuto bloku bude revitalizačný, jednotlivé objekty je nutné regenerovať a humanizovať so zachovaním historického pôdorysu a parcelácie, typickej hodnotovej a objektovej skladby radovej, blokovej alebo solitérnej pravidelnej zástavby, výškového a priestorového usporiadania objektov pri zachovaní historických dominánt územia a zachovaní pamiatkovo hodnotných prvkov uličného interiéru
- zachovať a regenerovať objekt vytipované na zápis do ÚZPF (č.124, č.170, č.175, č.119) a objekty s pamiatkovými hodnotami
- novostavby: prízemie + podkrovie a suterén, podľa individuálneho posúdenia KPÚ
- prestrešenie novostavieb: strechy s optimálnym sklonom strešných rovín nad 35°
- presvetlenie podkrovi: prioritne strešné okná
- exteriérový výraz novostavieb – v princípe vychádzať z architektonického výrazu objektov územia s uplatnením súdobých výrazových prostriedkov
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene

BL 6

Požiadavky pre stavebný blok vymedzený SV stranou Ul. Gymnaziálna, SZ stranou Ul. Dr. Martina Korauša, južnou hranicou parcely NKP - Kláštor premonštrátov č. KN 274/1

Funkčné využitie:

- historická funkcia: historická alej, záhrady a ovocné sady
- súčasná funkcia: spoločensko–obslužná, obchod, rezervné plochy
- cieľová funkcia : záhrady, ovocné sady, spoločensko-obslužná, obchod,

Požiadavky:

- metodický prístup k tomuto bloku bude revitalizačný, jednotlivé objekty je nutné regenerovať a humanizovať, úpravy existujúcich objektov alebo prípadná nová zástavba musí byť v súlade s historickým prostredím veľmi vysokej architektonickej úrovne a kvality.
- strechy novostavieb musia byť sedlové a valbové so sklonmi striech nad 35°. Pri navrhovaní strešných krytín vylúčiť veľkorozmerné pásy a tabule hlavne z pozinkovaného plechu a rešpektovať drobnú štruktúru použitých krytín (merítka pôvodnej škridle, šindľu a pod.) tmavohnedej, tmavočervenej alebo tmavošedej farebnosti.
- pri presvetľovaní priestorov podstrešia uplatňovať strešné okná.
- výraz architektúry prispôbiť historickým architektonickým a urbanistickým princípom typickým pre centrálnu časť pamiatkového územia Pamiatkovej zóny Kláštor pod Znievom. Pri výbere použitých materiálov uprednostniť tradičné stavebné materiály pred novodobými (celopresklené steny, novodobé kovové alebo plastové obklady stien...). Pri farebnosti a povrchovej úprave fasád vylúčiť materiály s výstrednou povrchovou úpravou. Nevhodné sú plastové dielce, obklady z betónových tvárnic, kovové obkladové šablóny a pod.
- regenerovať plochu pôvodnej záhrady a ovocného sadu v priestore južne od kláštora
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene

BL 7

Požiadavky pre vnútorný blok národnej kultúrnej pamiatky Kláštora premonštrátov a jeho bezprostredného okolia, Ul. Gymnaziálna, Ul. Dr. M. Korauša a potok Vríca (parcely č. KN 267, 268, 269/1, 269/2, 269/3, 270, 271, 272, 273/1, 273/2, 273/3, 274/1, 274/2, 274/3, 275/1, 275/2)

Funkčné využitie:

- historická funkcia : sakrálna, administratívno-správna, školská, obytná, výrobná, hospodárske stavby, záhrady, aleje, ovocné sady
- súčasná funkcia : sakrálna, administratívno-správna, obytná, výrobná, hospodárske stavby, záhrady, aleje, ovocné sady
- cieľová funkcia : sakrálna, administratívno-správna, muzeálna, spoločenská, školská, obytná, hospodárske stavby, záhrady, aleje, ovocné sady

Požiadavky:

- konzervačno - rehabilitačný metodický prístup ku objektom NKP - Kláštora premonštrátov (kostol, konvent, konvikt, škola) bez možnosti ďalších prístavieb a nadstavieb v rámci všetkých objektov v jeho celku
- Národná kultúrna pamiatka - Kláštor premonštrátov má základnú ochranu definovanú v § 27 pamiatkového zákona v prípade zámeru obnovy alebo reštaurovania vlastník národnej kultúrnej pamiatky musí postupovať v zmysle § 32 a 33 pamiatkového zákona
- v rámci celku Premonštrátskeho kláštora a jeho bezprostredného okolia parciel č. KN 267, 268, 269/1, 269/2, 269/3, 270, 271, 272, 273/1, 273/2, 273/3, 274/1, 274/2, 274/3, 275/1, 275/2 nie je možné umiestniť žiadnu stavbu, drobnú stavbu alebo technické zariadenie okrem už existujúcich a prípadného osadenia iluminačného osvetlenia
- v rámci celku areálu Kláštora premonštrátov parciel č. KN 268, 269/1, 269/2, 273/2, 273/3, 274/1, 274/3, 275/1, 275/2 je možné realizovať len terénne a sadovnicke úpravy s osadením doplnkových prvkov (lavičiek, osvetlenia, odpadkových košov, atrakcií pre deti...)
- v rámci celku areálu Kláštora premonštrátov parciel č. KN 267, 268, 269/1, 269/2, 269/3, 270, 271, 272, 273/1, 273/2, 273/3, 274/1, 274/2, 274/3, 275/1, 275/2 je možné osadiť informačné zariadenia podľa požiadaviek uvedených v kapitole „G.1.5.2 Požiadavky na zachovanie, ochranu, obnovu a údržbu pamiatkových hodnôt drobnej architektúry a výtvarných diel“
- pre blok platia aj Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PZ Kláštor pod Znievom (body č. G1.1. – G1.8.)

BL 8

Požiadavky pre vnútorné bloky národnej kultúrnej pamiatky Kalvária s areálom a miestneho historického cintorína, ul. Cintorínska (parcely č. KN 943/1, 974/4, 939/1, 939/2, 939/3 a len časť parcely č. KN 938 (rozmery 100 x 170 metrov))

Funkčné využitie:

- historická funkcia : sakrálna, historický cintorín
- súčasná funkcia : sakrálna, historický cintorín, lesné hospodárstvo
- cieľová funkcia : sakrálna, historický cintorín

Požiadavky:

- konzervačno - rehabilitačný metodický prístup ku objektom NKP - Kalvárie s kaplnkami bez možnosti ďalších prístavieb a nadstavieb v rámci všetkých objektov v jeho celku
- Národné kultúrne pamiatky - Kalvária s areálom a Náhrobníky rodiny Točekovcov má základnú ochranu definovanú v § 27 pamiatkového zákona v prípade zámeru obnovy alebo reštaurovania vlastní národnej kultúrnej pamiatky musí postupovať v zmysle § 32 a 33 pamiatkového zákona
- v rámci celku Kalvárie a historického cintorína a ich bezprostredného okolia parciel č. KN 943/1, 974/4, 939/1, 939/2, 939/3 a len časť parcely č. KN 938 nie je možné umiestniť žiadnu stavbu, drobnú stavbu alebo technické zariadenie okrem už existujúcich a prípadného osadenia iluminačného osvetlenia
- v rámci celku Kalvárie a historického cintorína a ich bezprostredného okolia parciel č. KN 943/1, 974/4, 939/1, 939/2, 939/3 a len časť parcely č. KN 938 je možné realizovať len terénne a sadovnicke úpravy s osadením doplnkových prvkov (lavičiek, osvetlenia, odpadkových košov)
- v rámci celku Kalvárie a historického cintorína a ich bezprostredného okolia parciel č. KN 943/1, 974/4, 939/1, 939/2, 939/3 a len časť parcely č. KN 938 je možné osadiť informačné zariadenia podľa požiadaviek uvedených v kapitole „G.1.5.2 Požiadavky na zachovanie, ochranu, obnovu a údržbu pamiatkových hodnôt drobnej architektúry a výtvarných diel“
- hospodárske lesné porasty na časti parcely č. 938 je vhodné redukovať na minimum s možnosťou priameho priehľadu z centrálnej časti obce na celý areál Kalvárie
- pre blok platia aj Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PZ Kláštor pod Znievom (body č. G1.1. – G1.8.)

H. Všeobecné záverečné ustanovenia

H.1. Spolupráca a účasť orgánov, organizácií a samosprávy na regenerácii pamiatkového územia

1. Za účelom zachovania, regenerácie a prezentácie Pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom je nevyhnutná úzka súčinnosť a komplexná spolupráca orgánov štátnej správy, obecnej samosprávy a verejnej správy. Prioritný záujem na zachovaní pamiatkového fondu a regenerácii PZ obce Kláštor pod Znievom je kladený na miestne štruktúry – obec, obecné zastupiteľstvo, v spolupráci s príslušnými odbormi Žilinského samosprávneho kraja, Regionálnej a rozvojovej agentúry, inými odbornými inštitúciami a občianskymi združeniami.
2. Najdôležitejšia a najzodpovednejšia úloha pri zachovaní a regenerácii pamiatkového fondu PZ obce Kláštor pod Znievom je v rukách vlastníkov národných kultúrnych pamiatok a ostatných nehnuteľností v pamiatkovom území – fyzických, resp. právnických osôb, ktorých spolupráca s príslušnými štátnymi orgánmi, organizáciami a samosprávou je základným predpokladom zachovania a regeneráciu pamiatkového fondu na území PZ obce kláštor pod Znievom.
3. Úlohy Krajského pamiatkového úradu Žilina pri zabezpečovaní ochrany a regenerácie PZ obce Kláštor pod Znievom určuje zákon NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov. Krajský pamiatkový úrad je podľa § 11, ods. 1. v prvom stupni vecne príslušným správnym orgánom, ktorý rozhoduje o právach a povinnostiach právnických osôb a fyzických osôb na úseku ochrany pamiatkového fondu. Krajský pamiatkový úrad ďalej podľa § 11 ods. 2:
 - a) sleduje stav a využívanie pamiatkového fondu a vykonáva štátny dohľad nad zabezpečením ochrany pamiatkového fondu,
 - b) vypracúva podklady súvisiace s prípravou územnoplánovacej dokumentácie pre príslušné orgány štátnej správy a spolupracuje s nimi pri príprave projektovej a reštaurátorskej dokumentácie na záchranu a obnovu kultúrnych pamiatok a pamiatkových území,
 - c) poskytuje krajským úradom a okresným úradom na ich požiadanie, ako aj samosprávnym krajom a obciam výpisy z Ústredného zoznamu pamiatkového fondu (ďalej len "ústredný zoznam") podľa ich územných obvodov,
 - d) usmerňuje činnosti právnických osôb a fyzických osôb pri záchrane, obnove a využívaní pamiatkového fondu a poskytuje im odbornú a metodickú pomoc,
 - e) v nevyhnutných prípadoch zabezpečuje dočasnú odbornú úschovu hnutel'ných kultúrnych pamiatok,
 - f) poskytuje obci metodickú a odbornú pomoc pri evidovaní miestnych pamätihodností obce,
 - g) sleduje dodržiavanie tohto zákona a prijíma opatrenia na odstránenie nedostatkov pri ochrane pamiatkového fondu,
 - h) ukladá pokuty podľa § 42 a 43 zákona.
4. Úlohy a spoluprácu samosprávneho kraja a obce so štátnymi orgánmi pri zabezpečení podmienok na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu určuje zákon NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov. Podľa § 13 cit. zákona samosprávny kraj vo svojom územnom obvode utvára podmienky na ochranu pamiatkového fondu, vyjadruje sa k návrhom na

vyhlásenie a zrušenie pamiatkových území a spolupracuje s orgánmi štátnej správy na ochranu pamiatkového fondu pri záchrane, obnove a využívaní kultúrnych pamiatok a pamiatkových území. Podľa § 14, ods. 1. cit. zákona obec utvára všetky podmienky potrebné na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu na území obce. Podľa § 14, ods. 2. cit. zákona obec:

- a) dbá, aby vlastníci kultúrnych pamiatok konali v súlade s týmto zákonom,
- b) koordinuje budovanie technickej infraštruktúry sídiel s pamiatkovým územím,
- c) spolupôsobí pri zabezpečovaní úprav uličného interiéru a uličného parteru, drobnej architektúry, historickej zelene, verejného osvetlenia a reklamných zariadení tak, aby boli v súlade so zámermi na zachovanie a uplatnenie hodnôt pamiatkového územia,
- d) podporuje iniciatívy občanov a občianskych združení pri ochrane pamiatkového fondu,
- e) na základe výpisov z ústredného zoznamu vedie evidenciu pamiatkového fondu na území obce.

Podľa § 14, ods. 3. pamiatkového zákona obec môže utvárať zdroje na príspevky vlastníkom na záchranu a obnovu kultúrnych pamiatok nachádzajúcich sa na území obce. Podľa § 14, ods. 4. cit. zákona obec môže rozhodnúť o vytvorení a odbornom vedení evidencie pamätihodností obce. Do evidencie pamätihodností obce môžu byť zaradené okrem hnutel'ných vecí a nehnuteľných vecí aj kombinované diela prírody a človeka, historické udalosti, názvy ulíc, zemepisné a katastrálne názvy, ktoré sa viažu k histórii a osobnostiam obce. Zoznam evidovaných pamätihodností obce predloží obec na odborné a dokumentačné účely krajskému pamiatkovému úradu; ak ide o nehnuteľné veci, predloží zoznam aj stavebnému úradu.

H.2. Aktualizácia zásad

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatková zóna obce Kláštor pod Znievom budú aktualizované:

- v prípade, ak v praxi dôjde k nejasnostiam v zásadných metodických prístupoch k ochrane pamiatkového fondu na území pamiatkovej zóny,
- v prípade, že zásady neurčujú metodický prístup k zásadným okruhom ochrany obnovy a prezentácie pamiatkového fondu na území pamiatkovej zóny,
- na základe zásadného rozšírenia poznania a zvýšenia úrovne vedeckých disciplín týkajúcich sa ochrany pamiatkového fondu,
- v prípade zásadných urbanistických, architektonických, funkčných a iných zmien územia.

Zásady ochrany Pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom je potrebné aktualizovať s optimálnou periodicitou a v potrebnom rozsahu, najmenej však raz za päť rokov.

H.3. Záver

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom boli spracované na základe Usmernenia Pamiatkového úradu SR k spracovaniu výskumnej dokumentácie pamiatkových území transformovaného na dlhodobo uplatňovaný a zaužívaný osobitný prístup orgánu ochrany pamiatkového fondu v PZ Kláštor pod Znievom.

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom sú podľa § 29 Zákona NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov súčasťou priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom pre spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.

Zásady ochrany pamiatkového územia sú odborným dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia, ktorou orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkmi nehnuteľností zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb a urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia.

V Martine, november 2015, zodpovedný riešiteľ : Ing. arch. Karol Ďurian, PhD.

I. Grafická časť Zásad ochrany pamiatkového územia PZ Kláštor pod Znievom

Zoznam výkresov:

1. Širšie vzťahy	M 1 : 10 000
2. Slohová analýza objektov	M 1 : 2000
3. Stavebno-technický stav objektov	M 1 : 2000
4. Rozbor pamiatkových hodnôt objektov a priestorov v pamiatkovom území	M 1 : 2000
5. Zásady ochrany pamiatkového územia	M 1 : 2000
6. Historické mapy Kláštora pod Znievom	

J. Prílohy

1. Všeobecne záväznú vyhlášku č.1/1996 o vyhlásení Pamiatkovej zóny obce Kláštor pod Znievom zo dňa 6. februára 1996 + mapa z návrhu na vyhlásenie
2. Príloha – Grafická časť Zásad
2. Pamiatková zóna Kláštor pod Znievom - Zásady ochrany pamiatkového územia – Fotodokumentácia
3. DVD nosič – textová časť, fotografická príloha a grafická časť PZ Kláštor pod Znievom – 1 ks

Autor fotografií: Ing. arch. Karol Ďurian, PhD.

Miesto uloženia: Archív PÚ SR, Archív KPÚ Žilina, pracovisko Martin